

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

TARİHÎ VE ÇAĞDAŞ TÜRK YAZI DİLLERİNDE +ki BİÇİM BİRİMİ

NEVİN MAZMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

TARİHİ VE ÇAĞDAŞ TÜRK YAZI DİLLERİNDE +ki BİÇİM BİRİMİ

NEVİN MAZMAN

Danışman: Prof. Dr. A. Deniz ABİK

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Engin ÇETİN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Galip GÜNER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2019

Nevin MAZMAN

ÖZET

TARİHÎ VE ÇAĞDAŞ TÜRK YAZI DİLLERİNDE +ki BİÇİM BİRİMİ

NEVİN MAZMAN

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. A. Deniz ABİK

Ocak 2019, 354 sayfa

Bu çalışmada, Türkçenin yazılı belgelerle takip edilebildiğimiz ilk dönemlerinden itibaren kullanılan ve bugün de hâlâ kullanılmaya devam eden +ki biçim birimi incelenmeye çalışılmıştır. İnceleme, hem tarihî (Orhon Türkçesi, Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi-Altınordu Türkçesi, Çağatayca, Eski Anadolu Türkçesi) hem de çağdaş Türk yazı dillerine (Azerbaycan Türkçesi, Tatarca, Özbekçe, Tuvaca) ait metinleri içermektedir.

Çalışmanın amacı, Türkçenin her döneminde kullanılmış olan bu ekin tarihî Türk yazı dillerinde hangi yapılarda, ne tür eklerle, hangi anlamlarda ve ne sıklıkta kullanıldığını saptamak ve +ki biçim biriminin tarihi dökümünü yapmaktır. Ayrıca ekin çağdaş Türk yazı dillerindeki varlığına dair örnekler sunmak çalışmanın bir diğer amacıdır.

Bu çalışma toplam altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde ilk olarak problem, araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıklar belirlenmiştir. İkinci bölümde, +ki biçim birimi hakkında kuramsal bilgi ve değerlendirmelere yer verilmiş, bu ekle ilgili Türkoloji alanında var olan yaklaşımlar tartışılmıştır. Üçüncü bölümde ise araştırmanın yöntemi ifade edilmiştir. Tezin ana bölümünü oluşturan inceleme kısmında (dördüncü ve beşinci bölümler) +ki biçim birimli sözcükler yapı, sözcük türü ve anlam açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde yapı, tür ve anlam bakımından incelenen sözcüklerin elde edilen verilerle var oldukları yazı dillerine göre karşılaştırılması yapılmış ve sayısal verilere ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: +ki biçim birimi, Eski Türkçe, Orta Türkçe, sözcük yapımı.

ABSTRACT**+ki MORPHEME IN HISTORICAL AND CONTEMPORARY TURKISH
WRITTEN LANGUAGES****NEVİN MAZMAN****Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Prof. Dr. A. Deniz ABİK****January 2019, 354 pages**

In this study, +ki morphem used Turkish language from the first periods that we can follow with written documents and still that used today are investigated.

The study consists texts of both historical (Orkhon Turkic, Uighur, Karakhan Turkish, Khwarezm-Golden Horde Turkish, Chagatai, Old Anatolian Turkish) and contemporary Turkish written languages (Azerbaijani Turkish, Tatar Language, Uzbek, Tuvan).

Purpose of the study is to determine frequency, function and meaning of the +ki morphem in historical Turkish written languages. The other purpose is to determine the examples of +ki morphem in contemporary Turkish writing languages.

The thesis consists of six parts. In introductory part, firstly the problem, the purpose of the research, the precaution and limitations are determined. In the second part, theoretical informations about +ki morpheme are given and the approaches about this morpheme in the field of Turcology are depicted. In the main part of thesis that is analysis (third and fifth parts) words with +ki morpheme are investigated in terms of structure, word type and meaning.

In result part of the study words analyzed in structure, word type and meaning are compared in their existing written languages, numerical data is gathered.

Key words: +ki morpheme, Old Turkic, Middle Turkic, word formation.

ÖN SÖZ

Yapı bakımından eklemeli diller arasında yer alan Türkçede ekler, yapım ve çekim ekleri olmak üzere temelde iki ana başlık altında incelenmektedir. Ancak bazı ekler vardır ki onları bu iki başlık altına sığdırmak pek de mümkün değildir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden +ki biçim birimi bu tür eklerden yalnızca birisidir. Ne tür bir ek olduğu konusunda tam anlamıyla fikir birliğine ulaşılammış +ki biçim birimi ve benzeri ekler, gramer kitaplarının sunduğu bilgilerden çok daha ayrıntılı ve bütüncül olarak incelenmelidir. Ancak bu şekilde bir ekin başlangıçta nasıl bir karaktere sahip olduğu ve mensup olduğu dilin tarihî gelişimi içerisinde nasıl bir değişime uğradığı ayrıntılarıyla ortaya koyulabilecektir. Öncelikle tezimizin temel çıkış noktasını oluşturan bu husus ve ekin tarihî dönemlerden itibaren bütün kullanımlarını ortaya koyan bütüncül bir çalışma olmaması bu konuda bir çalışma yapılması ihtiyacını doğurmuştur.

‘Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde +ki Biçim Birimi’ başlıklı bu tezde, tarihî Türk yazı dillerinden *Orhon Türkçesi*, *Uygur Türkçesi*, *Karahanlı Türkçesi*, *Harezm-Altinordu Türkçesi*, *Çağatayca* ve *Eski Anadolu Türkçesine* ait +ki biçim birimli sözcükler tespit edilerek ekin tarihsel bir derlemi yapılmıştır. Ancak öte yandan +ki’nin çağdaş Türk yazı dillerindeki tanıklarını görebilmek amacıyla *Azerbaycan Türkçesi*, *Tatarca*, *Özbekçe* ve *Tuvacaya* ait çeşitli metinler üzerinde durulmuştur. Eski Türkçeden günümüze değin varlığını sürdüren +ki biçim birimi çok zamanlı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Elde edilen örneklerden hareketle, +ki biçim birimli sözcükler yapı, tür ve bildirdikleri anlam bakımından çeşitli yönlerden incelenmiştir. Amacımız, Türkçede var olan ve yoruma açık bu tarz ekler üzerine yapılmış münferit çalışmalara katkı sağlamak ve bugüne kadar tarihî boyutlarıyla incelenmiş olan eklere bir yenisini daha eklemektir.

Bu çalışmanın hazırlanışı süresince benden teşvik ve yardımlarını esirgemeyen, karşılaştığım problemler karşısında benimle birlikte düşünen, bilgisini ve zamanını cömertçe istifademe sunan tez danışmanım, saygıdeğer hocam Prof. Dr. A. Deniz ABİK’e ve değerli fikirleriyle katkıda bulunan Doç. Dr. Engin ÇETİN’e minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, çalışma süresince yardımlarını eksik etmeyen Dr. Öğr. Üyesi B. Erdem DAĞISTANLIOĞLU’na müteşekkirim.

Nevin MAZMAN

Adana, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	Sayfa iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
KISALTMALAR	xv
TABLolar LİSTESİ	xix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xx

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sınırlılıklar	4

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Bilgi ve Değerlendirme	5
--	---

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi	27
---------------------------------	----

BÖLÜM IV

TARİHî TÜRK YAZI DİLLERİNDE +ki BİÇİM BİRİMİ

4.1. Yapı ve Köken Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler	29
4.1.1. Türkçe Kökenli Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	29
4.1.1.1. Basit Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	29
4.1.1.1.1. Kök (+) +DA (+) +GI	29

4.1.1.1.1. Kök (+) +I / +U (+) (+n) +DA (+) +GI	38
4.1.1.1.2. Kök (+) +(°)m (+) +DA (+) +k ₁ / +ki / +g ₁	45
4.1.1.1.3. Kök (+) +(°)η (+) +DA +ki / +g ₁	47
4.1.1.1.4. Kök (+) +lArI (+) (+n) +DA (+) +k ₁ / +ki	49
4.1.1.1.5. Kök (+) +sI (+) (+n) (+) +DA (+) +k ₁ / +ki	50
4.1.1.1.6. Kök (+) +(i)ηiz / +(u)ηuz (+) +dA (+) +ki / +g ₁ ..	50
4.1.1.1.2. Kök (+) +GI	51
4.1.1.1.3. Kök (+) +k ₁ / +g ₁ (+) +lar (+) +n ₁ η	61
4.1.1.1.4. Kök (+) +lAr (+) +DA (+) +k ₁ / +ki / +g ₁	62
4.1.1.1.5. Kök (+) +ler (+) +de (+) ki (+) +ni	63
4.1.1.1.6. Kök (+) +I (+n) +DA (+) +k ₁ / ki (+) +lAr	63
4.1.1.1.7. Kök (+) +I (+n) (+) +dA (+) +k ₁ / +ki (+) +nI	64
4.1.1.1.8. Kök (+) +k ₁ (+) +dın	64
4.1.1.1.9. Kök (+) +k ₁ (+) +lar	64
4.1.1.1.10. Kök (+) +DA (+) +ki / +g ₁ (+) +lAr	65
4.1.1.1.11. Kök (+) +I (+n) +DA (+) +ki (+) +lArI	65
4.1.1.1.12. Kök (+) +k ₁ / +g ₁ (+) +lar (+) +(i)mız (+) +ga	65
4.1.1.1.13. Kök (+) +k ₁ (+) +lar (+) +dın	65
4.1.1.1.14. Kök (+) +(n)in/ +n(u)η (+) +ki	66
4.1.1.1.15. Kök (+) +da (+) +k ₁ (+) +lar (+) +ge	66
4.1.1.1.16. Kök (+) +de (+) +ki (+) +dür	66
4.1.1.1.17. Kök (+) +de (+) +ki (+) +ler (+) +ni	66
4.1.1.1.18. Kök (+) +dın (+) +k ₁	66
4.1.1.1.19. Kök (+) +(i)m (+) +da (+) +k ₁ (+) +lar (+) +n ₁	66
4.1.1.1.20. Kök (+) +ı (+) (+n) (+) +dA (+) +g ₁ (+) +dır	66
4.1.1.1.21. Kök (+) +(i)η (+) +de (+) +ki (+) +n	67
4.1.1.1.22. Kök (+) +i (+n) +de (+) +ki (+) +niη	67
4.1.1.1.23. Kök (+) +k ₁ (+) n ₁	67
4.1.1.1.24. Kök (+) +ki (+) +de (+) +ki	67
4.1.1.1.25. Kök (+) +ki (+) +siz (+) +dın	67
4.1.1.1.26. Kök (+) +n (+) +k ₁	67
4.1.1.2. Türemiş Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	68
4.1.1.2.1. İsimden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	68
4.1.1.2.1.1. Gövde (+) +DA (+) +GI	68

4.1.1.2.2. Fiilden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	68
4.1.1.2.2.1. Gövde (+) +DA (+) +GI	68
4.1.1.2.2.1.1. Gövde (+) +I/ +u (+) (+n) (+) +DA (+) +k ₁ /+ki.	71
4.1.1.2.2.1.2. Gövde (+) +(U)m (+) +DA (+) +ki / +ğ ₁	72
4.1.1.2.2.1.3. Gövde (+) +(U)η (+) +dA (+) +ki / +k ₁ / +ğ ₁	72
4.1.1.2.2.2. Gövde (+) +k ₁ / +ki (+) +lAr (+) +nIn	73
4.1.1.2.2.3. Gövde (+) +da (+) +ğ ₁ (+) +lar.....	73
4.1.1.2.2.4. Gövde (+) +de (+) +ki (+) +çe	73
4.1.1.2.2.5. Gövde (+) +ler (+) +de / +te (+) +ki	74
4.1.1.2.2.6. Gövde (+) +da (+) +ğ ₁ (+) +lar (+) +ğa	74
4.1.1.2.2.7. Gövde (+) +gi	74
4.1.1.2.2.8. Gövde (+) +(u)m (+) +da (+) +k ₁ (+) +da	75
4.1.1.3. Kalıplaşmış Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi.....	75
4.1.1.3.1. Gövde (+) +k ₁ / +ki / +ğ ₁ / +gü.....	75
4.1.1.3.2. Gövde (+) +DA (+) +k ₁ /+ki.....	97
4.1.1.3.3. Gövde (+) +sI (+) (+n) (+) +dA (+) +k ₁ / +ki.....	99
4.1.1.3.4. Gövde (+) +k ₁ / +ki (+) +dA (+) +ta.....	100
4.1.1.3.5. Gövde (+) +k ₁ / +ki (+) +lAr	101
4.1.1.3.6. Gövde (+) +ki (+) +ler (+) +ke.....	101
4.1.1.3.7. Gövde (+) +kI (+) +sI	102
4.1.1.3.8. Gövde (+) +k ₁ (+) +ğ.....	102
4.1.1.3.9. Gövde (+) +k ₁ / +ki (+) +lAr (+) +nIn	102
4.1.1.3.10. Gövde (+) +k ₁ (+) lar (+) +ı (+) +ğ	103
4.1.1.3.11. Gövde (+) +ki (+) +n.....	103
4.1.1.3.12. Gövde (+) +de (+) +ki (+) +ler (+) +niη.....	103
4.1.1.3.13. Gövde (+) +k ₁ / +ki (+) +dIn	103
4.1.1.3.14. Gövde (+) +k ₁ (+) +lar (+) +da.....	103
4.1.1.3.15. Gövde (+) +ki (+) +si (+) +n	104
4.1.1.3.16. Gövde (+) +ki (+) si (+) (+n) +de	104
4.1.1.3.17. Gövde (+) +leri (+) (+n) +de (+) +ki	104
4.1.1.3.18. Gövde (+) +si (+n) (+) +de (+) +ki (+) +ler	104
4.1.2. Yabancı Kökenli Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	104
4.1.2.1. Sözcük (+) +DA (+) +k ₁ / ki / +ğ ₁	104
4.1.2.1.1. Sözcük (+) +I (+) (+n) +DA (+) +k ₁ / +ğ ₁ / +gi	109

4.1.2.1.2. Sözcük (+) +I (+) +dA (+) +ki / +ğı.....	110
4.1.2.1.3. Sözcük (+) +m (+) +da (+) +ğı	111
4.1.2.1.4. Sözcük (+) +sı (+) (+n) +da (+) +kı	111
4.1.2.1.5. Sözcük (+) +si (+) +da (+) +ğı.....	111
4.1.2.2. Sözcük (+) +GI	111
4.1.2.3. Sözcük (+) +lAr (+) +DA (+) +kı / +ki	113
4.1.2.4. Sözcük (+) +kı (+) +lar (+) +nı.....	114
4.1.2.5. Sözcük (+) +kı (+) +lar.....	114
4.1.2.6. Sözcük (+) +kı (+) +lAr (+) +dIn	115
4.1.2.7. Sözcük (+) +kı (+) +dın.....	115
4.1.2.8. Sözcük (+) +kı (+) +lAr (+) +nİ	115
4.1.2.9. Sözcük (+) +da (+) +ğı (+) +lar	115
4.1.2.10. Sözcük (+) +da (+) +ğı (+) +lar (+) +ğa.....	115
4.1.2.11. Sözcük (+) +de (+) +ki (+) +g	116
4.1.2.12. Sözcük (+) +de (+) +ki (+) +n	116
4.1.2.13. Sözcük (+) +ı (+) (+n) +da (+) +kı (+) +lAr (+) +ka	116
4.1.2.14. Sözcük (+) +i (+) (+n) (+) +da (+) +ğı (+) +lar (+) +nı	116
4.1.2.15. Sözcük (+) +kı (+) +ga	116
4.1.3. Özel İsimler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	116
4.1.3.1. Sözcük (+) +Da (+) +kı	116
4.1.3.2. Sözcük (+) +ğı.....	117
4.2. Tür Bakımından +ki Biçim Birimini Alan Sözcükler	117
4.2.1. İsim	117
4.2.2. Zarf	147
4.2.2.1. Zaman Zarfları.....	147
4.2.2.2. Yer Zarfları	164
4.2.2.3. Diğer Zarflar	170
4.2.3. Edat	170
4.2.3.1. İsim Kökenli Edatlar	171
4.2.3.2. Fiil Kökenli Edatlar	175
4.2.3.3. Diğer Edatlar	179
4.2.4. Zamir	180
4.2.5. Sıfat.....	181
4.3. Tür Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler	182

4.4. Anlam Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler	185
4.4.1. Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler	185
4.4.2. Temsil Yoluyla Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler	211
4.4.3. Zamana Aitlik Bildiren Sözcükler	217
4.4.4. Temsil Yoluyla Zamana Aitlik Bildiren Sözcükler.....	233
4.4.5. Sıraya Aitlik Bildiren Sözcükler.....	238
4.4.6. Temsil Yoluyla Sıraya Aitlik Bildiren Sözcükler	241
4.4.7. Belirtme Bildiren Sözcükler.....	241
4.4.8. Temsil Bildiren Sözcükler	242
4.4.9. Yöne Aitlik Bildiren Sözcükler	243
4.4.10. Soru Bildiren Sözcükler	243

BÖLÜM V

ÇAĞDAŞ TÜRK YAZI DİLLERİNDE +ki BİÇİM BİRİMİ

5.1. Yapı ve Köken Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler	245
5.1.1. Türkçe Kökenli Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	245
5.1.1.1. Basit Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	245
5.1.1.1.1. Kök (+) +GI /+gu	245
5.1.1.1.2. Kök (+) +DA / +dä (+) +ki / +gı / +gi	248
5.1.1.1.2.1. Kök (+) +I / +U (+n) (+) +dA (+) +kı / +ki / +gı	249
5.1.1.1.2.2. Kök (+) +i (+) +dä (+) +gi.....	251
5.1.1.1.2.3. Kök (+) +(I)m (+) +da / +dä (+) +ki	252
5.1.1.1.2.4. Kök (+) +(i)η (+) +dä (+) +gi.....	253
5.1.1.1.2.5. Kök (+) +lArI (+) (+n) (+) +DA (+) +ki / +gı.....	253
5.1.1.1.2.6. Kök (+) +sı (+) +n (+) +da (+) +ki / +gı.....	253
5.1.1.1.2.7. Kök (+) +(i)miz (+) +de (+) +ki	253
5.1.1.1.2.8. Kök (+) +(u)bız (+) +da (+) +gı.....	254
5.1.1.1.2.9. Kök (+) +(i)ηiz (+) +dä (+) +gi.....	254
5.1.1.1.3. Kök (+) +nii	254
5.1.1.1.4. Kök (+) +ni (+) +ki (+) +dä.....	254
5.1.1.1.5. Kök (+) +ni (+) +ki (+) +gä.....	255
5.1.1.1.6. Kök (+) +gi / +gu (+) +lar / +lär	255
5.1.1.1.7. Kök (+) +ni (+) +ki	255

5.1.1.1.8. Kök (+) +din (+) +gi (+) +däy.....	255
5.1.1.1.9. Kök (+) +gü (+) +ler (+) +den.....	256
5.1.1.1.10. Kök (+) +i (+) +dä (+) +gi (+) +si.....	256
5.1.1.1.11. Kök (+) +i (+) (+n) (+) +de (+) +ki (+) +ler	256
5.1.1.1.12. Kök (+) +in (+) +ki	256
5.1.1.1.13. Kök (+) +in (+) +ki (+) (+n) (+) +den	256
5.1.1.1.14. Kök (+) +ler (+) +de (+) +gi.....	256
5.1.1.1.15. Kök (+) +ler (+) +(i)m (+) +de (+) +ki.....	256
5.1.1.1.16. Kök (+) +m (+) +ni (+) +ki (+) +gä.....	257
5.1.1.1.17. Kök (+) +ni (+) +ki (+) +dän.....	257
5.1.1.2. Türemiş Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi.....	257
5.1.1.2.1. İsimden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi.....	257
5.1.1.2.1.1. Gövde (+) +lär (+) +ni (+) +ki (+) +gä.....	257
5.1.1.2.2. Fiilden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	257
5.1.1.2.2.1. Gövde (+) +dA / +dä (+) +ki.....	257
5.1.1.2.2.1.1. Gövde (+) +ı (+n) (+) +da (+) +ki / +gı.....	258
5.1.1.2.2.1.2. Gövde (+) +sı (+n) (+) +da (+) +ki	258
5.1.1.2.2.1.3. Gövde (+) +ları (+) (+n) (+) +da (+) +ki.....	258
5.1.1.2.2.2. Gövde (+) +dä (+) +gi (+) +lär.....	258
5.1.1.3. Kalıplaşmış Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi.....	259
5.1.1.3.1 Gövde (+) +ki / +gı / +gi	259
5.1.1.3.2 Gövde (+) +da / +dä (+) +ki / +gı / +gi	262
5.1.1.3.2.1. Gövde (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +ki / +gı	263
5.1.1.3.2.2. Gövde (+) +mız (+) +da (+) +ki	263
5.1.1.3.3. Gövde (+) +gi (+) +de.....	263
5.1.1.3.4. Gövde (+) +gi (+) +ler	263
5.1.1.3.5. Gövde (+) +gi (+) +ni	264
5.1.1.3.6. Gövde (+) +gi (+) +si.....	264
5.1.1.3.7. Gövde (+) +gi (+) +si (+) +n	264
5.1.2. Yabancı Kökenli Sözcükler Gelen +ki Biçim Birimi	264
5.1.2.1. Sözcük (+) +DA / +dä (+) +ki / +gı / +gi	264
5.1.2.1.1. Sözcük (+) +I (+) (+n) (+) +dA (+) +ki / +gı.....	266
5.1.2.1.2. Sözcük (+) +ı (+) +da / +dä (+) +ki / +gi.....	267
5.1.2.1.3. Sözcük (+) +(i)	268

5.1.2.1.4. Sözcük (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +ki	268
5.1.2.2. Sözcük (+) +ki / +gi.....	268
5.1.2.3. Sözcük (+) +dâ (+) +gi (+) +dek.....	269
5.1.2.4. Sözcük (+) +dâ (+) +gi (+) +dây	269
5.1.2.5. Sözcük (+) +dâ (+) +gi (+) +lâr (+) +gâ.....	269
5.1.2.6. Sözcük (+) +ı (+) (+n) (+) +da (+) +ki (+) +ler (+) +in	270
5.1.2.7. Sözcük (+) +ki (+) (+n) (+) +den.....	270
5.1.2.8. Sözcük (+) +ler (+) +i (+) (+n) (+) +de (+) +ki.....	270
5.1.3. Özel İsimler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi	270
5.1.3.1. Sözcük (+) +da / +dâ (+) +gı / +gi.....	270
5.1.3.2. Sözcük (+) +kı.....	271
5.2. Tür Bakımından +ki Biçim Birimini Alan Sözcükler	271
5.2.1. İsim	271
5.2.2. Zarf	279
5.2.2.1. Zaman Zarfları.....	279
5.2.2.2. Yer Zarfları	283
5.2.2.3. Diğer Zarflar	284
5.2.3. Zamir	284
5.2.4. Sıfat.....	285
5.2.5. Edat.....	286
5.2.5.1. İsim Kökenli Edatlar	286
5.2.5.2. Fiil Kökenli Edatlar	286
5.3. Tür Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler	286
5.4. Anlam Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler	289
5.4.1. Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler	289
5.4.2. Temsil Yoluyla Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler	295
5.4.3. Zamana Aitlik Bildiren Sözcükler	297
5.4.4. Temsil Yoluyla Zamana Aitlik Bildiren Sözcükler.....	301
5.4.5. Soru Bildiren Sözcükler	302
5.4.6. Temsil Yoluyla Soru Bildiren Sözcükler.....	302

BÖLÜM VI**SONUÇ**

6.1. Tarihî Türk Yazı Dillerine Ait İnceleme Sonuçları	303
6.2. Çağdaş Türk Yazı Dillerine Ait İnceleme Sonuçları	320

KAYNAKÇA.....	331
----------------------	------------

EKLER.....	341
-------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ	354
-----------------------	------------

KISALTMALAR

Tarihî Türk Yazı Dillerine Ait Kısaltmalar

- A:** Altınordu
AH: Atabetü'l Hakayık
AY: Altun Yaruk
BD: Bâbü'r Dîvânı
BK: Bilge Kağan Yazıtı
CC: Codex Cumanicus
ÇB: Çaçtani Bey Hikayesi
DLT: Divanü Lügat-it Türk
D: Doğu Yüzü
DK: Dede Korkut
EK: El-Kavânînü'l-Küllîyye
G: Güney Yüzü
GT: Gülistan Tercümesi
H: Huastuanıft
HM: Hamsetü'l-Mütehayyirin
HT: Hsüen-Tsang
HT-SAKT: Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi
HŞ: Hüsrev ü Şirin
İKP: İyi ve Kötü Prens Öyküsü
K: Kuzey Yüzü
KB: Kutadgu Bilig
KE: Kısasü'l Enbiyâ
KT: Kül Tigin Yazıtı
ME: Mukaddimetü'l-Edeb
ML: Muhâkemetü'l-Lugateyn
MT: Mantıku't-Tayr
NF: Nehcü'l Ferâdis
RN: Rylands Nüshası
SD: Sekkâkî Divanı
ŞT: Şecere-i Terâkime
Tar: Taryat Yazıtı

Üİ: Üç İtigsizler

YvB: Yarlık ve Bitikler

Çağdaş Türk Yazı Dillerine Ait Kısaltmalar

AT: Aksak Timir

A: Ayuküydiren

AY: Ağ Yol

BG: Belke de Gaytardılar

BK: Behtiyar Kankayev

BKK: Bulgar Kalasının Kunluvi

BR: Beyaz Raks

BT: Bayan-Toolay

CB: Cura Batır Hikayesi

Ç: Çingi

ÇO: Çınar Oğullar

DH: Havlidegi Deraht

E: Emce

G: Gelmedi

GG: Garaca Gız

GO: Gaynananın Oyunları

GS: Gamber Sazlığı

HK: Han Kızı

HT: Haan-Tögüldür

İKKK: İski Kazan Kalasının Kunluvi

K: Kaytış

KA: Kemterovlar Ailesi

KD: Küntuğmiş Destanı

KY: Kazan Yuh

KK: Küknin Küterilüvi

M: Mamay

N: Nefise

NN: Negä Negä

SE: Su Erizesi

SoE: Sonuncu Eksponent

Ş : Şirinlik

T : Taşbilgi

TA: Tutilgen Ay

TE: Tanaa-Herel

TM: Tuybike Medresesi

TT: Tugan Tufrak

US: Umr Sävdası

V: Vesiiyet

Y: Yambakh

Y: Yolculıqta

YOY: Yene O Yerde

ZK: Zur Kişiler

Diğer Kısaltmalar

Ar.: Arapça

akt.: Aktaran

Alt.: Altayca

Az. T.: Azerbaycan Türkçesi

Bkz: Bakınız

Bşk.: Başkurtça

C: Cilt

çev.: Çeviren

Çin.: Çince

Çuv.: Çuvaşça

ÇTYD: Çağdaş Türk Yazı Dilleri

Far. : Farsça

Fr: Fransızca

Gag.: Gagavuzca

Hak.: Hakasça

Kır.: Kırgızca

Krç.-Malk.: Karaçay-Malkarca

krş.: Karşılaştırınız

Kum.: Kumukça

Lam.: Lamut

Man.: Mançuca

Neg.: Negidal

Nog.: Nogayca

Not.: Notlar

Özb.: Özbekçe

R.: Rusça

s.: Sayfa

Skr.: Sanskritçe

Soğd.: Soğdca

T.: Türkçe

Tat.: Tatarca

TTYD: Tarihî Türk Yazı Dilleri

Toh.: Toharca

Tun.: Tunguzca

Tuv.: Tuvaca

Tkm.: Türkmence

V.: Vatikan

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

Yak.: Yakutça

Yay.: Yayın

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. +ki Biçim Biriminin Yabancı Kökenli Sözcüklerle Kullanımı - I	316
Tablo 2. +ki Biçim Biriminin Eklendiği Sözcük Türleri - I	318
Tablo 3. +ki Biçim Biriminin Yabancı Kökenli Sözcüklerle Kullanımı - II	325
Tablo 4. +ki Biçim Biriminin Eklendiği Sözcük Türleri - II	326

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Ara Ekler.....	12
Şekil 2. +ki Biçim Biriminin Kullanımları.....	22

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Bir ekin tespit edildiği dönemlerden ve metinlerden itibaren nasıl kullanıldığına, hangi eklerle ilişkili olduğuna ve bugün var olan kullanımlarının ne kadar eski olduğuna dair birçok sorunun cevabına, o ekin tarihî dökümünün yapılması ve tanıklarının bütün olarak ortaya koyulmasıyla ulaşılabılır. Ancak, çalışmaya esas alınan +ki biçim birimi üzerine bu zamana kadar yapılmış bütüncül herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca, dilbilgisi kitaplarında söz konusu ekin anlam ve işlevleri konularında fikir birliği olmadığı görülmektedir. Buna bağlı olarak ekin adlandırılması hususunda da ciddi tartışmalar mevcuttur. Bu nedenle söz konusu ek, Türkçenin tarihî ve çağdaş kollarındaki örnekleri de göz önünde bulundurularak bütün olarak incelenmeye muhtaçtır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, +ki biçim biriminin tarihî ve bazı çağdaş Türk Yazı dillerinde var olan genel ve istisnâî kullanımlarını tespit etme amacı güdülmüştür. Buna bağlı olarak +ki biçim biriminin incelemeye alınan tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerine göre ne tür yapılarda, hangi eklerle, ne tür sözcüklerle, hangi anlamlarda ve ne sıklıkta kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece, söz konusu ekin hem tarihî dökümünün yapılması hem de çağdaş Türk yazı dillerindeki varlığının saptanması amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıda liste hâlinde sunulan metinler incelemeye esas alınmıştır:

Erhan AYDIN – Orhon Yazıtları (2011)¹

Ceval KAYA - Altun Yaruk (1994).

A. Von GABAIN, F. W. K. MÜLLER - Çaştani Bey Hikayesi (1945).

Mehmet ÖLMEZ - Hsüan-Tsang'ın Eski Uygurca Yaşam Öyküsü (VI) (1994).

Betül ÖZBAY – Huastuanift (2014).

J. Russel HAMILTON (Çev. Vedat KÖKEN) İyi ve Kötü Prens Öyküsü (1998).

F. Sema BARUTÇU ÖZÖNDER - Üç İtigsizler (1998).

¹ Bazı sözcükler için ilgili başka yayınlardan da yararlanılmıştır.

- Besim ATALAY, Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi I, II, III, IV (1985-86)²
- R. Rahmeti ARAT, Kutadgu Bilig I (1947)³
- R. Rahmeti ARAT, Kutadgu Bilig III İndeks (1979) (Haz.: Kemal Eraslan, Osman F. Setkaya, Nuri Yüce)
- Reşit Rahmeti ARAT - Atabetü'l Hakayık (1992)
- Aysu ATA – Karahanlı Türkçesinde İlk Kur'an Tercümesi Rylands Nüshası (2013)
- Aysu ATA - Kısasü'l Enbiyâ I-II (1997)
- János ECKMANN; Semih TEZCAN, Hamza ZÜLFİKAR; Aysu ATA, Nehcü'l Ferâdis (2014) (Birleştirilmiş Baskı)
- Güliden SAĞOL - Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (1993)
- Nuri YÜCE - Mukaddimetü'l-Edeb (2014)
- Necmettin HACIEMİNOĞLU - Hüsrev ü Şirin (2000)
- Ali Fehmi KARAMANLIOĞLU - Gülistan Tercümesi (1989)
- Recep TOPARLI, Sadi ÇÖGENLİ, Nevzat H. YANIK, El-Kavânînu'l-Küllîyye Li-Zabtî'l-Lügati't-Türkkiyye (1999)
- Recep TOPARLI, Sadi ÇÖGENLİ, Nevzat H. YANIK, Kitâb-ı Mecdû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugali (2000)⁴
- Mustafa ARGUNŞAH ve Galip GÜNER - Codex Cumanicus (2015)
- A. Melek ÖZYETGİN - Altınordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin İncelemesi (1996)
- Kemal ERASLAN – Mevlâna Sekkâkî Divanı (1999)
- A. Deniz ABİK - Hamsetü'l-Mütehayyirin (2006)
- F. Sema BARUTÇU ÖZÖNDER - Muhâkemetü'l-Lugateyn (1996)
- Bilal YÜCEL - Babür Divanı (1995)
- Zühal KARGI ÖLMEZ - Şecere-i Terâkime (1996)
- Muharrem ERGİN - Dede Korkut Kitabı (1989)
- Kemal YAVUZ - Mantıku't-Tayr (2007)

² Bu kaynak esas alınmakla birlikte A. B. Ercilasun ve Z. Akkoyunlu - Kâşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin (2014) ile R. Dankoff ve J. Kelly -Compendium of the Turkic dialects by Mahmud al-Kashgari I-II-III (1982-84-85) yayınlarına da başvurulmuştur.

³ Bazı sözcükler için, R. Dankoff (1983) Wisdom of royal glory (Kutadgu Bilig): A Turko-islamic mirror for princes, by Khass H. Yusuf. yayınından yararlanılmıştır.

⁴ Tarama sonucunda +ki biçim birimini alan herhangi bir sözcük saptanmamıştır.

Zeynelâbidîn Makas - Azerbaycan Çağdaş Hikâye Antolojisi (1991); Belke de Gaytardılar, Beyaz Raks, Çınar Oğullar, Gelmedi, Garaca Gız, Gaynananın Oyunları, Kemterovlar Ailesi, Su Erizesi, Sonuncu Ekspozant, Şirinlik, Vesiiyet, Yene O Yerde. Betül HAKYEMEZ - 1928-1937 Dönemi Kırım Tatar Edebiyatından Seçme Hikâyeler (2007); Emce, Nefise, Yolculuqta.⁵

Gizem YUNT, Tatar Yazar Emirhan Yeniki'nin Hikâyeleri (2013); Tugan Tufrak. Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (17.-18.-19.Ciltler); Aksak Timir, Ayuküydiren, Behtiyar Kankayev, Bulgar Kalasının Kunluyı, Cura Batır Hikayesi, Çingi, Han Kızı, Gamber Sazlığı, İski Kazan Kalasının Kunluyı, Küknin Küterilüvi, Mamay, Taşbilgi, Tuybike Medresesi, Yambakh, Kazan Yuh, Zur Kişiler. Aydın KÖKLÜDAĞ - Yedi Özbekçe Hikâye (2007); Kaytiş, Tutilgen Ay, Havlidegi Deraht.

Gülçin GÜLER - Özbek Yazar Otkir Hâşimov'dan Seçme Hikâyeler (2014); Umr Sävdası, Negä Negä.⁶

Dilara AKBAY, Küntuğmiş Destanı (2010)

Ekrem ARIKOĞLU, Buyan BORBAANAY – Tuva Destanları (2007); Bayan-Toolay, Tanaa-Herel

S. Mehmet ARÇIN, Tuvaca Bir Destan: Haan-Tögüldür (2009)

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, bünyesinde birden fazla özellik barındıran +ki biçim biriminin gerek tarihî gerekse çağdaş Türk yazı dillerindeki tanıklarını ortaya koymasıyla önemlidir. Ayrıca, +ki biçim birimini bu şekilde çok zamanlı olarak ele alan bütüncül herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Elde bulunan bu çalışma, söz konusu ekin tarihî dönemlerden itibaren bütün kullanımlarını görmemiz ve incelenen yazı dilleri arasında kıyaslama yapabilmemiz açısından da önem arz etmektedir.

⁵ Betül Hakyemez tarafından yazıçevrimi yapılan bu metinler İsmail Kerim'in Qırımtatar Edebiyatı kitabında yer almaktadır.

⁶ Bahsi geçen hikâyeler Otkir Hâşimov'un Säylänmä adlı kitabında bulunmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın örneklemini tarihî Türk yazı dillerinden Orhon Türkçesi, Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi-Altinordu Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ve Çağataycaya ait çeşitli eserler oluşturmaktadır. Ayrıca, çağdaş Türk yazı dillerinin dört ayrı kolundan birer yazı dili örneklenmiştir. Çalışmanın malzemesi sınırlandırılarak yalnızca ‘Güney-Batı Türk Yazı Dilleri’ (Oğuz) grubundan Azerbaycan Türkçesi, ‘Kuzey-Batı Türk Yazı Dilleri’ (Kıpçak) grubundan Tatarca, ‘Güney-Doğu Türk Yazı Dilleri’ (Uygur-Karluk) grubundan Özbekçe, ‘Kuzey-Doğu Türk Yazı Dilleri (Sibirya) grubundan da Tuvacaya ait çeşitli metinler incelenmiştir. Çalışmanın amacından uzaklaşmamak için bunlar dışındaki çağdaş Türk yazı dilleri incelemeye alınmamıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Bilgi ve Değerlendirme

Doğası gereği sürekli bir gelişim ve değişim hâlinde bulunan dil, Humboldt'un da söylemiyle olmuş bitmiş bir iş, yapıt (ergon) değil, yaratıcı bir zihin etkinliğidir (energeia) (Aksan, 2006, s. 15). Durum böyle olunca yaşam boyu her birey, değişim süreci içerisinde ona yeni bir şeyler katmaktadır. Bu durum zamanla dilsel ihtiyaçları da beraberinde getirir. Bu ihtiyaçları karşılamak, dilin kendi gelişim süreci içerisinde yeni sözcükler yaratmakla mümkündür. Bunu sağlamak üzere birkaç yol vardır:

1. Yabancı sözcük almak
2. Sözcük grubu yapmak
3. Sözcük diriltmek ve derlemek
4. Sözcük yapmak (Ergin, 1994, s. 221).

Ergin'in sıraladığı bu yollar arasında kuşkusuz en etkili ve kalıcı yol sözcük yapmaktır. Sözcük yapımı morfolojinin de temel konuları arasındadır. Türkçede sözcük yapımını inceleyen Öner; “Morfolojik yol” (söz + ek), “Sentaktik yol” (söz + yardımcı söz), “Semantik yol” (yeni anlamlı söz + yeni anlamlı söz) olmak üzere üç temel yöntemin varlığını ortaya koymuştur (Öner, 2006, s. 61). Türkçenin tipolojisiyle ilişkili olarak bu yapılandırma biçimlerinden özellikle de morfolojik yol oldukça işlektir.

Sözcük yapımı deyince karşımıza Korkmaz'ın tanımıyla “cümle içinde sözcükler arasında geçici anlam ilişkileri kurmak veya yeni bir sözcük türetmek üzere kök ve gövdelerin sonuna eklenen ses veya seslerden oluşan öge” (Korkmaz, 2010, s. 80) yani ‘ek’ dediğimiz kavram çıkmaktadır. Konuyla ilgili gramer kitaplarında bu kavramın genel itibarıyla yapım ve çekim ekleri olmak üzere iki ana başlık altında incelendiği görülmektedir. Ancak bu ayrım her ekin sınırlarını çizmek veya o ekin mahiyetini belirtmek için yeterli bir ayrım değildir. Çünkü birçok ek, dilin tarihî gelişim sürecinde var olan diğer eklerle belirli oranlarda etkileşerek kalıplaşıp tanınmaz bir hâl almıştır. Bu durum, zamanla eklerin değerlendirileceği kategorileri ve yapılacak tasnifleri de güçleştirmiştir. Türkçede var olan birçok ekin yapım veya çekim eki olması hususunda bir fikir birliği olduğundan söz edilebilirken bazı ekler için aynı durumun söz konusu

olmadığı görülmektedir. Her şeyden önce bu iki husus arasındaki sınırların iyice çizilmesi ve eklerin bu sınırlara göre değerlendirilmesi gerekir.

Ergin, çekim eklerinin fonksiyonlarının dışarıya doğru uzandığının altını çizerek yapım ve çekim eklerinin sınırlarının farklı olduğunu ifade etmiş ve yapım eklerinin işlevlerinin sözcüğün sınırları içinde olduğunu belirtmiştir. Bu yönüyle de çekim eklerinin yapım eklerinden daha kapsamlı ekler olduğunu vurgulama gereği duymuştur (Ergin, 1985, s. 125-126).

Banguoğlu, ekleri işleyişleri bakımından iki grupta incelemiştir. Yapım eki için ‘üretim eki’ terimini kullanmış, bu eklerin isim ve fiil köklerine gelip onların anlamlarında sürekli bir değişiklik yaptıklarını ve farklı kavramları karşılayacak sözcükler vücuda getirdiklerini ifade etmiştir. Buna karşın, çekim eklerinin durum, sayı, zaman, kişi gibi gramer ilişkileri kurduklarını aktarmıştır (Banguoğlu, 2004, s. 147).

Gencan da ekleri görevleri bakımından iki grupta değerlendiren isimler arasındadır. Buna göre, yapım eklerinin sözcüğün anlamını ve çeşidini değiştirdiğini söylerken çekim eklerinin sözcük üzerinde herhangi bir değişiklik teşkil etmediğini, bu kategoride yer alan eklerin sadece sözcüğün tümcedeki görevini belirlediğini ifade etmiştir (Gencan, 2007, s. 92).

Korkmaz, yapım ve çekim eklerinin belirleyici özelliklerinden hareketle onları en genel anlamıyla tanımlamıştır. Yapım ekinin sözcük kök ve gövdelerine getirilerek yeni kavramların yansıtılmasını ve kavramlara karşılık yeni sözcüklerin oluşmasını sağlayan ekler olduğunu ifade etmiştir. Buna karşın çekim ekinin, ad ve fiil soylu sözcükler üzerine geldiğini ve bunların bağlı oldukları sözcük gruplarına göre sözcükler arasında durum, iyelik, çokluk, kip, kişi, zaman, şahıs, sayı vb. ilişkiler kurduğunu aktarmıştır (Korkmaz, 2010, s. 240). Yapım ve çekim eki kavramlarının tanımları konusunda her ne kadar benzer yaklaşımlar olsa da çekim eki adlandırmasının araştırmacılar tarafından farklı şekillerde yapıldığı görülmektedir. Örneğin; (Topaloğlu, 1989’da belirtildiği üzere) Emre belgi, Banguoğlu ve Timurtaş tasrif eki, Ergin ve Mansuroğlu işletme eki, Hatiboğlu, Vardar, Gencan çekim eki ve Dilâçar bitimlilik gibi terimleri tercih etmişlerdir (Topaloğlu, 1989, s. 50).

Görüldüğü üzere, söz konusu ek kategorilerinin genel sınırlarının çizilmesinde belli başlı hususlar üzerinde durulmuştur. Ancak tüm bu tanımlar ve değerlendirmeler söz konusu bu iki başlığın tam anlamıyla sınırlarının çizilmesi konusunda yeterli görülmemektedir. Zira bahsedildiği gibi bütün yapım ekleri eklendikleri kök ya da

gövdelerde aynı oranda anlam veya tür değişikliği yaratmayabilir; bütün çekim ekleri de sözcükler arasında eşit derecede anlam ilişkisi kurmayabilir. Biçim bilgisinde bazı ekler hem yapım hem de çekim eki gibi davranabilmektedir. Bu durum bizim o ekleri hangi yapı altında değerlendireceğimizi zorlaştırır. Kimi özellikleriyle yapım eklerine yaklaşan ekler, kimi özellikleriyle de çekim eklerine arasında yer alabilir. Pekçok araştırmacı tarafından bir gramer problemi olarak görülen bu durumun zemininde birçok neden yatmaktadır. Bunlardan ilki eklerin temelde belirlenmiş salt bir dizgeye göre değerlendiriliyor olmasıdır. Böylece her ek belli bir kalıba yerleştirilmeye çalışılmış ve o ekin belirlenmiş olan kalıbı dışındaki kullanımları göz ardı edilmiştir. Buna bağlı olarak ‘bir yapım ekinden sonra çekim eki gelebilirken bir çekim eki yapım ekinden önce gelemez’ (Ergin, 1994, s. 212) yargısının dışında farklı kullanımlar sergileyen kimi eklerle karşılaşıldığında, söz konusu ekler farklı, karmaşık veya anlaşılması güç olarak ifade edilmiştir. Oysa bu durum problemin ekte değil, o ekin değerlendirildiği kategorinin yanlış olduğuna işaret ediyor olmalıdır.

Üstünova, eklerin yapım ve çekim eki olarak iki grupta toplanışı konusunun doğruluğunun yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yapım eki olarak adlandırılan eklerin tümünün bu işlemi gerçekleştirdiği hususunun kuşkuğu olduğunu ve ekleri yeniden sınıflandırmak gerektiğini vurgulamıştır (Üstünova, 2004, s. 174). Erkman Akerson, çekim ve yapım ekleri şeklindeki bu ikili ayrımın özetlendiği zaman işe yarar ve açık seçik gibi durduğunu ama gerçekte bu ayrımın oldukça sorunlu olduğunu belirtmiştir (Akerson Erkman, 2008, s. 138). Bu görüşlerle bağlantılı olarak baktığımızda, Delice ve Gülsevin de ekleri yalnızca belirli işlevlerle ve kategorilerle sınırlandıran yaklaşımlara karşı farklı bakış açıları geliştirmişlerdir (Delice, 2000, s. 232-233; Gülsevin, 2004, s. 1278- 1280). Son olarak, Gökdayı ve Sebzecioğlu bu duruma dikkat çekmiş, Türkçede bazı gramer kitaplarında çekim, bazılarında ise yapım eki olarak gösterilen birçok ekin olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bunların hangi koşullarda yapım eki, hangi koşullarda çekim eki olarak değerlendirilmesi gerektiği konusu tam olarak açıklığa kavuşturulmamıştır (Gökdayı ve Sebzecioğlu, 2006, s. 71).

Karaca’ya göre dil bilgisinin her bir alt alanında bile birçok kullanım farklılığı sergileyen biçim birimleri yalnızca bu iki temel ayrıma tabi tutmak çok sığ bir değerlendirmedir. Eklerin asıl var oluş sahası sözcük bünyesidir. Çünkü morfolojik olarak sözcük için geçerli olan ölçütler ekler için de geçerlidir. Sözcüklerin gösterdiği yapı, anlam ve işlev unsurlarını çoğu zaman ekler de göstermektedir (Karaca, 2017, s. 48-50).

Buraya kadar aktarılan ve birçok araştırmacının tartışma konuları arasında yer alan bu husus, tezimizin konusunu oluşturan +ki biçim birimi için de geçerlidir. Söz konusu ek, farklı özellikler gösterdiği ifade edilen, karmaşık olarak değerlendirilen ve farklı yaklaşımlarla ele alınan eklerden yalnızca birisidir. Ek üzerine var olan yaklaşımlardan ve bunlardan hareketle yapacağımız değerlendirmelerden önce şu belirtilmelidir ki, bu çalışmadaki hedefimiz doğrudan +ki'yi karşılayacak yeni bir terim önerisi getirmek, ekler üzerine yeni bir tasnif denemesi yapmaya çalışmak veya +ki üzerine hâlihazırda bulunan bütün sorulara yanıt vermek değildir. Ancak, bir ek üzerine yorum yapabilmek veya o ekin karakteri hakkında söz sahibi olabilmek için o ekin tarihî dökümünün yapılması ve genel görünümünün somut örneklerle gün yüzüne çıkarılması gereklidir. Söz konusu gereklilik neticesinde hazırlamış olan bu çalışmada, +ki biçim biriminin araştırmacılarca nasıl değerlendirildiği sorgulanmıştır.

Türkçenin ilk yazılı belgeleri olarak kabul edilen Orhon Yazıtları'ndan itibaren kullanıldığı saptanan, Türk dilinin tarihî gelişim ve değişim süreci içinde işlevlerini genişleterek ve çağdaş Türk yazı dillerinde bazı fonetik değişmelere uğrayarak bugüne kadar kullanılagelmiş +ki biçim birimi, çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiş ve farklı terimlerle karşılanmıştır. Bu durum +ki'nin ne tür bir ek olduğu, hangi adla değerlendirileceği, gramer kitaplarında hangi başlık altında yer alması gerektiği konularında bir belirsizlik yaratmıştır.

Ekin başlıca fonksiyonunu bağlılık, içinde bulunma ve aitlik olarak ifade eden Ergin, +ki'nin bu fonksiyonla sıfat ve zamir yaptığını belirtmiş ve daha çok yer ve zaman isimlerine eklendiğinin altını çizmiştir. Eki önce *isimden isim yapma ekleri* başlığı altında sonrasında da *çekim ekleri* bahsinde değerlendirmiştir. Buna karşın +ki'nin Türkiye Türkçesinde üç kullanım biçimi olduğunu aktarmıştır. Bunlardan birincisi sıfat ve zamir yapma fonksiyonu, ikincisi +DA çekim ekinden sonraki kullanılışı, üçüncüsü +In, +Un, +nIn, +nUn çekim eklerinden sonraki kullanılışıdır. Ergin, ekin bu üç kullanımdan ilkinde doğrudan isme getirildiği için *isim yapma eki* işlevinde olduğunu belirtmiştir. Bu işleviyle +ki biçim birimini diğer eklerden ayırmış ve bambaşka bir kullanıma sahip olduğuna dikkat çekmiştir (Ergin, 1994, s. 236-237). Her ne kadar söz konusu ekin farklılığına dikkat çekilmiş olsa da bu durum +ki biçim biriminin mahiyetini tam anlamıyla ortaya koyan ve ekin sınırlarını çizen bir yaklaşım değildir. Çünkü Ergin'e göre ek doğrudan isme getirildiği zaman yapım eki durumunda iken çekim ekleriyle birlikte kullanıldığında çekim eki olarak değerlendirilebilmektedir. Oysa daha önce de belirtildiği gibi Türkçenin

genel gramer kaidelerine göre bir yapım ekinde sonra bir çekim eki gelmesi muhtemeldir; fakat bir çekim ekinin üzerine yapım eki getirilmesi beklenen bir durum değildir. Ancak, bu durumun +ki biçim birimi için geçerli bir hüküm olmadığı görülmektedir. Ergin'in değerlendirmesinde dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta da ekin yalnızca *aitlik eki* (buradan hareketle ikinci bir iyelik eki) (Ergin, 1967, s. 214) olarak adlandırılmış olmasıdır. Buradan itibaren akla gelecek ilk soru, araştırmacıların +ki'yi karşılamak üzere kullandığı bu ve buna benzer adlandırmaların ekin işlevlerini veya karakterini ne kadar yansıttığıdır.

“Karmaşık Ek veya Zamirlik Ek” başlığı altında +ki biçim birimini değerlendiren Deny, ekin *karmaşık* (muhtelit, mixte) veya *zamirlik* (pronominal) ek olduğunu vurgulamıştır. Vurguyu kendine almadığını ve hakiki bir uymaç (enclitique) hâlini aldığını belirtmiş ve ekin kullanımlarını örneklendirmiştir. Çeşitli sözcük türleri üzerine gelerek tamlayan ve ayrılma durumu ekleriyle kullanılan +ki biçim birimli tanıklara örnek olarak *Ahmedinki* ve *kütüphânemizdeki kitablar* sözcüklerini vermiştir. Sonrasında da ekin mekân ve zaman zarfları üzerine getirildiği kullanımlarına örnek olarak *karşık dağlar* ve *dünki yağmur* gibi sözcükleri aktarmıştır. Görüldüğü üzere +ki genel itibarıyla örnekler üzerinden değerlendirilmiştir (Deny, 1941, s.191-194). Deny'nin söz konusu eki yapım veya çekim eki bünyesinde herhangi bir kategoriye dâhil etmeden ele almış olması dikkat çekicidir. Burada dikkat çekilmesi gereken başka bir nokta da +ki'nin Farsçadaki nisbet -î'si ile görev bakımından aynı olduğunun düşünülmesidir. Bu durum “*nâm (ad)*, *nâm-î “ada mensup”*” sözcükleriyle örneklenmiştir (Deny, 1941, s. 195).

Hatiboğlu, +ki biçim biriminin isim soylu sözcüklere getirilerek iyelik ve aidiyet kavramı sağladığını ve bu yönüyle *ilgi eki* adını aldığını belirtmiştir. Ekin tamlayan durumuna girmiş kişi ve işaret zamirleriyle kullanıldığını ve adların tamlayan ve bulunma durumundan sonra gelebildiğini ifade etmiştir. Hatiboğlu, +ki'nin kendisinden sonra iyelik eki alıp, anlam bakımından güçlendiğini belirtmiş ve *benimkisi*, *seninkisi*, *bizimkisi* gibi örnekleri vermiştir (Hatiboğlu, 1974, s.83-84). Gerek Türkçenin tarihî dönemlerine ait metinler incelendiğinde gerekse ekin Türkiye Türkçesindeki kullanımları esas alındığında, Hatiboğlu'nun da örneklerde belirttiği gibi +ki biçim birimi üzerine iyelik eki de alabilmektedir. Ancak, +ki biçim biriminin kendisinden sonra iyelik eklerinden yalnızca +sI iyelik ekini alabildiği mutlaka belirtilmelidir. Ekin bugün var olan bu kullanımı, Türkçenin tarihî dönemlerinden ilk olarak Uygur Türkçesinde tespit edilmiştir. Ancak *aşnuqısı* “öncekisi” ve *kinkisi* “sonrakisi” (162-10/11 - AY) gibi sınırlı sayıda

örnek bulunmaktadır. Hatiboğlu son olarak, söz konusu eki almış bazı sözcüklerin sıfat gibi kullanıldığını da vurgulamış; *sokadaki adam, evdeki kitap, geceki yağmur* vb. sözcükleri tanık olarak vermiştir.

Bilgegil ve Ediskun, +ki biçim birimini *türemiş sıfatlar* başlığı altında değerlendirmişlerdir (Bilgegil, 1982, s. 194; Ediskun, 2003, s. 146-149). Araştırmacıların bu yaklaşımı +ki biçim biriminin yalnızca tür değiştirme işlevini yansıtmaktadır. Bu durumda +ki'nin yalnızca bu başlık altında değerlendirilmesi, ekin temel aitlik işlevi de dâhil olmak üzere diğer birçok işlevini gölgede bırakmaktadır.

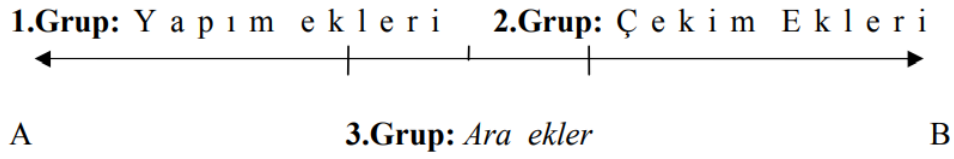
Banguoğlu, +ki biçim birimini *sıfat fiil (sıfatfiil) +ki* başlığı altında inceleyerek diğer araştırmacılardan oldukça farklı bir yaklaşımda bulunmuştur. Ancak, bu konuda herhangi bir dayanak gösterilmemiştir. Bazı araştırmacılara göre de sıfat-fiil ekleri ile +ki eki zamir yapabilme işlevleri yönüyle birbirleriyle ilişkilendirilebilir oranda benzerlik göstermektedir. Bu sebeple, sıfat-fiil eklerinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir (Ertane Baydar ve Baydar, 2004, s. 31).

Banguoğlu, *isimden üreme isimler* başlığı altında incelediği +ki'nin *üretim eki* olarak da canlı olduğunu belirtmiş ve ekin öbür sıfat fiiller gibi sıfat ve zamir işleyişinde olan sıfat fiilleri karşıladığını ifade etmiştir. Söz konusu eki *ek zamir* (suffixe pronominal) olarak da adlandırarak *bizimki ve odadaki* örneklerini vermiştir (Banguoğlu, 1974, s. 479). Banguoğlu, üretim ve çekim niteliğinde olan +ki ekini almış bütün sözcüklerin hepsinin zamir olarak kullanılabileceğini ve bu durumda diğer sıfat-fiiller gibi ekin isim çekimine uğrayarak diğer zamirler gibi bir *zamircil n* aldıklarını vurgulamıştır (Banguoğlu, 1974, s. 480). Burada *ek zamir* ifadesi ile +ki'nin dolaylı olarak temsil işlevine işaret edilmiş olmalıdır. Nitekim, Batılılarca yazılmış gramer kitaplarında oldukça ön planda olan bu hususa başka araştırmacılar tarafından da dikkat çekilmiştir; Ediskun, belirtili isim tamlamalarında belirtilenin ilgisini göstermek üzere belirtene eklenen +ki ekine '*ilgi zamiri*' denildiğini ifade etmiştir (Ediskun, 1992, s. 169). Bunun dışında +ki için benzer olarak Hatiboğlu *ilgi eki* (Hatiboğlu, 1981, s. 83-84), Hengirmen *ilgi adlı* (Hengirmen, 1999, s. 225), Bilgegil, *ilgi zamiri* (Bilgegil, 2009, s. 209), Deny *zamirlik ek* (Deny, 1941, s. 191-194) vb. adlandırmaları tercih etmişlerdir. Esasında bu adlandırmalarla ekin doğrudan temsil işlevi kastedilmiştir. Ancak bu adlandırmalar ekin işlevini tam anlamıyla karşılamaya yetmemektedir. Buna karşın +ki'nin zamir olarak ifade edilmesine karşı çıkanlar da vardır.

Erten'e göre +ki'nin zamir olarak ifade edilmesi veya buna atıf yapılması büyük oranda İngilizcedeki *relative pronoun* ve Fransızcadaki *pronom relatif*'in yanlış algılanması sonucu ortaya çıkmış bir yaklaşımdır. Oysa, +ki biçim birimi eklendiği ismi sıfat veya zamir olarak kullanır. Ek, bir sözcük türü değildir; bu sebeple eke zamir denilmesi doğru değildir. Ona göre +ki ekli sözcüklerin zamir olarak kullanılan örneklerine bakarak ilgi zamiri deniliyorsa ekin sıfat olarak kullanılması durumunda da ilgi sıfatı olarak adlandırılması gerekir. Bu nedenle, ekin zamir olduğuna vurgu yapılarak ifade edilen bu tarz yaklaşımlar ek için uygun değildir (Erten, 2007, s. 221-228).

Gencan, söz konusu eki *türetme ekleri* arasında sayarak bu tip eklerin isimlere eklenerek sıfat türettiklerini vurgulamıştır (Gencan 1975, s. 180-192). Diğer taraftan +ki ekini 'ilgi adılı' olarak değerlendirmiş +ki'nin birinci tür ad takımlarında tamlayanın sonuna gelerek tamlananın yerini tuttuğunu, dolayısıyla adların yerini tutan bu ekin *adıl* sayılması gerektiği fikrini öne sürmüştür. Tümlenen görevinde olan +ki, tümleyenin malı olan varlığın yerini tutmakta ve ilgi anlamı taşımaktadır (Gencan, 2007, s. 314).

Gülensoy, diğer araştırmacılardan biraz daha farklı olarak +ki'ye doğrudan *yapım ekleri* başlığı altında, *isimden isim yapma ekleri* bahsinde yer vermiştir (Gülensoy, 2005, s. 368-375). Bu yaklaşım birçok gramer kitabında olduğu gibi +ki biçim biriminin yalnızca yapım eki sınırları arasında değerlendirilmesi gerektiği görüşünü yansıtmaktadır. Bu yönüyle Karaağaç da Gülensoy gibi düşünmektedir. Ona göre +ki başlangıçtan beri Türkçenin belli başlı ad yapma eklerinden biri olarak kullanılmıştır. Yalın olarak yer ve zaman bildiren sözcüklere gelip bu şekilde yer ve zaman adlarını özellik adı derecesine getirerek onların sıfat olarak kullanılmasını sağlamaktadır. Bunun dışında ek, bütün adılların tamlayan ve bulunma durumu çekiminden sonra kullanılabilir. Son olarak ekin söz öbeklerinden sıfat öbeği oluşturduğunu ekleyen Karaağaç, eki doğrudan *isimden isim yapma ekleri* arasında saymıştır (Karaağaç, 2013, s. 262). Ancak, +ki biçim biriminin yalnızca yapım ekleri başlığı altında incelenmesi eki bütün gerçekliğiyle ortaya koymaya yetmemektedir. Başdaş bu konuyu matematiksel bir yaklaşımla ifade etmiştir. Bütün yapım ekleri ile çekim ekleri, aralarındaki nitelik farklarından kaynaklanan sebeplerle birbirine eşit uzaklıktaki birer nokta üzerinde değil, bir doğrunun değişik noktaları üzerinde gösterilmelidir. Bu yüzden çekim eklerine yaklaşan eklerle, yapım eklerine benzer görevler üstlenen çekim ekleri arasında kalan birtakım ekler *ara ekler* olarak adlandırılan üçüncü grup ekleri teşkil etmektedir.

Şekil 1 – Ara Ekler (Başdaş, 2006, s. 4)

Ara ekler çeşitli araştırmacılar tarafından şekil yapan ekler olarak da görülmektedir. Ancak bu tür ekler köke en yakın olanlardır. Hâlbuki +ki köke daha uzaktır ve çekim eklerinden sonra gelmektedir. Bu durum +ki'nin şekil yapan bir ek olarak algılanmasını güçleştirir (Ahmedova, 2017, s. 26). +ki biçim biriminin herhangi bir ek olmadan -doğrudan köke eklendiği örnekleri saymazsak- genellikle çeşitli çekim eklerinden önce veya sonra kullanıldığı, bu durumda kökten uzak olup sözcüğe çekim eklerinin birleşme kaidelerine göre ulandığı bir gerçektir.

Buran, hâl eklerini çekim özelliği en geniş ekler olarak ifade etmiş ve genellikle eklendikleri sözcükte en son unsur olarak kullanıldıklarını, +ki dışında herhangi bir ek almadıklarını belirtmiştir (Buran, 2011, s. 381). Bu görüşe göre +ki'yi yalnızca yapım veya çekim eki olarak adlandırmak yeterli olmadığı gibi sadece şekil yapan bir ek olarak da değerlendirmek mümkün değildir. Bu durum yalnızca +ki için geçerli olmayıp farklı işlevleri olan, farklı dizgelerde kullanılabilen, yapım veya çekim eki adlandırmalarının yeterli olmadığı daha birçok ek için geçerlidir. Bu konudaki ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla bazı araştırmacılar tarafından yeni tasnifler ve bakış açıları geliştirilmiştir.

Delice, bu doğrultuda ekleri yedi başlık altında sınıflandırmıştır. Buradan hareketle +ki biçim biriminin işlevlerini göz önünde bulundurarak eki yapım ve çekim eki başlığı altında değil de “Dönüştürücü Ekler” bünyesinde “Sıfata Dönüştürücü Ekler” grubunda değerlendirmiştir (Delice, 2000, s. 232-233). Delice'nin bu yaklaşımını tarafımızca tespit edilen örneklerle desteklemek mümkündür. İsim, sıfat, zarf, zamir ve edat gibi farklı sözcük türleri üzerine eklenen +ki biçim biriminin, eklendiği sözcüklerin büyük bir kısmını sıfata dönüştüğü göz önünde bulundurulursa, +ki'nin tür değiştirme işlevinin tarihi ve çağdaş Türk yazı dillerinde de oldukça ön planda olduğu görülmektedir. Bu hususu çalışmamızdan sunacağımız bazı tanıklarla somut hâle getirmek daha yerinde olacaktır: *burungı sultân* “önceki sultan” (164v12 – KE), *avvalqı faşl* “birinci bölüm” (91/8 - NF), *ewdegi kız* “hizmetçi kız” (45b/23 – CC), *töbüsinteki saçın* ... “başındaki saçını ...” (89 – ÇB), *ka'be yöresindeki mesciddin* ... “Kabenin etrafındaki mescitten ...”

(270b/2 - Sûretü Benî İsrâ'îl) (HT-SAKT) vd. Ekin sıfata dönüştürme işlevi çağdaş Türk yazı dillerine dair örnekler için de geçerlidir; *belidägi nân* “belindeki şey” (Q, 194 - Özb.), *buradaki manzara* (GO, 73 - Az. T.), *illerdegi galimnerden ...* “illerdeki alimlerden ...” (T, s. 28 - Tat.) vd.

Delice’ye göre dönüştürücü eklerin çekim eki olarak değerlendirilmesi hiç uygun değildir. Çünkü bu ekler yapısal olarak ek gibi görünseler de işlevsel olarak bir sözcüğü temsil etmektedir. Eklerin tasnifi konusunda bir diğer bakış açısı da Gülsevin’e aittir. Buna göre Türkiye Türkçesinde var olan biçim birimler dört başlık altında şöyle tasnif edilmiştir:

1. Türetme Ekleri

- a. İsimden isim türeten ekler
- b. İsimden fiil türeten ekler
- c. Fiilden isim türeten ekler
- d. Fiilden fiil türeten ekler

2. Tür Değiştirici Ekler

- a. Fiillere eklenenler: Fiilimsiler (Mastar ekleri, sıfat-fiil ekleri, Zarf-fiil ekleri)
- b. İsimlere eklenenler (+ki ilgi eki, +sIz yokluk eki, +II varlık eki)

3. İşletme Ekleri

4. Kategori Ekleri (Bunlar, sözlüksel sözcük de türetmez, sözcüklerde tür değişikliği de yapmaz. Eklendikleri sözcüklerin kendileri ile sınırlı kalan değişik özellikler katarlar.)

- a. Çokluk kategorisi (+lAr)
- b. Grup/aile kategorisi (+gil)
- d. Sıralama sayı kategorisi (+IncI)
- e. Üleştirme sayı kategorisi (+[ş]Ar)
- f. Nitelik dereceleyici kategorisi (+ImSI, +Imtrak, +sI, +CA,)
- g. Olumsuzluk kategorisi (-mA-)

Bu tasnifte +ki’ye *Tür Değiştirici Ekler* başlığı altında yer verilmiştir. Gülsevin, bu gruptaki eklerin eklendikleri isim veya fiilleri sözlükte yer almayacak isim, sıfat ya da zarflar hâline getirdiklerinden bahsetmiştir (Gülsevin, 2004, s. 1278- 1280). ‘Türkçe Sözlük’te madde başı olarak yer alabilen +ki biçim birimli bazı sözcükler tespit edilmiştir. Ancak bunlar oldukça sınırlı sayıdadır. Örnek verecek olursak; *düinkü* “bugünden bir

önceki günle ilgili” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 735), *önceki* “*önce olan, evvelki*”, (Türkçe Sözlük, 2011, s. 1851), *sonraki* “*sonra olan*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 2139) vb.

Gülsevin’in +ki’yi ele alış biçimi ile Delice’ninki benzemektedir. Her ikisinde de +ki’nin eklendiği sözcüğün türünü değiştirmesi, dönüştürmesi ve yeni bir sözcük türü yaratması durumuna dikkat çekilmiştir. Ancak Delice’nin tasnifinde biraz daha farklı olarak +ki biçim biriminin hem dönüştürme hem de temsil görevleri aynı anda öne çıkarılmıştır. Karaca tarafından ortaya koyulan doktora tezinde de Delice’nin görüşleri esas alınmış ve +ki biçim birimi *Dönüştürücü Ek* ve *Temsil Eki* olarak iki ayrı başlıkla adlandırılmıştır (Karaca, 2013, s. 151). Burada dikkati çeken şey, ekin tür değiştirme ve dönüştürme işlevlerinin yanı sıra doğrudan temsil işlevinin de ön plana çıkarılmış olmasıdır. Bu durumu tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerine ait metinlerden tespit ettiğimiz sözcüklerle de tanıklamak mümkündür. Taranan metinlerde yer alan +ki’li sözcüklerle kurulmuş sıfat tamlamalarında, +ki’li sözcüğün oluşturduğu tamlayan kısmın kendisinden sonra yer almayan, düşürülmüş isim unsurunu (tamlanan) bünyesinde tuttuğu ve bir anlamda artık onu tek başına temsil etmeye başladığı görülmüştür: Örnek olarak verilebilecek +ki’li tanıklar şöyledir: *hürmetimni burunkıdın ziyâde kıldı* ... (110r8 (KE), *yoryıur tēyin kü eşidip balıkdağı tagıkmiş tagdağı enmiş* (KT, D, 12) (BK, D, 10), ... *felekdegin bilürsen* ... (220/10 – GT), *kökler içindeki hem yerler içindeki* (31/34b1 - RN), *içindegi çayhalmas* (60a/4 - CC), *kapuğdaki birle* ... (4171 – KB) vd. Ek, başka bir sözcüğü temsil ettiğinden eklendiği sözcük durum eki olsa bile kendisi de ayrıca durum eki alabilmiştir; ... *taşdakılarge haber kıldı* (36v7 - KE) cümlesindeki +ki’li sözcük gibi.

Çağdaş Türk yazı dillerinde de ekin temsil işlevi geçerlidir. Örneğin; *vägondügilärgü häyqırdı*: (HD, 337 - Özb.), *kémnéké bulır bu* (TT, 161 – Tat.), *üreyi sizinkinden de temizdir*. (Ş, 658 - Az. T.), *silernii-dir ale* (BT, 476 – Tuv.) vd.

Karaca’nın üzerinde durduğu söz konusu ekin bu temsil işlevi, birçok araştırmacı tarafından ihmal edilmiş ya da bu işleve yalnızca +ki’nin zamirlerle olan kullanımları dâhilinde atıf yapılmıştır. Oysa çalışmamızda yer alan örneklerde görüldüğü gibi +ki’nin zamir dışında farklı tür sözcükler üzerine eklenerek de temsil işlevine sahip olduğu görülmektedir.

Yılmaz, bu durumu biraz daha farklı bir yaklaşımla değerlendirmiş ve eki *ad ikincil temsil etme ulamı* (+ki şekli) başlığı altında ele almıştır. Söz konusu ulam, zaman veya mekân belirteçlerini ‘nesne’ ya da ‘nitelik’ veya iyelik bağıntısını ‘nesne’ imgesinde karşılayan ve bütün isimlere özgü olan bir çekimleme ulamıdır. Herhangi bir olayı ikincil

imgede temsil etmeyi sağlayan ulam türünü oluşturur. Örneğin; *evimdeki, oradaki, yazındaki* vb. Yılmaz, bu başlık altında incelediği +ki'nin, anlatılanları nesne veya nitelik imgesinde temsil ettiği görüşündedir (Yılmaz, 2012, s. 133-134). Gerek Delice'nin görüşlerinde gerekse Karaca'nın çalışmasında dikkati çeken bir diğer unsur, incelenen ekin yapım veya çekim ekinden ziyade temsil veya dönüştürme gibi farklı başlıklar altında aynı anda değerlendirilmiş olmasıdır. Bu durum bir ekin işlev farklılıklarından dolayı birden fazla başlık altında incelenebileceğini göstermektedir.

Erkman Akerson'a göre ekleri tek bir işleve bağlamak anlamsızdır, esasında ekler çok işlevlidir ve seçilecek işlevi ise ağırlıklı olarak bağlam belirlemektedir (Erkman Akerson, 2008, s. 270). Bu durum kuşkusuz +ki biçim birimi için de geçerlidir. Örneğin; Karahanlı Türkçesi metinlerinden RN'de saptanan *tanğrıda adınkı üskinde bulğatılar ...* (26/49b3 - RN), *tanğrıda adınkı mu korğar sizler.* (30/55a3 - RN) örneklerinde olduğu gibi +ki'nin cümle bağlamında +sI ekinin işlevini taşıdığı görülmektedir. Benzer durum KB'de saptanan “bir yana, sonra, başka” anlamları verilen *naru* ve “sonra” anlamı verilen *bas* sözcükleri için de geçerlidir. Sözcükler KB'de sıklıkla +ki ve +sı ekleriyle geçmektedir. Ancak burada dikkati çeken şey hem *naru*, *narusı* hem de *bas*, *bası* olarak geçen sözcüklerin söz konusu iki ekle kullanımları arasında belirgin anlamsal bir farkın olmaması ve bu iki ekin birtakım yönlerden birbirine yaklaşmış olmasıdır. Sözcükler kullanıldıkları bağlamlarda çoğunlukla “bundan başka, bundan başkası, bunların dışında, bundan ötesi” (3607, 4657, 4876, 2710, 3605) vb. anlamlara gelmektedir. Diğer taraftan ekin kullanıldığı bazı sözcüklerde ise “bundan sonra, bundan sonraki, ondan sonra” (57, 518, 5562, 4469, 4419, 5557) vb. anlamlarını taşıdıkları görülmektedir. Anlaşıldığı üzere bir ek aynı sözcük üzerine eklense bile kimi zaman kullanıldığı bağlam içerisinde çeşitli yönlerden farklılık gösterebilmektedir. +ki biçim biriminin farklı bir ekin işlevini yansıttığı örneklerden birisi de AY'de geçen *yolkı* sözcüğüdür. Ancak aynı sözcüğün *yoltakı* biçiminde geçtiği örnekler de mevcuttur. Bu sebeple *yolkı* sözcüğünde yer alan +ki ile *yoltakı* sözcüğünde bulunan +ki arasında bir fark olduğu düşünülebilir. Örneğin; “... yene eşidtim taşdınkı .. yolkı kişi sözlemişin” (634/8) (AY) cümlesinde açıkça görülmektedir ki, *yolkı* sözcüğü “yoldaki” anlamından ziyade “yolcu” anlamına gelmektedir. Bağlantılı olarak düşünüldüğü takdirde bu sözcüğün “yoldaki kimse” şeklinde anlamlandırılması da mümkündür. Ancak, ilk bakışta buradaki +ki biçim biriminin +cu ekinin işlevini taşıdığı düşünülebilir. Bu örneklerden anlaşıldığı üzere, Akerson'un belirttiği gibi bir ek kimi zaman yalnızca kendi işlevlerini

sürdürmeyebilir. Bu sebeple, bazı ekler gerek kullanıldığı sözcüğe gerekse cümle bağlamına göre diğer eklerin işlevlerine de bürünebilir.

Buraya kadar aktarılan yaklaşımlardan farklı, birçok ekle ilgili önemli bazı noktalara değinen Dilâçar'ın görüşlerinden muhakkak istifade edilmesi gerekir. Dilâçar, birçok araştırmacıdan çok daha erken bir tarihte görüşlerini belirtmiş olsa da oldukça dayanaklı bilgiler aktarmıştır. Görüşleri arasında dikkati çeken önemli hususlardan birisi '*biçimcilik*'tir. Yalnızca biçime bağlı kalmak; görevi bilmemek, ayırt etmemek veya edememektir. Yalnız biçime bağlı kalarak hareket etmenin yanlış olduğu düşüncesi *yapısal dilbilim (linguistique structurale)* tarafından açıkça ortaya koyulmuştur (Dilâçar, 1971, s. 94). Ona göre esas önemli olan şey ekin görevi'dir. Görev, gramerde bir sözcüğün, ekin ya da ögenin cümlede oynadığı rol, taşıdığı ya da aktardığı anlam demektir. Bu husus yalnızca sözcük veya öge için geçerli değildir. Aynı durum ek dediğimiz kavram için de geçerlidir. Dilâçar bu durumu şu örneklerle açıklamıştır: 'ayrılma durumu eki, ayrılma eki, kopma hâli, uzaklaşma eki' gibi isimlerle anılan +*dan/+den* ekinin bu şekilde ifade edilmesi doğru değildir ve bu ek her görevinde yalnızca 'ayrılma'yı ifade etmemektedir (Dilâçar, 1971, s. 95). Burada Dilâçar'ın görüşleri doğrudan +*ki* ile ilişkilendirilirse, söz konusu ekin çoğunlukla "aitlik eki" olarak adlandırılması -Dilâçar'ın verdiği +*dan/+den* örneğinde vurgulamaya çalıştığı gibi- +*ki*'nin de yalnızca tek bir göreve sığdırılması veya sınırlandırılması demektir. İster anlamsal açıdan isterse biçimsel açıdan olsun, tek yönlü yaklaşımlar bazı yanılgılara sebebiyet vermektedir. Bu tarz yanılgılardan kurtulmanın yollarından birisi *morfematik (Fr. morphematique)* yani '*görevsel şekilbilgisi*' (*Fr. morphologie fonctionelle, İng. Functional morphology, Alm. Funktionale Formenlehre*)dir. Gözle görülür bir şekli ortaya koymak, onun türlü görevlerini düzenli bir şekilde ve örneklerle öğretmek, biçime bağlı olmayan görevleri de ortaya çıkarmaktır (Dilâçar, 1971, s. 96). Bu durum büyük oranda gramatikal'in 'görevsel'den ayırt edilmesi ile sağlanabilir. Çünkü dil birimlerinin iki işlevi bulunmaktadır. Biri görevsel, biri anlamsal işlevdir. Biçime daha çok önem verildiği zaman sıklıkla eklerin biçimsel işlevleri üzerinde durulmakta ve ekin anlamsal işlevleri pek ön plana çıkarılmamaktadır (Üstünova, 2004, s. 176). Oysa ekler sözlük anlamı olmayan, ama görev anlamları olan dil birimleridir (Üstünova, 2004, s. 175). Martinet, dile ait monem ve morfem gibi birimlerin belirli bir anlamsal potansiyele sahip olsalar bile sadece kullanıldıkları bağlamda veya belirli bir hâl içinde ele alındıklarında ancak o zaman gerçek bir anlam taşıyabildiklerini belirtmiştir (Martinet, 1998, s. 41-42).

Bu görüşler yalnızca +ki biçim birimi için değil bütün ekler için geçerliliği olan yaklaşımlardır. Üstünoğlu ve Martinet'in de belirttiği gibi hiçbir ek kullanıldığı bağlamdan tamamen bağımsız değildir. Bu noktadan itibaren +ki biçim biriminin Batı gramerciliğinde nasıl değerlendirildiği üzerinde durulacaktır.

Lewis, +ki biçim birimli sözcükleri *Pronouns* başlığı altında ele almıştır. Ekin zamirsel ve karışık bir ek olduğu görüşündedir. +ki'nin zamirlerle ve iyelik ekleriyle olan kullanımlarına değinerek; *benimki, bizimki, arkadaşınızınki* gibi örnekleri vermiştir (Lewis, 1967, s. 69).

Göksel ve Cerslake, söz konusu eki Lewis'in görüşüne yakın olarak *Pronominal Expressions* başlığı altında irdelemiş; *bu sabahkinde okudum, öteki size daha uygun, Ahmet'inkiyle tanışmış* vb. cümleleri örnek olarak vermişlerdir (Göksel ve Cerslake, 2006, s. 249). +ki'nin temsil etme işleviyle bağlantılı olarak yabancı Türkologlarca Türkçe üzerine yazılmış gramer kitaplarında dikkat çekici bir nokta daha vardır. O da +ki biçim biriminin 'relative clauses' ya da 'relative pronoun' olarak değerlendirilmesidir.

Kornfilt konuyla ilgili olarak *the one belonging to Hasan* (Hasan'ınki), *the one in the room* (odadaki), *the former* (önceki) gibi örnekleri aktararak eki *Relative Pronouns* (İlgi Zamiri) olarak ifade etmiştir (Kornfilt, 1997, s. 131).

Hieber, +ki'nin temsil gücünü ve relative clauses ile bağlantısını "evlerdeki" (*those in the house*) ve "ataşın yanındaki lego yeşildir" (*the lego that is next to the clip is green*) örnekleriyle göstermiştir (Hieber, 2007, s. 67). Göksel ve Cerslake de Hieber'in bu yaklaşımını destekleyen *bahçedeki ağaç* (*bahçede olan ağaç*) örneğini vermişlerdir (Göksel ve Cerslake, 2006, s. 170). Türkçe üzerine yazılmış yabancı kaynaklarda Türkçede olduğu gibi +ki üzerinde durulan bir diğer konu ise ekin tür değiştirme işlevidir. Göksel ve Cerslake, +ki'nin sıfat yaratma konusunda son derece verimli bir ek olduğunu ifade etmişlerdir. +ki, bir ismin üzerine eklendiği gibi çeşitli zaman zarfları üzerine gelebilmekte ve sözcük +ki ilavesiyle tanımlayıcı bir sıfat ifadesine dönüştürülebilmektedir. Ek bu işleviyle *Temporal Adverbial* +ki başlığı altında değerlendirilmiştir. *Bu sabahki gazetede okudum* (I read (it) in this morning's paper), *Mehmet'in o günkü halini çok iyi hatırlıyorum* (I well remember the state Mehmet was in that day) cümleleri örnek olarak aktarılmıştır (Göksel ve Cerslake, 2006, s. 174).

Tarihî Türk yazı dilleri üzerine hazırlanmış Türkçe kaynaklara bakıldığında, Eski Türkçede +kı/+ki/+ğı/+gi, Karahanlı Türkçesinde +kı/+ki, Harezmi-Altınordu Türkçesinde +kı/+ki/+ğı/+gi, Çağataycada +kı/+ki/+ğı, Eski Anadolu Türkçesinde

+k_ı/+k_i ve Osmanlıcada +g_ı/+g_i/+k_i (Demirci ve Dinçaslan, 2015, s. 7) gibi şekillerde karşımıza çıkan ekin, Türkiye Türkçesindeki yaklaşımlarla benzer olarak genellikle yapım veya çekim eki sınırları arasına sıkıştırılmaya çalışıldığı, yine temel işlevin ve adlandırmanın *aitlik* üzerine inşa edildiği görülmektedir.

Shaw, +k_i biçim birimini *Derivation of Adjectives* başlığı altında ele almış ve bir sıfat türetme eki olarak incelemiştir; *kinki* ve *yetkanki* örneklerini aktarmıştır (Shaw, 1878, s. 73).

Brockelmann +k_i'yi *formans* +k_i, +g_i başlığı altında bir türetme eki olarak değerlendirmiştir. +k_i'nin fiil ve isim köklerine eklenerek sıfat türettiğini ifade etmiştir; *keçki* sözcüğünü fiil köküne eklenmiş +k_i'ye, *içki*, *küzki*, *yazgi* vb. sözcükleri de isim köküne eklenmiş +k_i'ye örnek olarak vermiştir (Brockelmann, 1954, s. 112). Brockelmann'ın örnekler arasında verdiği *keçki*'yi keç- fiil köküne dayandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Kutadgu Bilig'de 5405 numaralı beyitte geçen sözcük, anlamsal açıdan incelendiğinde “geçici” anlamına gelmektedir. Brockelmann'ın *keçki* sözcüğünü fiil kökenli olarak göstermesinin sebebi buradan kaynaklanmaktadır. Buna karşın Arat ise sözcüğü yalnızca “eski” olarak anlamlandırmıştır (Arat, 1979, s. 255). Aynı şekilde Dankoff da sözcüğün anlamını “ancient” (eski, çok eski vb.) olarak vermiştir (Dankoff, 1983, s. 215). Görüldüğü üzere söz konusu sözcük yalnızca Brockelmann tarafından farklı bir şekilde anlamlandırılmıştır.

Räsänen, +k_i biçim birimini en genel başlık olarak *İyelik* altında değerlendirmiş ve söz konusu ekin iyelik zamirleriyle olan kullanımlarını incelemiştir. *Sıfat yapan* +k_i olarak gösterdiği ekin (Räsänen, 1957, s. 102) zamirler üzerine eklenebildiğini ayrıca belirtmiştir (Räsänen, 1957, s. 26-27). Ekin sözcükler üzerine doğrudan eklenebildiği gibi çeşitli durum ekleriyle de kullanılabildiğini ifade etmiştir (Räsänen, 1957, s. 62).

Hamilton, +k_i biçim biriminin *Pronom Relatif* yani *İlgi Zamiri* ile aynı görevi gördüğünü düşünmektedir. Bu yaklaşım buraya kadar bahsi geçen değerlendirmelerden herhangi bir farklılık arz etmemektedir. Hamilton'un değerlendirmesinde bizim için esas önemli olan şey ekin kökenine dair yapılan açıklamalardır. Ona göre, +k_i biçim birimi İranca'dan alınmış olabilir; karşılığı Soğdca *ky* şeklindedir. Buna karşın +k_i, Türkçede bulunan ilgi ve soru zamiri kim ile aynı kökenden gelmiş olabilir. Hamilton açıklama olarak Parth dilindeki *kym* “kim” biçimini örnek vermiştir; *kym* < *ky* + *teklik* 1. şahıs iyelik eki +*m* şeklindedir (Hamilton, 1998, s. 256). Ekin kökeni üzerine başka görüşler de mevcuttur. Ramstedt eki *k* (?) + *artikel* = 3. kişi eki şeklinde açıklamıştır. Benzing ise

yaklaşma durum eki ka + 3. kişi eki (Räsänen, 1957’de belirtildiği üzere) şeklinde tasarlamıştır (Räsänen, 1957, s. 102). Yine Hamilton’a göre *+ki aidiyet edatı* olarak da görülmektedir. Bu görüş Ergin’in düşüncesiyle örtüşür. Ergin, ekin esasında bir edat olduğunu ve Türkçenin bilinen devirlerine geçerken eklediği, fakat ekledikten sonra da edat izlerini günümüze kadar muhafaza ettiği görüşündedir (Ergin, 2009, s.196).

Hamilton’un aktarmasına göre Bang, *+ki*’nin isim köklerine yer ve zaman bildiren *baş-qı* ‘başta, ve *kün-ki* ‘gündüz’ gibi sözcükler dışında asla doğrudan eklenemeyeceğini; farklı anlamlardaki sözcüklere ise mecburi olarak bulunma, ayrılma veya tamlayan durumu eklerinden sonra gelebileceğini öne sürmüştür (Hamilton, 1998, s. 70). Ancak *+ki* biçim biriminin tarihî dökümünün yapıldığı bu çalışmada, Bang’ın ifade ettiği durumun istisnai örneklerine rastlanmıştır. *+ki* biçim biriminin Bang’ın bahsettiği sözcükler dışında bazı özel isimlere herhangi bir ek olmaksızın doğrudan eklendiği ve bununla bağlantılı olarak farklı eklerin işlevlerini karşıladığı tespit edilmiştir. Örneğin YvB’de geçen *Hakîm Yahyâgı* ‘Hakim Yahya’yı’ (K.I.49 – YvB) örneğinde *+ki* biçim birimi isim üzerine doğrudan eklenmiş ve âdeta belirtme durumu eki görevinde kullanılmıştır. Yine benzer bir örnek *Pugaçevki* ‘Pugaçev’in’ (BK, s. 16) sözcüğüyle Tatarcaya aittir. *+ki* biçim birimi bu örnekte tamlayan durumu ekinin görevini üstlenmiştir. Böyle bir örneğe Türkçenin çağdaş bir kolunda rastlanmış olmasına rağmen bu kullanım *+ki* için oldukça eskidir. Çünkü ekin bu kullanımına dair örnekler *kagangı* ‘hakanın, hakanınki’ ve *bodunkı* ‘boyların, boylarınki’ (Tar. B 5) sözcükleriyle Taryat Yazıtı’nda da rastlanmıştır. (Tekin, 2016, s. 72). Buradaki örneklerde görüldüğü gibi az sayıda da olsa Bang’ın bahsettiği durumun dışında kullanımların mevcut olduğu söylenebilir.

Gabain, *+ki* biçim birimini “*İsimden Sıfat Yapan Ekler*” başlığı altında değerlendirirken (Gabain-Akalın, 1988, s. 47), Tekin ise eki “*İsimden İsim Yapan Ekler*” dâhilinde incelemiş ve ekin çeşitli sözcüklere gelerek Gabain’in ifade ettiği gibi aitlik ve ilişkinlik sıfatları türettiğini belirtmiştir (Tekin, 2016, s. 81). *+ki* biçim birimi Orhon Türkçesi için genellikle Türkiye Türkçesi gramerlerinde olduğu gibi yapım eki olarak değerlendirilmiştir.

Erdal, *+ki* biçim birimini işlevlerine göre yer yer farklı başlıklar altında değerlendirmesine karşın genel olarak ‘*Converter +ki*’ başlığı altında incelemiştir. Bu durum hem Delice’nin hem de Gülsevin’in yaklaşımlarıyla benzeşmektedir. Erdal, ekin Orhon Türkçesinde hiçbir ek kullanılmaksızın doğrudan sözcük üzerine eklenebildiğini

ve bunun dışında bulunma ya da yönelme-bulunma ekleri üzerine geldiğini belirterek çokluk, tamlayan, iyelik ekleri, edatlar, zamirler ve zarflarla da kullanıldığını ifade etmiştir (Erdal, 2004, s. 187-190).

Eraslan, eki önce “*Yapım Ekleri*” başlığı altında ele almış sonrasında ‘*İsimden İsim, Sıfat ve Zarf Yapma Ekleri*’ altında incelemiştir. Eraslan’a göre +ki, sıfat mahiyetinde gövdeler türeten bir yapım ekidir. Ancak Eraslan +ki’yi ‘*İsim İşletme Ekleri*’ bahsinde ‘*Aitlik Eki*’ başlığı altında da incelemiştir. Ona göre ek, genel itibarıyla yer ve zaman bakımından mensubiyet göstermektedir (Eraslan, 2012, s. 163-165).

Karamanlıoğlu, +ki’yi yalnızca çekim eklerini anlattığı kısımda ele almıştır. Ancak ona göre bazen zamir veya edat, bazen isimden isim yapma eki olarak kullanılmaktadır. +ki biçim birimi tamlayan durumu ekinden sonra “ait olan” anlamını verdiği hâlde, özellikle bulunma durumu ekinden sonra “olan” veya “bulunan” anlamını vermektedir (Karamanlıoğlu, 1994, s. 76). Birçok araştırmacı tarafından +ki’nin yalnızca aitlik bildirdiğine dair sınırlı ifadeler olduğu düşünülürse, Karamanlıoğlu söz konusu ekin tam anlamıyla hangi başlığa ait olduğuna karar verememiş olsa da ekin kullanım farklılıklarını ön plana çıkarması açısından önemli bir noktaya dikkat çekmiştir.

Bodrogligeti, +ki biçim birimini ‘*Formation of Adjectives*’ başlığı altında “The Suffix +*dakı* +*deki*” kısmında incelenmiştir. Ekin bir şeyin konumunu belirtmek için kullanıldığından bahsetmiş ve genellikle iyelikli biçimler üzerine getirildiğine işaret etmiştir; ardından *könlündeki* ve *elindeki* gibi örnekleri sıralamıştır (Bodrogligeti, 2001, s. 102). Bodrogligeti’nin +ki’yi bir *sıfat yapan ek* olarak görmesi araştırmacıların genelinde var olan bir yaklaşımdır. Ancak ekin doğrudan +*dakı* +*deki* biçiminde ele alınmış olması konusunda aynı durum geçerli değildir. Özellikle tam da burada tekrar tartışmalı olan bir meseleye dikkat çekilmesi gerekir. +ki biçim biriminin hangi terimle karşılanması gerektiği hususunda henüz bir fikir birliği yokken diğer bir problem de +*dakı* +*deki* ekinin ek kalıplaşması veya ek yığılması sonucu oluştuğuna dair farklı görüşlerin olmasıdır. Ergin, söz konusu ekin yapısını lokatif (+DA) eki ile +ki ekinin birleşmesi şeklinde ifade etmiştir (Ergin, 2009, s. 162). Korkmaz aynı şekilde bu ekin +dA bulunma durumu ekiyle, +ki ekinin birleşmesinden oluştuğunu ve bu ekin isim kök ve gövdelerinden niteleme sıfatları yaptığını belirtmiştir. Ekin yalın +ki veya +*dakı* biçiminde eklendiği sözün anlamına yeni bir anlam katmadan isimler arasında geçicilik ve aitlik bağı kurduğu için çekim eki olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Diğer taraftan sıfat görevinde kullanıldığı ve kendisinden sonra isim çekim eklerini

alabildiği için bir yapım eki olduğunu belirtmiştir (Korkmaz, 2017, s. 128). Görüldüğü üzere Ergin ve Korkmaz bu eki *birleşik ek* olarak değerlendirme kanaatindedirler. Kahraman, çağdaş Türkiye Türkçesinin bir sıfat yapım eki olarak ifade ettiği +ki'nin yalın biçimiyle az kullanıldığını ve daha çok bulunma durumu eki almış isimlere ulandığını belirtmiştir. Bu şekilde bulunma durumu ekinin bulunma, yer bildirme işlevi ile +ki ekinin birleştiğini ifade etmiştir (Kahraman, 2011, s. 407). Kahraman'a göre yapım eki olarak kabul edilen +ki ekinin dışında bir +deki eki vardır (Kahraman, 2011, s. 423). Çağiran, +ki ekinin yalnızca bulunma durumu ekinden sonra değil, mülkiyet ekinden sonra da geldiğini vurgulayarak bunların ikisinin de birleşik ek olamayacağını söylemiştir. Eklerden birisi tek başına kullanılamıyorsa, o zaman bunu birleşik ek şeklinde açıklamanın doğru olmadığını, +dakı yapısının ancak *ek yığılması* şeklinde oluşmuş olabileceğini savunmuştur (Çağiran, 2011, s. 421). Zülfikar da +dakı +deki yapısını birleşik ek olarak değerlendirenler arasındadır (Zülfikar, 2011, s. 78). Bu yapının birleşik ek olamayacağı görüşüne karşı çıkanlardan birisi de Gülensoy'dur. Bulunma durumu eki ile +ki ekinin *kalıplaşması* sonucu oluştuğunu bildirmiştir (Gülensoy, 2010, s. 544). Görüldüğü üzere +ki biçim biriminin bulunma durumu eki ile kullanımı konusunda araştırmacılar arasında görüş birliği yoktur.

Timurtaş, söz konusu eki zamir-i vasfî *vasıf zamiri*' olarak ifade etmiş ve +ki'nin zarflara ya da zarf hâlindeki isimlere geldiğini belirtmiştir. Ancak Timurtaş'ın bu açıklamasının altında yer alan *evdeki, arkadaki, bahçedeki* vb. örnekler +ki için yaptığı değerlendirmeye örtüşmemektedir. Bazı araştırmacıların bu ekin "*mülkiyet zamiri*" olarak da adlandırıldığından bahsetmiştir. Timurtaş, eki bir yandan vasıf zamiri olarak ifade ederken diğer taraftan +ki'nin zamir olarak adlandırılmasının doğru olmadığını düşünmektedir. Ona göre ek için en uygun adlandırma "*vasıf eki*" şeklinde olmalıdır (Timurtaş, 1997, s. 67).

Buraya kadar bahsi geçen kaynaklardan başka Batı ve Rus gramerciliğinin bakış açılarını yansıtan çalışmaların +ki biçim birimi üzerine temel yaklaşımlarının muhakkak ele alınması gerekir. +ki biçim birimi çağdaş Türk yazı dillerinde; Az. *Mänsubiyyät şakilçisi*, Tkm. *değişlilik goşulması/yöñkeme goşulması*, Gag. *saabilik afiksi*, Özb. *qaraşlilik qoşımçası*, Tat. *tartım quşımçası*, Bşk. *eyälek yalğawı*, Krç.-Malk. *iyelik affiks/iyelik calqaw*, Nog. *tartım kosımçası*, Alt. *menziner kojulta* (Gürsoy Naskali, 1997, s. 14). vb. isimlerle anılagelmiş ve Azerbaycan Türkçesinde +kı / +ki / +ku / +kü, Tatarcada +kı / +ki / +ğı / +gé, Kırgızcada +kı / +ki / +ku / +kü; +ğı / +gi / +gu / +gü,

Yakutçada +*gi*/+*gi*/+*ku*/+*gü*; +*kı*/+*ki*/+*ku*/+*kü*; +*ñi*/+*ñi*/+*ñu*/+*ñü*, Çuvaşçada +*çı* /+*hi* /+*ri* /+*ti* vd. yazı dillerinde farklı biçimlerle karşılanmıştır (Karaağaç, 2013, s. 263).

Sevortyan, +*ki* biçim birimini *Aitlik Kategorisi* altında değerlendirmiştir. Bununla ilişkili olarak aitlik adı altında bahsettiği şeyler ekin doğrudan temsil işlevini ön plana çıkarır türdendir. Ona göre +*ki*, daha önce konuşma sırasında cümle içerisinde geçmiş ve artık bilinen bir nesnenin adını karşılayacak yapılar oluşturmaktadır (Sevortyan, 1956, s. 39). Sevortyan'ın bu ifadesi, ekin temsil etme işlevini açıkça ortaya koymaktadır. Baskakov da Sevortyan gibi ekin bu işlevinin altını çizmiş, +*ki*'nin özellikle de tamlayan durumu ekinden sonra aitlik ifade eden temsil isimleri meydana getirdiğini bildirmiştir (Baskakov, 1973, s. 102).

İshakov, 'sıfat oluşumunda görev alan bir ek' olarak ifade ettiği +*ki*'yi, Sevortyan'ın dikkat çektiği gibi isim unsurunu üzerine alması yönüyle *kişi zamirleri*'nin içerisinde değerlendirmiş ve +*ki*'li yapıları özel bir zamir biçimi olarak kabul etmiştir (İshakov, 1956, s. 232-235). Buna göre ekin Türkiye Türkçesi ve bazı çağdaş Türk yazı dillerine ait kullanımlarını şöyle aktarmıştır:

	В тур.	В туркм.	В тат.	В хак.
мой	<i>benimki</i>	<i>мениңки</i>	<i>минеке</i> [минёкё]	<i>минии</i> [минй]
твой	<i>seninki</i>	<i>сениңки</i>	<i>синеке</i> [синёкё]	<i>синии</i> [синй]
его	<i>onunki</i>	<i>оныңки</i>	<i>аныкы</i> [анькы]	<i>аниии</i> [анй]
наш	<i>bizimki</i>	<i>бизинки</i>	<i>безнеке</i> [бёзнёкё]	<i>пистии</i> [пёстй]
ваш	<i>sizinki</i>	<i>сизинки</i>	<i>сезнеке</i> [сёзнёкё]	<i>сирернии</i> [сёрернй]
их	<i>onlarınki</i>	<i>оларыңкы</i>	<i>аларныкы</i> [аларнькы]	<i>оларнии</i> [оларнй]

Şekil 2 - +*ki* Biçim Biriminin Kullanımları (İshakov, 1956, s. 232-235).

Ekin temsil işlevinin yalnızca zamirlerle ön plana çıkarılması +*ki* için eksik bir değerlendirmedir. Çünkü +*ki* biçim biriminin temsil işlevi ekin yalnızca zamirlerle olan kullanımında geçerli değildir. Bu işlev +*ki*'nin isimlerle, sıfatlarla, zarflarla ve edatlarla olan kullanımları için de geçerlidir. Bu sebeple eki tek bir sözcük türü üzerinden adlandırmak ek için yeterli değildir.

Kononov, +*ki* ekini *isim köklerinden türemiş sıfatlar* arasında değerlendirmiş ve ekin yer veya zaman ifade eden sözcükler oluşturduğunu belirtmiştir. Örnek olarak; *sabahki*, *öğleki*, *akşamki*, *dünkü*, *yarınki* vb. sözcükleri aktarmıştır. Benzer sözcüklere *izafet niteliğindeki kelime bileşimleri* başlığı altında da yer vermiş ve bu ekin +*ki*'li

sıfatlar oluşturdıklarını belirtmiştir (Kononov, 1956, s. 143). Söz konusu ekin bulunma ve tamlayan durumu ekleriyle de kullanıldığını ifade eden Kononov, +DAKI yapısını bir birleşik ek olarak ifade etmiştir; *Sudaki halkalar* (*Suda olan/bulunan halkalar*) örneğini vermiştir (Kononov, 1956, s. 144). Kononov'un aktardığı üzere Grunin, +ki ekini sözcük yapan ekler arasında görmemektedir. Ona göre +ki'nin cümle içerisindeki rolü morfolojik değil tamamen sentaktiktir. Yani *akşamki* veya *yarınki* sözcüklerinde gördüğümüz +ki ona göre bir ek değildir (Kononov, 1956'da belirtildiği üzere).

Şçerbak, +ki biçim birimine *isim* başlığı altında yer vermiş, ekin aidiyet bildirdiğini ifade etmiş ve hem yalın hâlde doğrudan sözcük üzerine eklendiği biçimi hem de +DA ekiyle olan kullanımını bir *yapım eki* olarak değerlendirmiştir. Buna göre +ki'li ve +dAkI ile kurulmuş yapıları aynı başlık altında incelemiştir (Şçerbak, 1962, s. 123-124). Şçerbak'ın bu yaklaşımı Türkiye Türkçesi gramer kitaplarındaki yaklaşımla büyük oranda benzeşmektedir.

Sjoberg, +ki'ye *isimlerden sıfatlar ve zarflardan sıfatlar* olmak üzere iki ayrı başlık altında *sıfat ve zarf yapan ekler* arasında yer vermiştir. Örnek olarak; *içki*, *burungi*, *keçki* (Sjoberg, 1963, s. 71) ve *keyingi*, *yanagi* gibi sözcükleri sıralayarak +ki biçim birimini bir yapım eki olarak değerlendirmiştir (Sjoberg, 1963, s. 73). Ancak sonrasında bu eki *çekim* başlığı altında ayrıca ele almıştır (Sjoberg, 1963, s. 82). Sjoberg, kişi zamirlerine eklenen +niki (+nikiler) şeklinde birleşik bir ekin var olduğuna dikkat çekmiştir (Sjoberg, 1963, s. 93).

Oruzbayeva ve Kudaybergenoc da +niki (+nInkl) şeklini bir *iyelik eki* olarak görmüşler ve eki iyelik kategorisi sınırlarında incelemişlerdir (Oruzbayeva ve Kudaybergenoc, 1964, s. 77).

Serebrenikov ve Hacıyeva, +ki ekini birçok araştırmacıyla benzer şekilde bir *sıfat yapan ek* olarak değerlendirmişler ve +ki'nin yanı sıra +dAkI şeklinde ayrı bir sıfat yapan ek olduğunu ileri sürmüşlerdir. +ki, eklendiği sözcüklere aitlik anlamı kazandırmaktadır. Buna göre; *Kır. jazgı*, *Gag. kışkı*, *Yak. saskı*, *Az. axşamgı*, *Tkm. sabahkı*, *Çuv. s'urki*, *Özb. üydegi*, *Hak. çirdegi* vd. sözcükleri sıralamışlardır (Serebrennikov ve Hacıyeva 2002, s. 152). Onlara göre bahsi geçen Türk dillerinde kişi zamirleri farklı formlarla da kurulmaktadır. +ki'nin kişi zamirleri üzerine geldiği +niki (+nInkl) şekli bu formlardan biridir; *Kır. meninki*, *Kum. meniki*, *Özb. meniki*, *Türk. meniñki* vd. buna birer örnektir (Serebrennikov ve Hacıyeva, 2002, s. 186). Sadıkov'un da ekle ilgili vurguladığı (Serebrennikov ve Hacıyeva, 2002'de belirtildiği üzere) bir husus vardır. Azerbaycan

Türkçesinin ayrı bir şivesinde kişi zamirlerinin, *bizik 'bizim', sizik 'sizin' gibi* kullanımları bulunmaktadır. Bu kullanımlardaki *+ik* ekinin *+ki*'nin bir değişkesi olduğu düşünülmektedir (Serebrenikov ve Hacıyeva, 2002, s. 186).

Bodrogligeti, *+ki*'yi isim üzerine eklenerek yer, zaman vb. ifade eden *sıfatlar türeten bir ek* olarak değerlendirmiştir (Bodrogligeti, 2003, s. 380). Sonrasında Şçerbak'ın yaklaşımıyla benzer olarak *+ki*'nin *+DA* eki üzerine getirilip Özbekçe için kullanıldığı örnekleri *+dagı* başlığı altında ele almıştır. Ona göre bu ek isimlerin, zamirlerin, zarfların vb. üzerine gelerek bir yere veya zamana aitlik ve sahiplik bildiren sözcükler oluşturmaktadır. Yani Bodrogligeti ve Şçerbak *+ki*'nin *+DA* ekiyle sık kullanımından dolayı bu yapıyı *+DAki* şeklinde birleşik bir ek olarak değerlendirmişlerdir (Bodrogligeti, 2003, s. 383). Bodrogligeti'nin ek konusunda dikkati çeken yaklaşımı ise Batılı Türkologlarca yazılmış birçok gramer kitabında olduğu gibi *+ki*'yi *Relative Clauses* ile eşdeğer görmesidir. Ekin bu kullanımını şöyle örneklendirmiştir:

İt ko'chada (Köpek sokakta) “*The dog is in the street*”

Ko'chadagi it (Sokaktaki köpek) “*The dog **which** is in the street*” (Bodrogligeti, 2003, s. 384).

Sevortyan ve Shiraliyev *+ki*'nin yer ve zaman bildiren sözcükler üzerine gelerek *sıfat yapan bir ek* olduğunu ifade etmişlerdir (Sevortyan ve Shiraliyev., 1971, s. 63). Azerbaycan Türkçesinde *+ki* biçim biriminin genellikle benzer yaklaşımlarla ele alındığı görülmektedir (Hüseynzadə, 2007, s. 70; Tanrıverdi, 2012, s. 235). Bahsi geçen bu çağdaş Türk yazı diline mensup araştırmacılar tarafından yazılmış gramer kitaplarında kısmen Rus Türkoloji ekolünün bakış açısına benzer bazı yaklaşımlar tespit edilmiştir. Örneğin, Xəlilov *+ki*'nin yalnızca zamirler üzerine eklenerek oluşturduğu *onunku, onlarınki, bizimki, sizinki vb.* örnekleri *mensubiyet kategorisi* altında değerlendirmiştir (Xəlilov, 2000, s. 215; Zeynalov, 2008, s. 114; Kazımov, 2010, s. 89). Bu durumda *+ki*'nin eklendiği zamir, mensubiyetin birinci ögesini, *+ki* ise ikinci ögesini oluşturmaktadır. *+ki* hem ait olunan şahsı hem de ait olan şeyi bildirmektedir (Xəlilov, 2000, s. 215). *+ki* biçim birimi zamir üzerine eklenirken *+lar* çokluk eki *+ki*'den önce gelirse sahip tarafı, sonra gelirse mensup tarafı bildirmektedir (Xəlilov, 2000, s. 216). Görüldüğü üzere Xəlilov *+ki*'nin zamirlerle kullanımı konusunda bazı işlev farklılıklarını ön plana çıkarmıştır. Ancak *+ki*'nin mensubiyet bildirmesi konusunda Azerbaycan Türkçesi üzerine farklı tartışmalar vardır (Xəlilov, 2000, s. 215).

Xəlilov, +ki ile +dAkI arasındaki ayrımı da ön plana çıkarmıştır. +dAkI Azərbaycan Türkçesi için bazı araştırmacılar tarafından birleşik bir ek olarak değerlendirilmektedir (Həlilov, 2000, s. 67; Zeynalov, 2008, s. 128; Tanrıverdi, 2012, s. 235). Söz konusu ek ‘*yer anlamı*’ yani buradan hareketle ‘*bulunma*’ bildiren sözcükler vücuda getirmektir (Xəlilov, 2000, s. 67). Çünkü +DA üzerine eklenen +ki artık neredeyse ulandığı +DA ekinin işlevini üstlenmekte ve kimi zaman yalnızca aitlik değil, doğrudan bulunma bildirmektedir. Xəlilov’un değindiği bu husus, söz konusu ekin tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerindeki kullanımlarının bu gözle de değerlendirilmesi açısından önemlidir. Zira +ki biçim biriminin birçok örnekte +DA eki bulunmaksızın bir yere aitlik, dolayısıyla da o yerde “bulunma” bildirdiği tespit edilmiştir. Bu durum gerek tarihî gerekse çağdaş Türk yazı dillerinden sunulacak birkaç örnekle somutlaştırılabilir: *Arakı* “aradaki” (46/16) (AY), *oıtrakı* “ortadaki” (109a9) (Üİ), *taşkı* “dışardaki” (K, I, 31-32) (YvB), *ortaaki* “ortadaki” (95) (HT) (Tuv.), *soñgu* “sondaki” (234) (TE) (Tuv.). Bu örneklerde görüldüğü gibi söz konusu sözcükler genellikle yer-yön bildirmeleri sebebiyle ortak bir noktaya sahiplerdir.

Poppe, Tatarca için ekin hem yalın biçimini hem de +dA üzerine gelmiş şekli olan +dAkI’yı *sıfat yapan bir ek* olarak görmektedir (Poppe, 1961, s. 93) Söz konusu ekin doğrudan zamirler üzerine gelerek aitlik bildirdiği kullanımını ayrı bir başlık altında değerlendirmemiş, yalnızca +ki eki bahsinde yer vermiştir (Poppe, 1961, s. 92).

Sat ve Salzıñma, +ki biçim birimini Tuvaca için tür değiştirme işleviyle ele alıp *sıfat yapan bir ek* olarak değerlendirmişler; *çaygı, kışkı, hündüzkü* örneklerini vermişlerdir. Ayrıca +ki ekini *aitlik kategorisi* dâhilinde inceleyerek eke *iyelik sıfatları* altında yer vermişlerdir (Sat ve Salzıñma, 1980, s. 127-128). Tuvaca için (Tosun, 2011’de belirtildiği üzere) ekin kullanımıyla ilgili en dikkat çeken şey ise +gI ve +gU eklerinin +nIñ ve +DIñ ekleriyle birlikte kullanılması sonucunda ek ünsüzünün düşmesi ve tamlayan durumu ekinin ünlüsünün uzamasıdır. Örneğin; *meenji* < men+diñ+gi “ben+im+ki”, *ulustuu* < ulus+tuñ+gi “insanlarınki” (Tosun, 2011, s. 250).

Mawkanuli de Sat ve Salzıñma gibi +ki biçim birimini *sıfat yapan bir ek* olarak değerlendirmişlerdir. Örnek olarak; *düñgü, dañgı, böğüngü* vb. örnekleri aktarmışlardır (Mawkanuli, 1999, s. 155).

Tekin, Altay dilleri için +ki biçim birimini *İyelik Adılları* altında incelemiştir. Örnek olarak; *Man. miniñki, Tun. (Nanay) siniñgi, Man. siniñki* vb. sözcükleri aktarmıştır. Buna göre iyelik adlarının Tunguz dillerinde +ki ile, Moğolcada ise +kAy eki ile

kurulduğunu ifade etmiştir. Bu bakımdan Japonca ve Moğolcanın yakınlık gösterdiğini vurgulamıştır (Tekin, 1993, s. 46). Tunguzca için esas dikkat çeken şey tamlayan durumu ekidir. Çünkü Tunguzcada +ñi olarak görülen ekin daha eski biçimi +*n-ki'den gelmektedir (Tekin, 1993, s. 34). Poppe'ye göre +ngī olarak ifade edilen ek, +n (+) +gai (< *+ki) şeklinde iki ekin birleşmesinden oluşmuştur. Bu birleşik ek; *Lam.* +ngī, *Neg.* +ni/+ngī/+ngi ve *Ude*'de +ngi biçimindedir (Choi, 2010'da belirtildiği üzere). Burada bahsedilen birleşik ekte yer alan +ki biçim birimi ise Eski Türkçede *içreki* ve *bahkdaki* gibi sözcüklerde kullanılan ekle aynıdır. Aynı ek Moğolcada da vardır. Örneğin; *tende+ki* 'oradaki' (Tekin, 1993, s. 34).

Çağdaş Türk yazı dillerinde ekle ilgili yapılan değerlendirmelerden hareketle, +ki'nin daha çok tür değiştirme işlevine dikkat çekildiği ve bu yüzden sıfat yapan bir ek olarak değerlendirildiği, diğer taraftan +ki'nin temsil işlevinin ön plana çıkarıldığı bu sebeple genellikle mensubiyet/aitlik kategorisi dâhilinde değerlendirildiği görülmektedir. Sonuç olarak, tarihî Türk yazı dillerinde, Türkiye Türkçesinde ve Türkçenin çağdaş kollarında bugün hâlâ kullanılmaya devam eden +ki biçim birimi, araştırmacılarca farklı şekillerde adlandırılmakta ve çeşitli yönleri ön plana çıkarılarak değerlendirilmektedir. Ancak her şeyden önce ek dediğimiz kavram birçok araştırmacının da belirttiği gibi anlamsız birer dil birimi olarak görülmemeli ve ekin eklendiği her sözcükte aynı işlevi taşıyacağı, sadece belli bir dizge veya kalıp içerisinde kullanılacağı düşünülmemelidir. Bir ekin yeni bir sözcük yaratabiliyor veya bir sözcüğün türünü değiştirebiliyor diye yapım eki ya da zamir n'si alıp çekim ekleriyle kullanılabiliyor diye çekim eki olarak değerlendirilmesi yeterli değildir. Bu sebeple, +ki biçim biriminin tarihî Türk yazı dillerinden itibaren kullanımlarının bütün olarak gözden geçirilmesi ve yalnızca bu iki kategori içerisine dâhil edilmemesi gerekir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada öncelikle alanyazın taraması yapılarak +ki biçim biriminin Türkiye Türkçesi üzerine hazırlanmış dilbilgisi kitaplarında, tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerini esas alan kaynaklarda nasıl ele alındığına bakılmış ve elde edilen bütün kaynaklar bu doğrultuda incelenmiştir. Alanyazın taramasının ardından, Türkçenin tarihî dönemlerine ait dil yadigârları ve çağdaş kollarına ait temsili dil malzemeleri belirlenmiştir. Sonraki aşamada, seçilen metinlerden hareketle tarama tekniği (doküman metodu) ile +ki biçim birimini barındıran sözcükler tespit edilmiştir. Metin taramalarının bir kısmı bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Bilgisayar ortamında çalışılmaya uygun metinler için bazı metin işleme yazılımlarından⁷ yararlanılmıştır. Ayrıca, Eski Türkçede var olan kimi sözcükler için ‘*Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesinin Tarihsel Derlemi*’ne⁸ başvurulmuştur. Tarama işleminin ardından elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış, listelenmiş ve çeşitli yönlerden tasnif edilmiştir. İnceleme sırasında tarihsel, betimleme ve kıyaslama yöntemleri kullanılmıştır. İnceleme sonucunda +ki biçim biriminin hangi dönemlerde, ne sıklıkta, ne tür sözcüklerle ve hangi anlamlara gelecek şekilde kullanıldığına dair vb. bilgiler sayısal verilerle desteklenmiştir.

Tarama sırasında tespit edilen +ki biçim birimli sözcükler kullanım biçimlerine göre yapı ve köken bakımından formüle edilerek başlıklar hâlinde sunulmuştur. Gerek yapı ve köken bakımından gerekse tür ve anlama dair incelemeyi esas alan başlıkların aktarılmasında temel ölçüt sıklık olmuştur. Ekin kullanım sıklığının aynı olduğu başlıklarda ise alfabetik sıra esas alınmıştır. İlgili başlıklar altında yer alan sözcükler yine alfabetik sıraya göre aktarılmıştır. +ki biçim birimli sözcüklerin yazımında +ki’nin geçtiği sözcük kalın, altı çizili ve eğik olarak işaretlenmiştir.

Tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerine ait metinlerde tespit edilen +ki biçim birimli sözcüklerin yer aldığı cümleler aktarılırken incelenen metinlerin kendi transkripsiyon

⁷ Bkz. (WordStatix) <https://sites.google.com/site/wordstatix/>

Bkz. (AntConc) <http://www.laurenceanthony.net/software.html>

⁸ <http://derlem.cu.edu.tr/>

işaretlerine sadık kalınmıştır. Ancak, çalışmada bir bütünlük sağlamak amacıyla ilgili başlıklarda tarafımızca tercih edilen işaretler kullanılmıştır.

Başlıklar sunulurken a/e, ı/i, u/ü ünlü değişmelerini göstermek için A, U, I, g/ğ ve k/k ünsüz değişmelerini göstermek için de G kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

TARİHÎ TÜRK YAZI DİLLERİNDE +ki BİÇİM BİRİMİ⁹

4.1. Yapı ve Köken Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler¹⁰

4.1.1. Türkçe Kökenli Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

4.1.1.1. Basit Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

4.1.1.1.1. Kök (+) +DA (+) +GI

adadaki “ayaktaki”

... yol üze tarıkguluk **adadaki** bölüklüg ortunkı bölüklüg tolp bölüklüg kamag yüz y(i)g(i)rmi törlüg nızvanılar erür. (255/4) (AY)

... **adadaki** erksin[mekke tegmek] erser sıg tümke köngüllüg bolmak erür ... (300a/8) (AY)

... teg yangku teg yok kurug tözlügin **adad[akı]** erksinmekke] tegmiş tümke köngüllüg [s]ekiz y(i)g(i)rmi uguşlarıg tuta altı kaçıglarıng. (300a/30) (AY)

nom erdini ertingü tanglaguluk mungadguluk alp tenglegülügk alpülgülegülük başdınkı ortunkı **adadaki** edgüleringe tükellig ... (336/3) (AY)

bo nom iligi atl(i)g sudurug .. başdınkı ortunkı **adadaki** .. yörügleri edgü erür. (582/21) (AY)

ayadağı “avuç içindeki”

... seni inçâ seßâr men **ayadağı** yençü monçuq közdäki ... (VI, 7-8) (İKP)

balıkdağı “şehirdeki”

... yorıyur tēyin kü eşidip **balıkdağı** tagıkmış tağdağı ênmiş ... (KT, D, 12) (BK, D, 10)

bo savıg eşidigme körügme ol **balıkdağı** kişiler ötrü bir ikintiske aşunmaklaşu özlüg ölürmekig kodup ... (20/21) (AY)

⁹ Burada ve benzer diğer başlıklarda yer alan yapılar, söz konusu ekin incelenen metinlere yansıyan biçimleridir. Bu metinler dışında, +ki'nin farklı kullanımlarıyla da karşılaşılması muhtemeldir.

¹⁰ Yapı ve köken bakımından incelemenin yapıldığı bu başlık altında yer alan sözcükler, çeşitli araştırmacıların görüşlerine istinaden yapı bakımından basit, türemiş veya kalıplaşmış olarak tasnif edilmiştir. Ancak genellikle Clauson'un görüşleri esas alınmıştır.

... yirtinçüde antag **balıkdaki** antag atl(ı)g bir tözün kişi üç erdinike tapıg udug ağır ayag kılğuluk ... (441/22) (AY)

... **balıkdaki** yavız irü blğüler barça kalısız yitlinip ... (313) (ÇB)

... ınçıu **balıkdaki** çang bağlıg kuotau [atl(ı)g beg bizni] ölürtü. (7/1) (AY)

neçede <kin> ı[nçıu] atl(ı)g **balıkdaki** suvastıksı atl(ı)g sengremde tapışıpötrü kolturup altı. (17/8) (AY)

birök biz-ni ölürser-sn yme neñ senin **balıktaki** ig toga kitgüsi yok. (58) (ÇB)

başdaki “baştaki”

bar kiñermiş-i **başdaki** .. ujik-in kaltı söz-legüde ... (109a/2) (Üİ)

... üze ötrü kop savıg birtin urup bir yintem k(a)ltı **başdaki** örtüg öçürgeli tavrannurça ertingü katıglanurlar ... (238/5) (AY)

beltirdegi “kavşaktaki, yol ayrımındaki”

beltirdegi beş hıvılluk, beşi bile kulunlamış saray ... (60b/38) (CC)

beşikdeki “beşikteki”

uşbu **beşikdeki** süt emer oğlan bar erdi. (362/2) (NF)

bulundaki “tarafındaki”

tör[t] **bulundaki** bodunug étim yara[t]dım ... (BK, K9)

tör[t] **bulundaki** bodunug baz kılıtım ... (BK, K10)

bödke özüim olorup bunça ağır törög tört **bulundaki** yaratdım bitidim (BK, D2)

eldeki “ildeki, memleketteki”

andın song ‘Alî razhu tegme bir **eldeki** ‘âmillardın tafahhus qıldı; sordı qayu biridin kim kerekmez iş eşitti erse, ol ‘âmilni ‘amelidin ma’zûl qıldı. (146/3) (NF)

‘Abdu’llâh ibn Ubey mum işitti, aydı: ol **eldeki** halâyık andağ ermesler kim ... (228r21) (KE)

eliğdeki “eldeki”

yakadaki yalga galı **eliğdeki** içginur (yalgadı, 307, 2) (DLT)

işikdeki “eşikdeki”

işikdeki inaklar

dipde oturan haş bigler

qutlu olsun devletünüz (D111/V45) (DK)

ewdegi/ewdeki/evdeki “evdeki” (krş. ivdeki)

ewdegi épçi (hizmetçi kadın) (45b/22) (CC)

ewdegi kız (hizmetçi kız) (45b/23) (CC)

“**ewdeki** buzagu öküz bolmas (buzagu, 446-13) (DLT)

“yazıdaki süwlin edhergeli **ewdeki** takagu ıçgınma (takagu, 447-7) (DLT)

men **ewdeki** hâdimlarıdın sorar erdim kim özi kège yatmas mu? (190/15) (NF)

bu **ewdeki** qoynı boğuzlasaq taqı bu ‘azîz qonuqnı ağırsaq bolğay-mu? Tèdi erse, hatunı aydı: (253/14) (NF)

... ew halkı yığılıp **ewdeki** kûmaşların bir tewege yüklep yazarok tğmesünler ... (228r7) (KE)

ewdeki kızları aydı: Yûsuf kağsında qarıdın muñadıñ kaydağı Yûsufnı tileyür-sen, evvelkı sewüglükiñ kitmedi. (105v18) (KE)

evdeki (35b/13) (EK)

ilteki “ildeki, şehirdeki, memleketteki”

... raçaşast(1)r atl(1)g törüçe .. ol **ilteki** kişiler .. saçılur artayur kamagın .. (552/7) (AY)

.. yakın yalguk kelir turkaru .. ol **il[te]ki** kişiler .. alkınurlar [yav]ız bulgakın .. ol il içinte [ay]ağlıg .. ulug begler buryuklar ... (555/2) (AY)

ivdeki “ evdeki” (krş. ewdegi/ewdeki/evdeki)

... haber vireyim, hünéri var-ise gelsün alsun, yoğsa **ivdeki** kıza râzı olsun didi. (D174) (DK)

kimideki “gemideki”

kimideki seksen kişidin adın ‘âlem içinde hiç kimerse qalmadı, kamuğ öldiler. (25r21) (KE)

kizdeki “kutudaki, misk kutusundaki, sandıktaki”

“**kizdeki** kiz yıpar (kiz, 327-7) (DLT)

koldağı “koldaki, eldeki”

... mâlımızın bizge bêriñ kim tutum kulağdağı **koldağı** nerselerni bizge emânet bêriñ ... (115r14) (KE)

kökdeki/köktegi/kökteki “gökteki”

akaş **kökdeki** azrua hormuzta t(e)ngrilerning (684/15) (AY)

taqı qırığlarında ıbrıqlar bar altundın taqı kümüşdin **kökdeki** yulduzlar sanınça. (62/8) (NF)

dünyâ hâlınğa neteg kim **kökdeki** yulduzlar münevver körnür, kök hâlınğa taqı yer yüzündeki mu'minlarning tâ'at ve 'ibâdat qılğan ewleri andağ münevver körnür, tıp aydı. qulnung tün buçuqında êkki rek'at namâz qılmaqı dünyâdın taqı içindeki mâl tawardın yahşıraq turur tedi. (321/5/6/7) (NF)

... qaçan kim bu hâlnı ferîşteler kördiler erse, **kökdeki** cümle ferîşteler... (356/4) (NF)

ant içer men Tûr tağ birle taqı kitâb birle bitinmiş, yatılmış şahîfe içinde taqı törtinçi kat **kökdeki** iw birle ... (500b/4) (HT-SAKT)

ilig **kökdeki** ayğa sunsa bolmaz

añar hodaylık itip münse bolmaz (3705) (HŞ)

kimni **köktegi** hazizler över hem barça frişteler uçmaklı tınlar (72b/10) (CC)

têñirinin sövmekinden başka nè kim yol bar **köktegi** hanlıkta baralmas-biz ... (62a/28, 29) (CC)

sabırluğ eter nè üçün alar algışlıdır anıñ üçün **köktegi** hanlık alarınıdır ... (62a/31, 32) (CC)

bu **kökteki** yulduz bir ança bezek

bir ança kulavuz bir ança yezek (128) (KB)

köngülteki/köñüldegi/köñültäki “gönüldeki”

ave kimniñ sözlegenini hem **köñüldegi** sagınçı ... (71a/12) (CC)

törtünç **köngülteki** kkirlerig kiterip nom tözin arıtmakka tayanıp ... (238/23) (AY)

bo erür t(1)nılgıların **köngülteki** yorıqlarının adrtı. (107/16), (243/13), (243/16) (243/18), (244/8), (244/15), (246/5), (258/5), (258/19), (258/23), (261/10), (261/16) (261/19), (262/3), (272/24), (389/20), (390/1), (390/3), (487/3), (493/8) (AY)
 ... uğuş-uğ atqandaçı köngül **köngülteki** nom-l(a)r erür aqıǵ-sız tip. (98b/8) (Üİ)
 ... köngül **köngülteki** nom-l(a)r ulatı köngül-te öngi kılıç-ta ulatı ... (98b/10), (102b/14) (104b/3-5-13), (105a/2-3), (105b/13), (117b/12), (119a/14), (102a/10) (Üİ)
 taǵar qazyanmaq nān toluy ögüzka kirip **könültäki** küsüşin saqınsar ... (XIV, 5) (İKP)

köngüldeki sırrım açar-men saǵa
 tilek ârzü birle uçar-men saǵa (4796) (KB)

hâkıkat üze ol, bilgen **köngüldeki** nirselerini. (461b/8) (HT-SAKT)
 taqı ol bilgen **köngüldeki** nirselerini. (514a/7) (HT-SAKT)

közdäki “gözdeki”
 ... seni inçä seǵar men ayadaqı yençü monçuq **közdäki** .. (VI, 7-8) (İKP)

kulaqdağı “kulaktaki”
 ... mâlımıznı bizge bérin kim tutum **kulaqdağı** qoldağı nirselerini bizge emânet bérin ... (115r14) (KE)

kündegi “her gün”
kündegi (30b/2) (CC)
 alley yérde **kündegi** ötmegimizni bizge bugün bergil ... (63b/29) (CC)

mendeki/mendegi “bendeki”
 körünmesün diyü bu **mendegi** ‘ayb işikni bağlap olturmaq ne hâcet. (125/10) (GT)
 andın bildim kim bu r[üz], **mendeki** oǵlan sendeki oǵlaǵa secde kıldı. (167v17) (KE)

ögüzdeki “nehirdeki”
 a kavşıkıya inçe k(a)ltı gang **ögüzdeki** kum sanınça üç ming ulug ming yirtinçüler bolsarlar. (155/15) (AY)

... gang **ögüzdeki** kum sanınça üç ming ulug ming yirtinçülerte tolu yiti erdiniler urup kamag burkanlarka ağır ayag tapıd udug kılsar. (161/2), (189/21), (325/14), (326/11) (327/22), (328/13), (329/4), (42713), (583/3), (671/16) (AY)

saydaki “kırdaki, çöldeki, bozkırdaki”

k(a)ltı **saydaki** sakıg bodı yorigda yorımış teg mening bodı yorigda yorımış teg mening bodı yorigda yorumakım yme ançulayu ok erür tip. (382/7) (AY)

sendeki “sendeki”

andın bildim kim bu r[üz], mendeki oğlan **sendeki** oğlanga secde kıldı. (167v17) (KE)

... izzeti, hürmeti ol **sendeki** aziz turur, atası ʿAbdu'llâh bardı erse uş men ata-men, kün sayu (8) Kaʿbege barar-men. (183r7) (KE)

sizdeki “sizdeki”

... Sâmirî Beni İsrâ'îlni aldadı, aydı: bu **sizdeki** kıbtîlerdin alğan mâl kamuğı harâm turur. (126r5) (KE)

suvdaki “sudaki”

k(a)ltı birök **suvdaki** çalluk atl(ı)g kurtk(a)yanıng agızı içinte neçede yürüng tişleri törüser. (34g/9) (AY)

... yilvi kömen sakıg teg .. **suvdaki** ayşa ogşatı .. küseyür m(e)n nomlasun. (656/5) (AY)

tagdağı/tagdaki “dağdaki”

... Süleymân tagdın keçer bolsa ol **tagdağı** altun kümüş ne kim bar erse barçası tilge kelür ... (137v9) (KE)

çün teninde olmaya şahsuñ güher

tagdağı gevher gelüp aña n'ider (1462) (MT)

... yoriyur tēyin kü eşidip balıkdağı tagıkmış **tagdaki** enmiş ... (KT, D, 12) (BK, D, 10)

... vınd **tagdaki** kuvragıngız .. barça eşidür yangkusın .. (490/19) (AY)

taşdaki “dışarıdaki, dıştaki”

köngülte **taşdaki** nomlarıg kiterip inçip köngül tözin tutmak üze yalanguz tözlüğün bilmek. (272/2) (AY)

teñgizdeki “denizdeki”

teñgizdeki gevher tükemez saña

tüpindeki yâkût yetümez saña (5361) (KB)

tilteki “dildeki”

inçip bodıs(a)t(a)vlar bo montag yangın et’özdeki **tilteki** köngülteki kılınçlarıg kkirsiz tapçasız arıtmakları üze ... (220/7) (AY)

ne törlüg bu sözler öngin **tildeki**

kigürmiş mungar kör kamuğ ildeki (31) (KB)

toprağtaki “topraktaki”

ol vaqtın mu kim öldük, tağı bolduğ **toprağtaki** süngükler; biz mü koparılmışlar yâ aşnukı atalarımız? (426a/7) (HT-SAKT)

tördeki “baş köşedeki”

söz asğı bile kör yağız yirdeki

yaşıl kökke yoqlar bolur **tördeki** (1002) (KB)

tuşdaki “zamandaki”

... ol inçip **tuşdaki** kişiler .. üküş ig[lig] bolurlar. (559/4) (AY)

tülteki “düşteki, rüyadaki”

... bo montag [mungadınçig tang]lançig savlar **tülteki** [antag] osuglug çın kirtü b(e)lgüler ... (126/2) (AY)

tünteki “gecedeki”

inçe k(a)ltı kün t(e)ngri k(e)ntü tilgeninteki y(a)rukı üze neteg **tünteki** kararığıg tarkarur erser ... (210/16) (AY)

inçe k(a)ltı bulıtsız **tünteki** tolu tegirmi arıg süzüük ay t(e)ngri k(e)ntü arıngıa süzükinge neteg tükellig erser. (212/15) (AY)

uguştaki “nesildeki”

üç **uguştaki** akıg-lıg ed-l(e)r ... (109b/3) (Üİ)

uluşdaki “ülkedeki, memleketteki, bölgedeki”

inçe k(a)ltı ‘eng’ilki ol balık **uluşdaki** ili kanının süülüg küçi asılgay küçetgey. (89/19) (AY)

anı üçün t(e)ngrim birök bo çambudıbıp yırtınçüde kayu kayu il **uluşdaki** iligler kanlar ... (401/12), (437/2), (437/22), (515/13), (546/21), (564723), (576/13) (AY)

üdtäki/üdtteki “zamandaki”

kenki yügärüki **üdtäki** tınl(ı)glar körüp ol antag ädgülärin ötrü bilip eyin boltılar. (1562) (HT/VI)

keñürü [ti]zip amtı **üdtäki** balıklar[ıg] uluşlarıg sıguru y(a)rılıkadı, [ku]m sanınça nomlug yertinçü tüz [ärdi]. (1736) (HT/VI)

anın bo biş çöpdik kelyük bulganyuk yavlak **üdtteki** tınl(ı)glar közünür. (23/24) (AY)

k(a)ltı neçök kin keligme **üdtteki** alku ulug bodıs(a)t(a)vlar burkan kutınga katıglantuklarınta ... (139/19) (AY)

kin keligme **üdtteki** ayıg yavız tiş birgüsinge artukrak korksar belingleser ... (141/5) (AY)

k(a)ltı bo közünür **üdtteki** kamag tınl(ı)gların kılınış buyan edgü kılınçlarınga edgülüg evrişleringe neteg iyin ögirür ersen m(e)n ... (98/18), (107/10), (138/16), (139/7) (145/11), (152/2), (152/6), (152/8), (152/12), (153/6), (153/10), (153/12), (153/17) (154/19), (154/23), (155/2), (158/6), (158/9), (171/7), (171/11), (171/12), (202/8) (202/10), (354/18), (379/22), (380/15), (414/209), (422/6), (480/18), (532/9), (578/17) (633/7) (AY)

yandağı/yantaki “yandaki, yan taraftaki”

sol **yandağı** evvelki örgede Kök hânning ulug oğlu Bayındırnı olurtdılar. (81b/7) (ŞT)

on tünke **yantaki** tug evirü bardımız. (T, K2, 26)

yandaki “*yol arkadaşı*”

çığaylarka, yağuk kōngşıka yat tam kōngşıka, **yandaki** eşke, yol oğlınğa, ol kim erklendi
eligleringiz, ol taŋrı sewmez . (26/14a1) (RN)

yerdäki/yërdeki/yirdeki/yirteki “*yerdeki*”

k[a]ltı tüz **yerdäk[i]** ... şamak suvug ulug taluy ügüz[kä] okşatmış tæg. (1379) (HT/VI)
... törtünç suv içräki tınl(ı)gka beşinç **yerdäki** bag(ı)rıñ yorıgma tınl(ı)gka ... (121-122)
(H)

neñ **yërdeki** kağanlıg bodunka bintegi bar erser ne bunı bar erteçi ermiş. (T, D6, 56)

yërdeki keçikleri hem kökde uçğan kuşları

haq ‘itâbı tēgdi ərse yıǵladı inçıklayu
aqtı yul teg toldı köller közleriniñ yaşları (131v4) (KE)

söz aşğı bile kör yağız **yirdeki**

yaşıl kökke yoqlar bolur tördeki (1002) (KB)

bo sening kisingning bo emgekin bo b(e)lgülerin körser m(e)n ol **yirteki** isig öz alımçıları
birle turuşur osuglug turur. (18/11) (AY)

yir içinteki bışruntaçı köngülüg evrilinçsiz **yirteki** köngülüg bir togum üze .. ikinti orunlug
bolgu köngülüg. (68/8) (AY)

... ontın singarkı burkanlar .. yme ök k(a)ltı **yirteki** .. kog kıçmuklar kolusınça ...
(350/10) (121/14), (122/9), (132b/1), (135/21), (137/7), (149/4), (151/10), (153/18)
(154/19), (154/23), (155/3), (159/5), (178/1), (189/4), (211/1), (231/21), (231/23) (249/7)
(256/8), (256/14), (300a/25), (300a/27), (317/19), (318/1), (339/8), (346/6), (350/9)
(357/1), (365/8), (370/8), (500/8), (504/6), (576/13), (644/20), (652/8), (661/23), (682/23)
(AY)

yoldaki/yoltağı “*yoldaki, usuldeki, metottaki*”

sığap şavûrnı minnet tuttı gayet

öñinge tüşti **yoldaki** hikâyet (1105) (HŞ)

... yana ıaltı bışrunmağ **yoltağı** tokuz bölük-l(e)r-te ... (107/a/4) (Üİ)

... üç yavlak **yoltaki** .. ağır ayığ kılınçlarını barça öçürür m(e)n ..(96/21) (AY)
 ne üçün tip tiser savşing **yoltaki** kiçig kölgklügler kamagda yig üstünki burkan kutın
 küsemezler üçün ... (276/20), (399/17), (421/10), (433/9), (514/14), (532/11), (542/11)
 (AY)

4.1.1.1.1. Kök (+) +I /+U (+) (+n) +DA (+) +GI

ağaqındaqı “ayağındaqı”

ol **ağaqındaqı** taş birle Abû Yeksûmnı urmış erdi. (43/7) (NF)

... **ağaqındaqı** buqagusı birle boynındaqı zencîri birle, êgningdeki palâsı birle bardı.
 (358/8) (NF)

ağızındaqı (ağzındaqı) “ağzındaqı”

yâ Resûlallâh, mëndin yemeng kim men agulug turur-men tedi erse, Peygâmbar ‘as
ağzındaqı etni biraqtı. (421/8) (NF)

altındaqı “altındaqı”

bir vezir ili **altındaqı** kavm-ğa rahm itip işlerin hayır öze tutar idi. (85/8) (GT)

astındaqı “altındaqı”

geldi keklik kim yabandan gelürem

taglar **astındaqı** kândan gelürem (1431) (MT)

kök kökrer teg bir çatıg ün kıldı olarnıñ **astındaqı** tawuqları yılkı qaraları Mevlî yarlıgı
 birle astındın çıkdılar. (61r14) (KE)

bağrındaqı “göğsündeki, bağrındaqı”

yangakıñ reşkidin her dem kızıl otka yanar lâle

ol al engde kara mengdin anıñ **bağrındaqı** dâğı (562) (SD)

başındaqı/başındaqı/başındaqı “başındaqı, kafasındaqı”

... ol kıyamet küni eki yol **başındaqı** ayrılmak turur, kim uçmağğa barur kim tamuğğa
 barur. (188r21) (KE)

... ol tağ **başındaqı** harâmiler mağâra-sına kirip atası yirine olturdı. (29/3) (GT)

... **başındaqı** qoğan quşları taqı ol otta köygey helâk bolğay erdiler. (145/2) (NF)

Câlûtnıñ **başındaqı** yaşıqnı yel tüşürdi, alnı açıldı taş alnığa tēgdi eñsesiñe öte çıktı. (133v10) (KE)

melikge haber kıldılar atlanıp keldi, °acâyibni kördi erse bir af mündürdi, bir ton keddürdi, **başındaqı** altun tacını şahlığa berdi. (33v15) (KE)

boynındaqı “boynundaki”

... adaqındaqı buqağusı birle **boynındaqı** zencîri birle, eñningdeki palâsı birle bardı. (358/8) (NF)

Mâlik aydı: Ol Yûsufnıñ buqağusın kétering taqı **boynındaqı** zencîrni taqı palâsını kéteringler ... (358/17) (NF)

burnundaqı “burnundaki”

... ‘amûd üstine kime-niñ **burnundaqı** yipin tutqay hattâ kime mundan sâlim kiçkey. (201/3) (GT)

eβintäki “evindeki”

eβintäki uluy kiçigkä tutuztı artuq ädgü açınıqlar tep. (LXVII, 7) (İKP)

eñnindeki/enginteki/engninteki “omuzundaki”

qaçan kim âdemîning âhir hâlı bolsa, ‘Azra’îl cânını qabz qılu ağâz qılsa, **eñnindeki** êkki ferîşte kelürler (439/13) (NF)

... kelür bolsa, **eñnindeki** ferîşteler ol hatâlarını bitimegeyler tēp yarlıqadı. (219/11) (NF)

... bodıs(a)t(a)v olurmış orunıñın örü turup [birtin] singar ong **[eñninteki]** ton[ın açınıp] ong [tizin yirke] urup ... (649/20), (132/1), (332/18), (335/15), (467/11) (AY)

... örü turup birtinki ong ‘**enginteki** tonın açınıp ong tizin çökitip ayasın kavşurup t(e)ngri t(e)ngri burkanka inçe tip ötünti. (132/1) (AY)

ötrü ol bodıs(a)t(a)v olurmış orunıñın örü turup ong ‘**engninteki** tonın açınıp ongındı tizip çökitip ... (36/15) (AY)

eligindeki/êlgindeki/elindeki “elindeki” (krş. ilinindeki)

ey Yahûd oğlu, sen manga neteg cevâb qaytarur-sen emîre’l-mu’mînîn ‘Osmân hâzratında’ tēp **êlgindeki** ‘aşa birle urmış erdi. (129/5) (NF)

eligindeki nengni yérde urdı. (164-22) (DLT)

elindeki süñüsü şınuk oğlan (D248) (DK)

gerindi bu **elindeki** urğanları hep kopardı, ‘arabanuñ üzerine oturdı. (D274) (DK)

evinteki “*evindeki*”

... anı körüp **evinteki** kişiler ulug yığıt sıgıt kılı[p ölügüg] semeklegeli ... (4/23) (AY)

içindegi/içindeki/içinteki “*içindeki*”

itip itip ırğalma,

içindegi çayhıalmas. Ol uru. (60a/4) (CC)

uluş kend **içindeki** edğü neçe

sañğa sözledim emdi adıra seçe (3500) (KB)

bu begler ewi atı karşı-turur

bu karşı **içindeki** karşı-turur (4246) (KB)

Medîne **içindeki** dervîşlerke hıbar bérğil, cümlesinge yédürgil taqı kelgen barğanqa, yaq yawuqqa cümleke bu aşdın taqı etmekdin heç taqşır qılmadın bérğil! tédi. Biz taqı andağoq qılduq. Ahşamqa tegi Medîne **içindeki** dervîş cümlesi keldiler taqı yédiler. (29/15/16) (NF)

qaçan kim Peyğambar ‘as’nuñ bitigi keldi erse, Necâşî melik aldı, oqıdı, **içindeki** sözlerni cümlesini bildi. (79/5) (NF)

nâğâh üzesini açtı erse, **içindeki** ni‘mat tükendi. (173/16) (NF)

andın song yana icâzat bérdiler, bu sarây **içindeki** ewlerdin bir ewinge kirdiler. (235/13) (NF)

dünyâ hıqıñğa neteg kim kökdeki yulduzlar münevver körnür, kök hıqıñğa taqı yer yüzündeki mu‘minlarning tâ‘at ve ‘ibâdat qılğan ewleri andağ münevver körnür, tęp aydı. qulnung tün buçuqında êkki rek‘at namâz qılmağı dünyâdın taqı **içindeki** mâl tawardın yahşıraq turur tédi. (321/5/6/7) (NF)

ey hılîfa, bu hırmeting **içindeki** alçaqlıqıñ yahşıraq turur bu hırmetingdin tédi taqı aydı. (62/6), (80/15), (91/15), (193/11), (203/1), (227/3), (234/5) (296/4), (321/7), (334-6), (378/2), (402/3), (423/5) (NF)

yana aymışlar: sıçkan kimini telmişde âdemîlarğa ğark bolğu qorqısı boldı erte suw *ıçindeki* teşükni tilep bulmadılar. (25v6) (KE)

taķı Tangrı bilgen köğüzler eyesini ya'nî köngülleringiz *ıçindeki* nirseni. (68a/1) (HT-SAKT)

tayanğanlar anıng içinde, tutuğ *ıçindeki* tahtlar üze. (558b/4) (HT-SAKT)

yoq ol kamuğ kim kökler *ıçindeki* hem yerler *ıçindeki* meger kelğü Tangrıķa qul bolup. (31/34b1) (RN)

anı evvel gördügi gibi sanur

göñli *ıçindeki* nakşa inanur (1700) (MT)

... nom erdinig tavrati bititgil .. anıng *ıçinteki* törüçe kising üçün qşantı kılğıl. (18/20) (AY)

... bo nom erdini *ıçinteki* arıg sözün eşidü tınglayu ögret[inü] bilserler .. anıng tüşi utlusı sözleyü yitiñsiz titir .. bititgeli koturgalı küsüş turgursarlar. (23/15) (AY)

burkanlar [uluşında togayın t]ip küseserler bo nom erdini *ıçinteki* [y(a)rılığca katıg]lansunlar. (24/5) (AY)

... körk mengiz adrukı üze tolp sansar *ıçinteki* .. ap yme t(e)ngri yirlerinteki .. (44/22) (AY)

... yüz m(a)hkalp *ıçinteki* arıg edğü kılınçlarning 'engeyü tüşi utlusı bolmış ... (45/10) (AY)

yir *ıçinteki* bışruntaçı köngülüg evrilinçsiz yirteki köngülüg bir togum üze .. ikinti orunlug bolgu köngülüg. (68/8) (AY)

alku yirtinçüdeki tınl(ı)glarıg barça ... *ıçinteki* altı r(a)ramıt [ıç]inte yoriguka ... (88/9) (AY)

.... İkinti ordu karşı *ıçinteki* katunlar tigitler begler buyruklar tevsüz kürsüz ezügsüz armaksız ırşısız ... (90/3) (AY)

... m(e)n inçip burkanlıg taluy öğüz *ıçinteki* teringde tering edğülüg ağılıkdaki ... (105/15) (AY)

... körüp birök iligler il *ıçinteki* bodunun .. sımtamak itser olarning .. mün kadaglar kılмышın .. (n560/17), (135/15), (175/13), (177/8), (182/22), (183/6), (184/10), (194/10), (198/12), (235/1), (274/2), (274/4), (289/1), (307/18), (329/19), (330/8), (330/22), (331/18), (382/2), (394/24), (414/23), (416/22), (429/4), (456/22), (478/9), (508/12),

(513/19), (528/23), (529/3), (532/18), (533/13), (539/10), (552/14), (555/19), (560/17), (603/1), (628/7), (n325/14) (AY)

ilindegı “elindeki” (krş. eligindeki/êlgindeki/elindeki)

ay yüzlü-niñ ağızında ger bolsa soğan ıysı hoyrat-nıñ **ilindegı** gül-den maña ol yahşı. (268/12) (GT)

kim **ilindegı** naqd kitse köp zaħmet-ler çekip nedâmet yigey-sen fâyide kılmağay ... (284/12) (GT)

katındağı/katındaki “katındaki, huzurundaki, karşısındaki, yer yüzündeki”

... bir kişı-ni kördüm **katındağı** nökerine ayttı ‘aceb degül mi ... (293/4) (GT)

yağız yer **katındağı** altun taş ol

kalı çıksa begler başında tuş ol (0213) (KB)

yağız yer **katındağı** altun kümüş

têrer sen hazîne turur sen üküş (5363) (KB)

yana Fir‘avnğa yalbaru keldiler, Fir‘avn öz **katındağı** beglerini ıddı ... (114v4) (KE)

köngülinteki/ könlindeki/könlündeki/könülinteki “gönlündeki”

inçe k(a)ltı ‘engilki köni bilge biliglig küç kūsün üze tınl(ı)glar **köngülinteki** yorıglarınıñ edgüsin ayıgın adıra bilmekke tayanıp ... (294/12), (295/4), (295/8), (295/9) (295/20) (AY)

Ebû zülâme Zeliḥânıñ **könlündeki** ‘ışkıñı neteg alsun Yūsufıñ mülkindin neteg ma‘zûl kılsun. (77v16) (KE)

yana aymışlar: **könlündeki** yalavaçlık erdi. (83r9) (KE)

aymışlar: Mevlî ta‘âlâ Zeliḥânıñ **könlündeki** sewüglükni Yūsuf köñlüne saldı. (109v5) (KE)

eger mübârek ḥâtırı tiler bolsa bu yanı kılmege **könlündeki** murâdınça ‘izzet tapqay. (70/11) (GT)

fikir uyquğa kim bolur haridâr
maña **könülündeki** körünür iy yâr (4315) (HŞ)

... d(a)r(a)nı tutdaçı kişining **könülinteki** küsemiş küsüşin kanturu tegingey m(e)n.
(446/12) (AY)

köşkindeki “*köşkündeki*”
sarıp **köşkindeki** ay yüzlülerine
vaşıyyet kıldı cādû közlülerine (845) (HŞ)

közintäki “*gözündeki*”
... ud qamay öntültä tilin yalyp ekki **közintäki** sışın alıp qodtı. (LXV, 8) (İKP)

qulqaqıntaqı “*kulağındaki*”
narata atlır lö qanı **qulqaqıntaqı** çintämäni ärdini alıp söküp teginkä berdi. (L, 7) (İKP)

taşındaqı “*dışındaki*”
... velîkin **taşındaqı** üvüşlükünü körerler taqı bilürler kim bu meşk içinde suw bar tēp.
(3/11) (NF)

tilgenindeki “*çarhındaki, dairesindeki*”
inçe k(a)ltı kün t(e)ngri k(e)ntü **tilgeninteki** y(a)rukı üze neteg tünteki kararığg tarkarur
erser ... (210/16) (AY)

tuşındaqı “*karşısındaki*”
... ol tesbîh dünyâ endîşesi birle muhteliť boldı erse, anıng **tuşındaqı** mēve taqı yērke
tüştı, tēp aydı oyğandım. (320/7) (NF)

tüpindeki “*dibindeki*”
tengizdeki gevher tükemez saṅga
tüpindeki yâkût yetümez saṅga (5361) (KB)

solundağı “solundaki”

Cebre’il aydı: bu Fir’avn turur, sağındağı Hâmân turur, **solundağı** Qârûn turur. (157r5) (KE)

uğrındağı “hakkındaki”

... üz-e munung **uğrındağı** kayu kiginç yörüg yol-inga yaraşı bolmaz ... (98a/6) (Üİ)
Bo titir nom erdini **ugurintaki** törter törlüg adruk adruk yig asıg tusular tip y(a)rılıkadı. (197/2) (AY)

üstindeki “üstündeki”

aydı: bu menâre **üstindeki** horûsga, kaçan kün tuğsa bu horûs çağırur anıñ ünin işitip ... (141v4) (KE)

yanındağı/yanındağı/yanındaki “yanındaki, tarafındaki”

Câlûtnıñ alnığa tegdi biri sağ **yanındağı** çerigge tegdi biri sol **yanındağı** çerigge tegdi. (133v13) (KE)

yanındağı yoldaşları çıplaq oğlan (D248) (DK)

... Âdam peygâmbarning sağ **yanındağı** enbiyâlar taqı evliyâlar taqı edğü qullar ervâhı turur. Anlarqa baqar, köngli hoş bolur taqı küler; sol **yanındağı** kâfırlar taqı zâlimlar taqı müşrikler ervâhı turur, anlarqa qadğurur taqı yığlar tedi. (53/15/16) (NF)

Ma’âz bin Cebel razhu ayıttı kim kim namâz içinde erken sağ yanına iltifât qılsa taqı sol **yanındağı** kişini bilse, ol kimersening namâzı haq te’âlâ hazratında namâz ermes, tıp aydı. (248/14) (NF)

... ol kimerse bu yılannı elgi birle attı erse, bu yılan **yanındaki** kişi üze tüşti. (188/14) (NF)

yerintäki/yirinteki “yerindeki”

änätkäk **yerintäki** äd[li]g ädsiz savlarig bulup çın kertü nomug t(a)vgaç elinä kälürdi nom agtardı. (1426) (HT/VI)

... m(a)hamandarıkda ulatı t(e)ngri **yirinteki** hua çeçeklerig t(e)ngri t(e)ngri burkan üze birkerü saçdılar. (183/13) (AY)

inçe k(a)ltı parınırmıta vaşavartı atl(ı)g t(e)ngri **yirinteki** t(e)ngri teg ... (380/23) (AY)

... t(e)ngrilerning kuvragı .. üç kırk t(e)ngri **yirinteki** .. ögirü sevinü kamagun ... (564/20) (AY)

... ol üdün tuşıt t(e)ngri **yirinteki** ... TW SYDY atl(ı)g t(e)ngri ... (667/12) (AY)
t(e)ngri **yirinteki** tüş atl(ı)g ornangay m(e)n tugay m(e)n ... (668/2), (532/13), (542/4) (AY)

yüzindeki “yüzündeki”

ol yigit anası keldi taqı oğlu **yüzindeki** tupraqlarnı kêterür taqı aytur. (382/6) (NF)
kök kalık **yüzinteki** t(e)ngri rahuka sikirtmiş teg y(a)ruksuz yaşuksuz öngsüz öles boltı. (617/5) (AY)

Yûsufnıñ **yüzindeki** menin körüp menı yüzi birle yüzün tüşüp yadağlamasa. (76r4) (KE)
mundın üstün uşmañqa heç kimerseke icâbat yoq taqı yer **yüzindeki** mañlûqâtning ‘ilmi taqı munğa teger, mundın aşmaz, ol cihetdin munğa Sidretü’ül-Müntehâ ténür. (57/2) (NF)

... eger cümle ferîşteler taqı yer **yüzindeki** cümle halâyıqlar yıǵlışıp ittifâq qılıp bir mu’minni öltürür bolsalar, haq cümlesini yüzün quyu tamuğqa kemişgey, tęp aydı. (336/14) (NF)

dünyâ halqıñğa neteg kim kökdeki yulduzlar münevver körnür, kök halqıñğa taqı yer **yüzündeki** mu’minlarnıñ tâ’at ve ‘ibâdat qılğan ewleri andağ münevver körnür, tęp aydı. qulnıñ tün buçuqında êkki rek’at namâz qılmaqı dünyâdın taqı içindeki mâl tawardın yahşıraq turur tedi. (321/5/6/7) (NF)

4.1.1.1.1.2. Kök (+) +(°)m (+) +DA (+) +kı /+ki / +gi

ağzımdaki “ağzımdaki”

... yok erse **ağzımdağı** tüwlük birle seni helak kı[lur-men]. (133v5) (KE)
... taqı halıfağa yaqın keldi taqı yengini ağzıñğa qoydı, ol ma’nî üçün kim **ağzımdağı** sarımsaq yıdıǵı halıfanıñ burnıñğa tegmesün tęp. (421/8) (NF)

arkamdagi “arkamdaki”

küp suyından gusl ideyim key arı
kim gide **arkamdagi** kirler varı (2883) (MT)

balığımdaki/balığımtaki/ balıkımdaki “şehirimdeki”

çaştanı ilig beg ... **balığımdaki** tınlğ-larığ ... (310) (ÇB)

balığımtaki budunuğ bu kunuğ negülüp ölürür-siz-ler. (26) (ÇB)

balıkımdaki uluşumdaki adasın körüp bu meniñ sizlerniñ kanıñız-larnı içgeli tapım ol.
(105/106) (ÇB)

başumdağı “başımdaki”

başumdağı borkümçe gelmez maña (D41/V56) (DK)

boynumdaki “boynumdaki”

Zeliḥâ aydı: bar mâlımıznı bèreliñ kizlençilerni bèreliñ yetmese **boynumdaki**
kulağımdakılarnı çıkarıp bèreyiñ. (77r4) (KE)

elgimni boynumğa sundum, ahâret kılğan yerde **boynumdaki** monçuk yok unutmış-men
... (234r13) (KE)

gönlümdeki “gönlümdeki”

kim eger ol sûretüñ bir gün yite

bu benüm **gönlümdeki** baña yite (1739) (MT)

niçe kim beñzedürem kılup kabûl

gördüğüm **gönlümdeki** gibi degül (1972) (MT)

gözümdağı/gözümdeki “gözümdeki”

çün senüñ ‘ıskuñ irişdi âhire

lâcerem **gözümdağı** akı göre (305) (MT)

hem geçer-idüñ Şat’ı durmaz-ıduñ

hem **gözümdeki** akı görmez-idüñ (304) (MT)

içimdeki “içimdeki”

aydı: meniñ **içimdeki** ot siziñ otunuzdın ısığrak turur ... (41r1) (KE)

kög(ü)sümdeki “göğsümdeki”

ıdıyâ maña destûr bêrgil barayın, ‘âlem içinde bir edgü kul tileyin, **kögsümdeki** muñlarımın aña ayayın. (36v9) (KE)

kulakımdaki “kulağımdaki”

... boynum **kulakımdaki** altun kümüş yinçüleri saña bêrgem ... (224r17) (KE)

sağımdağı “sağımdaki, sağ tarafımdaki”

Cebre’il aydı: bu Fir’avn turur, **sağımdağı** Hâmân turur, solındağı Kârûn turur. (157r5) (KE)

töpümdeki “tepemdeki”

bu **töpümdeki**... tişimniñ... (179) (ÇB)

... meniñ **töpümdeki** saçlarığ tutqalı usar. (185) (ÇB)

uluşumdaki “memleketimdeki”

balıķımdağı **uluşumdaki** adasın körüp bu meniñ sizlerniñ kanıñız-larnı içgeli tapım ol. (105/106) (ÇB)

yanımdağı “yanımdaki”

terkeşinde ni kim oķı bar idi atlı **yanımdağı** kişi-ge aytım. (313/5) (GT)

yürekimdeki “yüreğimdeki”

müselmânlar firâķ otı niçe bağrım kebâb idip

iki köz yolıdın tökkey **yürekimdeki** xanımnı (20a6) (SD)

yüzümdeki “yüzümdeki”

... peygâmbar ‘as mañga qarşu keldi taqı mübârek elgi birle **yüzümdeki** toğnı kèterdi taqı yüzümni sildi aydı: Yâ ‘Alî, ol kün kim üzengde bar erdi ol nerseni edâ qılğıl. (153/2) (NF)

4.1.1.1.3. Kök (+) +(°)η (+) +DA +ki / +ğı

altuñdağı “altındaki”

altuñdagı al aygırı bilürüz begilüñdür Begil xanı (D248) (DK)

altuñdagı alaca atuñ ne ögersin (D41/V56) (DK)

altuñdagı kara aygırı maña virgil yigit (D149/V82) (DK)

artıñdağı “ardındaki, arkandaki”

Cebra’İl ‘aleyhi's-selâm keldi aydı: yâ Resûla'llâh **artıñdağı** kim turur? (224r/2) (KE)

başıñdagı “başındaki”

başıñdagı tuğılğañı ne ögersin mere kâfir (D41/V56) (DK)

ëgniñdeki “omuzundaki”

... adaqındağı buqagusı birle boynındağı zencîri birle, **ëgniñdeki** palâsı birle bardı. (358/8) (NF)

... maqşûdüm **ëgniñdeki** mühr-i nübüvvetni körsem imdi destûr bërgil ol mühr üze kuble bëreyin, sendin ‘afv kıldım, tedi. (236r8) (KE)

ëlgingdeki/ ilindegı/elüñdeki “elindeki”

Yahyâ peygâmbar aydı: Yâ mel’ûn, bu **ëlgingdeki** neerseler ne turur? (267/16) (NF)

qarınçqa aydı: ma’ nısı ol bolur, seniñ **ëlgindeki** mülkniñ kamuğı yel turur ... (139r18) (KE)

elüñdeki süvri cıdañı

yanuñdağı gök poladuñı maña virgil yigit (D149/V82) (DK)

kim tilesen tenindeki cânın birgey dağı **ilindegı** itmekin virmegey ileyinde bir qançar yimek bolsa ... (185/9) (GT)

köñglüñdeki/köñülüñteki “gönlündeki”

işler barı **köñglüñdeki** dik bolğusıdur

in‘âm vazıfe barı buyrulğusıdur (182/1) (BD)

tingri ğamıdın niçe şikâyet kılalıñ

köñglüñdeki dik luţf u ‘inâyet kılalıñ (221/4) (BD)

könglüngdeki dik dehr ara kâm sürüp
bu dehr barıça kâm-rân bolğay sin (333/3) (BD)

olarnı utğalı yigedgeli usar-sn *köñülünteki* ne kösüşün erser köñül iyin ıangay. (113)
(ÇB)

teniñdeki “*bedenindeki, tenindeki*”
kim tilesen *teniñdeki* cânın birgey dağı ilindegı itmekin virmegey ileyinde bir ıanar
yimek bolsa ... (185/9) (GT)

tülüngdeki “*düşündeki, rüyandaki*”
k(a)ltı sening *tülüngdeki* altun küvrüg ünintin eşidilmiş bo burkanlar ... (126/2) (AY)

yanuñdagı “*yanındaki*”
yanuñdagı yiğitler Begilüñdür begil ıanı (D248) (DK)
yanuñdagı gök poladuñı maña virgil yiğit (D149/V82) (DK)

yengingdeki “*elbise kolundaki*”
ol yigit aydı: Bu *yengingdeki* ıurma sağraqlarını bırağıl taqı ıalıfa ıazratınğa mundağ
mu kirür-sen (?) tedi. (311/4) (NF)

yüzündeki “*yüzündeki*”
anda kedin Resûl ‘aleyhi's-selâm şafıyyeka aydı: *yüzündeki* ne kök turur sen mü aytur-
sen ya men mü ay-tayın? tedi. (227r8) (KE)

4.1.1.1.1.4. Kök (+) +lArI (+) (+n) +DA (+) +kı /+ki

engninlerinteki “*omuzlarındaki*”
... antın singar yakın barıp ong *engninlerinteki* tonların açınıp ong tizlerin çökitip
ayaların kavşurup .. atı kötrülmışke inçe tip ötüntiler. (82/19) (AY)
... singar ong ‘*engninlerinteki* tonların açınıp ayaların kavşurup tizlerin çökitip ayayu
ağrılayu t(e)ngri t(e)ngrişi burkan adakına yinçürü töpün yükünüp. (88/19) (AY)

... tünle küntüz altı üdte birtin singar ong **engninlerinteki** tonların açınıp ong tizlerin çökutip ... (132a/14) (150/19), (182/8), (201/5), (391/7), (396/23), (399/4), (406/12), (449/18), (538/14) (AY)

köngüllerinteki “gönüllerindeki”

[ol] tınl(1)glarının **köngüllerinteki** taplarınça seviglerinçe aş içgü tok kedim ulatı tölet töşekler yme ... (119/12) (AY)

uguşlarıntaki “nesillerindeki, kuşaklarındaki, kabilelerindeki”

... ontın singar ... **uguşlarıntaki** atı kötrülmüş ... nomlug. (82/10) (AY)

yirlerinteki “yerlerindeki”

... ap yme t(e)ngri **yirlerinteki** .. ap yme yalanguk ... (44/21) (AY)

4.1.1.1.1.5. Kök (+) +sI (+) (+n) (+) +dA (+) +kı / +ki

arķasıntaki “arkasındaki”

birök yağız yir **arķasıntaki** topraknı... (253) (ÇB)

bo yağız yir **arķasıntaki** idiz taglarıg basguklarıg barça kog kıçmuk teg uşatu sıp sanın sakışın bilgeli bolgay. (113/20) (AY)

töbüsinteki/töpüsünteki “tepesindeki, başındaki”

añ uluğı kalaşotari atlg yek-niñ **töbüsinteki** saçın tutup kılıçın bıçğalı sançalı... (89) (ÇB)

urumuki atlg yekniñ **töpüsünteki** saçın tarta tutup kılıçın örü kötürüp başın bıçğalı oğradı. (48) (ÇB)

yöresindeki “etrafındaki”

arıķ anga kim tünle ilette kılını, tünle, Ka'be **yöresindeki** mesciddin Beytül-Muķaddes tapa, ol kim bereketlig kılduķ yöresini ... (270b/2) (HT-SAKT)

4.1.1.1.1.6. Kök (+) +(i)ñiz / +(u)ñuz (+) +dA (+) +ki / +ğı

eliñizdeki “elinizdeki”

... ya butğa secde kılmağunça ya **eliñizdeki** yüzükni maņa bėrmegünçe. (21v11) (KE)

tonunuzdagı “elbisenizdeki”

aydılar: **tonunuzdagı** za’ferân ne turur? (192r9) (KE)

4.1.1.1.2. Kök (+) +GI

bayağı/bayağı¹¹ “önceki”

tañ birle bolur alar **bayağı** bigi dost vesvâs bolur ol ortada hôr u hacil. (325/5) (GT)

... sen **bayağı** meskenet-de ƣalıp turur-sen. (163/3) (GT)

ötrü tükel bilge t(e)ngri t(e)ngri burkan yme **b(a)yakı** burkanlar törüsinçe külçirmek kılı y(a)rılıkap. (392/19) (AY)

... igleri emgekleri yme tarıkıp kitip **b(a)yakı** teg küçlüg küsünlüg boltılar. (597/15) (AY)

... ötrü t(e)rkin yanturu yanıp yıglaşu **bayağı** ol bars yatur orunka bartılar. (619/9) (AY)

tağı musulmânlar arasında qâzılıq qılsunlar tağı kêçe bolsa, **bayağı** maqâmlarına aşıp tursunlar, tedi erse, bu ferîşteler üç ferîşteni üdürdiler. (365/14) (NF)

bukün bizlerke bir kimerse kelgey kim ol kimerse uçmağlıg bolğay, tedi erse, derhâl **bayağı** enşârî kirdi, salâm qıldı. (413/5) (NF)

andın song aştuq. Tağı törtinç qat kök qapuğınğa tegdük erse, ol qapuğ saqlağan ferîşte **bayağı** tég su’âl qıldı, Cebre’îl bayağıv tég cevâb bérđi. (54/10/11) (NF)

andın song aştuq. Bêşinç qat kök qapuğınğa tegdük erse, ol qapuğ saqlağan ferîşteke Cebre’îl **bayağı** tég cevâb aydı, ol tağı qapuğnı açtı tağı merhabâ tedi. (54/15) (NF)

... Fâtıma razhâ **bayağı** tég eñâr qılmaq üçün suw bérđi, cümlesi eñâr qıldılar tağı tegmesi önginde birer etmek qoydı. (141/8) (NF)

bayağı tég dervîş sıfatı birle tağı ol dervîşke salâm qıldı erse, ol dervîş tağı cevâb qaytardı. (441/4) (NF)

bu abuşqa **bayağı** tég qoptı tağı türüsini aldı tağı işleyü başladı. (435/5) (NF)

bayağı tég endişe qıldı, anı tağı terk qıldı tağı tâyıb boldı yalgannı terk qılmaq sebebidin. (382/1) (NF)

peygambar ‘as **bayağı** tég turur erdi. (123/7) (NF)

ol kirmişte men **bayağı** tég tursa erdim, könglinde sözini, hâcatını mığa ‘arza qılı bilmegey erdi, tedi. (123/14) (NF)

¹¹ Sözcük Clauson tarafından baya köküne dayandırıldığı için bu başlık altında yer almıştır (Clauson, 1972, s. 385).

ëkinç yıl **bayağı** tæg isti'dâd qıldılar, taqı Ka'beke tavâf qıldılar, bıldurğı hecning qazâsı tæg niyyet qıldılar. (47/14) (256/8), (367/9), (46/17), (55/7), (96/12), (142/2), (213/4), (217/17), (259/2), (271/10), (289/10), (366/10), (410/ 17), (413/6), (421/5), (422/2) (NF)

yana sevdâ tapup yol ol canınga

bayağı ot tutuşup hırmanınğa (1700) (HŞ)

niçe kim minde yusuf uyqusı bar

işek özre **bayağı** 'isa oğşâr (3600) (HŞ)

dünyâ gâminı koy bu cihân saltanatını

'İşk içre ol ey 'âşık öler-sin çü **bayağı** (799) (SD)

burunğı/burunğı "önceki"

Zeliânın maksûdı ol erdi kim meniñ sözüm el arasında yayıldı, **burunğı** teg ... (87r11) (KE)

bir qarı kişi sultânğa aydı: sendin **burunğı** sultân Loqman hakimni oğlu birle yerge kazıp tirigle kömmiş erdi ... (164v12) (KE)

keleçingni bizge iyding erti **burunğı** yıl begbolat hoca ... (A, I, 6) (YvB)

... hazînege t(e)gürsünler başa **burunğı** yosunça bâzergân ortaklarınga taqı ... (A, I, 20) (YvB)

... ataları **burunğı** keçgen sayın han çağıdın biri bire yarlıg râst tarhanlıg ... (A, II, 13) (YvB)

kentning civârında **burunğı** zamândın berü mütehaddir t(a)rğ(a)n bolğan ... (A, II, 23) (YvB)

... selâm **burunğı** han ağalarımız birle sizning rum vilâyetin bilgen atalaringız ... (A, III, 3) (A, III, 3, 8, 9, 14), (A, IV, 8, 11, 15) (YvB)

ol **burunğı** mu'allim-niñ heybeti kitti imdi bu muallim-ni melek siretinde kördiler. (282/2) (GT)

evvelgi mu'allimniñ köñlin hoş itip **burunğı** yirine kiçürüp tururlar. (282/10) (GT)

cevher balçık-ka tüşse **burunğı** bigin hasıs turur. (339/6) (GT)

bu **burunğı** sultân-lar etab'llâhu serâhum bu ni'metni sa'y itip mâşlahat üçün koyup tuturlar. (60/1) (GT)

... maşrık ve mağrib dîvârını ni bilen tuttuñ **burunğı** meliklerniñ hazine-si ve leşkeri ve ‘ömri senden artuk idi. (96/9) (GT)

... kilip kördi kim ol **burunğı** şûreti bir türli dağı bolmış ... (142/2) (GT)

burunğı; birinci, ilk önceki (37b/6) (CC)

Oğuz song(g)ı alğan hâtûnını siver ve **burunğı** alğan ikki hâtûnınıñ katığa ... (71b/1) (ŞT)

burunğı ötken biligliler aytıp tururlar kim, bir kınga ikki kılıç sığmas ... (82b/15) (ŞT)

olça özleridin **burunğı** zamândağı meşâyihdür. (T766b12) (HM)

biri mevlânânıñ bir beytde **burunğı** mısra’ıda nâ-mevzûnluğıda ikinci kâfiyeni gâlat kılğanı. (T762a11) (HM)

çün **burunğı** matla‘ ayılğanda alar hâzretiğa yiberip niyâz yüzidin ‘arz kılıp tettebbu‘ kılurğa isticâze kılıp irdim. (T764b13) (HM)

gehî sağıñ ni boldı zârlarnı

unutmağıl **burunğı** yârlarnı (67/1) (BD)

hoş ol **burunğı** zamânlar ki ötti vü bardı

hoş ol kişi ki zamânını yahşısı ötkerdi (433) (BD)

yamanlıg bile yahşılıg ol kılur

burunğı bile songğını ol bilür (558/5) (BD)

... hükmi ‘adâlet yüzidin köz salsa ve **burunğı** Farsî ve songğı Türkî laţâyif ve daķâyıķıdın behre alsa ... (T79a/6) (ML)

... bu Kur’ânķa hem ol kim anda **burunķı** turur, eger körse sen anķada küç kılığhılar turuķmış bolurlar ... (33/48a1) (RN)

... aymışlar: ol rüzgârdağı melîk bir tul urağutnı cüftlikge aldı, **burunķı** eridin bir kızı bar erdi ... (68r11) (KE)

... Yûsufnıñ **burunķı** aytķan sözün kim Reyânğa yawuk ... (90r4) (KE)

aymışlar: **burunķı** zamanede edğüler ayığlar ölgendin son suretin kılıp anā baķmak reva erdi. (142v20) (KE)

burunķı mü’mînler aydılar: ol gâr üze ribât koparalın songı mü’mînler aydılar: mescid koparalın. (179r13) (KE)

... bizdin **burunķı** kavmler, yalawaçlar bu iş kılmadılar ... (222r19) (KE)
 meryem yawlak yarağsız iş kıldın sendin **burunķı** bu işni kılmağı. (169v11), (110v10)
 (159r2), (168r12), (194v17), (208r7), (225r6), (231r10), (203r11), (231r12) (KE)
 kelmedi mü anlarğa ol nirsening hücceti kim **burunķı** defterler içinde? (301a/4) (HT-SAKT)
 ... taķı bezenmeng **burunķı** câhiliyyening bezenmekini, taķı kılınğ namâznı ... (402b/33)
 (HT-SAKT)
 taķı saķınınğ andın kim yarattı sizni taķı **burunķı** yaratığ eyelerini. (358b/8) (HT-SAKT)
 irmes mü miz ölgenler, meger **burunķı** ölmekimüz? (427b/59) (HT-SAKT)
 taķı bildingiz **burunķı** yaratmaķnı, eger angsa irdingiz. (512b/8) (HT-SAKT)
 bu kórķutğan, **burunķı** kórķutğanlardın. (505a/7) (HT-SAKT)
 ‘ahid kılıştılar söz kesişdiler ol **burunķı** tözetmek yığlındı. (196/1) (ME)

burunķı zevķ hiç sonra tapulmaz
 karılıķda yigitlik kalsa bolmaz (1475) (HŞ)

şehinşâh gayretindin kanı kaynap
 mizâcı ol **burunķı** haldın oynap (3025) (HŞ)

Türkmenlerning **burunķı** ötken yahşıları ve ‘ömrini ma’rekede ötken ... (82a/3-4) (ŞT)
burunķı ötkenlerning sözlerini yalğan kılmağınğ tidi. (89a/10) (ŞT)
 eger yalğan bolsa günâhı **burunķı** aytқанlarınğ boynığa. (101a/17) (ŞT)

çölgi¹² “bozkırlı, bozkıra ait, bozkırdaki”
 yerçi tiledim **çölgi** az eri bultum. (T, D6, 23)

¹² Clauson, sözcüğü çölüg maddesinde hem çölgi hem de çöllüg olarak vermiştir (Clauson, 1972, s. 420). Sertkaya ise çölgi sözcüğünü çöllüg “çöllü, bozkırlı” olarak okumayı tercih etmiştir (Sertkaya, 1979, s. 291-294). Tekin’in aktarmasına göre, Thomsen bu sözcüğü çöl(ü)g olarak okumuş ve “uzak” olarak anlamlandırmıştır; Gabain’e göre sözcüğün anlamı “yabancı”dır. Radloff, Orkun ve Malov ise sözcüğü çölgi olarak okumuş ve “çöle ait, ovadaki” olarak anlamlandırmışlardır. Tekin de aynı görüştedir (Tekin, 1994, s. 40). Aydın ise Tekin ve diğer araştırmacıların kabul ettiği gibi sözcüğü “çölgi” şeklinde değerlendirmiştir (Aydın, 2012, s. 113).

dünki “*dünkü, dünki*”

(3332) (MT)

‘ömrümüñ niçeligin çün bilesin

sen katumda **dünki** bir tıfl olasın

içki “*içerideki*”

... **içki** kentlerinin kâzî müftîleriğa meşâyih şûfîleriğa ... (A, II, 5) (YvB)

... **içki** kentlerin ħirfet ağalarınğa taşkı sala ħonumnıñ il ħartlarınğa ... (K, I, 31-32)

(YvB)

mengli girey sözüm **içki** kentlerinin daruğa beglerinġe ... (K, II, 2) (YvB)

örgeninġ **içki** iyikinde Irķıl H’âce olurdı. (81a/13) (ŞT)

ilki “*birinci, ilk*”¹³

inçe k(a)ltı ‘eng’**ilki** ol balık uluşdaki ili kanınınġ süülüg küçi asılġay küçetġey. (89/19)

(AY)

nçe k(a)ltı ‘eng’**ilki** ol yir oruntakı ili kanı ıgsız agrırsız adasız tudasız bolġay. (191/23)

(AY)

... on orunlar sayudakı sırnayu yinġeleyü arıtıp ‘eng’**ilki** öüzġ yatıġ bir teg tûp tûz körteçi kamagda yoridaçı atl(ı)ġ ertükteg tözüġ. (244/17) (AY)

aķıġ-lıġ nom yana bolur iki törlüg ‘eng’**ilki** töz ikinti belġü. (99a/7-10) (Üİ)

‘eng’**ilki** saķınç-sız dyan-taķı içmek ikinti öçmek dyan-taķı öçmek. (100a/9) (Üİ)

... uķıtġu kergek tört törlüg nom-l(a)rıġ. eng’**ilki** san. (100b/11) (Üİ)

... ol tört törlüg bolurın nom-l(a)rıġ. ‘eng’**ilki** kök ħalık ... (101b/16) (Üİ)

İki törlüg mün ħadaķ-l(a)r ‘eng’**ilki** inçip tüzü alķu-ta bolġu kergek ... (103a/16) (Üİ)

... ‘eng’**ilki** tüz töz-in tuta ikinti iş işlemekin tuta ... (105a/11) (Üİ)

... ... ‘eng’**ilki** toġup öçmiş-teki öçmek-tin ħaltı saķınçsız tuuş erür ... (105b/11) (Üİ)

¹³ Bugün kullandığımız “ilk” sözcüğündeki –i iyelik sanılarak zamanla atılmıştır. Ancak sözcüğün kökeni il’dir (Tezcan, 1981, s. 43). Tekin de “ilk, birinci” olarak anlamlandırdığı bu sözcüğün kökenini *il “ön” sözcüğüne dayandırmıştır (Tekin, 2016, s. 81). İlkisiz ve ilkidin gibi sözcükler bu görüşleri destekler niteliktedir.

günki “günkü”

ne vire bir pâdişâh iy pârisâ

kim ola bir **günki** ‘ömrine bahâ (3065) (MT)

biñ kızıl bu satuda iy pârisâ

olmaya bir **günki** ‘ömrüne bahâ (3071) (MT)

elli yıllık tâ‘atuñ iy pârisâ

olmaya bir **günki** ömrüne bahâ (3925) (MT)

künki “günkü”

... adını mungadu teginür biz bo **künki** bo kutlug künte tükel t(e)ngri t(e)ngrişi burkan
üşkinte kim sizinge tuuş bolup. (391/12) (AY)

... ol **künki** bizing aşda ölürgüçi ud koyn tonguz başlap tınl(ı)glarınğ savı turur. (6/11)
(AY)

... bo **künki** künte m(e)n bultum. (584/10), (532/4) (AY)

... bo **künki** kün bizing evde tapıgçı udugçika tegi neçe aş bar erser .. anı barça berü
ıdturu y(a)rılıkasun tip ötüg ıdtı. (605/6) (AY)

körü bekletip çıksa karşı kapuğ

tükel boldı ol **künki** barça tapuğ (2535) (KB)

iki **künki** erter erejke bolup

nelük arsızkar sen tiriglik bulup (3618) (KB)

bu ol kör bu **künki** tilekim mening

özüm bir yüzini köreyin anıñ (4937) (KB)

bu **künki** erejke awınma sakın

yarınkı erejig tile ked baķın (5235) (KB)

bu **künki** kününgde yarınkı kününg

barı eğgü bolsun yarınkı tününg (5307) (KB)

bu **künki** işiñg koçma kılma yarın
yarın bolsa işiñg qalır kılmađıñ (5503) (KB)

keçer uş munukı bu **künki** künüm
bulurmu özüm bu keligli tünüm (5696) (KB)

kişi erdi erse olar ne üdün
negü ol ayu bër bu **künki** boçun (6427) (KB)

körü bar ay bilge bu **künki** üdüg
öñgin boldı barça kamuğ iş küdüg (6451) (KB)

yigitlikke yitseng baş açma sevdâ
toğan sevdâdın ol kaç **künki** ğamğâ (4240) (HŞ)

küzki “güzkü”
... isig yağlı aş içgüg .. **küzki** üdte aşagu ol .. (591/19) (AY)

*oırağı*¹⁴ “ortadaki”
bar kitermiş **oırağı** üjikin qaltı inçip ... (109a9) (Üİ)

tüzki “doğru, düzgün”
inçip köni törüçe evrilmek .. süzgülük ol kavırıp .. k(a)ltı **tüzki** törüçe .. (552/19) (AY)

singarkı “taraftaki”
... ontın **singarkı** burkanlar uluşın k(e)ntü köngüllerinte alını yaratı tüketmiş. (34ç/22) (AY)
... ontın **singarkı** burkanlar erdini söğütler altınınta vaydurı erdini üzeki örgünler üzesinde olurup. (92/23) (AY)

¹⁴ (oıra+ğı) Bu sözcük Maitrisimit ve Drevnetyurkskiy Slovar’da otrıkı ve oırağı biçimlerinde de geçmektedir (Özönder, 1998, s. 109). Sözcüğün esas biçimi ortadır. Bu sözcüğün ortu ve orto biçimleri de kullanılmıştır (Clauson, 1972, s. 203-204).

küşüşüm teginür m(e)n ontın **singarkı** burkanlara ... (105/20) (AY)

... orunta ornaşayın togayın .. ontın **singarkı** burkanlarig turkaru köreyin ... (108/17) (AY)

... ontın **singarkı** alkuda yigedmiş büğü biliglig burkanlarka ... (120/23) (AY)

... ontın **singarkı** burkanlar .. yme ök k(a)ltı yirteki .. kog kıçmuklar kolusınca ... (350/10) (121/14), (122/9), (132b/1), (135/21), (137/7), (149/4), (151/10), (153/18) (154/19), (154/23), (155/3), (159/5), (178/1), (189/4), (211/1), (231/21), (231/23) (249/7) (256/8), (256/14), (300a/25), (300a/27), (317/19), (318/1), (339/8), (346/6), (350/9) (357/1), (365/8), (370/8), (500/8), (504/6), (576/13), (644/20), (652/8), (661/23), (682/23) (AY)

içdin **singarkı** burkan nomındaıl(a)rka taşdın singar ... (101b/4) (Üİ)

songğı/songğı “sondaki, sonraki”

inşâ'allâhu-ta'âlâ **songğı** zamânede düşmân arasında bir atı ıalğay ... (A, IV, 19) (YvB)

bu **songğı** beytide tilmîz ve irâdeti nisbetin hem zâhir kılıpdur. (T768a11) (HM)

bu **songğı** cemâ'at zümresidin hıyâbân başıda körgeu zamânıda ol hâzret şeref-i bisât-bûsığa ser-efrâz bolup ... (T760a18) (HM)

songğı iki beyt cevâbıda bu iki beyt bitilip irdi kim ... (T763b13) (HM)

Oğuz **song(g)ı** alğan hâtûnını siver ve burunğı alğan ikki hâtûnınıng katığa ... (71b/1) (ŞT)

... amma aşı-ı matla'da evvelğı mışrâ'nıng bir lafzı bile **songğı** mışrâ'nınıng bir lafzıda tağallûf kılıpdur. (b32a/25) (ML)

... hükmi 'adâlet yüzidin köz salsa ve burunğı Farsî ve **songğı** Türkî laşâyif ve dağâyıkıdın behre alsa ... (T79a/6) (ML)

burunğı mü'minler aydılar: ol gâr üze ribât koparalın **songğı** mü'minler aydılar: mescid koparalın. (179r13) (KE)

söki “... zamandaki, geçmişteki, geçmiş zamandaki”

... törtünç **söki** t(ä)ñri yalavaçı burhanlarka ... (102) (H)

yana saçlur andın tirilmiş nengi

söki teg bolur yandru kılkı yangı (738) (KB)

taşkı “dışardaki”

... içki kentlerinġ ħirfet ağalarınġa **taşkı** sala qonumning il qartlarınġa ... (K, I, 31-32) (YvB)

üdkı “zamankı, zamandaki”

yene yme üç **üdkı** burkanlarınġ nomlug y(a)rılıġının [tö]zi erser ... (22/21) (AY)

k(a)ltı öngre ertmiş **üdkı** alkudın yigedmiş ıduk burkanlar teg altı p(a)ramıtlarığ alkunı barça tüzü tükel toşgurayın bütüreyin ... (115/13) (AY)

kayu neçe öngre ertmiş **üdkı** ulatı bo közünür **üdkı** yme ... (122/17-19) (AY)

... yintem [öngre] ertmiş **üdkı** savlarığ okıtdaçı erür yalanguz adıra y(a)rılıkamış bölük kin keligme **üdkı** savlarığ monga tegürü okıtdaçı erür. (276/1), (276/3) (AY)

...ertmiş **üdkı** burkanlar .. yagız yirke tayaklıġ parmanular sanınça .. kin keligme **üdkı** amtıkı .. ontın sığarkı burkanlar ... (350/7), (350/9) (AY)

bo d(a)r(a)nı nomug öngre ertmiş **üdkı** burkanlar barça nomlayu y(a)rılıkadılar. (465/18) alp şakımunı atl(ı)g al bilge t(e)ngri t(e)ngrişi burkan alku kamag üç **üdkı** burkanlarınġ irigi ornagı ... (682/17), (26/13), (132b/1), (145/5), (156/21), (160/209), (179/3), (179/6), (180/14), (180/18), (181/14), (204/7), (204/8), (204/9), (204/10), (204/11), (204/12), (218/6), (275/19), (276/8), (325/14), (326/10), (327/3), (327/21), (328/12), (329/3), (329/18), (330/7), (330/21), (331/17), (346/6), (346/11), (350/7), (355/15), (355/21), (360/8), (370/19), (405/7), (413/23), (414/2), (421/7), (454/15), (459/14), (464/11), (465/1) (AY)

nāñ kölünmädin miñ yapırgaklıġ lenhua çäçäkig tikdim ... altınç [üç kırk] koş şala sögütka k(a)ltı bir aş bışımı **üdkı** täġ. (1753) (HT/VI)

ol umamaq-ı-ning ugrında atqangalı ertmiş **üdkı** atqangu-l(a)rığ basutçı-sı eksük üçün bululur bilmetin öçmek tip. (118a/12), (119a/8-10) (Üİ)

yaringı/yarınkı “yarınkı”

tilemen kim cuvanmerdlık kılınsa

bu kün **yaringı** yok zâdın alınsa (2095) (HŞ)

neçe me erejlense isiz bu kün

ökünç birle emger **yarınkı** kününġ (0918) (KB)

bu begler sewinçi *yarınkı* asıg
du‘â tap maŋa edgü atın yanıg (3020) (KB)

bu künki erejke awınma sakın
yarınkı erejig tile keç bakın (5235) (KB)

bu künki kününgde *yarınkı* kününg
barı edgü bolsun *yarınkı* tününg (5307) (KB)

itingü kerek-men *yarınkı* itig
itilse *yarınkı* işim ay tetig (5698) (KB)

bu kün it usanma bu tapgun işig
bu kün itse itlür *yarınkı* itig (5703) (KB)

maŋa hod bu horluŋıŋa tigmez
yarınkı hoşluk imdi kınğa tigmez (3675) (HŞ)

yarınkı gün men ölem oğlum kıala, bundan yigregi yoğdur ... (D171) (DK)

yazkı “*yaz mevsimindeki, yazınki*”
irinçig kışıg sürdi *yazkı* esin
yaruk yaz yana kırdı devlet yasın (65) (KB)

üçi *yazkı* yulduz üçi yaykı bil
üçi küzki yulduz üçi kışkı bil (142) (KB)

saçım boldı sungkur tüsi teg şeşüt
sakal boldı *yazkı* kelef teg orut (5639) (KB)

saçım boldı *yazkı* kelef teg orut
sakal boldı sungkur tüsi teg şeşüt (5697) (KB)

üç aylar erür **yazkı** üd tip .. üç aylar titir yay üdler tip .. üç aylar atanur küz üdler tip ... (589/9) (AY)

... **yazkı** üdler içinte .. yiil tözlüg ig törçiyür ... (591/12) (AY)

... sanıpat atl(ı)g katıglıg ig ... **yazkı** üdte aşagu ol ... (591/16) (AY)

yaykı “ilkbahardaki”

üçi yazkı yulduz üçi **yaykı** bil

üçi küzki yulduz üçi kışkı bil (142) (KB)

yılğı/yılkı “yılki”

... ol kim az tağayyür-i hâl üçün köp **yılğı** ni‘met haqqın unutup qadîmî maḥdûmından yüz qaytarıp kitkey. (44/10) (GT)

... az cevır körüp köp **yılğı** ni‘met haqqın unutup ... (71/13) (GT)

bu illig **yılkı** yaşka bolma maḡrûr

oyunni qoy uğıma köp ayağ tur (2735) (HŞ)

... bu kimersening qırk **yılqı** maqbûl tâ‘atlarını ḡabṭ qılğay ol hamr içgenni ağırlağanı üçün, tēp aydı. (362/15) (NF)

yolkı “yolcu”

ol üdün ol katunung bir tapıgçı kızı taşdın turur erken kıyça erter **yolkı** kişidin tiginig tilep takı bulmaz ermiş tip sav eşidti. (621/19) (AY)

... yene eşidtim taşdınkı .. **yolkı** kişi sözlemişin .. (634/8) (AY)

4.1.1.1.3. Kök (+) +kı /+ğı (+) +lar (+) +nıq

burunğılarnıq/burunqılarning “öncekilerin”

... çün andan özge fânî-dür bilür sen **burunğılarnıq** artınça yirür sen. (159/3) (GT)

ol vaqtın kim oqınur aning üze âyatlarımız, aydı: “**Burunqılarning** bâṭıl sözleri.” (542b/1) (HT-SAKT)

ayturlar anlar kim küfr ketürdiler: “İrmes bu, meger **burunqılarning** bâṭıl sözleri.” (126a/9) (HT-SAKT)

tağı eger qaytsalar, kiçti **burunqılarning** sünneti. (175b/2) (HT-SAKT)

idduk aşnungdın, **burunqılarning** ögürleri içinde. (252b/9) (HT-SAKT)

... taqı yarlıkayu tilesele anların idisindin, meger kelse anlargâ **burunqılarning** yolu, yâ kelse anlargâqın türlüg türlüg. (288a/6) (HT-SAKT)

taqı aydılar: “**Burunqılarning** bitigleri, özi üçün bitidi anı; ol imlâ kılnur aning üze, irtede taqı kiçede. (345a/7) (HT-SAKT)

Ermez bu, meger **burunqılarning** kılıkı (357a/2) (HT-SAKT)

taqı haqıqat üze ol, **burunqılarning** kitâbları içinde. (359a/7)) (HT-SAKT)

va'de kılınduk munı, biz taqı atalarımız, aşnudın. İrme bu, meger **burunqılarning** bitigleri. (366a/4) (HT-SAKT)

taqı azdı aşnularındın, **burunqılarning** üküşrekleri. (428a/8) (HT-SAKT)

taqı yoqattuk qatıgraq anlardın, qatıg tutmaq yanındın. Taqı keçti **burunqılarning** şıfatı. (467a/6) (HT-SAKT)

irme bu, meger **burunqılarning** tang sözleri. (481a/9) (HT-SAKT)

4.1.1.1.4. Kök (+) +lAr (+) +DA (+) +kı /+ki /+ğı

balıqlartakı “şehirlerdeki”

anga yakın **balıq[lartakı** suzaklartakı] kişiler yme bo savıg [eşidip yumgı] arıg buyan edgü kı[lınç(ı)g isig öz] iy(i)n boltılar ... (21/3) (AY)

edlerteki “maddelerdeki”

... bo aqıg-lıg **edl(e)rteki** öçmek ... (109b/4) (Üİ)

köngüllerdeki “gönüllerdeki”

ol Tanğrı bilgen turur **köngüllerdeki** râzlarnı. (38/67b1) (RN)

orunlartakı “yerlerdeki”

uygur tilinçe sekiz ulug **orunlartakı** çaytıların ögdisi ... (30/16), (33/14) (AY)

sizlerdeki “sizlerdeki”

né kim **sizlerdeki** bir irinç erse Tanğrıdın yana kaçan tegse sizlerken yas, anğar anıng birle yalwarur sizler. (30/55b1) (RN)

suzaklartakı “köylerdeki”

anga yakın balık[lartakı **suzaklartakı**] kişiler yme bo savıg [eşidip yumgı] arıg buyan edgü kı[lınçl(ı)g isig öz] iy(i)n boltılar ... (21/3) (AY)

taglardagı “dağlardakı”

‘Erde ibn Deylemiyyü’l-Laḥmi aytur: **taglardagı** ünürler kamuğı tecellî nûrındın toldı ... (121v10) (KE)

yerlerdeki “yerlerdeki, topraklardakı”

taqı Mescidü’l-aqşâda bir namâz qılmaq öngin **yerlerdeki** êkki ming namâz birle berâber turur. Taqı Mescidü’l-ḥarâmdaqı bir namâz öngin **yerlerdeki** yüz ming namâz birle berâber turur, tēp, aydı. (274/10/11) (NF)

yingaklartakı “taraflardakı”

... gr(a)tırakut tagda ulatı adın öngi on bulung **yingaklartakı**... (32/21) (AY)

4.1.1.1.5. Kök (+) +ler (+) +de (+) ki (+) +ni

köküzlerdekini “gönüllerdekini”

ol Tanğrı bilgen **köküzlerdekini**. (25/19b2) (RN)

könüllerdekini “könüllerdekini”

ol bilgen **könüllerdekini**. (29/4a2), (36/19a1), (25/1b1), (34/82b3) (RN)

4.1.1.1.6. Kök (+) +I (+n) +DA (+) +kı / ki (+) +IAr

içindekiler “içindekiler”

qaçan kim peygâambarqa bu hâlat belgürdi erse, êw **içindekiler** cümlemüz tek turduq, heç sözlemedük. (418/1) (NF)

eger bu kemi **içindekiler** anıng êlgidin ol baltanı almasalar, ol kemi teşilse, ol teşgen taqı helâk bolur, özgeleri taqı helâk bolurlar. (303/14) (NF)

ol sözge perde **içindekiler** katıg ünün yığlaştılar, feryâd kopardılar. (247v17) (KE)

katındaqılar “huzurundakiler, katındakiler”

... seniñ tenğriñ tep, müsülmân bolğuğa köñülsindi **katındaqılar** unamadılar. (43v7) (KE)

4.1.1.1.7. Kök (+) +I (+n) (+) +dA (+) +kı /+ki (+) +nI

içindekini “içindekini”

tañrı aṅgar ol ne kim kökler *içindekini* yerler *içindekini* aṅgar ol dîn tutaşı Taṅrıda ađıñkı mu qorqar sizler. (30/55a2) (RN)

ol Taṅrı kökler hem yerler ğaybın bilgen ol, bilgen köṅüller *içindekini*. (33/79a2) (RN)

katındağını “huzurundakini”

yaḥşı bilgin fulân katında ne bar, sordı hulân *katındağını* bilginçe. (175/8) (ME)

4.1.1.1.8. Kök (+) +kı (+) +dın

burunqıdın “öncekinden”

burunqıdın taqı ziyâda haq te’âlâqa ħamd ve senâ aytur erdi. (331/5) (NF)

haq te’âlânıṅ ‘atâsını ‘azîz tutmaq kerek, tedi taqı cümle çekürgeni yığdı taqı *burunqıdın* aḥvâlî yaḥşıraq boldı. (334/13) (NF)

... mâl ve tavar ve ħürmetimni *burunqıdın* ziyâde kıldı ... (110r8) (KE)

ödükde taqâtı çin tāk boldı

burunqıdın mîṅ artuq müştāk boldı (1865) (HŞ)

4.1.1.1.9. Kök (+) +kı (+) +lar

aşnukılar “öncekiler”

yüz kata tumlıgta isigdâ irklâp kıragularığ salkımlarığ, yorıdı *aşnukılar* izinçâ. (1637) (HT/VI)

burunqılar “öncekini”

... siz kılur-siz, sizdin *burunqılar* ‘âlem içinde kılmışî yok. (59r1) (KE)

aydılar, anıṅ mengizlig kim aydı *burunqılar*. (333a/3) (HT-SAKT)

bu söz soñ kilgüçidin rast kilmez

burunqını *burunqılar* bilür bes (4280) (HŞ)

4.1.1.1.10. Kök (+) +DA (+) +ki / +gi (+) +lAr

kimidekiler “*gemidekiler*”

hızır ol kimini buza başladı, ***kimidekiler*** çıktılar ... (130r17) (KE)

köktegiler “*göktekiler*”

uyat bolgay saña ol köni yargıcı allında kayda yazuhı[η] eşitkeyler ***köktegiler*** tamuhdagılar anda bolgay ... (63a/2, 3) (CC)

köktegil[e]r barça saptı üstüngü orun saa tēydi (72a/18) (CC)

4.1.1.1.11. Kök (+) +I (+n) +DA (+) +ki (+) +lArI

altındağuları “*altındakileri*”

ol vaqt sunarlar kim müte‘allikleri dağı ili ***altındağuları*** yigeyler ... (301/13) (GT)

el(i)giñdekilerni “*elindekileri*”

... sökülmiş oğlaqnı Türkide sözlettir ***elgiñdekilerni*** tilge keltürdür quruğ yığaçnı yaşarttır. (236v21) (KE)

4.1.1.1.12. Kök (+) +kı /+ğı (+) +lar (+) +(ı)mız (+) +ğa

burunqılarımızğa “*öncekilerimize*”

ıdıyâ kökdin bizge mâ’ide yibergil, ***burunqılarımızğa*** sonğılarımızğa ol kün ‘id bolsun. (171v19) (KE)

sonğılarımızğa “*sonrakilerimize*”

ıdıyâ kökdin bizge mâ’ide yibergil, *burunqılarımızğa* ***sonğılarımızğa*** ol kün ‘id bolsun. (171v19) (KE)

4.1.1.1.13. Kök (+) +kı (+) +lar (+) +dın

burunqılardın “*öncekilerden*”

eger bolsa irdi bizing katımızda kitâb, ***burunqılardın***; bolğay irdük Tangrının ħâlîş kulları. (431b/5) (KT)

bir uluğ cemâ’at ***burunqılardın*** taqı bir az cemâ’at songlardın. (511a/8) (HT-SAKT)

4.1.1.14. Kök (+) +(n)in / +nuñ (+) +ki/+ğı

munuñgi “bununki” (34a/15) (CC)

seniñ(k)i “seninki”

tâc u taht ve il barça yurt *seniñ(k)i* turur. (87b13) (ŞT)

4.1.1.15. Kök (+) +da (+) +kı (+) +lar (+) +ge

taşdağılarge “dışardakilere”

Züreyte atlığ qarabaş kaldı, kaçıp çıkdı, *taşdağılarge* haber kıldı, suw kıldı ... (36v7) (KE)

4.1.1.16. Kök (+) +de (+) +ki (+) +dür

evdekidür “evdekidir”

evdekidür (858b/11) (EK)

4.1.1.17. Kök (+) +de (+) +ki (+) +ler (+) +ni

kimidekilerni “gemidekileri”

Mûsî öwkelep aydı: *kimidekilerni* helâk kılgalı mu buzar ... (130r17) (KE)

4.1.1.18. Kök (+) +dın (+) +kı

yingakdınkı “taraftaki”

... kök kalık içinte olurup tört *yingakdınkı* kapıglarıntın kirmiş ... (209/16), (520/12) (AY)

4.1.1.19. Kök (+) +(ı)m (+) +da (+) +kı (+) +lar (+) +nı

kulağımdakılarnı “kulağımdakileri”

Zelihâ aydı: bar mâlımıznı bërelîñ kizlençilerni bërelîñ yetmese boynumdakı *kulağımdakılarnı* çıkarıp bëreyiñ. (77r4) (KE)

4.1.1.20. Kök (+) +ı (+) (+n) (+) +dA (+) +ğı (+) +dır

katındağıdır “katındakidir, huzurundakidir”

katındağdır (58b/10) (EK)

4.1.1.1.21. Kök (+) +(i)ñ (+) +de (+) +ki (+) +n

el(i)giñdekin “*elindekini*”

ey Mûsi ***elgiñdekin*** kemişgil. (112v16) (KE)

4.1.1.1.22. Kök (+) +i (+n) +de (+) +ki (+) +niñ

içindekinin “*içindekinin*”

irmes kökler ***içindekinin*** kamuğı taķı yirning, meger Tangrının kelgeni, kulluk hâlında. (300a/3) (HT-SAKT)

4.1.1.1.23. Kök (+) +ķı (+) nı

burunķını “*öncekini*”

bu söz soñ kilgüçidin rast kilmez

burunķını burunķılar bilür bes (4280) (HŞ)

4.1.1.1.24. Kök (+) +ki (+) +de (+) +ki

ilkideki “*ilk olarak, baştaki, başlangıçtaki*”

ol iligler kanlar öz öz k(e)ntü k(e)ntü il uluşlarında erk tartıp mengi mengilep ***ilkideki*** kılınış kazanmış buyan edgü kılınış tüşin utlısın aşayurlar. (411/4) (AY)

4.1.1.1.25. Kök (+) +ki (+) +siz (+) +din

ilkisizdin “*başlangıçsızdan*”

... kayu mening ***ilkisizdin*** berüki ötgürü bökünki künke tegi üç erdinilig tarıglar içinte saçmış tarımış ... (168/19) (AY)

k(a)ltı bo köngül içinte ***ilkisizdin*** berüki töz tüp ornag tutmış ... (243/20) (AY)

4.1.1.1.26. Kök (+) +n (+) +ķı

yayınķı “*yazınķı*”

yayınķı bulıt teg ya tüş teg hali (223) (AH)

4.1.1.2. Türemiş Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

4.1.1.2.1. İsimden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

4.1.1.2.1.1. Gövde +da (+) +kı

agılıkdaki “*hazinedeki*” *agı+lık+da+kı* < *agı* ‘hazine’ (Clauson, 1972, s. 78).

m(e)n inçip burkanlıg taluy ögüz içinteki teringde tering edgölüg *agılıkdaki* .. sakınu yitiñsiz ıduk bilge biligde ... (582/21) (AY)

4.1.1.2.2. Fiilden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

4.1.1.2.2.1. Gövde (+) +DA (+) +GI

akıntaki “*akımdaki*” [*felsefi*] < *ak-ı-n+da+ki* < *ak-* “*akmak*” (Röhrborn, 1977, s. 81; Ölmez, 1994, s. 109).

... bitiglärtäki tokuz *akınta[kı]* şastlarıg bo nomka okşa[tsar] antag bolur. (1377) (HT/VI)

batışdaki “*battığı taraftaki, batıdaki*” < *bat-ış+da+gı* < *bat-* “*inmek, alçalmak, gözden kaybolmak*” (Clauson, 1972, s. 298).

kün tu[v]uşnıñ buçgakından *batışdaki* kırıvga dë[y]in êrkli ħristusnı öveli ... (76a/1) (CC)

batsıkdaki “*batıştaki, battığı taraftaki, batıdaki*” < *bat-sık+da+kı* < *bat-* “*inmek, alçalmak, gözden kaybolmak*” (Clauson, 1972, s. 298).

kuriya kün *batsıkdaki* sogud berçiker bukarax uluş bodunta nek señün oğul tarkan kelti. (KT, K, 12)

kapuğdaki “*kapıdaki*” < *kap-ığ+da+kı* < *kap-* (Clauson, 1972, s. 583).

bâb *kapuğdaki* er at birle negü teg tirilgüsin ayur (0055) (KB)

Ögdülmiş *kapuğdaki* er at birle negü teg tirilgüsin ayur (XLVIII) (KB)

kapuğdaki er at kiçig ya uluğ

tanğuk tuttı barça kılıp cân yuluğ (1768) (KB)

kapuğdaki birle yaraşgu kerek

katılgu kelişgu barışgu kerek (4168) (KB)

kapuğdaki birle yaraşmasa uz
tiriglik tatımaz ayâ edgü öz (4169) (KB)

yakınlık tilese özünġ beg bil
kapuğdaki birle yakınlık tile (4171) (KB)

yâ Abâ ‘Abdullâh, ol **qapuğdaki** atlarını taqı ol Mısrî derâzgûşlarını, cümlesini sanġa baġışladım. (208/17) (NF)

katıgılanmışdaki “gayret ettiġinde, řabaladıġındaki vb.” < katıg+lan-mış+da+kı < kat- (Clauson, 1972, s. 597) fiiline dayandırılan katıg sözcüġü üzerine +lAn- ekini almıştır (Erdal, 1991, s. 512).

... başdınkı oruntakı köngülke tayanıp üküş tınl(ı)glarınġ asıġına **katıgılanmışdaki** tıdıġ adalarıġ tarkarıp ikinti orunka kirürler. (73/3) (AY)

kıdıgdaki “kıyıdaki, kenardaki” < kíd-ı-g+da+kı < kíd-; sözcük çok geniş bir anlam yelpazesine sahip olduġu için esas anlamı belirlemek zordur. (Clauson, 1972, s. 595-598).
.... sansarlıġ taluy öġüz içinte tegzingeyleler nırvanlıġ ıntın **kıdıgdaki** yoltın ırgaylar. (433/13) (AY)

oruntakı “yerdeki” < or-un+ta+kı¹⁵ sözcüġü or-“koymak, kondurmak” vb. fiiliyle ilgilidir.

inçe k(a)ltı on **oruntakı** bodıs(a)t(a)vlarınġ tözleringe yıldıızlarına yaraşı közünteçi b(e)lgürteçi on törlüg adınlar teginġülük tüş et’öz erür. (45/18) (AY)

on **oruntakı** bodıs(a)t(a)vlarınġ köngüllerin süzüp y(i)tütġüleri tavrattıġları uġurınta ötrü başdınkı **oruntakı** bodıs(a)t(a)vlarınġ ikinti orunta kırıġürgelir üçün. (46/3-6) (AY)

... başdınkı **oruntakı** köngülke tayanıp üküş tınl(ı)glarınġ asıġına katıgılanmışdaki tıdıġ adalarıġ tarkarıp ikinti orunka kirürler. (73/3) (AY)

inçe k(a)ltı ‘eng’ilki ol yir **oruntakı** ili kanı ıġsız aġrıġsız adasız tudasız bolġay. (191/23) (AY)

¹⁵ Clauson, or- fiilinden bahsetmiştir. Ancak orada bahsedilen fiil bu sözcük ile ilişkili olarak ele alınmamıştır (Clauson, 1972, s. 193).

bo nom erdinig ayayu ağırlayu yir **oruntakı** ilig kanıgbegig iışig bodunug karag azrua hormuzta ... (192/8) (AY)

ötrü ol yir **oruntakı** ilig kanıg biz kamag t(e)ngriler kuvragı yorımış turmış orunta tünle küntüz ürüg uzatı küyü küzeü tugay biz. (192/19), (193/12), (194/8), (195/8), (195/12), (295/15), (312/9), (312/15), (312/22), (313/3), (313/10), (313/18), (314/6), (314/13), (314/20), (315/4), (325/15), (326/12), (327/5), (327/23), (328/14), (329/5), (329/20), (3390/9) (330/23), (331/19), (336/24), (407/3), (515/12), (552a/8) (AY)

... tayağ-lıg-ın erser tarkarğalı aldın **oruntakı** niz-vani-l(a)rıg ... (109b/14) (Üİ)

... asılur tarkarmış üçün aldın **oruntakı** niz-vani-l(a)rıg bululur ... (110a/1) (Üİ)

munda yana bo **oruntakı** emgek-te nom taplağ-ning tört uğur-ında kayu erser ... (124b/9) (Üİ)

öçmişteki “söndüğündeki” < öç-miş+te-ki < öç- “sönmek” (*ateş*) (Clauson, 1972, s. 19).

... ‘eng’ ilki toğup **öçmiş-teki** öçmek-tin ıaltı sağınışsız tuuş erür ... (105b/11) (Üİ)

İki dyanlar-tağı öçmekig ulatı toğup **öçmiş-teki** öçmekig ... (117b/11). (Üİ)

tüzüdeki “tamamındaki” < tüz-ü+de+ki < tüz- “düzelmek, düzeltmek, doğırlamak, doğırlutmak, sıralamak, sıraya koymak” vb. (Clauson, 1972, s. 572).

... töleç **tüzüdeki** yırtınçü uguşlarının .. arasına .. (683/3) (AY)

(siz) *sözlemişdeki* “söylediğinizdeki” < sözle-miş+de+ki < sözle- (< söz) “söylemek, konuşmak” (Clauson, 1972, s. 863).

... siz **sözlemişdeki** teg tükel bilge t(e)ngri t(e)ngri burkan y(a)rıkaguçı ... (379/8) (AY)

yawuğdağı “yakındaki” < yawu-ğ+da+ğı (*yağuk/yawuğ*) (*yak-* “yaklaşmak, yakınlaşmak” *yer, zaman ya da akraba*) (Clauson, 1972, s. 904).

... yırağdağı işitürge **yawuğdağı** körerger keçer dünyâda dost düşmân arasında ... (A, IV, 17) (YvB)

yazıdağı/yazıdaki “kırdaki, yazıdaki” *yaz-ı+da+ğı* < yaz- “bir şeyi azaltmak” Clauson, yaz- *filinin üç anlamından söz etmiştir. Bu sözcüğü 1.yaz- fiiline dayandırmıştır* (Clauson, 1972, s. 924).

... eger **yazıdağı** barça kum-lar inçi bolsa tilençi-lerniñ közi tolmağay. (312/6) (GT)

“**yazıdaki** süwlin edhergeli ewdeki takagu ıçgınma. (takagu, 447-7) (DLT)

yırağdağı “uzaktaki” < *yıra-k+da+ğı* “*yırağ, ırak*”¹⁶ < *ıra-* “*uzak kalmak, uzaklaşmak, uzak tutmak*” (Clauson, 1972, s. 198).

... **yırağdağı** işitürge yawukdağı körege keçer dünyâda dost düşmân arasında ... (A, IV, 17) (YvB)

faızla-sından **yırağdağı** yakın-dağı-larga yitkey andan sonra özleri yirler. (302/1) (GT)

yükmekteki “kümedeki” < *ük-mek+te+ki* < *ük-* “*toplamak, derlemek, yığmak*” (Clauson, 1972, s. 108).

... biş **yükmekteki** öng yükmek-te tutulmuş neñg iki y(i)g(i)rmi orun-tağı öng orun ermez. (105a/8) (Üİ)

4.1.1.2.2.1.1. Gövde (+) +I / +u (+) (+n) (+) +DA (+) +kı / +ki

kıdıgıntaki “kıyısındaki, kenarındaki, köşesindeki” < *kıd-ı-g+ı+n+ta+kı* < *kıd-* (*kıy-*) (Clauson, 1972, s. 595-598).

ol üdün köl **kıdıgıntaki** bir söğüt t(e)ngrişi singar et’özin körkitip inçe tip tidi. (600/11) (AY)

koy(u)nındaki (*koynındaki*) “bağrındaki” < *koy-u-n+ı+n+da+kı* < *koy-* Clauson *koñ maddesinde incelediği sözcüğü *koğun biçiminde göstermiş, oradan da *koğ- fiiline dayandırmıştır* (Clauson, 1972, s. 631).

sañçıışğanıñ sewerimiz

koynındaki konarımız

sañçıışmağanga ârımız

burnındaki mehârımız (223r21) (KE)

ülüşindeki “payındaki, bölümündeki, kısmındaki, parçasındaki” < *ülüş+i+n+de+ki* < *üle-* “*paylaştırmak, bölüştürmek, hisseler ayırmak vb.*” (Clauson, 1972, s. 153).

¹⁶ Irak sözcüğü genellikle ön seste yer alan y ile Yırak biçiminde kullanılmaktadır (Clauson, 1972, s. 904).

... inçip neṭegin parmanu **ülüşindeki** kök ƙalıƙ-ta alƙu nom-l(a)r yaruk yaşuk uƙulur.
(102b/7) (Üİ)

toƙışındaki “savaşındaki” < toƙı-ş+ı+n+da+ƙı < toƙı- “savaşmak, vuruşmak” (Clauson, 1972, s. 474).

taƙı êkinç nevbet qaytgay-men taƙı Uħud **toquşındaƙı** tég sizlerni hezîmet qılğay-men temiş-sen. (32/13) (NF)

nê bilür-sen kim ھاƙ te’âlâ Bedr **toquşındaƙı** şahâbnı yarlıqamış bolsa taƙı ‘ömürleri içinde ne kim taqşîr qılsalar ... (49/1) (NF)

4.1.1.2.2.1.2. Gövde (+) +(U)m (+) +dA (+) +ki /+ğı

ƙoy(u)numdağı (koynumdağı) “koynumdaki, bağırdaki” < koy-u-n+u+m+da+ƙı < koy- (Clauson, 1972, s. 631).

... imdi **koynumdağı** oğul ƙız tuğmağan ƙurtƙadın maña bir oğul bergeil ... (167r16) (KE)

*sünükümdeki “kemiğimdeki” < sün-ük+ü+m+de+ki < *sün- fiiline dayanmaktadır* (Clauson, 1972, s. 838).

... bu **sünükümdeğı** ‘azizni ne ƙılayın, tuğmışdın soñ neteg saƙlağayın oğlum ... (183r4) (KE)

... seniñ sünükündeki oğlan meniñ **sünükümdeki** oğlandın efzâl turur. (167v16) (KE)

*tumşukumdağı “gagamdaki” < tum(ı)ş-uk+u+m+da+ğı < *tumış- fiiline dayanmaktadır. Ancak tomur- fiiliyle de ilişkilidir* (Clauson, 1972: 509).

Ĥızr aydı: bu ƙuş aytur Mûsiniñ ‘ilmi Ĥızr ‘ilmi tuşunda **tumşukumdağı** suw ƙaƙlığ turur. (130r15) (KE)

4.1.1.2.2.1.3. Gövde (+) +(U)η (+) +dA (+) +ki / +ƙı / +ğı

*sünükündeğı/sünükündeki “kemiğindeki” < sün-ük+ü-η+de+ki *sün- fiiline dayanmaktadır* (Clauson, 1972, s. 838).

... ey Eymene bu tün ol tün turur kim ol **sünükündeğı** ‘aziz vücûdğa kelğüsü kopğıl ... (183r12) (KE)

... seniñ **sünükündeğı** oğlan meniñ sünükümdeki oğlandın efzâl turur. (167v16) (KE)

yana bu kuş aydı: ey Ze‘ûm **süñüküñdeki** oğlannı kandin aldın tēp sorsalar ... (33r8) (KE)

tumşukunđaki “gagandaki” < *tum(i)ş-uk+u+η+da+kı* **tumış- fiiline dayanmaktadır. Ancak tomur- fiiliyle de ilişkilidir* (Clauson, 1972: 509).

... İbrâhîm aydı: ey karluğaç senin **tumşukunđaki** suw bu otğa neteg belgürgey. (41r5) (KE)

4.1.1.2.2.2. Gövde (+) +kı /+ki (+) +lAr (+) +nIn

kodıkılarning “aşağıdakilerin” < *kod-ı+kı+lar+ning* < *kodı* “aşağıya ait olan, aşağıdaki” < *kod-* “koy-” (Clauson, 1972, s. 596)

örükilerning “yüksekdekilerin (yücelik anlamında)” < *ör-ü+ki+ler+ning* < *ör-* “yükselmek, yukarı çıkmak” (Clauson, 1972, s. 197).

... özde **örükilerning** basınçın ayınçın özde **kodıkılarning** todın uçuzın ayıg ögli yağılarning örletmekin emgetmekin kop uğun sererler serinürler. (226/11) (AY)

... özde **örükilerning** basınçın ayınçın özde **kodıkılarning** todın uçuzın ayıg ögli yağılarning örletmekin emgemekin kop törlüğün sererler serinürler. (227/17) (AY)

4.1.1.2.2.3. Gövde (+) +da (+) +ğı (+) +lar

yakındağılar “yakındakiler” < *yak-ın+da+ğı* < *yak-* “yaklaşmak, yakınlaşmak” yer, zaman ya da akraba) (Clauson, 1972, s. 904).

subhânal’l-lâh yırakdağı-lar böyle huzûrda dağı **yakındağılar** başiret-siz yırakda. (110/4-5) (GT)

yırakdağılar “uzaktakiler” < *yıra-k+da+ğı+lar* < *ıra-* “uzak kalmak, uzaklaşmak, uzak tutmak” (Clauson, 1972, s. 198).

subhânal’l-lâh **yırakdağılar** böyle huzûrda dağı yakın-dağı-lar başiret-siz yırakda. (110/4-5) (GT)

4.1.1.2.2.4. Gövde (+) +de (+) +ki (+) +çe

bitigdekiçe “yazıdaki, yazıttaki gibi” < *biti-g+de+ki+çe* < *biti-* ‘yazmak’ (Clauson, 1972, s. 303).

... törüg turup raçaşast(1)r törü **bitigdekiçe** köni yorıp il başlamışing k(e)rgek ... (547/48) (AY)

tirigdekiçe “hayattaki gibi, diricesine” < *tir-i-g+de+ki+çe* < *tir-* “yaşamak” (Clauson, 1972, s. 543).

... uça bardıgız tenri[de] **tirigdekiçe** ... (KT, G-D)

4.1.1.2.2.5. Gövde (+) +ler (+) +de / +te (+) +ki

bitiglärtäki “kitaplardaki” < *biti-g+lär+tä+ki* < *biti-* ‘yazmak’ (Clauson, 1972, s. 303),
bitig “yazı, yazıt; kitabe, kitap”

kim ol **bitiglärtäki** tokuz akınta[kı] şastlarig bo nomka okşa[tsar] antag bolur. (1377) (HT/VI)

bölüklerteki “bölümlerdeki, kısımlardaki” < *böl-ük+ler+te+ki* < *böl-* “bölmek, bölüştürmek, ayırmak, seçmek” (Clauson, 1972, s. 332).

kaçan birök bo iki y(i)g(i)rmi bölükler içinte kayu kayu **bölüklerteki** nomlarig eşidip edgüke mengike tegdeçi tınl(ı)glarig tuşa y(a)rlikasar ... (34ş/20) (AY)

4.1.1.2.2.6. Gövde (+) +da (+) +ğı (+) +lar (+) +ğa

yakındağılarga “yakındakilere” < *yak-ın+da+ğı+lar+ğa* < *yak-* “yaklaşmak, yakınlaşmak” yer, zaman ya da akraba) (Clauson, 1972, s. 904).

fazla-sından yırak-dağı **yakındağılarga** yitkey andan sonra özleri yirler. (302/1) (GT)

4.1.1.2.2.7. Gövde (+) +gi

karşığı “karşiki, karşı, karşı taraf” < *kar-ış-ı+gi* < *kar-* (Clauson, 1972, s. 663-664)
ol **karşığı** vâdî içinde bir mübârek hürmâ ağacı bar. (269/4) (GT)

tegmezkenki “değmeden önceki” < *teg-mez+ken+ki* < *teg-* “ulaşmak, yetişmek, erişmek” (Clauson, 1972, s. 476)

kalıtı tört töz tüp silu dyan **tegmezkenki** tayağ dyan arakı dyan erür. (124b/7) (Üİ)

4.1.1.2.2.8. Gövde (+) +(u)m (+) +da (+) +kı (+) +da

odugumdakıda “uyanık olduğum zamandaki” < *odu-g+u+m+da+kı+da* < *odu-* “tetikte olmak, uyanık olmak vb.” (Clauson, 1972, s. 47).

kim m(e)n bo şlok [no]mlarığ tülümde eşidip *odugumdakıda* yigrek b(e)kiz b(e)lgülüg köngülümde tuta tegindim. (125/13) (AY)

4.1.1.3. Kalıplaşmış Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

4.1.1.3.1. Gövde (+) +kı / +ki / +ğı / +gü¹⁷

ağınkı “başkası”

Brockelmann adın sözcüğünü adır- fiiliyle ilişkilendirmiştir (Brockelmann, 1954, s. 174). Gabain ve Hacıeminoğlu ise sözcüğü ad- fiil köküne bağlamışlardır. Gabain’e göre ad-fiil kökü üzerine –n zarf fiil eki gelmiştir (Gabain, 1988, s. 140; Hacıeminoğlu, 1996, s. 80). Tekin, sözcüğü ad- “farklı olmak, değişik olmak” fiiliyle ilişkilendirmiştir (Tekin, 2016, s. 143).

... Tanğırda *ağınkı* üskinde bulğatılar anıng içinde tatışık üküş. (26/49b3) (RN)
tanrı anğar ol ne kim kökler içindekini yerler içindekini anğar ol dîn tutaşı Tanğırda *ağınkı* mu kórğar sizler. (30/55a3) (RN)

araki “aradaki, ortadaki”

Clauson, sözcüğün yapısını net bir biçimde ifade etmenin zor olduğunu belirtmiştir (Clauson, 1972, s. 196). Farklı görüşlere göre söz konusu sözcük *ar- (arasından geçmek, çapraz geçmek) fiilinin zarf-fiil almış biçimidir (Li, 2004, s. 78; Tekin, 2016, s. 86). Bu yapının en eski şekli *hâra olarak gösterilmiştir (Li, 2004, s. 78). Brockelmann, sözcüğü fiil kökenli olarak ifade etmiştir (Brockelmann, 1954, s.181). Hacıeminoğlu ise bu sözcüğün ‘ara’ sözcüğünün ar- fiil kökünden -a zarf fiil ekini alarak oluştuğunu belirtmiştir (Hacıeminoğlu, 1996, s. 81).

et özining idizi altmış tümen koltı nayut bere kaş kavışığı ikin *araki* orun lakşanının bedüki ... (46/16) (AY)

¹⁷ Bu başlık altında yer alan sözcüklerin etimolojilerine dair çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Ancak buradan itibaren ilgili sözcüklerin geçtiği diğer başlıklarda aynı açıklamalara yer verilmemiştir.

agır ayıg kılınçların barça öçürür m(e)n .. ulatı <alku> yalanguklar **araki** emgeklig sıkışlarig yme kterür m(e)n. (96/23) (AY)

... teg ud kanglı tip kavırıp kişerip ikin **araki** savın anın muntağ tip söz-lemiş. (108a/14) (Üİ)

... ikin **araki** koşuğ-luğ tigüçi iki üjik-ıg tip ulatı-l(a)r erür tip ... (109a/11) (Üİ)

kalıtı tört töz tıp silu dyan tegmezkenki tayağ dyan **araki** dyan erür. (124b/7) (Üİ)

kişiler **araki** muyan edgölük

bu yerde bulunmaz munu belgölük (3499) (KB)

ricâ birle havfnı kanat sen kılın

bu iki **araki** yoluğ sen alın (3671) (KB)

amtıki “şimdiki”

Clauson, ‘şimdi, şu anda’ anlamlarına gelen amtı/emti sözcüğünü ‘amtı’ maddesinde incelemiştir. Amtı’yı *am köküne dayandırmıştır (Clauson, 1972, s. 156). Tekin’e göre sözcük *am “şu an” sözcüğünün +tI, +dI isimden zarf türeten ekle oluşmuş biçimidir (Tekin, 2016, s. 83).

... yme neng ol ayıg kılınçning **amtıki** teg yavlak tüşin utlusın ... (8/22) (AY)

... üdki burkanlar .. yagız yirke tayaklıg parmanular sanınça .. kin keligme üdki **amtıki** .. ontın singarkı burkanlar ... (350/9) (AY)

... astimati bahşı söz-l(e)r **amtıki** bo bilip öçmek ol ... (106a/2) (Üİ)

astıngı “alttaki, aşağıdaki”

Clauson, astın sözcüğünü *astın biçiminde göstermiştir. Sözcük “alt, bir şeyin alt yüzeyi” anlamlarına gelen ast sözcüğüne dayanmaktadır (Clauson, 1972, s. 242). Sözcüğü farklı biçimlerde açıklayanlar da vardır. Li, astın sözcüğünü ‘alt’ anlamına gelen *as köküne dayandırarak < *as ‘alt’ + tın “yer zarfı eki” biçiminde çözümlenmiştir (Li, 2004, s. 591). Bang, sözcüğün yapısını ast+in şeklinde ifade etmiştir. Eski as, üs, al, ar sözcük köklerinin yerini tutan yeni ast, üst, alt, art köklerinin oluştuğunu düşünmektedir (Bang, 1996, s. 49).

‘Ömer bizke va’z u naşîhat qılur, taqı özi êkki qat ton keyer tedi erse, oğlu ‘Abdullâh aydı: **astunğı** tonı özining turur, üstünki tonı men ‘âriyat bërîp turur-men, tedi erse, ol saḥâba tek qaldı. (106/4) (NF)

aşnukı “önceki, evvelki”

‘Önce, evvela’ vb. anlamlara gelen aşnu < aşn-u sözcüğü –u zarf fiil ekini almıştır (Räsänen, 1957, s. 244). Clauson ‘aşnu’yu aşun- fiiliyle ilişkilendirilmiştir (Clauson, 1972, s.263). Brockelmann ve Erdal diğer yaklaşımlara benzer şekilde sözcüğü aşun-u biçiminde ifade etmişlerdir (Brockelmann, 1954, s. 182; Erdal, 2004, s. 334). Li’ye göre sözcük aş- fiilinin dönüşlülük çatısı olan aşun-‘un zarf-fiil biçimi olarak kalıplaşmıştır (Li, 2004, s. 115). Eraslan, sözcüğü <aş-ı-n-u biçiminde çözümlemiştir (Eraslan, 2012, s. 217).

çın kertü nomug öñräki ıduklarda boşgunt[ı] köni oñaru boşgutug **aşnukı** [bilgä]larda ävditi yıgdı tärîñ s[ogançığ] nomlarığ inçgäläp tüpgärdi. (1650) (HT/VI)

anın bo nomlug et’öz tayakıntın b(e)lgürmiş ulug samadı dyanlı ulug bilge biliglining tayakına **aşnukı** iki et’özler b(e)lgülüg bolur. (68/22) (AY)

buyanlığ ögmeki **aşnukı** buyanta utar yigedür birk(e)ye ülüşinge yitmez ogşamaz. (80/1) (AY)

üzeliksiz köni tüzünü tuyunguka kut kolunsarlar anıng buyanı üküş telim bolur .. buyanlığ ögmeki **aşnukı** buyanta utar ... (82/3) (AY)

... monung buyanı aşnukı yırtınçüde tolu yiti erdini urup buşı birmiş buyanta utar yigedür ne üçün tip tiser .. **aşnukı** buyan erser tava buşu titir ... (161/15-18) (AY)

monung buyanı yme ök **aşnukı** buyanta utar yigedür. (162/8) (254/17), (267/20), (267/23), (268/4), (362/14), (394/19), (464/22), (536/1), (682/18) (AY)

sëni men okıdım eng **aşnukı** kün

ağırlık bile bërdim ol kün orun (793) (KB)

yana **aşnukı** sözke yangay tēyü

taqı kórur erdim saṅga eymenü (5070) (KB)

basakı “sonraki”

‘Basa’ esasında yapısı kesin olmayan bir sözcüktür (Eraslan, 2012, s. 297). Ancak Eraslan’ın yaklaşımından farklı olarak sözcüğün genellikle bas- < bas- a (zarf fiil eki) biçiminde teşekkül ettiği düşünülmektedir (Räsänen, 1957, s. 244; Clauson, 1972, s. 371; Li, 2004, s. 129). Basa sözcüğünün büyük ihtimalle zarf-fiil kalıplaşması yoluyla oluştuğu görüşüne karşılık Bang, sözcüğün bas- “bastırmak, basmak” ile ilgisinin mümkün olmayacağını, Eski Farsça pasâ “göre, sonra” ve pasavâ “buna göre” (Eraslan, 2012’de belirtildiği üzere) sözcükleriyle ilgili olabileceğini ileri sürmüştür (Eraslan, 2012, s. 282).

basakı bir padağ üz-e tüger öngdünkisin. (114a/4-5) (Üİ)

basakı üç padağ-l(a)r üz-e uķıtur köni yörügüg tigüçi-te. (114a/10) (Üİ)

... *basakı* bir padağ üz-e söz-leyür yme ök adın-ķa birmeteçi-sin. (114b/2-3) (Üİ)

basakı bir padağ-ta anın muntağ tip sözlemiş ol tiptimiş erser. (114b/5) (Üİ)

ançulayu oķ emgek-te nom bilge bilig ulatı yol-ta *basakı* bilge biligig bo yangça bolur bilgeli. (124b/12) (Üİ)

inçe k(a)ltı yangırtı burkan kutın bulmış burkanlar özlerinte *basakı* burkan kutın bultaçı ... (46/2) (AY)

... kin ulatı *basakı* yakın yaguk mançlar .. ezüg armak köngülin .. tevlüg kürlüg kılıkın ... (555/20) (AY)

‘alî erdi munda *basakı* talu

kür ersig yüreklig mengesi tolu (057) (KB)

muningda *basakı* bu boşgutları

saķalsız kerek barça körki yarı (2913) (KB)

seniñde *basakı* sańga çık tøyür

anundı küder uş mening tēr mening (5184) (KB)

basakı ķotu ol sańga tapğuçı

tıda tutmasa sen bu ol ķopğuçı (5557) (KB)

başdınkı “ilk, birinci, baştaki”

Başdın < baş+dın sözcüğünün kökü ‘baş’ sözcüğüdür. (Clauson, 1972, s. 378). Sözcük +dın ekini alarak ‘başdın’ “ilk, birinci” biçiminde kalıplaşmıştır.

... m(e)n başdınkıda **başdınkı** y(i)ti süzük köngülüm üze ol ol tınl(ı)glarig ölürtmiş ... (11/11) (AY)

...otaçı iligi bodıs(a)t(a)v .. ögrünç sevinç iligi bodıs(a)t(a)v .. **başdınkı** [a]lkışka tegmiş bodıs(a)t(a)v ... (34d/33) (AY)

... **başdınkı** oruntakı köngülke tayanıp üküş tınl(ı)glarig asıgınga katıgılanmışdakı tıdıg adalarig tarkarıp ikinti orunka kirürler. (73/3) (AY)

... anıng yığılmış **başdınkı** kuvragı bir tümen koltı bar erti. (84/13) (AY)

başdınkı biş otuz .. (34g) (AY)

başdınkı altı otuz. (34h) (AY)

başdınkı yiti otuz. (34i) (AY)

bo kamagda **başdınkı** sakınguluksuz sözlegülüksüz titir. (50/18) (AY)

bo altun küvrügnig yig **başdınkı** ünin eşidmiş ugurınta .. uzatı üzüksüz burkanlarka yakın yağuk tapıgçısı bolur. (99/11) (AY)

... tengrilerte yig adruk boltum yalanguk ajunınta togdukumda yalanguklarta yig **başdınkı** boltum anın ikin arasınta. (187/21) (AY)

inçe k(a)ltı bodıs(a)t(a)vlar başdınkıda **başdınkı** yinçe köngülke tükelligler üçün ç(a)hşap(u)d baguluk tıtagıg kılmazlar. (277/13) (AY)

nom erdini ertingü tanglaguluk mungadguluk alp tenglegülügk alpülgülegülük **başdınkı** ortunkı adakdakı edgüleringe tükellig ... (336/3) (AY)

... ötrü ol iligler kanlar başdınkıda **başdınkı** yig tapıg udug üze manga tapıg udug ağır ayag kılmış bolgaylar. (413/19) (AY)

... sakınu sözleyü yitinçsiz başdınkıda **başdınkı** ulug ögrünçlüg sevinçlig inçkü menig bulgaylar. (415/4) (AY)

bo nom iligi atl(ı)g sudurug .. **başdınkı** ortunkı adakdakı .. yörügleri edgü erür. (582/21), (34k), (34m), (34o), (34p), (46/6), (46/23), (149/2), (149/7), (173/9), (175/7), (178/8), (185/18), (196/23), (231/11), (231/15), (237/14), (277/13), (280/11), (284/5), (284/10), (284/15), (286/99), (300a/3), (301/6), (301/9), (301/9), (304/6), (310/9), (312/9), (315/17), (319/14), (322/2), (323/2), (324/8), (327/7), (325/15), (326/3), (336/3), (336/25), (337/3), (337/22), (346/20), (363/4), (387/7), (388/3), (413/19), (415/5), (429/10), (429/21),

(437/11), (438/17), (507/16), (518/8), (539/13), (542/8), (555/18), (582/20), (647/1), (651/18), (651/22), (n148/22) (AY)

bo üsdün-ki-l(e)r erür **başdınkı** padak ... (124a/10) (Üİ)

kalıtı körüm-ke tegmiş-l(e)r öritip bulduq-ta başdınkıta **başdınkı** bölüklüg niz-vani-(a)r-ning yöründeğin. (125b/1-2-3) (Üİ)

başlayuķı “önceki, öncelikle, ilk olarak”

Başlayu sözcüğü başla- fiiline dayanmaktadır (Clauson, 1972, s. 381-382), (Gabain, 1988, s. 93; Tekin, 2016, s. 136). Başla- ‘başlamak, önderlik etmek’ anlamlarına gelmektedir. Söz konusu fiil baş sözcüğüne dayanmaktadır (Clauson, 1972, s. 381-382).

‘eng **başlayu-ķı** iki padak-l(a)r üz-e sizik kılr otğurak ol baķşı-ķa. (114a/3) (Üİ)

bar anda iki abipiray-l(a)r ‘eng **başlayu-ķı** iki padak-(a)r-ta söz-lemeki erser. (114a/11) (Üİ)

‘eng **başlayu-ķı** tayaķ tigüķi ujik-ning abipiray-ın söz-lelim. (114a/13) (Üİ)

berüki “beri, bu yana, bu tarafa”

Berü sözcüğü *bar- fiilinin -u zarf fiiliyle kalıplaşmış şekli olabilir (Eraslan, 2012, s. 275). Ancak sözcüğünün yapısı tam anlamıyla belli değildir (Eraslan, 2012, s. 297). Clauson da bu belirsizliğe “?” ile vurgu yapmıştır. Ancak sözcüğün olası etimolojisini de *berrü (ber+rü) olarak ifade etmiştir (Clauson, 1972, s. 355). Başka bir görüşe göre söz konusu sözcüğün yapısı *be ‘ön’ anlamındaki sözcüğün üzerine +rü yön gösterme ekinin gelmesiyle oluşmuştur (Tekin, 1993, s. 40).

anta **berüki** aşok başlıg sogdak bodun k op kelti yükünti. (T, G1, 46)

... barķa yilikdin süngükdin **berüki** kop süzük kirtgünķ köngülüm üze ağır ayamakın artukrak iyin ögirür m(e)n. (153/3) (AY)

... kayu mening ilkisizdin **berüki** ötgürü bökünki künke tegi üç erdinilig tarıglar içinte saçmış tarımış ... (168/19) (AY)

... buyan edgü kılınķ yilikdin süngükdin **berüki** süzük kirtgünķ üze isig özin tite üç erdinig umug inag tutup üç inag almak buyan edgü kılınķka yitmez. (178/13) (AY)

k(a)ltı bo köngül içinte ilkisizdin **berüki** töz tüp ornag tutmış ... (243/20) (AY)

... b(e)k katıg süzük kirtgünç köngülin tutsarlar sözleserler bayadın **berüki** sizler ötünmiş tüşke utlıka teggeyer tip y(a)rıkadı. (473/7) (AY)

bëryeki “güneydeki”

Clauson, bërye, kurya ve yırya sözcüklerinin *ber, *yır ve *kurı köklerine dayandığını söylemiş ve bu sözcüklerin +ra +re ile türetildiklerini ifade etmiştir. Ona göre bu sözcükler başkalaşmıştır (Clauson, 1972, s. 370). Tekin, *ber+ye sözüğünü biryâ “güneyde” < *biriya < *biri “bu yan, güney” olarak göstermiştir (Tekin, 2016, s. 126). Ber/bir sözcüğü bu taraf, sağ, güney’ anlamlarındaki yır/yir sözcüğünün karşıtı olarak düşünülebilir. Ber/bir biçimi ‘bu yer’ sözcüğünün kaynaşmasından kaynaklanmış olabilir. Ber/bir sözcüğünün ‘bu taraf,’ sağ’ ve ‘güney’ anlamları vardır (Hamilton, 1998, s. 93).

... **bëryeki** bodun kurıyağı yıryakı öñreki bodun kelti. (T, G10, 17)

birleki “birlikteki”

Birle sözcüğünün kökeni “bir” sözcüğüne dayandırılmış olup üzerine –le ekini aldığı belirtilmektedir (Clauson, 1972, s. 364; Grönbech, 1995, s. 31). Sözcükle ilgili farklı görüşler vardır. Gabain sözcüğü bir+i+l- “birleşmek, bir olmak” şeklinde çözümlemeyi tercih etmiştir (Gabain, 1988, s. 93). Hacıeminoğlu birle’yi < bir+le < bir+ile olarak ifade etmiştir (Hacıeminoğlu, 1992, s. 22). Arat’a göre bu sözcüğün muhtemel etimolojilerine dair en haklı yaklaşım, Bang’in bir-le (ile) şeklindeki açıklamasıdır (Arat, 1992, s. 140). Tekin ve Eraslan sözcüğün yapısını bir+lâ şeklinde açıklamışlardır (Eraslan, 2012, s. 278; Tekin, 2016, s. 139).

.. takı yme **birleki** .. tirinin kuvragın barçanı .. ol kamag t(e)ngrilerig .. (508/14) (AY)

birtinki “sağdaki, güneydeki”

birtin/birdin “güneyden” sözcüğünün kökeni *ber/bir “güney” < *biri sözcüğüdür (Clauson, 1972, s. 359; Tekin, 2016, s. 63). Bahsi geçen sözcük +dXn yer ve yön zarf ekini almıştır (Tekin, 2016, s. 80).

... örü turup **birtinki** ong ‘enginteki tonın açınıp ong tizin çökitip ayasın kavşurup t(e)ngri t(e)ngri burkanka inçe tip ötünti. (132/1) (AY)

bökünki “bugünkü”

Bu ve gün sözcüklerinin birleşmesiyle oluşan sözcük “bu künki” biçiminde de geçmektedir. Genellikle “bu künki kün” olarak kullanılan sözcük “bugün” anlamına gelmektedir (Eraslan, 2012, s. 221).

ol emgekler ertingü sıkılıp umugsızın inagsızın emgenür ertim .. **bökünki** künte ol t(ı)nlıglar kelgölük üdinte kelmediler. (19/18) (AY)

k(a)ltı m(e)n ilgisiz uzun sansartın berü ötgürü **bökünki** künke tegi tört togum biş ajun altı yoltaki tınl(ı)glarlar birle katılı karılı ayıg yavlak törü iyin evrilip ... (133/13) (AY)
... amtı **bökünki** bo künte kamag ontın sığarkı büğü bitiglig burkanlar çın kirtü arıg süzük bilge biligleri üze çın kirtü y(a)ruk yaşuk közleri ... (137/6) (AY)

... kayu mening ilgisizdin berüki ötgürü **bökünki** künke tegi üç erdinilig tarıglar içinde /saçmış tarımış neçe buyan edgü kılınçlarım erser ... (168/20) (AY)

... kaçan öz ordısına kirtükde ya **bökünki** kün üze bahşımız şakımını t(e)ngri t(e)ngri burkan k(e)ntü özi mening tapıgımın ayagımın algalı odumka karşımka kirü y(a)rılıkadı. (40/19), (421/8), (456/2), (608/18), (612/3), (613/18), (622/14), (n532/3-4) (AY)

ertegi/erteki “sonraki”

Sözcük ər (=erken) isim kökü üzerine +te bulunma durum ekinin getirilmesiyle oluşmuştur (Räsänen, 1957, s. 243; Tekin, 2003, s. 321). Ancak ert- fiiliyle ilişkilendirenler de vardır (Tietze, 2002, s. 736). Clauson ert- ve erte’yi ilişkilendirmemiştir (Clauson, 1972, s. 202).

èrtegi; evvelki, önceki, bir zamanlar (65b/10b) (CC)

evirür biz bo buyanıg guhua vıharka **erteki** teg tükel bütüp çoğlug bolguka ... (e685/15) (AY)

ol kavmleri aydılar: şen tüneki ölügni tirgüzür-şen cânı taķı çıķmay ərđi, bir **erteki** ölügni tirgüzgil. (171r9) (KE)

girüki “bir dahaki, sonraki”

Sözcük ‘arka, geri vb.’ anlamlara gelen *ké sözcüğüne dayanmaktadır (Clauson, 1972, s. 736). Hamilton da benzer şekilde kirü sözcüğünü isim görünümündeki *ke sözcüğüyle ilişkilendirmiştir. *ke yalnızca çekim eki veya yapım eki gibi ögelerle kullanılmaktadır. *ke sözcüğünün üzerine +rü yön gösterme eki getirilmiştir (Hamilton, 1998, s. 72).

çünkü şenbe dünini Merrih ala

girüki dünin ‘Utarid hod bile (2819) (MT)

içerügi “içerideki”

Sözcük, iç sözcüğüne dayanmaktadır. Üzerine +garu, +gerü ekinin getirilmesiyle oluşmuştur; içeri < iç+gerü (Gabain, 1988, s. 112; Timurtaş, 1994, s. 30).

taşragı Leylî olıcagın gubâr

içerügi Leyli kala pâyidâr (1735) (MT)

içräki/içreki “içindeki, içerideki, tâbi”

İçre sözcüğü ‘iç’ sözcüğünün +re yön gösterme ekini almış biçimdir (Räsânân, 1957, s. 241). İçre; (< iç+re) “içine, içinde” anlamındaki sözcük (Erdal, 2004, s. 333; Eraslan, 2012, s. 299) +re isim çekim ekini alarak kalıplaşmıştır (Korkmaz, 2011, s. 8-10).

... [anta] **içreki** ne kişitin .. yok [boltaçı ert]i. (BK, D28)

... törtünç suv **içräki** tınl(ı)gka beşinç yerdäki bag(ı)rın yorıgma tınl(ı)gka ... (121, 122) (H)

ikidinki “iki yandan, iki yandaki, iki taraftaki”

Sözcük “iki” sözcüğüne dayanmaktadır. “İki” sayı sözcüğünün üzerine +dln ekinin getirilmesiyle oluşmuştur (Gabain, 1988, s. 114).

... yapşınmadın **ikidinki** iti töz tüplerke .. anı üçün tanukladınız .. (333/22) (AY)

iyin “göre, uyarak, dolayı, müteakip”

‘İyin’ (< iy-i-n) sözcüğü –n zarf fiili ile oluşmuş bir çekim edatıdır (Gabain, 1988, s. 141; Eraslan, 2012, s. 306). Li, “iyin” sözcüğünün iy- “takip etmek” fiilinin zarf-fiil almış

biçimi olduğunu aktarmış ve sözcüğün yalnızca Orhon ve Uygur Türkçesi metinlerinde var olduğunu ifade etmiştir (Li, 2004, s. 251).

üçünç t(ı)nılgılarınǵ sansarta tegzingülüg tıltagları **iyinki** kılınçların çınınça bilmek ukmakka tayanıp ... (294/17) (298/17) (AY)

... **iyinki** kılınçların çınınça bilmek ukmak yme kayu erür tip tiser. (298/22) (AY)

... üd **iyinki** koluça .. tarışmışı tarıg tüş yimiş .. alku barça uz büter ... (566/4) (AY)

bo tuşta bolmaz nomқа **iyinki** basuıçı. (122a/12) (Üİ)

kanıkı “hangi, neredeki”

Канікі sözcüğünün kökeni *ka olarak gösterilmektedir (Räsänen, 1957, s. 44-48; Yavuzarslan, 1993, s. 311). Tekin, kaçan ve buna benzer birçok soru sözcüğünün kökenini arkaik bir soru zamiri olan *ka’ya dayandırmaktadır (Tekin, 2016 s. 138).

kanıkı munğar teggü işim ay er

munı kılğuka sen maŋga yarı bir (5494) (KB)

kêçeki “geceki” (krş. *kiçeki*)

‘akşam geç saat’ anlamına gelen kiçe/kêçe/gêce sözcüğü kiç- fiilinden gelmektedir (Clauson, 1972, s. 696). Diğer bir görüşe göre sözcük, keç ‘geç, geç vakit’ anlamlarına gelen sözcüğün üzerine +A eski verme-bulunma durumu ekinin eklenmesiyle oluşmuştur (Tekin, 2016, s. 79). Hamilton keç veya keç- olmak gibi sözcüklerin kökeninin *ke biçiminde isim görünümündeki bir sözcüğe dayandığını düşünmektedir (Hamilton, 1998, s. 72-73).

ey şeyh, Taŋrı ‘izzeti üçün bu **kêçeki** ahvâllarınğızdın maŋga aytu bering, tıp derhôt qıldım erse, maŋga aydı... (317/16) (NF)

keçki “eski” (krş. *kiçki*)

‘Geç’ anlamına gelen (Clauson, 1972, s. 692) ‘keç’ sözcüğü eski anlamında da kullanılmaktadır. Hamilton keç veya keç- olmak gibi sözcüklerin kökeninin *ke sözcüğüne dayandırmaktadır (Hamilton, 1998, s. 72-73).

yime ayka tengledimiz tüşgü yerler, ançağa tegi yandı ol egilmiş hürmâ butaķı teg eski/**keçki**. (34/7a1) (RN)

kedinki “sonraki” (krş. kidinki)

kedin; (<ked+din) “sonra” (Erdal, 2004, s. 330; Eraslan, 2012, s. 299), < ki-d < *ki- (Tekin, 1993, s. 40), “sona ermek, son olmak’tan “sonra”) (Gabain, 1988, s. 96; Clauson, 1972, s. 704). Farklı biçimlerde gösterilen kedin sözcüğü başka bir görüşe göre *ke sözcüğüne dayanmaktadır. *ke sözcüğüne yalnızca yapım eki veya çekim eki gibi bir ögeyle birlikte rastlanabilmektedir. Bulunma hâli eki -din ile kedin ‘geride, batıda’ anlamlarına gelmektedir (Hamilton, 1998, s. 72). Hacıeminoğlu kedin sözcüğünü kid-i-n olarak göstermiş ve sondaki eki vasıta eki olarak ifade etmiştir (Hacıeminoğlu, 1997, s. 54).

yorıdı [**kedin**]/ki uluşlarda adalarıg irtüp ırak yorıdı. (1625) (HT/VI)

kedki “sonraki”

Sona ermek, son olmak’tan “sonra” anlamına gelen sözcük ki-d < *ki- köküne dayanmaktadır (Gabain, 1988, s. 96; Clauson, 1972, s. 704; Hacıeminoğlu, 1996, s. 88).

... şurâtı üdke teginçe **kedki** yırtınçüde serilip turur yene yme kavşıkıya kayu mening nomlug et’özüm erser ... (164/16) (AY)

... ol öñrä äşidmäki üzä keřärip yañlukın ulagalı ärür [ç]ın açğalı, munı **kedki** boşgutçı[lar]ka. (1622) (HT/VI)

kenki “sonraki, sondaki, ardındaki” (krş. kinki)

Kin sözcüğü ki- fiiline dayanmaktadır. Sözcük -n zarf fiil ekini alarak oluşmuştur (Räsänen, 1957, s. 244). Bu sözcük kedin, kesre, kerü, keç, keçe sözcükleriyle de ilişkilidir (Erdal, 2004, s. 333). Kén, kin; +dan / +den sonra, sonradan anlamlarına gelen sözcük (Eraslan, 2012, s. 299) *ki- “sona ermek, son olmak’tan “sonra” fiiline dayanmaktadır (Gabain, 1988, s. 96; Hacıeminoğlu, 1996, s. 88). Bir başka görüşe göre *ke sözcüğüne dayanmaktadır; *ke sözcüğüne yalnızca yapım eki veya çekim eki gibi bir ögeyle birlikte rastlanabilmektedir. Özellikle vasıta hâli eki -on ile türeyerek ken ‘sonra’ anlamına gelmektedir (Hamilton, 1998, s. 72).

kenki yügärüki üdtäki tınl(ı)glar körüp ol antag ädgülärin ötrü bilip eyin boltılar. (1562)
(HT/VI)

kiçeki “geceki” (krş. *kêçeki*)

kiçeki tüşüŋke yörügi adın
yana körse kündüz körügi adın (5996) (KB)

melik ol özi saķnıp **kiçeki** yâr
öküş ol ‘özü itti aydı iy dildâr (3020) (HŞ)

kiçki “eski, geçmiş, geçici” (krş. *keçki*)

idi **kiçki** söz ol meşelde kelir
ata ornı atı oğulka qalır (110) (KB)

munğar **kiçki** eski tapunğçı kerek
aķını süçinü aşın bërse terk (2836) (KB)

bu kıwçak kowı dünyâ **kiçki** ajun
neçe beg qarıttı qanmaz özün (5133) (KB)

idi **kiçki** dünyâ-turur bu qarı
telim beg keçürdi bu qılqı turı (5405) (KB)

idi **kiçki** dünyâ üküş ardı halkığ
qayusında men-men ne munça sewittim (6562) (KB)

kidinki “sonraki” (krş. *kedinki*)

araları ayırd edebilmek için ... “**kidinki** yalığ” denir. (yalığ, 14, 16) (DLT)

kidinki keligli kişiler ara ... (75) (AH)

*kiğinki*¹⁸ “âhiret”

¹⁸ RN’de geçen kidinki sözcüğü “sonra” anlamının dışında “sonraki dünya, öteki dünya” “insanın öldükten sonra dirilip sonsuza kadar yaşayacağı yer, ahiret” anlamlarında kullanılmıştır.

bêrdimiz ângar yakınrağ içinde edğülük kim ol **kiğinki** içinde edğülerdin ol. (30/97b2) (RN)

ol kim anlar üğürdiler yakın tiriglikni **kiğinki** üze her-âyîne Tanğrı köndürmes tanığlı boşunlardın. (30/89b2) (RN)

séziksiz anlar kim **kiğinki** içinde, olar qor kıldaçılar ol. (30/90b1) (RN)

anlar kim kirtgünmesler **kiğinki** künke. (30/58b1) (RN)

kiğinki sarây edğürek neme körklüg ol saqnuqluq sarâyı. (30/42b3) (RN)

kinki “sonraki”

... **kinki** [ajunta] ... [yirinte] burkanlar [uluşinta togayın t]ip küseserler [bo nom] erdini içinteki [y(a)rılığça katıg]lansunlar. (24/2) (AY)

[tö]zünlerim bo anavt tıtag üze **kinki** yme maytrı burkanta ulatı alku burkanlarıg ogatmadın [şaş]madın odgurak tuşgay sizler. (24/19) (AY)

kinki tözünlerke ötüg bolsun sadu. (34/21) (AY)

... **kinki** bo Montag mungadıncıg ıduk on törlüg yorıgları ... (37/5) (AY)

ilki ilki et’etözlerte ortunkı **kinki** et’özlerte bo et’özde burkan erdinig bilmedin nom erdinig bilmedin. (134/2) (AY)

kim **kinki** tınl(ı)glar uksunlar bilsünler kin keligme üdteki bodıs(a)t(a)vlarıg ... (158/5) (AY)

.. **kinki** buyan erser nom buşı titir ... (161/19) (AY)

bilge bilig arkalıg edgü nomlar erser **kinki** biş p(a)ramıtlar erür. (224/11), (267/21), (268/1), (268/6), (314/19), (343/9), (352/13), (353/10), (354/11), (355/2), (385/8), (438/8), (480/17), (487/23), (514/13), (590/3), (639/4), (646/20), (674/4), (686/19), (e1/11), (e2/5) (AY)

... bar kitermiş-i kinki üjik-in **kinki** üjik-in qaltı söz-legüde ... (109a/6) (Üİ)

kinki padak üz-e ündürür oqşatı bolmaq ... (114a/6) (Üİ)

kinki bir padak-ta söz-lemeki erser ... (114b/6) (Üİ)

... öngdüнки **kinki** tanuq-lamış-ı-ning uğuş-ı oqşatıg-ı oqşaşur. (114b/9) (Üİ)

kırıyaqı “kuzeydeki”

Clauson, sözcüğü berye, kurya ve yırya sözcüklerinin *ber, *yır ve *kurı köklerine dayandığını söylemiş ve bu sözcüklerin +ra +re ile türetildiklerini ifade etmiştir. Ona göre bu sözcükler başkalaşmıştır (Clauson, 1972, s. 370). ‘Geride, batıda’ anlamlarına gelen sözcük < *kuriya < *kurı ‘geri, batı’ şeklinde izâh edilmektedir. Kurı sözcüğü üzerine +A

ekini alarak oluşmuştur (Tekin, 2016, s. 126). Sözcüğü +ya isim çekim ekini alarak kalıplaşan sözcükler arasında inceleyenler de vardır (Korkmaz, 2011, s. 10-12).

... bëryeki bodun **kuriyaki** yıryakı öñreki bodun kelti. (T, G10, 17)

munuķi “işte”

Bir gösterme edatı olarak kullanılan munu ve munukı (Mansuroğlu, 1979, s. 174; Hacıeminoğlu, 1992, s. 307) sözcüklerinin kökeni “bu” sözcüğüne dayanmaktadır. Söz konusu sözcük “bu”nun belirtme eki almış şekli olarak düşünülmektedir (Clauson, 1972, s. 767). Ancak KB’de “bu” sözcüğünün belirtme eki almış şekli *munı* olarak gösterilirken burada ele alınan sözcük yalnızca *munu* biçiminde görülmektedir. Ancak munu’da herhangi bir belirtme eki yer almamaktadır. Bu durum munu ve munı sözcüklerinin iki ayrı sözcük olabileceğini düşündürmektedir. Bu husus üzerinde başka araştırmacılar da durmuştur. Sev’e göre de munu sözcüğünde belirtme durumu eki yoktur. Munı > munı şeklinde bir benzeşme yaşanmış olma ihtimali vardır. Diğer taraftan munu’daki /u/ ayrı bir ek de olabilir (Sev, 2015, s. 32).

saŋga tapnur erdi mening bu özüm

munuķi ecel tuttı kesti sözüm (1153) (KB)

kişi ölse andın kımaru kıalır

munuķi kımarum saŋga ay bilir (1467) (KB)

atasın yitürdüm **munuķi** oğul

ata ornı tutlı bulup edğü yol (1685) (KB)

munuki bu sözke tanuķ keldi söz

okıgıl munı sen ayâ könglin tüz (1713) (KB)

munuķi men aydım eşitti ilig

bu yaŋlıg kerek begke erdem bilig (2164)

(2174), (2429), (2525), (2591), (3310), (3645), (3894), (4860), (5098), (5602), (5603), (5696), (5932), (6042), (6163), (6174) (KB)

naruḳı “*başka, başkası*”

Clauson, *naru* sözcüğünü *anaru/ınaru* maddesinde incelemiş ve “an” (ol) köküne dayandırmıştır (Clauson, 1972, s. 190). Sözcüğü yapı bakımından değişik şekillerde izâh etmek mümkündür. Sözcüğün başında bulunan n- sonradan eklenmiş olabilir. Bu durumda sözcüğün aslı ya arı ya da Uygurcadaki *inaru* şeklinde olup, herhangi bir sebeple *naru* şekline inkişaf etmiştir (Hacıeminoğlu, 1996, s. 89).

bularda *naruḳı* kalın bu kötü

bu üçke udu bardacı ol botu (2710) (KB)

anınḡda *naruḳı* tiriglik neçe

tiriglikke tutma söz aydım aç (3607) (KB)

muninḡda *naruḳı* negü bėrgünḡi

manḡa sen ayıtma ayıtḡıl önḡi (4657) (KB)

köni sözledinḡ söz bütünlük bu ol

muninḡda *naruḳı* neçe egri yol (4876) (KB)

onḡdınkı “*sağdaki*”

Onḡdın/onḡdun sözcüğü on ‘sağ, sağ taraf’ sözcüğüne dayanmaktadır (Clauson, 1972, s. 178). Korkmaz, onḡdın sözcüğüyle benzer yapılara sahip öntün, birtin, taştın gibi sözcükleri isim çekim eklerini alarak kalıplaşmış sözcükler olarak ifade etmektedir (Korkmaz, 2016, s. 14-18). On sözcüğü, üzerine +dIn ayrılma durumu ekini alarak kalıplaşmıştır.

ötrü ol bodıs(a)t(a)v olurmuş orunitın örü turup ong ‘engninteki *tonın* açınıp *ongdınkı* tizin çökutip ... (36/15) (AY)

ortunkı “*ortadaki*”.

Bu sözcüğün yapısı ikidinki, başdınkı ve öndünkü gibi sözcüklere benzemektedir. Gabain *ortunkı*’nın yapısını < or*+t+un “ortada, ortanca” < orta “orta” biçiminde çözümlemiştir (Gabain, 1988, s. 117).

... ilki ilki et'özlerte **ortunki** kinki et'özlerte bo et'özde burkan erdinig bilmedin nom erdinig bilmedin ... (134/1) (AY)

... yol üze tarıkguluk adakdaki bölüklüg **ortunki** bölüklüg tolöp bölüklüg kamag yüz y(i)g(i)rmi törlüg nızvanılar erür. (255/4) (AY)

nom erdini ertingü tanglaguluk mungadguluk alp tenglegülügk alpülgülegülük başdınkı **ortunki** adakdaki edgüleringe tükellig ... (336/3) (AY)

bo nom iligi atl(i)g sudurug .. başdınkı **ortunki** adakdaki .. yörügleri edgü erür. (582/21) (AY)

... k(a)ltı başdınkı **ortunki** bo üç törlüg erksinmeklerke [tegmek] ... (300a3) (AY)

... **ortunki** erksinmekke tegmek [e]rse[r] ... (300a7) (300a24) (AY)

ozağı/ozakı “eski, geçmiş, önceki, evvelki”

Räsänen sözcüğün oz- fiili üzerine –a zarf fiil ekinin gelmesiyle oluştuğunu ifade etmiştir (Räsänen, 1957, s. 244). Sözcük farklı araştırmacılar tarafından da bu şekilde ifade edilmiştir. Oza sözcüğü ‘kaçmak, kurtulmak’ vb. anlamlarına gelen oz- fiilinin –a zarf fiili ekini almasıyla oluşmuştur (Clauson, 1972, s. 279; Hacıeminoğlu, 1996, s. 90; Li, 2004, s. 351).

... **ozağı** yahşılarımız yosunınça ilç kileçilerimiz kilişip ... (A, IV, 12) (YvB)

ozakı urulmuş mesel. (164) (AH)

seningde **ozakı** ajun begleri

ajun koğtı bardı yatur kör gûri (1405) (KB)

ilig koğtı emdi **ozakı** tilek

okır bir ziyâretka bolğıl yölek (4986) (KB)

seningde **ozakı** ajun tutğuçı

kanı kaçça bardı kanı ol küçi (5137) (KB)

seningde **ozakı** tüşüp keçtiler

yirikmedi tüşte uğu köçtiler (5177) (KB)

bizingde *ozaki* kotu barguçı
yidi toğtı kandı ölüp yatguçı (5339) (KB)

yorık buzmağıl sen bu izçe yorı
bu erdi seningde *ozaki* kırı (5908) (KB)

seningde *ozaki* ölügli minge
birür pend ayur uş maŋa kör maŋa (6318) (KB)

muningda uluğ pend taķı ne bolur
seningde *ozaki* ölür köz körür (6432) (KB)

“*ozaki* bilge ança aymış ... (88-22) (DLT)
“*ozaki* bilgeler (387-26) (DLT)

ikinç ilge alıp ol tişesini
yana başlar *ozaki* pişesini (2650) (HŞ)

ozaki ‘adetinçe ol yüzi kün
yana şekker iwinge kildi bir tün (3025) (HŞ)

du‘a birle yana bâzâr kıldı
ozaki cüfti birle yâr kıldı (3030) (HŞ)

şeker tatlığ cevâb aydı kim iy big
ozaki yılda kördüm irdi sen tig (3035) (HŞ)

ozaki bilgelerniñ bir sözi bar
kayı ħandın ra‘iyyet bolsa âzâr (4270) (HŞ)
... bizning *ozaki*¹⁹ ħan babalarımız birle sizning burunğı yaĥşılarınıĥızning ... (A, IV, 8)
(YvB)

¹⁹ Bu sözcük yer aldığı bitikte *oraki* şeklinde yazılmıştır. Ancak doğru şekil *ozaki* olmalıdır (Özyetgin, 1996, s. 186).

ozaqı ‘ulemâ ve meşâyih taqı andağ qılur erdiler. (266/2) (NF)

ozaqı zamânada bir zâhid bar erdi. (368/2) (NF)

yâ Habbâb, **ozaqı** peygâmbarlarning ümmetlerini kâfırlar biçkü birle êkki pâra qılur erdiler. (11/6) (NF)

mundın **ozaqı** peygâmbarlarnı kim kördüm tégme bir kökde, anlar qatında taqı ümmetler bar erdi. (55/9) (NF)

ozaqı ümmetlerniñ qurbânı qabul bolsa köyer erdi ... (15r5) (KE)

İdris **ozaqı** cevâbnı aydı. (20r13) (KE)

... İbrâhim du‘â kıldı melikniñ elgi taqı boynı **ozaqı** teg sağ boldı. (46v9) (KE)

... İsrâ‘il tevbesi şıfatı **ozaqı** ümmetler kılsalar yana tevbe kılalıñ têseler ... (127r13) (KE)

... **ozaqı** vaqıtlarında butlarnı Mevli ta‘âlâka ortak turur tęp telim aymış erdiñ ... (229r17) (KE)

her kim **ozaqı** ka‘besi içre qılur maqâm

eflâk anıñ hâkıda oqır كان آمناً (64) (SD)

öndünki “öndeki, doğudaki”

Öndün sözcüğü öñ sözcüğüne dayanmaktadır. Öñ ‘ön, önde, önünde, doğu’ anlamlarına gelmektedir (Clauson, 1972, s. 178). Öñ sözcüğünün üzerine +DXn ayrılma durumu eki getirilerek türetilmiş bir sözcüktür (Erdal, 2004, s. 335; Tekin, 2016, s. 127).

... **öngdünki** kinki tanuq-lamış-ı-ning uğuş-ı oqşatıg-ı oqşaşur. (114b/9) (Üİ)

... bölük-l(e)r-te tarqarsar **öngdünki** azu-ça yme biş altı yiti sekiz bölüklüg ... (107a/5-9) (Üİ)

... yatdaçı-l(a)r ulatı **öngdünki** bölüklüg-i tarıku tüketdükte ... (107a/5-9) (109a/10) (112b/12) (122a/5) (Üİ)

Araları ayırd edebilmek için “**öngdünki** yalığ” ... denir. (yalığ, 14, 15) (DLT)

... inçip tülintä közünmäki üzä y(a)rutdı **öndünki** uluşlarıg ädgü ögli köñülnüñ agırı üzä ... (1557) (HT/VI)

öngreki/öñräki “öndeki, önceki, daha önceki, evvelki”

Sözcüğün kökü öñ'dür (Clauson, 1972, s. 189). Öñ sözcüğünün üzerine +rA yön gösterme eki getirilerek oluşmuştur (Erdal, 2004, s. 333; Eraslan, 2012, s. 220; Tekin, 2016, s. 129; Korkmaz, 2011, s. 8-10).

ötrü antada kin ol kunçuyar kün küninge edgü bolup **öngreki** teg igsiz kem[siz bol]tı. (20/19) (AY)

yene **öngreki** burkanlar şarırlıg süngükleri yme yırtınçüde kingürü yadılıp yügerü közünü tururlar ... (34k/16) (AY)

çın kirtü töz birle yaraşı kirtününg kirtüsi kirtüde kirtü bilge bilig üze **öngreki** kut kolunmakları küçinte ötrü iki kırk ulug erenlerning b(e)lgüsinge. (43/8) (AY)

bo üç törlüg et'özlerte **öngreki** iki törlüg et'özler erser. (48/10) (AY)

kim **öngreki** iki törlüg et'özlerning bo nomlug et'öz tözi tüpi erür. (48/14) (AY)

k(a)ltı **öngreki** törüçe süzük kirtgünç köngülin bir uçlug ögin inçe tip timiş k(e)rgek. (159/1), (44/18), (52/6), (98/16), (164/3), (166/18), (224/10), (266/9), (300a/45), (328/18), (329/9), (329/23), (330/12), (353/12), (356/8), (392/22), (417/21), (474/10), (487/18), (489/9), (53/22), (525/9), (531/5), (536/9), (541/13), (567/19), (578/11), (628/2) (AY)

... savı barça **öñräki** eliglä[rkä] kut kälürdäçi, ulatı kim biz[in] tözümüzni urugumuzni ... (1244) (HT/VI)

çın kertü nomug **öñräki** iduklarda boşgunt[ı] köni onaru boşgutug aşnukı [bilgä]larda ävditi yıgdı täriñ s[ogançığ] nomlarıg inçgäläp tüpgärdi. (1650) (HT/VI)

... bëryeki bodun kurıyaķı yıryaķı **öñreki** bodun kelti. (T, G10, 17)

öñreki er yuğurça ıdıp ıvırbaş aşdımız yuvulu ëntimiz. (T, K1, 25)

sonrağı/sonğraqı "sonraki"

Sözcük 'son' sözcüğüne dayanmaktadır (Clauson, 1972, s. 832). Son sözcüğü üzerine +ra yön gösterme eki getirilmiştir (Räsänen, 1957, s. 64).

... *sonğraqı* zamânede oçup bolup taht barak koluna tüşüp turur erdi. (A, III, 9) (YvB)

İsa peygâmbar 'as aydı: Helâk bolsun ol *sonğraqı* cüftleringe kim avvalqı cüftleringe baqıp i'tibâr qılmadılar, tedi. (398/17) (NF)

irmes bu yaķın tiriglik, meger oyun taķı oyun. Taķı *songraqı* sarây, yaķşıraq anlarga kim saķınurlar. (127a/5) (HT-SAKT)

ol vaktin kim keldi **songrağı** sarâyning va'desi, munung üçün kim âşkâre kılsa kaçğunı yüzleringizde ... (271a/9) (HT-SAKT)

tağı kıo(d)duķ anıng üze, **songrağılar** içinde. (430a/30) (HT-SAKT)

andın song yoķattuķ **songrağılar** içinde. (430b//3) (HT-SAKT)

... kim **sonrağı-lar** anlar vâkı-a-sı bilen mesel kitürgey-ler. (352/12) (GT)

taşdın “dışında, dışardan”

Erdal, sözcüğün ‘taş’ sözcüğü üzerine +dın ayrılma durumu ekinin gelmesi ile oluştuğunu ifade etmiştir (Erdal, 2004, s. 330). Li de benzer olarak sözcüğün ‘taş’ sözcüğüne +tın yer belirteci ekinin getirilmesiyle oluştuğunu düşünmektedir (Li, 2004, s. 455). ‘Taşdın’ sözcüğü bir isim çekim eki olarak kalıplaşmıştır (Korkmaz, 2011, s. 14-18; Eraslan, 2012, s. 304).

... tözlügin köngülte [**taşdınkı**] tözlügin itigsiz tözlügin bilmek ... (273/1) (AY)

... yene eşidtim **taşdınkı** .. yolkı kişi sözlemişin .. kiçig tiginig tileyü .. takı tapışmaz ermiş tip. (634/7) (AY)

taşrağı “dışardaki”

Sözcük, taş sözcüğünün +ra yön gösterme ekini almasıyla oluşmuştur (Räsänen, 1957, s. 241). Taş ‘dış’, taşra ‘dışarı, dışarıya, dışarda’ anlamlarına gelmektedir. +rA eki ile türetilmiş yer zarflarından biridir (Tekin, 2016, s. 129). ‘Taş’ sözcüğü üzerine yön gösterme ekini alarak kalıplaşmıştır (Korkmaz, 2011, s. 8-10).

taşrağı Leylî olıcagın gubâr

içerügi Leyli kala pâyidâr (1735) (MT)

tegreki “çevresindeki, etrafındaki”

Tegre <teg-i-r-e “etrafında, için, uğruna” (tegir- değirmek, ulaştırmak’tan) (Gabain, 1988, s. 95) şeklinde çözümlenmektedir. Li, sözcüğü Uygur Türkçesindeki tegirmen “değirmen” ve tegirmi “değirmi, yuvarlak, çevre” sözcüklerinin kökü ve tegzin- “dönmek” eyleminin köktaşısı *tegir- “dönmek” eyleminin zarf-fiil almış hâli olarak aktarmıştır (Li, 2004, s. 475). Erdal da Gabain’in görüşünü esas alarak tegre “çevre, etraf”

sözcüğünü tığür- eylemiyle ilişkilendirmiştir (Erdal, 2004, s. 333). Sözcük -e zarf fiil ekini alarak kalıplaşmıştır (Korkmaz, 2011, s. 65).

ötrü ol üdün ol buyruklar başın **tegreki** begler inançlar sogık suv bığürüp yilpigü üze yilpiyü ilig begig katunug neçede kin timin ançakaya öglentürtiler. (625/18) (AY)
el başçı kişilär öz ätözin tirig bütün kılayın tesär **tägräki** bağlärin uz tıdmış k(ä)rgäk **tägräki** bağlär ärsär ... (1304), (1306) (HT/VI)

uzatıkı “sürekli, daima”

Uzatı sözcüğü ‘uzun zamandır’ < uza-t biçiminde açıklanabilir; ancak anlamsal açıdan doğrudan uza- fiiliyle ilişkili olduğu söylenemez (Erdal, 1991, s. 798). Sözcük (uzat-ı) zarf-fiil kalıplaşması ile oluşmuştur (Eraslan, 2012, s. 285).

uzatıkı uguşı yig üstünki götem bağlıg ... (682/1), (610/11) (AY)

üsdünki/üstüngi/üstüngü/üstünki “üstteki, en üstteki, yukarıdaki”

*Üz ‘üst, üst taraf’ sözcüğünün karşılığı üstün (*üs+tün) ve üztün (*üz+tün) sözcükleridir. Her ikisi de +tün ayrılma durumu ekiyle oluşmuştur (Erdal, 2004, s. 330; Tekin, 2016, s. 79). Üze ve üstün sözcükleri birbirleriyle ilişkilidir (Erdal, 2004, s. 332).

bo **üsdünki** şast(i)r-taķı girant-ta yomdaru uķıtmaq üz-e ... (101b/14) (106a/1) (Üİ)

ave ogul ave ana ave sën **üstüngi** ata ... (72b/9) (CC)

köktegil[e]r barça saptı **üstüngü** orun saa tēydi. (72a/18) (CC)

(125b/15)... on törlüg p(a)ramıtlar işin bütürüp üzeliksiz yig **üstünki** köni tüz tukmak atl(ı)g burkan ... (24/10) (AY)

üç törlüg orunlarınğ ornagın yig **üstünki** bütürmek kıltaçı ... (31/16) (AY)

... arıg yig **üstünki** köni tüzünü tuymakıg bulturtaçı tüz erkligke ... (34/7) (AY)

... alkugun barça üzeliksiz yig **üstünki** tüzü köni tuymak burkan kutınga köngül öritip ... (34i/23) (39/3) (AY)

... k(a)ltı nom buşug yig **üstünki** y(a)rıkayur m(e)n ... (82/13) (AY)

... alkunı barça **üstünki** yig edgüke mengike tegürteçi bolayın ... (118/17) (AY)

... begler bramanların ulatı **[üstün]ki** yig uguşlug tözlüglerin [aya]ların kavşurup bir uçlug köngülün t(e)ngri burkanıg ögserler. (124/12) (AY)

uzatıkı uguşı yig **üstünki** götem baglıg ... (682/1), (610/11) (AY)
 ... cştani iligni yig **üstünki** amrak katunı-nıñ körkin blgürüp... (140) (ÇB)
 kavşiki-y-a kutluğ tınlıg aň yig **üstünki** tnri-lerke ... (212) (ÇB)
 taqı anlar, **üstünki** hücreler îminler. (413a/3) (HT-SAKT)
 ‘Ömer bizke va’z u naşihat qılur, taqı özi êkki qat ton keyer tedi erse, oğlu ‘Abdullâh aydı:
 astıngı tonı özining turur, **üstünki** tonnı men ‘âriyat bėrip turur-men, tedi erse, ol şahâba
 tek qaldı. (106/4) (NF)
 astıngı tonı özining turur, **üstünki** tonnı men ‘âriyat bėrip turur men, tedi erse, ol şahâba
 tek qaldı. (106/5) (NF)

üzeki “üstteki”

Üze; (*üz-e) “üst, üzerinde, vasıtasıyla” (üz- büyümek, yetişmek’ten) (Gabain, 1988, s. 95). Sözcük bir zarf-fiil kalıplaşmasından oluşmuştur (Gabain, 1988, s. 290). “Üz” sözcüğü üzre < üz+re yapısında da bulunmaktadır (Tekin, 2003, s. 204). Sözcük, eski verme-bulunma eki –A ile türemiştir (Li, 2004, s. 531; Tekin, 2016, s. 80). “Üze” sözcüğü “üstün” sözcüğüyle de ilişkilidir (Erdal, 2004, s. 332). Sözcüğün etimolojisi hakkında araştırmacılar arasında bir fikir birliği olmadığı açıktır.

biz kulut[lar] ... yolta turu täginmäki [nätä]g törü **üzäki** täginür ärki. (1293) (HT/VI)
 ... şakımunı burkanning adruk adruk yörügler nomlar yöleşürler **üzeki** ... ülgüsüz uzun
 ... (34j/24) (AY)
 ... paoşın et’öz **üzeki** arıg ıduk biş yapığıg bulmak erür. (34p/16) (AY)
 ... birtem öçmek **üzeki** korkınçların tarkarıp ögirtdürgelir sevintürgelir üçün ... (43/1)
 (AY)
 ... ontın singarkı burkanlar erdini sögütler altınınta vaydurı erdini **üzeki** örgünler
 üzesinde olurup. (92/23), (93/1) (AY)
 ... erdini sögütler altınınta vaydurı erdini **üzeki** örgünler üzesinte olurup ... (93/1) (AY)
 ... ölmek **üzeki** korkınçların emgeklerin birtem kiterteçi bolayın ... (118/2) (AY)
 k(a)ltı et’özli isig özlü **üzeki** bodulmak yapşınmakıg yene emgetdeşilerke kor kıtaçılarka
 bulganmak kakımakıg basmak küçsiretmek erür. (226/1) (AY)
 k(a)ltı burkan erdini üzeki nom erdinii **üzeki** bursang kuvrag erdini üzeki tözünler sevmiş
 ç(a)hşap(u)d **üzeki** süzük kirtgünç köngültin yanmamak erür. (237/5), (237/6), (237/7),

(230/23), (231/4), (231/8), (265/18), (268/14), (274/14), (346/9), (409/15), (472/3), (475/13), (511/12), (567/19), (614/7), (n553/4) (AY)

yıryakı “kuzeydeki”

Sözcük < *yırya < *yırı ‘o yan, kuzey’ şeklinde teşekkül etmiştir. Eski verme-bulunma durumu eki +A ile türetilmiş bir yer zarfıdır (Tekin, 2016, s. 130). Sözcük, isim çekim eklerinden +ya ekini alarak kalıplaşmıştır (Korkmaz, 2011, s. 10-12).

... beryeki bodun kurıyağı **yıryakı** öñreki bodun kelti. (T, G10, 17)

yügärüki “şu anki, şimdiki”

Clauson, sözcüğün *yükgerü şeklinde oluştuğunu düşünmektedir (Clauson, 1972, s. 915). Tekin ise bu sözcüğün sözcüğü yüg(g)erü < yüg+gerü biçiminde açıklamıştır (Tekin, 2016, s. 127).

kenki **yügärüki** üdtäki tnl(ı)glar körüp ol antag ädgülärin ötrü bilip eyin boltılar. (1562) (HT/VI)

4.1.1.3.2. Gövde (+) +DA (+) +kı /+ki

andağı/andağı/antağı “oradaki”

Andağı sözcüğü ol işaret zamirinin bulunma durumu eki ile kullanılmış biçimdir. Bu kullanımda, sözcük kökü tamamen değişmektedir (Hacıeminoğlu, 1997, s. 86).

andağı müsülmânlar Zü’lKarneynga aydılar: bolğay mu biziñ birle olar arasında ... (175v2) (KE)

qaçan kim peygâmbar ‘as’qa fermân keldi kim Tebük élinge çerig birle bargıl taqı **andağı** kâfirler birle gazât qılğıl tēp havâ ingen issig erdi. (123/15) (NF)

İdris aydı: bu kerâmetiñ hürmeti meni özün birle kökke ağdurğıl, **andağı** ‘acâyiblerni köreyin ... (20r17) (KE)

andağı hâdimler asrap on eki yaşasa mescid süpürüp çerâğ yaçar ... (166v7) (KE)

özi okıtı, **antağı** savlarnıñ yörüglärniñ täriniñ ırakın körüp öñrädin bärü özi äşidmädük nomlarıg äşidip tañlayu muñadu tapıgçı bağlärinä inçä tep tedi. (1356) (HT/VI)

kim **antağı** kişilär bir tæg äşidgäli boltılar. (1392) (HT/VI)

aradağı “aradaki”

aradağı musulmânlar aydılar kim: Şerî’atta oğlungqa ölüm kelür. (347/6) (NF)

anda kèdin Cebrâî’l kanat tokıdı **aradağı** tamlar, saraylar, yığaçlar kamuğı aradın kitti, yazı boldı. (234r5) (KE)

etözdeki “bedendeki”

Etöz şeklinde kullanılan sözcük et ve öz olmak üzere iki sözcüğün birleşmesinden oluşmuştur (Clauson, 1972, s. 74). Sözcükler tek başlarına da anlamlıdır. Et; et, öz; kendi, öz, vücut anlamlarına gelmektedir (Caferoğlu, 2015, s. 77, 155). Budist ve Manihaist terminolojide ceset ve ruh ifadelerine karşıt olarak ‘canlı ve yaşayan beden’ anlamında kullanılmaktadır (Özbay, 2014, s. 147).

inçip bodıs(a)t(a)vlar bo Montag yangın **et’özdeki** tilteki köngülteki kılınçlarığ kkirsiz tapçasız arıtmakları üze ... (220/7) (AY)

yirtinçüdeki “dünyadaki”

Yirtinçü sözcüğü yer sözcüğüne ikinci bir parça olarak tunçu’nun eklenmesiyle oluşmuştur. Tunçu ‘tıkamak, kapanmak’ anlamındaki tu- ya da tun- fiiline -nçu eklenmiş, böylece ‘tikanma, kapatılma’ ve buradan da ‘kapatılan yer, kapalı mahal’ gibi bir anlam ortaya çıkmıştır. Kaşgari’de (Hamilton, 1998’de belirtildiği üzere) bu terim tunçu-q biçiminde geçmekte, anlamı da ‘nefes alamamak, nefesi tikanmak’ ve hayvanlar için ‘kış uykusu amacıyla ine kapanmak’ şeklinde verilmiştir. Yani yer-tünçü deyiminin, ‘içine kapanılmış olan yer, kapalı yer’ yani ‘dünya’ karşılığı kullanıldığı söylenebilir (Hamilton, 1998, s. 75).²⁰

... qamay **yirtünçüdäki** tınlıy-larnıñ küsüşin inçip ... (XIV, 8) (İKP)

amtı yene t(e)ngirim yok tip y(a)rılıkasar siz bo **yirtinçüdeki** t(ı)nılıglarka sizingülük kedgirgülük ... (34k/22) (AY)

... sukavatı atl(ı)g **yirtinçüdeki** abıta t(e)ngri burkan teg abıta ... (46/21) (AY)

... alku **yirtinçüdeki** tınl(ı)glarığ barça ... içinteki altı p(a)ramıt [iç]inte ... (88/7-9) (AY)

²⁰ Hamilton, Bang ve Gabain’in Türkische Turfantexte I, n. 91’ de yirtinçü sözcüğünün çözümlenmesine dair açıklamalarını aktarmıştır.

... **yirtinçüdeki** ne[ç][e] kamag tınl(ı)g oğlanları barça kop emgeklerintin ozup ... (116/13) (AY)

... **yirtinçüdeki** kop törlüg küsençig mengilerke tükellig bolsunlar ... (120/5) (AY)

bo çambudıvıp [atlı]g **yir]tinçüdeki** neçe kutlug ... [tınl](ı)glar erser .. azu [adın] **yirtinçüdeki** kişiler[ke] ... (123/9) (123/11) (AY)

atı kötrülmiş ayagka tegimlig t(e)ngirim inçip bo **yirtinçüdeki** tınl(ı)glarta bar antag tözünler ıduk tayşing nomdakı y(a)rılıgça yoridaçılar. (149/22) (151/1), (151/10), (155/17), (176/2), (181/13), (296/1), (383/16), (389/13), (405/19), (439/13), (547/10), (547/60), (616/6), (645/2) (AY)

4.1.1.3.3. Gövde (+) +sI (+) (+n) (+) +dA (+) +kı / +ki

arasındağ/arasındaqı/arasındaki “arasındaki”

yarlıg keldi: ol eki tağ **arasındağ** taş üze olturgıl. (121r/1) (KE)

sizing taqı anıng ara yer kök **arasındaqı** tég tefâvut bar. (191/1) (NF)

haq te’âlâ rizâsı üçün qat’ qılsa taqı nefsiñge qahr qılsa, haq te’âlâ taqı qulı **arasındaqı** hicâblar kötrülse heç ‘acîb ğarîb bolmagay. (302/17) (NF)

qayu mu’min ve muvaḥḥid maṅga oğ bolsa kim êkki adaqı **arasındaqı** fercini zinâdın saqlasa taqı êkki engeki **arasındaqı** ağızını ḥarâm yemekdin saqlasa taqı tilini ğıybatdın taqı yalgandın saqlasa taqı men ol kişike oğ turur-men uçmaḥ birle ya’nî kimdin kim bu êkki iş kelür bolsa, ol kişi elbette uçmaḥqa kirmedin qalmaz, tedi. (346/8) (NF)

yana peygambar ‘as aydı: Kim kim oğ bolsa, êkki engeki **arasındaqı** tilini saqlamaq birle, êkki adaqı **arasındaqı** fercini saqlamaq birle, men taqı oğ bolur men ol kimerseke uçtmah birle tēp aydı.(382/3/4) (NF)

ey Zekerıyyâ, bilgil, âgâh bolğıl kim bu ḥased qılğuçı benim fażlımqa öwkelig turur taqı qullarım **arasındaqı** qısmat qılğanımğa râzî bolmaz, tēp aydı. (414/5) (NF)

aydı: bular seniñ oğlanların **arasındaqı** yalawaçlar tururlar. (19v/10) (KE)

... açdı barmak-ları arasını açuqluq, iki barmak **arasındaqı** açuqluq ol öng tişleri seyrek kişi ... (68/4) (ME)

mervıng **arasındaqı** kumning içi tâ murğab suyınıng ayakığaça. (94b/6) (ŞT)

bâg **arasındaki** bostândur yüzi

sanasın kim bir gülistândur yüzi (1649) (MT)

üzesindeki “üzerindeki, üstündeki”

İbnü Mes’ûd aytur: Eger qudratım bolsa erdi, peygâmbar **üzesindeki** necâsatnı kêterger erdim... (12/6) (NF)

taqı **üzesindeki** taşlarnı kêterdi, taqı bu Bilâlnı yerindin qopardı. (97/9) (NF)

... qara taş **üzesindeki** qara qarınçanıñ teprengenini körer hem taqı bilür. (229/13) (NF)

... bu teweniñ **üzesindeki** hatun ne hatun turur? (415/6) (NF)

tegresindeki “çevresindeki”

Aydılar: Ke’nânğa taqı Ken’ân **tegresindeki** halkğa yalavaçlık tegürür, taqı közleri körmes (19) tédiler. (93v18) (KE)

yirtinçüsinteki “dünyasındaki”

antag antag künte yalanguk **yirtinçüsinteki** çang bag[lıg] kuotau atl(ı)g kişi özlüglerig [ölürt]miş üçün ökünüp tuyunup ... (14/13) (AY)

... asurılar kumbandılar kınarılar mohoragılar ulatı yalanguk **yirtinçüsinteki** iligler kanlar bolar barça köni törüçe köni nomça yirtinçüke asıg tusu kılınlar erti. (400/20) (542/15) (AY)

... brahmalok azrua .. **[yir]tinçüsinteki** mengimin .. bo nom [erdinig tınglaga]lı .. barı tegingey m(e)n .. (668/19) (AY)

4.1.1.3.4. Gövde (+) +kı / +ki (+) +dA / +ta

başdınkıta “ilkinde, baştakinde”

... m(e)n **başdınkıda** başdınkı y(i)ti süzük köngülüm üze ol ol tınl(ı)glarig ölürtmiş ... (11/11) (AY)

inçe k(a)ltı bodıs(a)t(a)vlar **başdınkıda** başdınkı yinçe köngülke tükelligler üçün ç(a)hşap(u)d baguluk tıtagıg kılmaqlar. (277/13) (AY)

... ötrü ol iligler kanlar **başdınkıda** başdınkı yig tapıg udug üze manga tapıg udug ağır ayag kılmaqlar. (413/19) (AY)

... sakınu sözleyü yitinçsiz **başdınkıda** başdınkı ulug ögrünçlüg sevinçlig inçkü menig bulgaylar. (415/4) (AY)

kalıtı körüm-ke tegmiş-l(e)r örütüp bulduq-ta **başdınkıta** başdınkı bölüklüg niz-vani-(a)r-ning yöründe kin. (125b/1-2-3) (Üİ)

kelmedük üdki **başdınkıta** başdınkı niz-vanil(a)r-ta birgerü bululur iki öçmek-l(e)r.
(125b/3) (Üİ)

öngrekide “öncekinde”

... közim emigim tepreyür **öngrekide** öngişük .. okın yürekimke ursukmış teg .. sıkılır
... (621/8) (AY)

... burunı övişip kötütser .. kulgakı tilgeni itigi öngi bolsar **öngrekide** ... (595/15) (AY)

... küçi yitmişçe suv yüdtürüp tavrata iltip ol köl suvı **öngrekide** ikileyü tolı bolmışda ...
604/9) (AY)

4.1.1.3.5. Gövde (+) +kı / +ki (+) +lAr

asrakılar “aşağıdakiler, alttakiler”

*Ast köküne dayanan (Clauson, 1972, s. 250) asra’nın XI. yüzyıldan itibaren ‘esre’ ve daha sonra da ‘isre’ biçimleri görülmektedir (Hacıeminoğlu, 1996, s.82). Tekin yer zarfları türeten +rA ekini alan asra sözcüğünü *as ‘aşağı, alt, alt kısım’ köküne dayandırmıştır. (Tekin, 2016, s. 83).

sen ök bir m̂nga küç kamuğ eğgüke
elig **asrakılar**²¹ yükin yüdgüke (1785) (KB)

kiğinkiler “sonrakiler”

koğtımız anıñ üze **kiğinkiler** içinde. (34/36b1) (RN)

üsdüinkiler/üzdüinkiler “üsttekiler”

bo **üsdünki-l(e)r** erür başdınkı padak. (124a/10) (Üİ)

bo **üsdünki-l(e)r** erür üçünç padak. (125b/6) (Üİ)

bo **üzdüink-i-l(e)r** erür ikinti padak. (124b/14-15) (Üİ)

4.1.1.3.6. Gövde (+) +ki (+) +ler (+) +ke

kiğinkilerke “sonrakilere”

²¹ “elig asrakılar” beyit bağlamında dolaylı olarak hükümdarın hizmetindekiler, tebaa, uyruk vb. anlamlara gelmektedir.

kıldımız anlarını keçigililer hem meşel **kiğinkile[rke]**. (36/61a1) (RN)

kinkilerke “sonrakilere”

kinkilerke ulalmakı bolsun sadu edgü. (344/3) (AY)

yirtinçülerke “dünyadakilere”

... netegin tiptiser qaltı **yirtinçü-deki-l(e)r-ke** yomqı-qa bililmiş üçün ... (108b/15) (Üİ)

4.1.1.3.7. Gövde (+) +kI (+) +sI

aşnukısı “öncekisi”

aşnukısı tavar buşu titir .. nom buşuning yene biş törlüg yig asıgı bar titir ... (162/11) (AY)

kinkisi “sonrakisi”

kinkisi nom buşu titir. (162/10) (AY)

(körmek) üzekisi “görmedeki”

... emgek-ig körmek **üzekisi** tarıqu tüketdükte. (107a/1-8) (Üİ)

4.1.1.3.8. Gövde (+) +kı (+) +ğ

asrakığ “aşağıdakini, alttakini”

yime edgü tutğıl elig **asrakığ**

yigü içgü birgil bütür oprakığ (4527) (KB)

ozakığ “öncekini”

bitip koğmasa erdi bilge bügü

bizingde **ozakığ** kim erdi tigü (2699) (KB)

4.1.1.3.9. Gövde (+) +kı / +ki (+) +lAr (+) +nIn

aşnukılarnıñ “öncekilerin, evvelkilerin”

kaçan kim aytılsa olarkı: negü indürdi İdingiz ? Ayurlar: **aşnukılarnıñ** bitimiş sörçekleri. (30/38b3) (RN)

öñrekilärniñ “öñcekilerin”

... tümän bärä taglarda arkular satgap bulıtıg tumanıg bardı **öñräkilärniñ** barmış b(ä)lgüsinçä ... (1634) (HT/VI)

4.1.1.3.10. Gövde (+) +kı (+) lar (+) +ı (+) +ğ

asrakılarıg “aşağıdakileri, alttakileri”

elig **asrakılarığ** negü teg tutğusın ayur (LXIV) (KB)

bâb elig **asrakılarığ** neteg tutğusın ayur (0060) (KB)

4.1.1.3.11. Gövde (+) +ki (+) +n

öngrekin “öñcekini”

... nızvanılıg sıkıg tangıglartın ozgurayın tip **öngrekin** monçulayu bugünü sakınu y(a)rılıkamaz. (34s/16) (AY)

... amtı m(e)n bo kamag biş ajun tınl(ı)g oğlanlarınga iki y(i)g(i)rmi bölüklüg nom nomlap asıg tusu kılayın tip **öngrekin** sakınu bugünü y(a)rılıkamaz. (34ş/19) (AY)

4.1.1.3.12. Gövde (+) +de (+) +ki (+) +ler (+) +niñ

üstindekilerning “üstündekilerin”

taķı endâza kıldı anıng içinde yir **üstindekilerning** rûzîlerini, tört kün içinde, tüz, sorğanlarğa (455b/8) (HT-SAKT)

4.1.1.3.13. Gövde (+) +kı / +ki (+) +dIn

ozakıdın “öñcekinden”

ozakıdın biterrek iki türlüg

irürsen dâimâ hem iki sözlüg (3605) (HŞ)

4.1.1.3.14. Gövde (+) +kı (+) +lar (+) +da

ozakılarda “öñcekilerde”

Yâ‘ni ey **ozakılarda** yawuzraqı kim erdi bilür-mü sen? (241v11) (KE)

4.1.1.3.15. Gövde (+) +ki (+) +si (+) +n

öngdünkisin “öndekini”

basakı bir padağ üz-e tüger **öngdünkisin**. (114a/4-5) (Üİ)

4.1.1.3.16. Gövde (+) +ki (+) si (+) (+n) +de

öngdünkisinde “öncekisinde”

... nom-nung toğmaq-ın öçmek-ning bululmaq-ı **öngdünkisinde** öngi üçün ... (117b/2) (Üİ)

4.1.1.3.17. Gövde (+) +leri (+) (+n) +de (+) +ki

yirtinçülerinteki “dünyalarındaki”

... ap yme yalanguk **yirtinçülerinteki** alku törlüg körkde mengizde öngde b(e)lgüde itigde yaratıgda ... (44/22) (AY)

4.1.1.3.18. Gövde (+) +si (+n) (+) +de (+) +ki (+) +ler

tegresindeki ler “çevresindekiler, etrafındakiler”

kağdulug boldı yana bir âh tedi ağzındın ot çıktı **tegresindeki ler** köydi ... (136r9) (KE)

4.1.2. Yabancı Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

4.1.2.1. Sözcük (+) +DA (+) +kı / ki / +ğı

‘âlam Ar. “Dünya, cihan” (Devellioğlu, 2010, s. 30)

‘âlemdaki “dünyadaki, kainattaki”

peygâmbar ‘as qaçan kim mezkûr êllerni haq te‘âlânın̂ nuşratı birle açtı erse, tiledi kim etrâf **‘âlamdağı** meliklerke, pâdşâhlarqa elçi ıda bërse ... (77/11) (NF)

mevliniñ yüz miñ uluğ rahmı bar, toğsan toğuznı kamuğ **‘âlemdağı** mü’minlerge bergüsi ... (17v7) (KE)

astrayastırış Skr. “Trayastrimśâh. Budizm’de her birinde ilahi varlıkların bulunduğu göğün otuz üç katı” (Çetin, 2017, s. 427)

astrayastırışdaki “göğün otuz üçüncü katındaki”

azrua hormuztaning tokizlari üze adakinta tapinturulmiş *astrayastırışdaki* t(e)ngriler
<üze> ayatılmış çaytıka yükünür men ... (31/24) (AY)

ajun Soğd. “Yaşam, dünya” (Clauson, 1972, s. 28)

ajuntağı “dünyadaki”

... ol ol tınl(ı)glarig yılkı *ajuntağı* açığ tarka emgeklerintin ozguka kutrulguka b(e)k ...
(11/22) (AY)

... bo *ajuntağı* közünür üdki burkanların kuo kelig edremlig küçlerin körkitemkleri
ugrinta ... (126/19) (AY)

... kin *ajuntağı* tüşinge utlısına bo üçegüke ilinmemek yapşınmamak erür. (169/15),
(217/4), (225/13), (227/1), (271/10), (228/2), (228/5), (228/7), (228/13), (228/21),
(229/4), (275/23), (419/12), (517/20), (570/18) (AY)

dünyâ Ar. “İçinde yaşadığımız âlem, yer yuvarlağı” (Devellioğlu, 2010, s. 220)

dünyâdaki “dünyadaki”

bu *dünyâdaki* hindûlar taqı hâbeşîler cümlesi anıñ uruğdın turur, tēp aydı. (339/1) (NF)

dyan (diyan) Skr. “Dhyâna; meditasyon, istiğrak” (Özönder, 1998, s.143; Caferoğlu,
2015, s. 67)

dyantağı “meditasyondaki”

ikinti köngül-süz *dyan-tağı* öçmek-tin. (105b/14) (Üİ)

‘eng’ ilki saķınçsız *dyantağı* içmek ikinti öçmek *dyantağı* öçmek. (100a/9-10) (Üİ)

endâm Far. “Vücut, beden, insanın âzâsı, biçim, boy, cisim” (Devellioğlu, 2010, s. 253)

endâmdağı “vücudundaki, bedenindeki, tenindeki”

üdre uyat *endâmdağı* şış bolur. (120r1) (KE)

eyvân Far. “Büyü sofa, divanhâne, köşk, çardak” (Devellioğlu, 2010, s. 279)

eyvândağı “büyük sofadaki, çardaktaki”

yazlu bu *eyvândağı* anlar-durur

ne kim işitdñ-ise bunlar-durur (1959) (MT)

havâ Ar. “Hava” (Devellioğlu, 2010, s. 395)

havâdaki “havadaki”

Hâq Süleymân peygambar ‘as’qa perîlerni taqı şeytânların taqı yabandaqı keyiklerini taqı **havâdaki** quşların taqı üç yüz nikâhlı hâatunı bar erdi... (209/15) (NF)

mahalle Ar. “Bir şehir veya kasabanın, bölündüğü kısımlardan her biri” (Devellioğlu, 2010, s. 650)

maḥalledeki “mahalledeki”

avval bardı ol çetükni êwindin çıqardı, öngin **maḥalledeki** kişiğe bêrdi. (312/10) (NF)

meydan Ar. “geniş, açık, düz yer, alan” (Devellioğlu, 2010, s. 741)

meydandaki “alandaki”

meydandaki şol oğlanı tutuñ ... (D248) (DK)

nom Soğd. “Dharma, din, öğreti, töre, yasa, kanun” (Buddhist eserlerde) (Clauson, 1972, s. 777; Caferoğlu, 2015, s. 137; Ölmez, 2017, s. 528)

nomdaki “öğretideki”

... antag tözünler ıduk tayşing **nomdaki** y(a)rılıgça yorıdaçılar .. bar yme antag tınl(ı)glar ıduk tayşing **nomdaki** y(a)rılıgça yorımadaçılar ... (150/2), (150/4) (AY)

kavşıkıya kim kayu tınl(ı)glar ap ıduk tayşing **nomdaki** yorıgça yorıgalı udaçı bolsunlar .. ap yme ıduk tayşing **nomdaki** yorıgça yorıgalı umadaçı bolsun. (150/13) (150/15) (158/22) (AY)

säkiz kizlägig üç **nomdaki** u[jik]larig ediz ärkäçläntürdi. (1657) (HT/VI)

anın k(ä)ntü özi kâzmiş uluşların yomkı eltdi üç ağılı[k] **nomdaki** k(ä)rg(ä)klig bitiglärig. (1661) (HT/VI)

... birök alku **nomtaḳı** bilmetin öçmekig tuṭa sözleser ... (120a/11) (Üİ)

rûzgâr Far. “Zaman, devir” (Devellioğlu, 2010, s. 1054)

rûzgârdağı “zamandaki”

... aymışlar: ol **rûzgârdağı** melik bir tul urağutnı cüftlikge aldı, burunḳı eridin bir kızı bar erdi ... (68r11) (KE)

şaf A. “Dizi, sıra” (Devellioğlu, 2010, s. 1062).

şafdağı “sıradaki”

üçüncü *şafdağı* ma‘rûf baylar

yana törtinçü *şafdağı* çığaylar (2905) (HŞ)

bişinçü *şafdağı* hâcatlıg kişiler

sakışsız anda soñ irkek tişiler (2905) (HŞ)

sahrâ Ar. “Kır, çöl, ova” (Devellioğlu, 2010, s. 1066) *sahrâdağı* “çöldeki”

... *şahrâdağı* nè kim yılqı qara bar, cümlesini sanga bağışladım haq te‘âlânıñ rizâsı üçün, tedi erse ... (212/11) (NF)

sansar Toh. “Samsâr < samsâra; ölümlülerin yaşadığı dünya, acı çekilen dünya, kısır döngülü dünya” (Ölmez, 2017, s.535)

sansartağı “maddi dünyada bulunan” (Caferoğlu, 2015, s. 197)

anı üçün kimler birök bo üç törlüg et’özlerig könisinçe uksarlar bilserler ötrü olar t(e)rk üdün *sansartaki* togmak ölmeklig ... (38/23) (AY)

kamag *sansartaki* bilgülük nomlarıg ... (44/7) (AY)

burkan atı kötrülmiş yme bo *sansartaki* tınl(ı)glarıñ monçulayu ayur ötünmişlerinte montag sakıntı. (72/10) (AY)

m(e)n amtı tolp *sansartaki* tınl(ı)glar üçün üzeliksiz üskünti yig burkan kutı küsüşin teprençsiz yayılmaksız ... (615/20) (AY)

... udumbar çeçek teg odgurak togmış törümiş tolu *sansartaki* tınl(ı)glarıñ toğı yumşıkı tip titmiş. (682/3) (AY)

saraydağı F. “Sarây” (Argunşah ve Güner, 2015, s. 805)

saraydağı “saraydaki”

bêltirdegi bês hıvluk bêsı bile kulunlamış *saraydağı* sarı aygır savlavlatı kişnemiş ol kaz[ı]dır. (60b/38, 39) (CC)

sudur Skr. “Sûtra; Buddha’nın öğretisi kitaplarının genel adı, Buddhist külliyatın en önemli parçası” (Ölmez, 2017, s. 539)

sudurtağı “öğreti kitabındaki”

inçe k(a)ltı sadarmapundarik atl(ı)g *sudurtağı* y(a)rılıgıg tutmak üze tayşingda iki y(i)g(i)rmi bölük tükel titir savşingda üç egsük tokuz bölük titir. (276/15) (AY)

birök m(a)haparınırvan **sudurtakı** y(a)rılıgı tutmak üze savşında iki y(i)g(i)rmi bölük tükel titir. (277/8) (AY)

şastır Skr. “Şâstra; eser, din ve akaid kitabı” (Özönder, 1998, s.177)

şastırtakı; eserdeki

... birök **şastırtakı** yörügüg tutmak üze tayşında iki y(i)g(i)rmi bölük tükel titir. (278/2) (AY)

... **şastırtakı** yörügke .. iyin kezigçe adırtılıg .. ötrü körkitü sözleyin ... (589/6) (AY)

bitürkelir üçün bo **şast(i)rtakı** yörüg töz-in tüzü yapa kergeklep ... (100b/17) (Üİ)

... üsdünki **şast(i)rtakı** girant-ta yomdaru ukıtmak üz-e akıgsız-nıng ... (101b/14) (Üİ)

uçmak/ uçmağ Soğd. “Cennet” (Clauson; 1972, s. 257)

uçmaktağı/uçmağdağı “cennetteki”

aydı: **Uçmağdağı** za^cferândın yedim, tedi. (33r13) (KE)

... ey Muhammed **uçmağdağı** hûrlarınñ körkini dünyâda ekegüge berdim ... (67r4) (KE)

... ya^cni **uçmağdağı** ornumnı aldurgay-men tep qorqar-men. (81r13) (KE)

...barmışda **uçmağdağı** körgegen ni^cmetler üçün hasretleri artsun ... (10r6) (KE)

yazıklarnı koyup yürüp yügrüp arma[y]ın yétmege **uçmaktağı** élbek mênğü toyga ... (75b/4, 5) (CC)

yâban Far. “Çöl, sahrâ” (Devellioğlu, 2010, s. 1345)

yâbandağı/yâbândağı “çöldeki”

ben evümde bulıçak sûsenleri

n’iderem **yâbandağı** gülşenleri (1746) (MT)

haq Süleymân peygambar ‘as’qa perîlerni taqı şeytânların taqı **yabandağı** keyiklerini taqı havâdağı quşların taqı üç yüz nikâhlı hatunı bar erdi... (209/15) (NF)

... yéti kat yer ve kök **yâbândağı** halka menizlig, tegresinde âyete'l-kürsî bitiglig ... (218v10) (KE)

zamân Ar. “Zaman, vakit, devir, çağ” (Devellioğlu, 2010, s. 1372)

zamândağı “zamandaki”

olça özleridin burunğı **zamândağı** meşâyîhdür. (T766b12) (HM)

zindân Far. “Karanlık yeraltı hapishanesi” (Devellioğlu, 2010, s. 1384)

zindândağı “zindandaki”

andın soñ aydı: ey meniñ **zindândağı** eki koldaşım. (88v10) (KE)

4.1.2.1.1. Sözcük (+) +I (+) (+n) +DA (+) +kı / +ğı / +gi

ajun Soğd. “Yaşam, dünya” (Clauson, 1972, s. 28)

ajunıntakı “yaşamındaki”

... inçip bizing yılkı **ajunıntakı** ozguluk kurtulguluk üdümüz künümüz takı. (6/22) (AY)

... ol çang bağlğ kuo-tau atl(ı)g kişi .. ölürgüçi yılkı **ajunıntakı** ança ança tınl(ı)glar yılkı ajunıntın ozup kişi ajunıta to[ogdılar]. (14/22) (AY)

ol buyanınğ küçinte sen ölümişçe tınl(ı)glar ok yılkı **ajunıntakı** emgekdin ozsun kutrulsunlar tip kut koluntung .. bo tıltagdın ol ança tınl(ı)glar yılkı **ajunıntakı** emgekdin ozup kişi ajunıda togdılar. (15/19-22) , (20/8), (169/9), (532/15) (AY)

bun Soğd. “Temel, esas, asıl” (Nadelyayev, Nasılov, Tenişev ve Şçerbak, 1969, s. 124; Özönder, 1998, s. 142)

bunındağı “aslında”

... enetkek-çe **bunındağı** yangça erser bo kök ƙalıƙnıng basa-sında bar ulatı tigüçi ... (100a/6) (Üİ)

dervend Far. “Der-bend; boğaz, dar geçit” (Devellioğlu, 2010, s. 198)

dervendindeki “geçidindeki”

dervendindeki demür ƙapuyı ƙapup alan, altmış ƙutam ala gönderinüñ ... (D150/V83) (DK)

hâlet Ar. “Hâlât; hâl, sûret, keyfiyet” (Devellioğlu, 2010, s. 364)

hâletindeki “hâlindeki”

munuñ faƙırlıƙ **hâletindeki** bir faƙîr dostı safardan kildi.(130/8) (GT)

hazret Ar. “saygı, saymak üzere büyüklere verilen unvan” (Devellioğlu, 2010, s. 404)
anlamına gelen bu sözcük, aşağıdaki cümlede makam, huzur vb. anlamları karşılamak üzere kullanılmıştır.

hazretindeki “huzurundaki, makamındaki”

selâtin **hazretindeki** müdemânın edeb-lerinden biri ol durur kim. (216/4) (GT)

vakt Ar. “Zaman, vakit, saat” (Devellioğlu, 2010, 1323)

vaqtındağı/vaqtındaki “dönemindeki, devrindeki, zamanındaki”

Lokman **vaqtındağı** sultân öwkelep Loqmânın oğlu birle tirigle kuyugğa saldı ... (164v9) (KE)

ey Qurayş qabılası, ey Mekke hâlâyıqı, sizning ol câhiliyyat **vaqtındağı** ululuqunguznı haq te’âlâ kêterdi taqı mâllaringızın menim adaqım altında qıldı.(51/7) (NF)

... Nûh **vaqtındağı** âb-dânlık kıyâmetğa tēgi bolmağay tēmişler. (23r11) (KE)

vilâyet Ar. “il” (Devellioğlu, 2010, s. 1341)

vilâyetındağı “ilindeki”

Şâm **vilâyetındağı** melikniñ bir fâtıma atlığ kızı bar ırđı ... (182v10) (KE)

4.1.2.1.2. Sözcük (+) +I (+) +dA (+) +ki / +ğı

hıdmet Ar. “İş, hizmet” (Devellioğlu, 2010, s. 423)

hıdmetındağı “hizmetindeki”

alar **hıdmetındağı** aşhâb digendürler kim hayf bu öydin kim haylî yahşi öy irdi. (T761b7) (HM)

kûy Ar. “Köy, mahalle, sevgilinin bulunduğu yer” (Devellioğlu, 2010, s. 612)

kûyideki “sevgilinin bulunduğu yerdeki”

yâr **kûyideki** tam sin sin mângâ püşt ü penâh

sâye-i lutfunğı sal çün saña kildi tâ yana (18/3) (BD)

zamân Ar. “Zaman, vakit, devir, çağ” (Devellioğlu, 2010, s. 1372)

zamânındağı “zamanındaki”

bu fâkîr Mecâlisü'n-Nefâyis atlıg kitâbıda kim şâhib-kırân **zamânıdağı** nazm ehli zikride bitip men ... (T766b21) (HM)

4.1.2.1.3. Sözcük (+) +m (+) +da (+) +ğı

hazîne Ar. "Devlet malının, devlet parasının saklandığı yer" (Devellioğlu, 2010, s. 404)
hazînemdağı "hazinemdeki"

... **hazînemdağı** mâlım, altunum kümüşümni, yâkûtım gevherimni çıgaylarga bergey-men ... (80r21) (KE)

4.1.2.1.4. Sözcük (+) +sı (+) (+n) +da (+) +kı

sahrâ Ar. "Kır, çöl, ova" (Devellioğlu, 2010, s. 1066)
şahrâsındağı "çölündeki"

erte çıqmış zavâl vaqtında tamûz isiginde Mekkening **şahrâsındağı** qızmış taşlar üze yalینگ ağnar taqı ol tenlerini ol qızmış taşlar köydürür taqı aytur ... (315/16) (NF)

4.1.2.1.5. Sözcük (+) +si (+) +da (+) +ğı

Medrese Ar. "Eskiden içinde dînî dersler okutulan yer, ders gören talebenin, içinde yatıp kalktıkları binâ" (Devellioğlu, 2010, s. 693) *medresesidağı "medresesindeki"*

her kün Gevher-şâd Ağa **medresesidağı** tâlib-i ilmler bir bâğda maḥabbet tutup boğra pişiredürler irmişler. (T771b6) (HM)

4.1.2.2. Sözcük (+) +GI

avval/evvel Ar. "Önce, ilk, birinci, başlangıç" (Devellioğlu, 2010, s.277)

avvalkı/evvelki/evvelgi/evvelgi "önceki"

ey Mûsâ yâ kemşür mü sen azu kim bolsa-miz **avvalkı** kemişgen teg. (31/54a3) (RN)

yok tapungu meger ol, tirgüzür taqı öldürür, İdingiz taqı **avvalkı** atalarınızning erkligi. (473b/2) (HT-SAKT)

yâ **avvalkı** atalarımız mu? Aygıl: Ḥaḳîkat üze avvalkılar taqı âFırkılar cem' kılınmış tururlar ... (512a/8) (HT-SAKT)

taqı işitmedük munı **avvalkı** atalarımız arasında. (372a/1) (HT-SAKT)

bilmedük mü bolğusın, ya'nî 'âciz mü bolduk **avvalkı** yaratmak birle? Anlar şübhe içinde, yangı yaratmaqđın. (495b/7) (HT-SAKT)

tiyü kaç cam anıñ tig içti қоş қоş
velî **avvalqı** tig қайда болur hoş (1470) (HŞ)

yana bu tâyifa barıp duşmanqa qarşu tursun; **avvalqı** tâyifa kelsün, anlar taqı bir rek'ât
namâz qırâ'atsız qılsunlar, taqı selâm børsünler. (40/11) (NF)

avvalqı faşl (91/8) (NF)

avvalqı kişike diyet vâcib bolmas, anıñg üçün kim anıñg def'i birle taqı êkinçi ölmedi.
(189/2) (NF)

... neteg kim **avvalqı** bâbnunğ altınç faşlında beyân qılındı. (240/16) (NF)

İsa peygâmbar 'as aydı: Helâk bolsun ol songraqı cüftleringe kim **avvalqı** cüftleringe
baqıp i'tibâr qılmadılar, tedi. (398/17) (NF)

... **avvalqı** bâbnunğ altınç faşlında beyân qılındı. (2/2), (273/13), (153/7), (229/4), (334/14)
(NF)

avvalğı maqâlât, ol hâzret bile bu faqîr arasında ötken ittifâk-ı umûr ve ğarâbetliğ sözler
kim andın alarnıñ bu faqîrğa iltifât ve huşûsiyyeti zâhîr bolur. (T760a20) (HM)

avvalğı maqâlet alar bile bu faqîr arasında ötken ittifâk-ı umûr ve ğarâbetliğ sözler kim
andın alarnıñ bu faqîrğa huşûsiyyet ve iltifâtları ma'lum bolur. (T759a1) (HM)

faqîrğa **avvalğı** neşât u ferağ birge on belki yüz boldı. (T763a24) (HM)

Faqîr Hâzret-i Mevlevî meşnevîsining **avvalğı** beytin münâsebet cihetidin tazmin kılıp
irdim ... (T763b15) (HM)

amma tuhfetü'l-faqîri'l-haqîr resmi bile hamsening **avvalğı** defteride Hayretü'l-Ebrâr
alarnıñ vaşfıda kim vaşfğa sıgmas ... (T768b17) (HM)

aymışlar: **evvelğı** yıl qahtlıqda altın kümüşlerin bėrip aşlıq aldılar ... (92v20) (KE)

... **evvelğı** şeri'atda pād-şâhlarğa taḥiyyat ṭariķı birle erdi, biziñ yalavaçımız şeri'atinde
mensûḥ boldı ... (107r13) (KE)

kamuğı qarardı **evvelğı** ḥâlinga öwrüldi, yana aydı: bu sarây üstige çıķıl. (177r10) (KE)
yana aydılar: du'â kılıl **evvelğı** ḥâlinga barsun. (205r13) (KE)

Cebre'il meniñ birle erdi, **evvelğı** kat kökge teğdimiz erse destûr tiledi, kim-sen? teğdiler
... (208v10) (KE)

... amma aşl-ı maṭla'da **evvelğı** mısrâ'nıñ bir lafzı bile songğı mısrâ'nıñ bir lafzıda
taḥallûf kılıpdur. (b32a/25) (ML)

evvelgi bâb selâtin sîreti içinde turur. (15/12) (GT)

evvelgi bâb ḥikâyet. (16/7) (GT)

anlarnıñ esbâb-ı ma‘aşını **evvelgi** kâ‘ide öze müheyyâ kıldılar. (58/10) (GT)

evvelgi mu‘allimniñ köñlin hoş itip burunğı yirine kiçürüp tururlar. (282/10) (GT)

aydı: atğıl anı qorqmağıl, ewrer-miz anı **evvelkı** şûretinge. (31/41b2) (RN)

... eşitmedimiz munı **evvelkı** atalarımız içinde. (32/28b1) (RN)

tanğrı yok meger ol tirgüzer hem öldürür, sizing idingiz **evvelkı** atalarınız idisi. (36/76b1) (RN)

... anıñ içinde ölümni meger **evvelkı** küdezdi olarnı tamuğ kınıdın. (36/88a1) (RN)

taranıp **evvelkı** bilmezlik çıkmakı teg. (33/2b1) (RN)

ermez mü meger **evvelkı** ölümümüz, ermez-miz biz yandıra qoparmışlardın. (36/83a1) (RN)

aydı: **evvelkı** kün yüzlerimiz sargardğay, ekinçi künde kızargay, üçünçi kün qarargay ‘azâb yetilgey. (35v21) (KE)

ekinçi **evvelkı** körkümni maña kayta bėrgil, üçünçi közümni körer kılğıl. (109r9) (KE)

Zeliĥa aydı: evvel ĥacetim ol turur kim yigitlikimni maña kayta bėrsün, **evvelkı** körküm ... (109r13) (KE)

yana bir rivâyetde kamuğ kirdiler sorup sözleştiler, cevâb aydılar, **evvelkı** ĥâlğa bardılar. (179r10) (KE)

Mübeşşerege aydılar: bu yetimni **evvelkı** tonlar birle ok tutğıl arığ tonlar keydürmegil ... (188v11) (KE)

... maşsûdım ol turur kim **evvelkı** yalavaçlık kelmışde yörgeyip yatқан kilimni maña bėrgil ... (193v10) (KE)

sağ qolda **evvelki** örgede Kün Ĥanning uluğ oğlı Qayını olurtdılar. (81a11) (ŞT)

sol yandağı **evvelki** örgede Kök ĥanning uluğ oğlı Bayındırını olurtdılar. (81b/7) (ŞT)

4.1.2.3. Sözcük (+) +IAr (+) +DA (+) +kı / +ki

ajun Soğd. “Yaşam, dünya” (Clauson, 1972, s. 28)

ajunlartaki “dünyalardaki”

biz kamagun yılkılarınğ öngre yalanguk **ajunlartaki** ayıg kılınç[lar kü]çinte bo ugurta yılkı ajun[ın]ta togdumuz erti. (6/15) (AY)

... osuglug çın kirtü belgüler barça öngre öngre **ajunlartaki** burkanlarığ tuşmış ögmış ... (126/15) (AY)

bo tözün tıtsılarnıñ öngre **ajunlartaki** savların okıtu y(a)rıkamış bölük ol ... (271/7), (228/13), (228/21), (271/10) (AY)

dyan (diyan) Skr.” *Dhyâna; meditasyon, istiğrak*” (Özönder, 1998, s.143; Caferoğlu, 2015, s. 67)

dyanlartaki “eserlerdeki”

birdemleti tiptimiş-i erser adırur iki ***dyan-l(a)rtaki*** öçmekig ulatı toğup öçmiş-teki öçmekig bo iki ***dyanl(a)rtaki*** öçmek-te ulatı-l(a)r neçe tıdsar yme kin toğdaçı köngül köngül-teki nom-l(a)rıg inçip ülgülüg tenglig erür. (Üİ) (117b/10-11-12)

şehar Far. “*Şehr; şehir, büyük belde, büyük kent*” (Devellioğlu, 2010, s. 1050)

şeharlerdeki “şehirlerdeki”

... könglüm andağ tiler kim siz Bağdâd şehrinde qâzî bolsangız, cümle ***şeharlerdeki*** qâzîler sizing fermâningızda bolsa... (196/3) (NF)

vilâyet Ar. “*il*” (Devellioğlu, 2010, s. 1341)

vilâyetlerdeki “illerdeki”

İbrahim duâ kıldı ol ***vilâyetlerdeki*** kollar ürnürler un toldı ... (42v11-12) (KE)

4.1.2.4. Sözcük (+) +kı (+) +lar (+) +nı

avval/evvel Ar. “*Önce, ilk, birinci, başlangıç*” (Devellioğlu, 2010, s.277)

avvalkıların “öncekilerin”

ol vaktın kim okunur anıng üze ayatlarımız, aydı: “***Avvalkıların*** bâtıll sözleri.” (567b/8) (HT-SAKT)

evvelkıların “öncekilerin”

... né kim çın-ok öñdin keçti, eger yansalar çın-ok keçti ***evvelkıların*** sünneti. (28/85b1) (RN)

helâk kıldımız olarda katığrak tutmağın, keçti ***evvelkıların*** meşeli. (36/38b3) (RN)

toğuzunçı kurbanlık etini yemek buyurdi, ***evvelkıların*** kurbân kılğanın ot yer erdi. (194v18) (KE)

4.1.2.5. Sözcük (+) +kı (+) +lar

avval Ar. “*Önce, ilk, birinci, başlangıç*” (Devellioğlu, 2010, s.277)

avvalklar “öncekiler”

bakmazlar mu meger ***avvalklar*** yolunga hiç. (33/83b3) (RN)

4.1.2.6. Sözcük (+) +kı (+) +lAr (+) +dIn

avval/evvel Ar. “Önce, ilk, birinci, başlangıç” (Devellioğlu, 2010, s.277)

avvalkıların/evvelkıların “öncekilerden”

bir uluğ cemâ'at **avvalkıların** taķı bir az cemâ'at songların. (511b/2) (HT-SAKT)

... taķı ayturlar kim bu Muḥammedning körgüzgen nişânı qatıg sihr turur, ulaşı **avvalkıların** kelgen sihr turur tēp ayturlar. (35/6) (NF)

eger bolsa bizing üstümüzde pend **evvelkıların** bolğatımız Tanğrının ḥâliş kulları. (34/43b2) (RN)

4.1.2.7. Sözcük (+) +kı (+) +dın

evvel Ar. “Önce, ilk, birinci, başlangıç” (Devellioğlu, 2010, s.277)

evvelkıdın “öncekinden”

Zelihâ aydı: **evvelkıdın** hâli sewüglüküm ziyâderak turur. (109r2) (KE)

... öz mâlımızdın saḥa sercân kıla bereliñ **evvelkıdın** eğgürek ... (179v17) (KE)

4.1.2.8. Sözcük (+) kı (+) +lAr (+) +nI

avval Ar. “Önce, ilk, birinci, başlangıç” (Devellioğlu, 2010, s.277)

avvalkıların “öncekileri”

helâk kılmaduķ mu **avvalkıların**? (560a/7) (HT-SAKT)

yığduķ sizni taķı **avvalkıların**. (561a/1) (HT-SAKT)

4.1.2.9. Sözcük (+) +da (+) +ğı (+) +lar

tamuḥ/tamug Soğd. (tamu) “Cehennem” (Sözcük muhtemelen İran dillerinden ödünç alınmıştır) (Clauson, 1972, s. 503)

tamuḥdagılar “cehennemdekiler”

uyat bolgay saḥa ol köni yargıçı allında kayda yazuḥı[ḥ] eşitkeyler köktegiler **tamuḥdagılar** anda bolgay ... (63a/2, 3) (CC)

4.1.2.10. Sözcük (+) +da (+) +ğı (+) +lar (+) +ğa

zindân Far. “Karanlık yeraltı hapishanesi” (Devellioğlu, 2010, s. 1384)

zindândağılarğa “zindandakilere”

Yûsuf ol ta'âmlarnı **zindândağılarğa** bërür erdi. (87v7) (KE)

4.1.2.11. Sözcük (+) +de (+) +ki (+) +g

sānṛām Toh. “Saṅkram/saṅgram < Skr. saṃghârâma, manastır (Ölmez, 2017, s. 536)
sānṛāmdākiḡ “manastırdakini”

muntagin ötrü çetavan **[sān]rāmdākiḡ** barça kirgülük kıltı [t(a)v]gaç elinä. (1) (1740) (Üİ)

4.1.2.12. Sözcük (+) +de (+) +ki (+) +n

felek Ar. “Sema, gökyüzü” (Devellioğlu, 2010, s. 292)

felekdegin “felektekini”

... evçi **felekdegin** bilürsen tik bilmediñ öz ivünñde kim bar. (220/10) (GT)

4.1.2.13. Sözcük (+) +ı (+) (+n) +da (+) +kı (+) +ıAr (+) +ka

nom Soğd. “Dharma, din, öğreti, töre, yasa, kanun” (Buddhist eserlerde) (Clauson, 1972, s. 777; Caferoğlu, 2015, s. 137; Ölmez, 2017, s. 528)

nomındaqılarkā “öğretisindekilere”

içdin singarkı burқан **nomındaqıl(a)rka** taşdın singar ... (101b/4) (Üİ)

4.1.2.14. Sözcük (+) +i (+) (+n) (+) +da (+) +ğı (+) +lar (+) +nı

‘âlem Ar. “Dünya, cihan” (Devellioğlu, 2010, s. 30)

‘âlemindağılarını “alemindekileri”

dünyâ **‘âlemindağılarını** bir zerre toprak kördi, ‘arş eflâknı, uçmañnı tamuñnı özindin astın kördi. (209r14) (KE)

4.1.2.15. Sözcük (+) +kı (+) +ga

evvel Ar. “Önce, ilk, birinci, başlangıç” (Devellioğlu, 2010, s.277)

evvelkıga “öncekine”

... beni İsrâ’îl ‘âlimleride törteğünü ozdurdılar **evvelkığa** aydılar ... (170r3) (KE)

4.1.3. Özel İsimler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

4.1.3.1. Sözcük (+) +Da (+) +kı

Çeüdaki “Çeüdaki” (Yer adı)

... tokuz ulug **çeüdaki** imrärigmä bodunı karası yomkı nom işin aşagalı boltılar. (1449) (HT/VI)

Magadtaki “Magadtaki” (Yer adı)

magadtaki m(a)habodı sögütnüng altınınta narayançan [ögüz]nüng kıdıgınta oluru y(a)rılıkap ... (30/25) (AY)

Mescidü'l-ḥarâmdaḡı “Mescidü'l-ḥarâmdaki, Mekke'deki Ka'be-i şerifteki” (Yer adı)

taḡı **Mescidü'l-ḥarâmdaḡı** bir namâz öngin yerlerdeki yüz ming namâz birle berâber turur, tēp, aydı. (274/11) (NF)

4.1.3.2. Sözcük (+) +ḡı

Hakîm Yahyâḡı “Hakim Yahya'yı” (Kişi adı)

... bu tarḡan kılḡanımız **hakîm yahyâḡı** küç basınç zaḡmet yunçuḡ ... (K, I, 49) (YvB)

Tavgaçḡı²² “Çin'e gönül vermiş” (Aydın, 2012, s. 180). (Yer adı)

Tavgaçḡı begler tavgaç atın tutupan tavgaç kaganka körmiş. (KT, D7), (BK, D7)

4.2. Tür Bakımından +ki Biçim Birimini Alan Sözcükler

4.2.1. İsim

Orhon Türkçesi, Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi-Altınordu Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ve Çağataycaya ait metinlerde saptanan 1493 +ki biçim birimli sözcükten 813'ü isim türündedir. Ek, incelenen tarihî Türk yazı dillerinin tamamında en çok isimlerle kullanılmıştır. Bu kullanımın en yoğun olduğu yazı dili Uygur Türkçesidir. Bu yazı diline ait eserlerde isim üzerine eklenen toplam 498 +ki biçim birimli sözcük yer almaktadır.

... yol üze tarıkguluk **adadaki** bölüklüg ortunkı bölüklüg tolḡ bölüklüg kamag yüz y(i)ḡ(i)rmi törlüg nızvanılar erür. (255/4) (AY)

²² Tekin, sözcüğü tabgaçḡı olarak okumuştur (Tekin, 1988, s. 10). Tabgaç ‘saygın, yüce, ünlü’ anlamındadır. Bu sözcüğün Türklerin Çin egemenliği altına girişleri sırasında bir halk adı olarak kullanıldığı tahmin edilir (Thomsen, 2011, s. 209).

... *adakdaki* erksin[mekke tegmek] erser sıg tümke köngüllüg bolmak erür ... (300a/8) (AY)

... teg yangku teg yok kurug tözlüğün *adakdaki* erksinmekke] tegmiş tümke köngüllüg [s]ekiz y(i)g(i)rmi uguşlarig tuta altı kaçığlarning. (300a/30) (AY)

nom erdini ertingü tanglaguluk mungadguluk alp tenglegülügk alpülgülegülük *başdınkı* ortunkı *adakdaki* edgüleringe tükellig ... (336/3) (AY)

bo nom iligi atl(ı)g sudurug .. *başdınkı* ortunkı *adakdaki*.. yörügleri edgü erür. (582/21) (AY)

ol *ağaqındaqı* taş birle Abû Yeksûmnı urmış erdi. (43/7) (NF)

... *ağaqındaqı* buqagusı birle boynındaqı zencîri birle, ěgningdeki palâsı birle bardı. (358/8) (NF)

m(e)n inçip burkanlıg taluy ögüz içinteki teringde tering edgülüg *agılıkdaki* .. sakınu yitiñsiz ıduk bilge biligde ... (582/21) (AY)

... yok erse *ag(ı)zındaqı* tüwlük birle seni helak kı[lur-men]. (133v5) (KE)

... taqı ĥalîfağa yaqın keldi taqı yengini ağzına qoydı, ol ma'nî üçün kim *ag(ı)zındaqı* sarımsaq yıdığı ĥalifaning burnına tegmesün tēp. (421/8) (NF)

Oyâ Resûlallâh, mēdin yemēng kim men agulug turur-men tēdi erse, Peygâmbar 'as *ag(ı)zındaqı* etni biraqtı. (421/8) (NF)

bitiglärtäki tokuz *akınta[kı]* şastlarig bo nomka okşa[tsar] antag bolur. (1377) (HT/VI)

peygâmbar 'as qaçan kim mezkûr ěllerni ĥaq te'âlâning nuşratı birle açtı erse, tiledi kim etrâf *âlamdaqı* meliklerke, pâđşâhlarqa ělçi ıda bēse ... (77/11) (NF)

mevliniñ yüz miñ uluğ raĥmı bar, toĥsan toĥuznı ĥamuğ '*âlemdaki* mü'minlerge bergüsi ... (17v7) (KE)

dünyâ '*âlemindağıları* bir zerre toprak kördi, 'arş eflâknı, uçmaĥnı tamuĥnı özindin astın kördi. (209r14) (KE)

bir vezir ili *altındaqı* ĥavm-ğa raĥm itip işlerin hayır öze tutar idi. (85/8) (GT)

ol vaqt sunarlar kim müte'allıĥ-leri dağı ili *altındağıları* yigeyler ... (301/13) (GT)

altuñdağı al ayğırı bilürüz begilüñdür Begil ĥanı (D248) (DK)

altuñdağı alaca atuñ ne ögersin (D41/V56) (DK)

altuñdağı ĥara ayğırı maña virgil yigit (D149/V82) (DK)

aradaqı musulmânlar aydılar kim: Şerî'atta oğlungqa ölüm kelür. (347/6) (NF)

anda kēdin Cebrâi'l ĥanat toĥıdı *aradaqı* tamlar, saraylar, yığaĥlar ĥamuğı aradın kitti, yazı boldı. (234r5) (KE)

yarlıg keldi: ol eki tağ *arasındaqı* taş üze olurgıl. (121r/1) (KE)

sizing taqı anıng ara yer kök *arasındaqı* tég tefâvut bar. (191/1) (NF)

yazuqlardıñ saqlandı yana bir cum'a namâzını câmi'de imâm birle qılır bolsa, bu êkki cum'a *arasındaqı* né kim kiçig yazuqları bir kişidin kelmiş bolsa bu êkki cum'a ol yazuqlarıngâ kefârat bolur. (240/8) (NF)

haq te'âlâ rizâsı üçün qat' qılsa taqı nefsiñge qahr qılsa, haq te'âlâ taqı qulı *arasındaqı* hicâblar kötrülse heç 'acîb ğarîb bolmagay. (302/17) (NF)

ķayu mu'min ve muvahhîd manğa oğ bolsa kim êkki adaqı *arasındaqı* fercini zinâdın saqlasa taqı êkki enġeki *arasındaqı* aġzını ħarâm yemekdin saqlasa taqı tilini ġıybatdın taqı yalgândın saqlasa taqı men ol kişike oğ turur-men uçmah birle ya'nî kimdin kim bu êkki iş kelür bolsa, ol kişi elbette uçmahqa kirmedin qalmaz, tedi. (346/8) (NF)

yana peygambar 'as aydı: Kim kim oğ bolsa, êkki enġeki *arasındaqı* tilini saqlamaq birle, êkki adaqı *arasındaqı* fercini saqlamaq birle, men taqı oğ bolur men ol kimerseke uçmah birle tęp aydı.(382/3/4) (NF)

ey Zekerıyyâ, bilgil, âġâh bolġıl kim bu ħased qılġuçı benim fażlımqa öwkelig turur taqı qullarım *arasındaqı* qısmat qılġanımgâ râzî bolmaz, tęp aydı. (414/5) (NF)

... açdı barmak-ları arasını açuqluķ, iki barmak *arasındaqı* açuqluķ ol öñg tişleri seyrek kişi ... (68/4) (ME)

aydı: bular seniñ oġlanların *arasındaqı* yalawaçlar tururlar. (19v/10) (KE)

mervıñg *arasındaqı* ħumning içi tâ murġab suyınıñ ayakıġaça. (94b/6) (ŞT)

bâġ *arasındaki* bostândur yüzi

sanasın kim bir ġülistândur yüzi (1649) (MT)

küp suyından gusl ideyim key arı

kim gide *arkamdaki* kirler varı (2883) (MT)

birök yaġız yir *arkasındaki* topraknıñ... (253) (ÇB)

bo yaġız yir *arkasındaki* idiz taglarıġ basġuklarıġ barça kog kıçmuk teg uşatu sıp sanın sakışın bilgeli bolgay. (113/20) (AY)

Cebra'İl 'aleyhi's-selâm keldi aydı: yâ Resûla'llâh *artındaki* kim turur? (224r/2) (KE)

azrua hormuztanıñ tokızları üze adakınta tapınturulmış *astrayastırıdaki* t(e)ngriler <üze> ayatılmış çaytıka yükünür men ... (31/24) (AY)

... inçip bizing yılkı **ajunıntakı** ozguluk kurtulguluk üdümüz künümüz takı. (6/22) (AY)

... ol çang bağlıg kuo-tau atl(ı)g kişi .. ölürgüçi yılkı **ajunıntakı** ança ança tınl(ı)glar yılkı ajunıntın ozup kişi ajunınta to[ogdılar]. (14/22) (AY)

ol buyanıngning küçinte sen ölürmüşçe tınl(ı)glar ok yılkı **ajunıntakı** emgekcin ozsun kutrulsunlar tip kut koluntung .. bo tıltagdın ol ança tınl(ı)glar yılkı **ajunıntakı** emgekcin ozup kişi ajunıda togdılar. (15/19-22), (20/8), (169/9), (532/15) (AY)

biz kamagun yılıklarning öngre yalanguk **ajunlartakı** ayıg kılınç[lar kü]çinte bo ugurta yılkı ajun[ın]ta togdumuz erti. (6/15) (AY)

... osuglug çın kirtü belgüler barça öngre öngre **ajunlartakı** burkanlarıg tuşmış ögmüş ... (126/15) (AY)

bo tözün tıtsılarning öngre **ajunlartakı** savların okıtu y(a)rıkamış bölük ol ... (271/7) (AY)

... ol ol tınl(ı)glarıg yılkı **ajuntakı** açığ tarka emgeklerintin ozguka kutrulguka b(e)k ... (11/22) (AY)

... bo **ajuntakı** közünür üdki burkanlarning kuo kelig edremlig küçlerin körkitmekleri ugrınta ... (126/19) (AY)

... kin **ajuntakı** tüşinge utlısınga bo üçegüke ilinmemek yapşınmamak erür. (169/15), (217/4), (225/13), (227/1), (271/10), (228/2), (228/5), (228/7), (228/13), (228/21), (229/4), (275/23), (419/12), (517/20), (570/18) (AY)

... seni inçä seßär men **ayadaqı** yençü monçuq közdäki... (VI, 7-8) (İKP)

yangākıng reşkidin her dem kızıl otka yanar lâle

ol al engde qara mengdin anıng **bağrındaqı** dâğı (562) (SD)

Çaştanı ilig beg ... **balıǵımdakı** tınlǵ-larıǵ ... (310) (ÇB)

... inçıu **balıǵdakı** çang bağlıg kuotau [atl(ı)g beg bizni] ölürtti. (7/1) (AY)

neçede <kin> ı[nçıu] atl(ı)g **balıǵdakı** suvastıksı atl(ı)g sengremde tapışıpötrü kolturup altı. (17/8) (AY)

bo savıg eşidigme körügme ol **balıǵdakı** kişiler ötrü bir ikintiske aşunmaklaşu özlüg ölürmekig kodup ... (20/21) (AY)...

... yırtınçüde antag **balıǵdakı** antag atl(ı)g bir tözün kişi üç erdinike tapıg udug ağır ayag kılğuluk ... (441/22) (AY)

... yorıyur tēyin kü eşidip **balıǵdakı** tagıkmış taǵdakı ėnmiş ... (KT, D, 12) (BK, D, 10)

... **balık**dağı yavız irü blgüler barça alısız yitlinip ... (313) (B)

balıkımdağı budunuğ buunuğ negölüp ölürür-siz-ler. (26) (B)

balıkımdağı uluşumdaki adasın körüp bu meni sizlerni kanıız-larnı içgeli tapım ol. (105) (B)

balıkımdağı uluşumdaki adasın körüp bu meni sizlerni kanıız-larnı içgeli tapım ol. (105/106) (B)

anga yakın **balık**[lartakı suzaklartakı] kişiler yme bo savıg [eşidip yumgı] arıg buyan edgü kıl[ıncıl(ı)g isig öz] iy(i)n boltılar ... (21/3) (AY)

birök biz-ni ölürser-sn yme ne seni **balık**tağı ig toga kitgüsi yok. (58) (B)

bar kiermiş-i **baş**dağı .. ujik-in altı söz-legüde ... (109a/2) (Üİ)

... üze ötrü kop savıg birtin urup bir yintem k(a)ltı **baş**dağı örtüg öürgeli tavratura ertingü katıqlanurlar ... (238/5) (AY)

... **baş**ındağı qonan quşları tağı ol otta köygey helâk bolay erdiler. (145/2) (NF)

... ol kıyamet küni eki yol **baş**ındağı ayrılmak turur, kim uçmaa barur kim tamua barur. (188r21) (KE)

melikge haber kıldılar atlanıp keldi, acâyibni kördi erse bir af mündürdi, bir ton keddürdi, ... ol tağ **baş**ındağı harâmîler mağâra-sına kirip atası yirine olturdi. (29/3) (GT)

başındağı altun tacını şahlıa berdi. (33v15) (KE)

Câlûtnı **baş**ındağı yaşını yel tüşürdi, alnı açıldı taş alnıa tēgdi esesie öte ıtı. (133v10) (KE)

başumdagi bōrkūmqe gelmez maa (D41/V56) (DK)

başuındağı tuğılanı ne ögersin mere kâfir (D41/V56) (DK)

kün tu[v]unı buakından **batı**şdağı kırırıgâ dē[y]in ērkli ristusnı öveli ... (76a/1) (CC)

kuriya kün **batsık**dağı sogud beriker bukarak uluş bodunta nek seün oğul tarkan kelti. (KT, K, 12)

bēltirdegi bēş uvluk, bēş bile kulunlamış saray ... (60b/38) (CC)

uşbu **bēşik**deki sūt emer oğlan bar erdi. (362/2) (NF)

... törüg turup raaşast(ı)r törü **bitig**dekie köni yorıp il başlamışing k(e)rgek ... (547/48) (AY)

kim ol **bitig**lārtaki tokuz akınta[kı] şastlarıg bo nomka oka[tsar] antag bolur. (1377) (HT/VI)

... aaındağı buausı birle **boy(u)**nındağı zencîri birle, ēgningdeki palâsı birle bardı. (358/8) (NF)

Mâlik aydı: Ol Yûsufnûḡ buqaḡusın kêtering taqı **boy(u)nındaqı** zencîrni taqı palâsını kêteringler ... (358/17) (NF)

Zeliḡa aydı: bar mâlımıznı bèreliḡ kizlençilerini bèreliḡ yetmese **boy(u)numdaḡı** kulaḡımdaḡılarını çıkarıp bèreyiḡ. (77r4) (KE)

elgimni boynumḡa sundum, ahâret kılḡan yerde **boy(u)numdaḡı** monçuḡ yok unutmış-men ... (234r13) (KE)

kaçan birök bo iki y(i)g(i)rmi bölükler içinte kayu kayu **bölüklerteki** nomlarıḡ eşidip edgüke mengike tegdeçi tınl(ı)glarıḡ tuşa y(a)rlıkasar ... (34ş/20) (AY)

tör[t] **buluḡdaḡı** bodunug êtdim yara[t]dım ... (BK, K9)

tör[t] **buluḡdaḡı** bodunug baz kılıtım ... (BK, K10)

bödke özüm olorup bunça ağır törög tört **buluḡdaḡı** yaratdım bitidim (BK, D2)

... enetkek-çe **buñındaḡı** yangça erser bo kök ḡalıḡning basa-sında bar ulatı tigüçi ... (100a/6) (Üİ)

... ‘amûd üstine kime-niḡ **bur(u)nundaḡı** yipin tutḡay ḡattâ kime mundan sâlim kiçkey. (201/3) (GT)

yerçi tiledim **çölgi** az eri bultum. (T, D6, 23)

... tokuz ulug **çeüdaḡı** imrârigmä bodunı karası yomkı nom işin aşagalı boltılar. (1449) (HT/VI)

dervendindeki demür ḡapuyı ḡapup alan, altmış ḡutam ala gönderiniñ ... (D150/V83) (DK)

bu **dünyâdaḡı** hindûlar taqı ḡabeşiler cümlesi anıḡ uruḡıdın turur, tēp aydı. (339/1) (NF)

ikinti köḡül-süz **dyantaḡı** öçmek-tin. (105b/14) (Üİ)

‘eng’ ilki saḡıncsız **dyantaḡı** içmek ikinti öçmek **dyantaḡı** öçmek. (Üİ) (100a/9-10)

birdemleti tiptimiş-i erser adırur iki **dyanl(a)rtaḡı** öçmekig ulatı toḡup öçmiş-teki öçmekig bo iki **dyanl(a)rtaḡı** öçmek-te ulatı-l(a)r neçe tıdsar yme kin toḡdaçı köḡül köḡül-teki nom-l(a)rıḡ inçip ülgülüg tenglig erür. (Üİ) (117b/10-11-12)

eḡintäki uluy kiçigkä tutuztı artuḡ ädgü açınıḡlar tep. (LXVII, 7) (İKP)

... bo aḡıḡ-lıḡ **edl(e)rteki** öçmek ... (109b/4) (Üİ)

qaçan kim âdemîning âḡır ḡâlı bolsa, ‘Azra’îl cânını qabz qılı aḡâz qılsa, **eḡ(i)nindeki** êkki ferîşte kelürler (439/13) (NF)

... örü turup birtinki ong **eḡ(i)nîḡdeki** tonın açınıp ong tizin çökitip ayasın kavşurup t(e)ngri t(e)ngri burkanka inçe tip ötünti. (132/1) (AY)

... kelür bolsa, **eg(i)ningdeki** ferîşteler ol hatâlarını bitimegeyler tēp yarlıqadı.(219/11) (NF)

... adaqındaqı buqagusı birle boynındaqı zencîri birle, **eg(i)ningdeki** palâsı birle bardı. (358/8) (NF)

... maqşûdûm **eg(i)ningdeki** mühr-i nübüvvetni korsem imdi destûr bērgil ol mühr üze kuble bēreyin, sendin °afv kıldım, tēdi. (236r8) (KE)

... bodıs(a)t(a)v olurmış orunıntın örü turup [birtin] singar ong **[eg(i)ninteki]** ton[ın açınıp] ong [tizin yirke] urup ... (649/20), (132/1), (332/18), (335/15), (467/11) (AY)
andın song °Alî razhu tegme bir **eldeki** °amillardin tafahhûs qıldı; sordı qayu biridin kim kerekmez iş eşitti erse, ol °amilni °amelidin ma°zûl qıldı. (146/3) (NF)

°Abdu'llâh ibn Ubey mum işitti, aydı: ol **eldeki** halâyık andağ ermesler kim ... (228r21) (KE)

karınçqa aydı: ma°nisi ol bolur, seniñ **el(i)gingdeki** mülkniñ kamuğı yel turur ... (139r18) (KE)

... sökölmiş oğlaknı Türkide sözlettir **el(i)gingdekilerni** tilge keltürdür quruğ yığaçnı yaşarttır. (236v21) (KE)

ey Yahûd oğlu, sen manga neteg cevâb qaytarur-sen emîre°l-mu°minin °Osmân hazratında° tēp **el(i)gingdeki** °aşa birle urmış erdi. (129/5) (NF)

Yahyâ peygâmbar aydı: Yâ mel°ün, bu **el(i)gingdeki** neerseler ne turur? (267/16) (NF)
ey Mûsi **el(i)gingdekin** kemişgil. (112v16) (KE)

°**eligindeki** nengni yērde urdı. (164-22) (DLT)

yakadaki yalga galı **eliğdeki** ıçgınur (yalgadı, 307, 2) (DLT)

elindeki süñüsi şınuk oğlan (D248) (DK)

gerindi bu **elindeki** urğanları hep kopardı, °arabanuñ üzerine oturdı. (D274) (DK)

... ya butğa secde kıлмаğunça ya **eliñizdeki** yüzükni maña bērmegünçe. (21v11) (KE)

üdre uyat **endâmdağı** şış bolur. (120r1) (KE)

ötrü ol bodıs(a)t(a)v olurmış orunıntın örü turup ong °**engninteki** tonın açınıp ongındıkı tizin çökitip ... (36/15) (AY)

... antın singar yakın barıp ong °**engninlerinteki** tonların açınıp ong tizlerin çökitip ayaların kavşurup .. atı kötrölmişke inçe tip ötüntiler. (82/19) (AY)

... singar ong °**engninlerinteki** tonların açınıp ayaların kavşurup tizlerin çökitip ayayu ağırlayu t(e)ngri t(e)ngri burkan adakına yinçürü töpün yükünüp. (88/19) (AY)

... tünle küntüz altı üdte birtin singlar ong *'engninlerinteki* tonların açınıp ong tizlerin çökutip ... (132a/14) (150/19), (182/8), (201/5), (391/7), (396/23), (399/4), (406/12), (449/18), (538/14) (AY)

inçip bodıs(a)t(a)vlar bo Montag yangın *et'özdeki* tilteki köngülteki kılınçlarıg kkirsiz tapçasız arıtmakları üze ötrü ... (220/7) (AY)

ewdegi épçi (hizmetçi kadın) (45b/22) (CC)

ewdegi kız (hizmetçi kız) (45b/23) (CC)

“*ewdeki* buzagu öküz bolmas. (buzagu, 446-13) (DLT)

“yazıdaki süwlin edhergeli *ewdeki* takagu ıçgınma. (takagu, 447-7) (DLT)

men *ewdeki* hâdimlarıdın sorar erdim kim özi kège yatmas mu? (190/15) (NF)

bu *ewdeki* qoynı boğuzlasaq taqı bu 'azîz qonuqnı ağırsaq bolğay-mu? Têdi erse, hatunı aydı: (253/14) (NF)

... ew halkı yığılıp *ewdeki* kûmaşların bir tewege yüklep yazarok tğmesünler ... (228r7) (KE)

ewdeki kızları aydı: Yûsuf kağğusunda karıdın muñadıñ kaydaķı Yûsufnı tileyür-sen, evvelķı sewüglüķiñ kitmedi. (105v18) (KE)

evdeki (35b/13) (EK)

evdekidür (858b/11) (EK)

... anı körüp *evinteki* kişiler ulug yığıt sığıt kılı[p ölügüg] semeklegeli ... (4/23) (AY)

yazlu bu *eyvândagı* anlar-durur

ne kim işitdüñ-ise bunlar-durur (1959) (MT)

... evçi *felekdegin* bilürsen tik bilmediñ öz ivünđe kim bar. (220/10) (GT)

kim eger ol sûretüñ bir gün yite

bu benüm *göñ(ü)lümdeki* baña yite (1739) (MT)

niçe kim beñzedürem kılup kabûl

gördüğüm *göñ(ü)lümdeki* gibi degül (1972) (MT)

çün senüñ 'ıškuñ irişdi âhire

lâcerem *gözümdayı* akı göre (305) (MT)

hem gezer-idüñ Şat'ı durmaz-ıduñ
hem **gözümdeki** akı görmez-idüñ (304) (MT)

ne vire bir pâdişâh iy pârisâ
kim ola bir **günki** 'ömrine bahâ (3065) (MT)

biñ kızıl bu satuda iy pârisâ
olmaya bir **günki** 'ömrüne bahâ (3071) (MT)

elli yıllık tâ'atuñ iy pârisâ
olmaya bir **günki** ömrüne bahâ (3925) (MT)

munuñ faķîrlık **hâletindeki** bir faķîr dostı safardan kildi.(130/8) (GT)
haq Süleymân peygambar 'as'qa perîlerni taqı şeytânların taqı yabandaqı keyiklerini taqı
havâdaqı quşların taqı üç yüz nikâhlı hatunı bar erdi... (209/15) (NF)
... **hazînemdağı** mâlım, altunum kümüşümni, yâkûtım gevherimni çıgaylargâ bergey-
men ...(80r21) (KE)
selâtin **hazretindeki** müdemânın edeb-lerinden biri ol durur kim. (216/4) (GT)
alar **hıdmetıdağı** aşhâb digendürler kim hayf bu öydin kim haylî yahşi öy irdi. (T761b7)
(HM)
aydı: meniñ **içimdeki** ot sizin otunuzdın ısığrak turur ... (41r1) (KE)

itip itip ırgalma,
içindeki çayhalmas. Ol uru. (60a/4) (CC)

... nom erdinig tavrata bititgil .. anıñ **içinteki** törüçe kising üçün kşantı kılğıl. (18/20)
(AY)
... bo nom erdini **içinteki** arıg sözün eşidü tınglayu ögret[inü] bilserler .. anıñ tüşi utlusı
sözleyü yitinçsiz titir .. bititgeli koturgalı küsüş turgursarlar. (23/15) (AY)
burkanlar [uluşında togayın t]ip küselerler bo nom erdini **içinteki** [y(a)rılığça
katıg]lansunlar. (24/5) (AY)
... körk mengiz adrukı üze tolp sansar **içinteki** .. ap yme t(e)ngri yirlerinteki .. (44/22)
(AY)

... yüz m(a)hakalp *içinteki* arıg edgü kılınçlarning ‘engeyü tüşi utlısı bolmış ... (45/10) (AY)

yir *içinteki* bışruntaçı köngülüg evrilinçsiz yirteki köngülüg bir togum üze .. ikinti orunlug bolgu köngülüg. (68/8) (AY)

alku yirtinçüdeki tınl(ı)glarig barça ... *içinteki* altı r(a)ramıt [iç]inte yoriguka ... (88/9) (AY)

.... ikinti ordu karşı *içinteki* katunlar tigitler begler buyruklar tevsüz kürsüz ezügsüz armaksız ırşısız ... (90/3) (AY)

... m(e)n inçip burkanlıg taluy ögüz *içinteki* teringde tering edgülüg agılıkdakı ... (105/15) (AY)

... körüp birök iligler il *içinteki* bodunun .. sımtamak itser olarning .. mün kadaglar kılmişin ... (n560/17), (135/15), (175/13), (177/8), (182/22), (183/6), (184/10), (194/10), (198/12), (235/1), (274/2), (274/4), (289/1), (307/18), (329/19), (330/8), (330/22), (331/18), (382/2), (394/24), (414/23), (416/22), (429/4), (456/22), (478/9), (508/12), (513/19), (528/23), (529/3), (532/18), (533/13), (539/10), (552/14), (555/19), (560/17), (603/1), (628/7), (n325/14) (AY)

ulus kend *içindeki* edgü neçe
saṅga sözledim emdi adıra seçe (3500) (KB)

bu begler ewi atı karşı-turur
bu karşı *içindeki* karşı-turur (4246) (KB)

yoq ol kamuğ kim kökler *içindeki* hem yerler *içindeki* meger kelgü Tangrıka kıl bolup. (31/34b1) (RN)

Medîne *içindeki* dervîşlerke habar bergeil, cümlesinge yedürgil taqı kelgen barganqa, yaq yawuqqa cümleke bu aşdın taqı etmekdin heç taqşır qılmadın bergeil! tedi. Biz taqı andağoq qılduq. Aşşamqa tegi Medîne *içindeki* dervîş cümlesi keldiler taqı yediler. (29/15/16) (NF)

qaçan kim Peyğâmbar ‘as’ nunḡ bitigi keldi erse, Necâşî melik aldı, oqıdı, *içindeki* sözlerni cümlesini bildi. (79/5) (NF)

nâğâh üzesini açtı erse, *içindeki* ni‘mat tükendi. (173/16) (NF)

andın song̃ yana icâzat bẽrdiler, bu sarây *ı̇indeki* ewlerdin bir ewinge kirdiler. (235/13) (NF)

dünyâ halqınga neteg kim kökdeki yulduzlar münevver körnür, kök halqınga taqı yer yüzündeki mu'minlarning tâ'at ve 'ibâdat qılğan ewleri andağ münevver körnür, tẽp aydı. qulnug tün buçuqında êkki rek'at namâz qılmaqı dünyâdın taqı *ı̇indeki* mâl tawardın yahşıraq turur tedi. (321/5/6/7) (NF)

ey halıfa, bu hürmeting̃ *ı̇indeki* alçaqlıqıng̃ yahşıraq turur bu hürmeting̃din tedi taqı aydı. (62/6), (80/15), (91/15), (193/11), (203/1), (227/3), (234/5) (296/4), (321/7), (334-6), (378/2), (402/3), (423/5) (NF)

yana aymışlar: sıçkan kimini telmişde âdemîlarga ğark bolğu qorkusı boldı erse suw *ı̇indeki* teşükni tilep bulmadılar. (25v6) (KE)

taqı Tangrı bilgen kögüzler eyesini ya'nî köngülleringiz *ı̇indeki* nirseni. (68a/1) (HT-SAKT)

tayanğanlar anıng̃ içinde, tutuğ̃ *ı̇indeki* tahtlar üze. (558b/4) (HT-SAKT)

anı evvel gördügi gibi sanur

göñli *ı̇indeki* nakşa inanur (1700) (MT)

qaçan kim peygâambarqa bu hâlat belgürdi erse, ew *ı̇indekiler* cümlemüz tek turduq, heç sözlemedük. (418/1) (NF)

eger bu kemi *ı̇indekiler* anıng̃ elgidin ol baltanı almasalar, ol kemi teşilse, ol teşgen taqı helâk bolur, özgeleri taqı helâk bolurlar. (303/14) (NF)

ol sözge perde *ı̇indekiler* katıg̃ ünün yıglaştılar, feryâd kopardılar. (247v17) (KE)

tañrı anğar ol ne kim kökler *ı̇indekini* yerler *ı̇indekini* anğar ol dın tutaşı Tanğrıda adınkı mu qorqar sizler. (30/55a2) (RN)

ol Tanğrı kökler hem yerler ğaybın bilgen ol, bilgen köngüller *ı̇indekini*. (33/79a2) (RN)
irmes kökler *ı̇indekini*ng̃ kamuğı taqı yirning, meger Tangrının kelgeni, qulluğ̃ hâlında. (300a/3) (HT-SAKT)

... *ı̇iki* kentleriniñ kâzî müftileriga meşâyih şûfileriga ... (A, II, 5) (YvB)

... *ı̇iki* kentlering̃ hırfet ağalarına taşkı sala qonumning̃ il qartlarına ... (K, I, 31-32) (YvB)

mengli girey sözüm *ı̇iki* kentleriniñ daruğa begleringe ... (K, II, 2) (YvB)

örgening̃ *ı̇iki* iyikinde Irkıl H'âce olurdı. (81a/13) (ŞT)

... yapşınmadın *ikidinki* iti töz tüplerke .. anı üçün tanukladingız .. (333/22) (AY)

kim tileseñ tenindeki cânın birgey dağı *ilindegi* itmekin virmegey ileyinde bir kaçtar yimek bolsa ... (185/9) (GT)

ay yüzlü-niñ ağızında ger bolsa soğan ıysı hoyrat-nıñ *ilindegi* gül-den maña ol yahşı. (268/12) (GT)

kim *ilindegi* naqd kitse köp zañmet-ler çekip nedâmet yigey-sen fâyide kılmağay ... (284/12) (GT)

kaçan kim tükense *ilindegi* al kılıç çekseñ ol dem kınından halâl. (326/5) (GT)

inçe k(a)ltı ‘eng’*ilki* ol balık uluşdaki ili kanının süülüg küçi asılgay küçetgey. (89/19) (AY)

nçe k(a)ltı ‘eng’*ilki* ol yir oruntakı ili kanı ıgsız ağırsız adasız tudasız bolgay. (191/23) (AY)

... on orunlar sayudakı sırnayu yinçgeleyü arıtıp ‘eng’*ilki* öüzg yatıg bir teg tüp tüz körteçi kamagda yoridaçı atl(ı)g ertükteg tözüg. (244/17) (AY)

ağığ-lıg nom yana bolur iki törlüg ‘eng’*ilki* töz ikinti belgü. (99a/7-10) (Üİ)

‘eng’*ilki* sañınç-sız dyan-tağı içmek ikinti öçmek dyan-tağı öçmek. (100a/9) (Üİ)

... ukıtğu kergek tört törlüg nom-l(a)rıg. eng’*ilki* san. (100b/11) (Üİ)

... ol tört törlüg bolurın nom-l(a)rıg. ‘eng’*ilki* kök kalık ... (101b/16) (Üİ)

İki törlüg mün kadağ-l(a)r ‘eng’*ilki* inçip tüzü alqu-ta bolgu kergek ... (103a/16) (Üİ)

... ‘eng’*ilki* tüz töz-in tuta ikinti iş işlemekin tuta ... (105a/11) (Üİ)

... ‘eng’*ilki* toğup öçmiş-teki öçmek-tin qaltı sañınçsız tuuş erür ... (105b/11) (Üİ)

ol iligler kanlar öz öz k(e)ntü k(e)ntü il uluşlarında erk tartıp mengi mengilep *ilkideki* kılmış kazganmış buyan edgü kılınç tüşin utlısın aşayurlar . (411/4) (AY)

... kayu mening *ilkisizdin* berüki ötgürü bökünki künke tegi üç erdinilig tarıglar içinte saçmış tarımış ... (168/19) (AY)

k(a)ltı bo köngül içinte *ilkisizdin* berüki töz tüp ornag tutmış ... (243/20) (AY)

... raçaşast(ı)r atl(ı)g törüçe .. ol *ilteki* kişiler .. saçılur artayur kamagın .. (552/7) (AY)

... yakın yalguk kelir turkaru .. ol *il[te]ki* kişiler .. alkınurlar [yav]ız bulgakın .. ol il içinte [ay]ağlıg .. ulug begler buryuklar ... (555/2) (AY)

işikdeki inaklar

dipde oturan haş bigler

kutlu olsun devletüñüz (D111/V45) (DK)

... haber vireyim, hüneri var-ise gelsün alsun, yoḥsa *ivdeki* kıza râzı olsun didi. (D174)
(DK)

Ögdülmiş *ḳapuḡdaki* er at birle negü teg tirilgüsin ayur XLVIII (KB)
bâb *ḳapuḡdaki* er at birle negü teg tirilgüsin ayur (0055) (KB)

ḳapuḡdaki er at kiçig ya uluḡ
taṅguk tuttı barça kılp cân yuluḡ (1768) (KB)

ḳapuḡdaki birle yaraşḡu kerek
ḳatılḡu kelişḡu barışḡu kerek (4168) (KB)

ḳapuḡdaki birle yaraşmasa uz
tiriglik tatımaz ayâ edḡü öz (4169) (KB)

yaḳınlık tilese özünḡ beg bil
ḳapuḡdaki birle yaḳınlık tile (4171) (KB)

yâ Abâ 'Abdullâh, ol *ḳapuḡdaqı* atlarını taḳı ol Mısrî derâzgûşlarını, cümlesini saṅa
baḡışladım. (208/17) (NF)

takı bir kotu ol *karındakılar*
biziñde basa tirki yéḡli olar (5341) (KB)

okırlar ölüp yatḡuçılar naru
sürerler *karındakılar* kop téyü (5344) (KB)

ol *ḳarşıḡı* vâdî içinde bir mübârek ḡurmâ ağaḡı bar. (269/4) (GT)

... başdınkı oruntakı köḡülke tayanıp üküş tınl(ı)glarınḡ asıḡına *katıḡlanmıḡdaki* tıdıḡ
adalarıḡ tarkarıp ikinti orunka kirürler. (73/3) (AY)

... bir kişî-ni kördüm *ḳatındaḡı* nökerine ayttı 'aceb degül mi ... (293/4) (GT)

ḳatındaḡıdır (58b/10) (EK)

yağız yèr **katındaki** altun taş ol
kalı çıksa begler başında tuş ol (0213) (KB)

yağız yèr **katındaki** altun kümüş
tèrer sen hazîne urur sen üküş (5363) (KB)

yana Fir'avnga yalbaru keldiler, Fir'avn öz **katındaki** beglerini ıddı ... (114v4) (KE)
... seniñ teñriñ tep, müsülmân bolğuğa köñülsindi **katındâkılar** unamadılar. (43v7) (KE)
yağşı bilgin fulân katında ne bar, sordı hulân **katındakını** bilgince. (175/8) (ME)
... adın-l(a)rning **kezigindeki** öz **kezigteki** ertmiş kelmedük üdki ... (123b/7-8) (Üİ)
... adın-l(a)rning kezigindeki kirlig ulatı öz-li adın-lı-ning **kezigindeki** kirsiz bolar ... (123b/10-11) (Üİ)
... öz **kezigindeki** ertmiş kelmedük üdki kirlig nom-l(a)r-ning ... (123b/14) (Üİ)
... sansarlıg taluy ögüz içinte tegzingeyler nırvanlıg ıntın **kıdıgdaki** yoltın ırgaylar. (433/13) (AY)
ol üdün köl **kıdıgındaki** bir söğüt t(e)ngrişi singar et'özin körkitip inçe tip tidi. (600/11) (AY)
bêrdimiz ângar yakınrağ içinde edgülük kim ol **kıdinki** içinde edgülerdin ol. (30/97b2) (RN)
ol kim anlar üdürdiler yakın tiriglikni **kıdinki** üze her-âyîne Tañrı köndürmes tanığlı boşunlardın. (30/89b2) (RN)
anlar kim kirtgünmesler **kıdinki** künke. (30/58b1) (RN)
kıdinki sarây edgürek nème körklüg ol sañnuqluğ sarâyı. (30/42b3) (RN)
sèziksiz anlar kim **kıdinki** içinde, olar qor kıldaçılar ol. (30/90b1) (RN)
kimideki seksen kişidin adın 'âlem içinde hiç kimerse qalmadı, qamuğ öldiler. (25r21) (KE)
hızr ol kimini buza başladı, **kimidekiler** çıktılar ... (130r17) (KE)
Mûsî öwkelep aydı: **kimidekilerni** helâk qılğalı mu buzar ... (130r17) (KE)
"kızdeki kız yıpar. (kız, 327-7) (DLT)
... mâlımıznı bizge bêriñ kim tutum qulaqdağı **qoldaqı** nerselerni bizge emânet bêriñ ... (115r14) (KE)

sançışğanıñ sewerimiz

koy(u)nındakı qonarımız

sançışmağanga ‘ârımız

burnında**kı** mehârımız (223r21) (KE)

... imdi **koy(u)numdağı** oğul kız tuğmağan qurtqadın maña bir oğul bėrgil ... (167r16) (KE)

ıdıyâ maña destûr bėrgil barayın, ‘âlem içinde bir edğü qul tileyin, **kög(ü)sümdeki** muñlarımın aña ayayın. (36v9) (KE)

akaş **kökdeki** azrua hormuzta t(e)ngrilerning .. (684/15) (AY)

dünyâ qalqınğa neteg kim **kökdeki** yulduzlar münevver körnür, kök qalqınğa taqı yer yüzündeki mu’minlarning tâ‘at ve ‘ibâdat qılğan ewleri andağ münevver körnür, tép aydı. qulnung tün buçuqında êkki rek‘at namâz qılmaqı dünyâdın taqı içindeki mâl tawardın yahşıraq turur tedi. (321/5/6/7) (NF)

kimni **köktegi** hazizler över hem barça frişteler uçmaklı tınlar (72b/10) (CC)

têqirinin sövmekinden başqa nè kim yol bar **köktegi** hanlıkta baralmas-biz ... (62a/28, 29) (CC)

sabırluñ eter nè üçün alar algışlıdır anıñ üçün **köktegi** hanlık alarnıñdır ... (62a/31, 32) (CC)

uyat bolgay saña ol köni yargıcı allında kayda yazuñı[ñ] eşitkeyler **köktegiler** tamuñdagılar anda bolgay ... (63a/2, 3) (CC)

köktegi[e]r barça saptı üstüngü orun saa tēydi (72a/18) (CC)

bu **kökteki** yulduz bir ança bezek

bir ança qulavuz bir ança yezek (128) (KB)

taqı qırıqlarında ıbrıqlar bar altundın taqı kümüşdin **kökdeki** yulduzlar sanınça. (62/8) (NF)

... qaçan kim bu hâlnı ferîşteler kördiler erse, **kökdeki** cümle ferîşteler... (356/4) (NF)

ant içer men Tûr tağ birle taqı kitâb birle bitinmiş, yatılmış şahîfe içinde taqı tørtinçi kat **kökdeki** iw birle ... (500b/4) (HT-SAKT)

ilig **kökdeki** ayğa sunsa bolmaz

añar hodayılı itip münse bolmaz (3705) (HŞ)

ol Tanğrı bilgen *köküzlerdekini*. (25/19b2) (RN)

işler barı *köng(ü)lüngdeki* dik bolğusıdur

İn‘âm vazıfe barı buyrulğusıdur (182/1) (BD)

tingri ğamıdın niçe şikâyet kılalıng

köng(ü)lüngdeki dik luţf u ‘inâyet kılalıng (221/4) (BD)

köng(ü)lüngdeki dik dehr ara kâm sürüp

bu dehr bariça kâm-rân bolğay sin (333/3) (BD)

köngüldeki sırrım açar-men saŋa

tilek ârzû birle uçar-men saŋa (4796) (KB)

haķıķat üze ol, bilgen *köngüldeki* nirselerni. (461b/8) (HT-SAKT)

taķı ol bilgen *köngüldeki* nirselerni. (514a/7) (HT-SAKT)

inçe k(a)ltı ‘engilki köni bilge biliglig küç küsün üze tınl(ı)glar *köngülteki* yorıglarının edğüsün ayıgın adıra bilmekke tayanıp ... (294/12), (295/4), (295/8), (295/9) (295/20) (AY)

ol Tanğrı bilgen turur *köngüllerdeki* râzlarnı. (38/67b1) (RN)

ol bilgen *köngüllerdekini*. (29/4a2), (36/19a1), (25/1b1), (34/82b3) (RN)

taķı munung üçün kim münsengiz anıng üze hâcatğa, *köngülleringizdeki*. (454b/1) (HT-SAKT)

[ol] tınl(ı)glarının *köngüllerteki* taplarınça seviglerinçe aş içğü tok kedim ulatı tölet töşekler yme ... (119/12) (AY)

ave kimniñ sözlegenı hem *köñüldegi* sagıncı ... (71a/12) (CC)

törtünç *köngülteki* kkirlerig kiterip nom tözin arıtmakka tayanıp ... (238/23) (AY)

bo erür t(ı)nlıglarının *köngülteki* yorıglarının adrtı. (107/16), (220/8), (243/13), (243/16) (243/18), (244/8), (244/15), (246/5), (258/5), (258/19), (258/23), (261/10), (261/16) (261/19), (262/3), (272/24), (389/20), (390/1), (390/3), (487/3), (493/8), (AY)

... uğuş-uğ atķandaçı köngül *köngülteki* nom-l(a)r erür aķığ-sız tip. (98b/8) (Üİ)

... köngül **köngülteki** nom-l(a)r ulatı köngül-te öngi kılıç-ta ulatı ... (98b/10), (102b/14) (104b/3-5-13), (105a/2-3), (105b/13), (117b/12), (119a/14), (102a/10) (Üİ)

ebû zülâme Zelihânın **köñ(ü)lindeki** 'ışkıni neteg alsun Yüsufiñ mülkindin neteg ma'zûl kılsun. (77v16) (KE)

yana aymışlar: **köñ(ü)lindeki** yalavaçlık erdi. (83r9) (KE)

aymışlar: Mevlî ta'âlâ Zelihânın **köñ(ü)lindeki** sewüglükni Yûsuf köñlüne saldı. (109v5) (KE)

fikir uykuğa kim bolur haridâr

maña **köñ(ü)lindeki** körünür iy yâr (4315) (HŞ)

eger mübârek hâtîrî tiler bolsa bu yanı kilmege **köñ(ü)lindeki** murâdınça 'izzet tapqay. (70/11) (GT)

olarını utğalı yigedgeli usar-sn **köñülünteki** ne kösüşün erser köñül iyin qangay. (113) (ÇB)

... d(a)r(a)nı tutdaçı kişining **könülteki** küsemiş küsüşin kanturu tegingey m(e)n. (446/12) (AY)

tañar qazyanmaq nân toluy ögüzkä kirip **könültäki** küsüşin saqınsar ... (XIV, 5) (İKP)

sarıp **köşkindeki** ay yüzlüleringe

vaşıyyet kıldı cādû közlülerine (845) (HŞ)

... seni inçä seßâr men ayadaqı yençü monçuq **közdäki** ... (VI, 7-8) (İKP)

... ud qamay öntültä tilin yalyap ekki **közintäki** sışın alıp qodtı. (LXV, 8) (İKP)

... mâlımıznı bizge bérin kim tutum **qulaqdağı** qoldağı nerselerni bizge emânet bérin ... (115r14) (KE)

... boynum **qulaqımdağı** altun kümüş yinçülerni saña bərgem ... (224r17) (KE)

Zelihâ aydı: bar mâlımıznı bərelinq kizlençilerni bərelinq yetmese boynumdağı **qulaqımdağı**larını çıkarıp bəreyin. (77r4) (KE)

narata atlır lö qanı **qulqaqıntağı** çintämäni ärdini alıp söküp teginkä berdi. (L, 7) (İKP)

yâr **kûyideki** tam sin sin mângâ püşt ü penâh

sâye-i lutfungı sal çün saña kildi tâ yana (18/3) (BD)

kündegi (30b/2) (CC)

alley yêrde *kündegi* ötmegimizni bizge bugün bergil ... (63b/29) (CC)

... ol *künki* bizing aşda ölürgüçi ud koyn tonguz başlap tınl(ı)glarning savı turur. (6/11) (AY)

... bo *künki* künte m(e)n bultum. (584/10), (532/4) (AY)

... bo *künki* kün bizing evde tapıgçı udugçıka tegi neçe aş bar erser .. anı barça berü ıdturu y(a)rılıkasun tip ötüğ ıdtı. (605/6) (AY)

... adını mungadu teginür biz bo *künki* bo kutlug künte tükel t(e)ngri t(e)ngrişi burkan üskinte kim sizinge tuuş bolup. (391/12) (AY)

körü bekletip çıksa karşı kapuğ

tükel boldı ol *künki* barça tapuğ (2535) (KB)

iki *künki* erter erejke bolup

nelük arşıkar sen tiriglik bulup (3618) (KB)

bu ol kör bu *künki* tilekim mening

özüm bir yüzini köreyin anıng (4937) (KB)

bu *künki* erejke awınma sakın

yarınkı erejig tile ked bakın (5235) (KB)

bu *künki* kününgde yarınkı kününg

barı edğü bolsun yarınkı tününg (5307) (KB)

bu *künki* işing koçma kılma yarın

yarın bolsa işing qalır kılmadıng (5503) (KB)

keçer uş munukı bu *künki* künüm

bulurmu özüm bu keligli tünüm (5696) (KB)

kişi erdi erse olar ne üdün

negü ol ayu bër bu *künki* boçun (6427) (KB)

körü bar ay bilge bu **künki** üdüg
öngin boldı barça kamuğ iş küdüg (6451) (KB)

yigitlikke yitseng baş açma sevdâ
toğan sevdâdın ol kaç **künki** gamğa (4240) (HŞ)

... isig yağlı aş içgüg .. **küzki** üdte aşagu ol .. (591/19) (AY)

magadtaki m(a)habodı sögütnüng altınınta narayançan [ögüz]nüng kıdıgınta oluru
y(a)rılıkap ... (30/25) (AY)

Avval bardı ol çetükni ewindin çıqardı, öngin **maħalledeki** kişike bérđi. (312/10) (NF)
her kün Gevher-şâd Ağa **medresesidağı** tâlib-i ilmler bir bâğda maħabbet tutup boğra
pişiredürler irmişler. (T771b6) (HM)

Taqı **Mescidü'l-ħarâm**dağı bir namâz öngin yerlerdeki yüz ming namâz birle berâber
turur, tēp, aydı. (274/11) (NF)

meydandaki şol oğlanı tutuñ ... (D248) (DK)

säkiz kizlägig üç **nomdaki** u[jik]larig ediz ârkäçläntürdi. (1657)) (HT/VI)

anın k(ä)ntü özi kâzmiş uluşlardın yomkı eltdi üç agılı[k] **nomdaki** k(ä)rg(ä)klig
bitiglärig. (1661) (HT/VI)

... antag tözünler ıduk tayşing **nomdaki** y(a)rılıgça yorıdaçılar .. bar yme antag tınl(ı)glar
ıduk tayşing **nomdaki** y(a)rılıgça yorımadaçılar ... (150/2), (150/4) (AY)

kavşıkıya kim kayu tınl(ı)glar ap ıduk tayşing **nomdaki** yorıgça yorıgalı udaçı bolsunlar
.. ap yme ıduk tayşing **nomdaki** yorıgça yorıgalı umadaçı bolsun. (150/13), (150,15),
(158/22), (251/76) (AY)

içdin singar-kı burқан **nomındaqıl(a)rқа** taşdın singar ... (101b/4) (Üİ)

... birök alqu **nomtağı** bilmetin öçmekig tuğa sözleser ... (120a/11) (Üİ)

uygur tilinçe sekiz ulug **orunlartaki** çaytılarınğ ögdisi ... (30/16) (33/14) (AY)

inçe k(a)ltı on **oruntaki** bodıs(a)t(a)vlarınğ tözleringe yiltızlarına yaraşı közünteçi
b(e)lgürteçi on törlüg adınlar tegingülük tüş et'öz erür. (45/18) (AY)

on **oruntaki** bodıs(a)t(a)vlarig köngüllerin süzüp y(i)tütgüleri tavrattuları ugrınta ötrü
başdınkı **oruntaki** bodıs(a)t(a)vlarig ikinti orunta kirkürgelir üçün. (46/3-6) (AY)

... başdınkı **oruntaki** köngülke tayanıp üküş tınl(ı)glarınğ asıgına katıgılanmışdıkı tıdıg
adalarig tarkarıp ikinti orunka kirkürler. (73/3) (AY)

inçe k(a)ltı ‘eng’ilki ol yir *oruntakı* ili kanı igsiz agrıgsız adasız tudasız bolgay. (191/23) (AY)

bo nom erdinig ayayu ağırlayu yir *oruntakı* ilig kanıgbegig iişig bodunug karag azrua hormuzta ... (192/8) (AY)

ötrü ol yir *oruntakı* ilig kanıg biz kamag t(e)ngriler kuvragı yorımış turmış orunta tünle küntüz ürüg uzatı küyü küzeü tugay biz. (192/19), (193/12), (194/8), (195/8), (195/12), (295/15), (312/9), (312/15), (312/22), (313/3), (313/10), (313/18), (314/6), (314/13), (314/20), (315/4), (325/15), (326/12), (327/5), (327/23), (328/14), (329/5), (329/20), (3390/9), (330/23), (331/19), (336/24), (407/3), (515/12), (552a/8) (AY)

... tayağ-lığ-ın erser tarkargalı aldın *oruntakı* niz-vani-l(a)rığ ... (109b/14) (Üİ)

... asılur tarkarmış üçün aldın *oruntakı* niz-vani-l(a)rığ bululur ... (110a/1) (Üİ)

munda yana bo *oruntakı* emgek-te nom taplağ-ning tört uğur-ında kayu erser ... (124b/9) (Üİ)

... ‘eng’ilki toğup *öçmiş-teki* öçmek-tin ǵaltı saǵınçsız tuuş erür ... (105b/11) (Üİ)

İki dyanlar-taǵı öçmekig ulatı toğup *öçmiş-teki* öçmekig ... (117b/11). (Üİ)

a kavşıkıya inçe k(a)ltı gang *ögüzdeki* kum sanınça üç ming ulug ming yirtinçüler bolsarlar. (155/15) (AY)

... gang *ögüzdeki* kum sanınça üç ming ulug ming yirtinçülerte tolu yiti erdiniler urup kamag burkanlarka ağır ayag tapıd udug kılsar. (161/2), (189/21), (325/14), (326/11) (327/22), (328/13), (329/4), (427/13), (583/3), (671/16) (AY)

... aymışlar: ol *rüzgârdağı* melik bir tul urağutnı cüftlikge aldı, burunķı eridin bir kızı bar erdi ... (68r11) (KE)

üçünçi *şafdağı* ma‘rûf baylar

yana törtinçi *şafdağı* çıǵaylar (2905) (HŞ)

bişinçi *şafdağı* hâcatlıǵ kişiler

sakışsız anda soñ irkek tişiler (2905) (HŞ)

... *şahrâdağı* nè kim yılqı qara bar, cümlesini sanga baǵışladım haq te‘âlânıng rizâsı üçün, tedi erse ... (212/11) (NF)

erte çıqmış zavâl vaqtında tamûz isiginde Mekkening *şahrâsındağı* qızmış taşlar üze yalıng aǵnar taqı ol tenlerini ol qızmış taşlar köydürür taqı aytur ... (315/16) (NF)

anı üçün kimler birök bo üç törlüg et'özlerig könisinçe uksarlar bilserler ötrü olar t(e)rk üdün **sansartakı** togmak ölmeklig ... (38/23) (AY)

kamag **sansartakı** bilgülük nomlarig .. (44/7) (AY)

burkan atı kötrülmiş yme bo **sansartakı** tınl(ı)gların monçulayu ayur ötünmişlerinte montag sakıntı. (72/10) (AY)

m(e)n amtı tolپ **sansartakı** tınl(ı)glar üçün üzeliksiz üskünti yig burkan kutı küsüşin teprençsiz yayılmaksız ... (615/20) (AY)

... udumbar çeçek teg odgurak togmış törümüş tolu **sansartakı** tınl(ı)gların togı yumşıkı tip titmiş. (682/3) (AY)

béltirdegi bēş hıvluk bēşi bile kulunlamış **saraydagı** sarı aygır savlavlatı kişnemiş ol kaz[ı]dır. (60b/38, 39) (CC)

k(a)ltı **saydakı** sakıg bodı yorıgda yorımış teg mening bodı yorıgda yorımış teg mening bodı yorıgda yorumakım yme ançulayu ok erür tip. (382/7) (AY)

... on orunlar **sayudakı** sırnayu yinçgeleyü arıtıp 'eng'ilki öüzg yatıg bir teg tüp tüz körteçi kamagda yoridaçı atl(ı)g ertükteg tözüg. (244/17) (AY)

muntagin ötrü çetavan **[sän]räm**däkig barça kirkülük kıltı [t(a)v]gaç elinä. (1740) (Üİ)

... törtünç **söki** t(ä)ñri yalavaçı burhanlarka ... (102) (H)

yana saçlur andın tirilmiş nēngi

söki teg bolur yandru kılkı yangı (738) (KB)

... siz **sözlemişdeki** teg tükel bilge t(e)ngri t(e)ngri burkan y(a)rılıkaguçı ... (379/8) (AY)

inçe k(a)ltı sadarmapundarik atl(ı)g **sudurtakı** y(a)rılıgı tutmak üze tayşingda iki y(i)g(i)rmi bölük tükel titir savşingda üç egsük tokuz bölük titir. (276/15) (AY)

birök m(a)haparınırvan **sudurtakı** y(a)rılıgı tutmak üze savşingda iki y(i)g(i)rmi bölük tükel titir. (277/8) (AY)

k(a)ltı birök **suvdakı** çaluk atl(ı)g kurtk(a)yaning agızı içinte neçede yürüng tişleri törüser. (34g/9) (AY)

... yilvi kömen sakıg teg .. **suvdakı** ayşā ogşatı .. küseyür m(e)n nomlasun. (656/5) (AY)

bo nom erdinig [sözlediler .. yene] anga yakın **balık[lartakı suzaklartakı]** kişiler yme bo savıg [eşidip yumgı] arıg buyan edgü kıl[ılınçl(ı)g isig öz] iy(i)n boltılar. (21/3) (AY)

... bu **sünükümdegi** 'azizni ne kılayın, tuğmışdın soñ neteg saklağayın oğlum ... (183r4) (KE)

... seniñ süñükündeki oğlan meniñ **süñükümdeki** oğlandın efzâl turur. (167v16) (KE)
 ... ey Eymene bu tün ol tün turur kim ol **süñükündeği** 'aziz vücûdğa kelgüsi kopgıl ...
 (183r12) (KE)
 yana bu kuş aydı: ey Ze'ûm **süñükündeki** oğlannı kandın aldın tēp sorsalar ... (33r8) (KE)
 ... seniñ **süñükündeki** oğlan meniñ süñükümdeki oğlandın efzâl turur. (167v16) (KE)
 ... birök **şasturtakı** yörügüg tutmak üze tayşingda iki y(i)g(i)rmi bölük tükel titir. (278/2)
 (AY)
 ... **şasturtakı** yörügke .. iyin kezigçe adırtılğ .. ötrü körkitü sözleyin ... (589/6) (AY)
 bitürkelir üçün bo **şast(i)rtakı** yorüg töz-in tüzü yapa kergeklep ... (100b/17) (Üİ)
 ... üsdünki **şast(i)rtakı** girant-ta yomdaru ukıtmak üz-e akıgsız-ning ... (101b/14) (Üİ)
 ... könglüm andağ tiler kim siz Bağdâd şehrinde qâzî bolsangız, cümle **şehirlerdeki**
 qâzîler sizing fermâningızda bolsa... (196/3) (NF)
 ... Süleymân tağdın keçer bolsa ol **tagdağı** altun kümüş ne kim bar erte barçası tilge
 këlür ... (137v9) (KE)

çün teninde olmaya şahsuñ güher

tagdağı gevher gelüp aña n'ider (1462) (MT)

... yoriyur tēyin kü eşidip balıkdağı tagıkmiş **tagdağı** enmiş ... (KT, D, 12) (BK, D, 10)
 ... vınd **tagdağı** kuvragıngız .. barça eşidür yangkusın .. (490/19) (AY)
 'Erde ibn Deylemiyyü'l-Laḥmi aytur: **taglardagı** ünürler kamuğı tecellî nûrındın toldı ...
 (121v10) (KE)
 ... üç uguş yirtinçüdeki emgeklig **taluydaki** tınl(ı)glarığ örü tartıp ozgurup inç mengilig
 kılayın tip tidi. (616/6) (AY)
 uyat bolgay saña ol köni yargıcı allında kayda yazuhı[η] eşitkeyler köktegiler
tamuḡdagılar anda bolgay ... (63a/2, 3) (CC)
 kaltı tört töz tüp silu dyan **tegmezkenki** tayağ dyan arakı dyan erür. (124b/7) (Üİ)
 kim tileseñ **tenindeki** cânın birgey dağı ilindegı itmekin virmegey ileyinde bir kanṭar
 yimek bolsa ... (185/9) (GT)

tengizdeki gevher tükemez saña

tüpineki yâkût yetümez saña (5361) (KB)

ne törlüg bu sözler öngin *tildeki*
kigürmiş muḡar kör kamuḡ ildeki (31) (KB)

inçe k(a)ltı kün t(e)ngri k(e)ntü *tilgeninteki* y(a)rukı üze neteg tünteki kararığıg tarkarur
erser ... (210/16) (AY)

inçip bodıs(a)t(a)vlar bo montag yangın et'özdeki *tilteki* köngülteki kılınçlarıg kkirsiz
tapçasız arıtmakları üze ... (220/7) (AY)

... uça bardığız teḡri[de] *tirigdekiçe* ... (KT, G-D)

taqı êkinç nevbet qaytgay-men taqı Uḡud *toquşındaqı* tég sizlerni hezîmet qılğay-men
temiş-sen. (32/13) (NF)

nê bilür-sen kim ḡaq te'âlâ Bedr *toquşındaqı* şaḡâbnı yarlıqamış bolsa taqı 'ömürleri
içinde ne kim taqşîr qılsalar ... (49/1) (NF)

aydılar: *tonuḡuzdaḡı* za'ferân ne turur? (192r9) (KE)

ol vaḡtın mu kim öldük, taqı bolduḡ *topraḡtaqı* süngükler; biz mü ḡoparılmışlar yâ aşnukı
atalarımız? (426a/7) (HT-SAKT)

bu *töpümdeki*... tişimniḡ... (179) (ÇB)

... meniḡ *töpümdeki* saçlarıḡ tutqalı usar. (185) (ÇB)

aḡ uluḡı kalaşotari atlg yek-niḡ *töbüsinteki* saçın tutup kılıçın bıçğalı sançalı... (89) (ÇB)
urumuki atlıḡ yekniḡ *töpüsinteki* saçın tarta tutup kılıçın örü kötürüp başın bıçğalı
oğradı.(48) (ÇB)

söz aşḡı bile kör yaḡız yirdeki
yaşıl kökke yoḡlar bolur *tördeki* (1002) (KB)

Ḥızr aydı: bu kuş aytur Mûsiniḡ 'ilmi Ḥızr 'ilmi tuşunda *tumşukumdaḡı* suw çaḡlıḡ turur.
(130r15) (KE)

... İbrâḡim aydı: ey ḡarluḡaç seniḡ *tumşukunḡaḡı* suw bu otḡa neteg beḡgürgey. (41r5)
(KE)

... ol inçip *tuşdaḡı* kişiler .. üküş ig[lig] bolurlar. (559/4) (AY)

... ol tesbîḡ dünyâ endîşesi birle muḡteliḡ boldı erse, anıḡ *tuşındaqı* mêve taqı yerke
tüşti, tēp aydı oyḡandım. (320/7) (NF)

... bo montag [mungaḡınçıḡ tang]lançıḡ savlar *tülteki* [antag] osuglug çın kirtü b(e)lgüler
... (126/2) (AY)

k(a)ltı sening *tülingdeki* altun küvrüg ünintin eşidilmiş bo burkanlar ... (126/2) (AY)

tengizdeki gevher tükemez saḡa

tüpindeki yâkût yetümez saḡa (5361) (KB)

inçip köni törüçe evrilmek .. süzgülük ol kavırıp .. k(a)ltı *tüzki* törüçe .. (552/19) (AY)

... töleç *tüzüdeki* yirtinçü uguşlarının .. arasına .. (683/3) (AY)

aydı: *Uçmaḡdaḡı* za^cferândın yedim, tedi. (33r13) (KE)

... ey Muhammed *uçmaḡdaḡı* hûrların körkini dünyâda ekegüğe berdim ... (67r4) (KE)

... ya^cni *uçmaḡdaḡı* ornumnı aldurgay-men tep kırkar-men. (81r13) (KE)

... barmışda *uçmaḡdaḡı* körgeñ ni^cmetler üçün ḡasretleri artsun ... (10r6) (KE)

yazıklarını koyup yürüp yügrüp arma[y]ın yetmege *uçmaḡtaḡı* elbek menḡü toyga ... (75b/4, 5) (CC)

... *uguşintaki* tınl(ı)gların üç üdki özlüg ölmüş ... (26/12) (AY)

... nom *uguşintaki* tınl(ı)glar birle isig özümün berü umug ınag tutup ... (137/19) (AY)

... ontın singar ... *uguşlarintaki* atı kötrülmüş ... nomlug. (82/10) (AY)

üç *uguştaḡı* aḡıg-lıg ed-l(e)r ... (109b/3) (Üİ)

inçe k(a)ltı ‘eng’ ilki ol balık *uluşdaki* ili kanınḡ süülüg küçi asılḡay küçetgey. (89/19) (AY)

anı üçün t(e)ngrim birök bo çambudıbıp yirtinçüde kayu kayu il *uluşdaki* iligler kanlar ... (401/12), (437/2), (437/22), (515/13), (546/21), (564/23), (576/13), (AY)

baranas *uluştaḡı* qan oylı ädgü ögli tegin kâlip qapaḡda turur. (XLIV, 2) (İKP)

balıkımdaḡı *uluşumdaki* adasın körüp bu meniñ sizlerniñ kanıñız-ların içgeli tapım ol. (105/106) (ÇB)

seniñ *uluşundaḡı* ig emgeknıñ töz-i yıldıız-ı ol erür. (158) (ÇB)

yene yme üç *üdkı* burkanların nomlug y(a)rılıḡınḡ [tö]zi erser ... (22/21) (AY)

k(a)ltı öngre ertmiş *üdkı* alkudın yigedmiş ıduk burkanlar teg altı p(a)ramıtlarıḡ alkunı barça tüzü tükel toşḡurayın bütüreyin ... (115/13) (AY)

kayu neçe öngre ertmiş *üdkı* ulatı bo közünür üdkı yme ... (122/17-19) (AY)

... yintem [öngre] ertmiş *üdkı* savlarıḡ okıtdaḡı erür yalanguz adıra y(a)rılıkamış bölük kin keligme *üdkı* savlarıḡ monga tegürü okıtdaḡı erür. (276/1), (276/3) (AY)

... ertmiş *üdkı* burkanlar .. yaḡız yirke tayaklıḡ parmanular sanınça .. kin keligme *üdkı* amtıkı .. ontın singarkı burkanlar ... (350/7), (350/9) (AY)

bo d(a)r(a)nı nomug öngre ertmiş *üdk*i burkanlar barça nomlayı y(a)rılıkadılar. (465/18)
alp şakımını atl(ı)g al bilge t(e)ngri t(e)ngri burkan alku kamag üç *üdk*i burkanların
irigi ornagı ... (682/17) (26/13), (132b/1), (145/5), (156/21), (160/209), (179/3), (179/6),
(180/14), (180/18), (181/14), (204/7), (204/8), (204/9), (204/10), (204/11), (204/12),
(218/6), (275/19), (276/8), (325/14), (326/10), (327/3), (327/21), (328/12), (329/3),
(329/18), (330/7), (330/21), (331/17), (346/6), (346/11), (350/7), (355/15), (355/21),
(360/8), (370/19), (405/7), (413/23), (414/2), (421/7), (454/15), (459/14), (464/11),
(465/1) (AY)

nän kölmädin miñ yapırgaklıg lenhua çäçäkig tikdim ... altınc [üç kırk] koş şala
sögütkä k(a)ltı bir aş bışımı *üdk*i tög. (1753) (HT/VI)

ol umamağ-ı-ning ugrında atqangalı ertmiş *üdk*i atqangu-l(a)rıg basutçı-sı eksük üçün
bululur bilmetin öçmek tip. (118a/12), (119a/8-10) (Üİ)

kenki yögärüki *üdtäki* tınl(ı)glar körüp ol antag ädgülärin ötrü bilip eyin boltılar. (1562)
(HT/VI)

kenürü [ti]zip amtı *üdtäki* balıklar[ıg] uluşlarıg sıguru y(a)rılıkadı, [ku]m sanınça nomlug
yertinçü tüz [ärdi]. (1736) (HT/VI)

anın bo biş çöpdik kelyük bulganyuk yavlak *üdtäki* tınl(ı)glar közünür. (23/24) (AY)

k(a)ltı neçök kin keligme *üdtäki* alku ulug bodıs(a)t(a)vlar burkan kutınga
katıglantuklarınta ... (139/19) (AY)

kin keligme *üdtäki* ayıg yavız tiş birgüsinge artukrak korksar belingleser ... (141/5) (AY)

k(a)ltı bo közünür *üdtäki* kamag tınl(ı)gların kılınış buyan edgü kılınçlarınga edgülig
evrişleringe neteg iyin ögirür ersen m(e)n ... (152/2), (98/18), (107/10), (138/16), (139/7),
(145/11), (152/6), (152/8), (152/12), (153/6), (153/10), (153/12), (153/17), (154/19),
(154/23), (155/2), (158/6), (158/9), (171/7), (171/11), (171/12), (202/8), (202/10),
(354/18), (379/22), (380/15), (414/209), (422/6), (480/18), (532/9), (578/17), (633/7)
(AY)

... inçip neğegin parmanu *ülüşindeki* kök qalıq-ta alqu nom-l(a)r yaruk yaşuk uqulur.
(102b/7) (Üİ)

aydı: bu menäre *üstindeki* horûsga, kaçan kün tuğsa bu horûs çağırur anıñ ünin işitip ...
(141v4) (KE)

ey Qurayş qabilası, ey Mekke halâyıqı, sizning ol cähiliyyat *vaqtındaqı* ululuqunguznı
haq te'âlâ kéterdi taqı mällaringızın menim adaqım altında qıldı. (51/7) (NF)

Lokman *vaqtında*ğı sultân öwkelep Loqmânı oğlu birle tirigle kuyugğa saldı ... (164v9) (KE)

... Nûh *vaqtında*ğı âb-dânlık kıyâmetğa teğı bolmağay temişler. (23r11) (KE)

Şâm *vilâyetında*ğı melikniñ bir fâtıma atlıg kızı bar erdi ... (182v10) (KE)

İbrahim du^â kıldı ol *vilâyetlerda*ğı kollar ürnürler un toldı ... (42v11-12) (KE)

ben evümde bulıçak sûsenleri

n'iderem *yâbanda*ğı gülşenleri (1746) (MT)

Haq Süleymân peygambar 'as'qa perîlerni taqı şeytânların taqı *yabanda*ğı keyiklerini taqı havâdağı quşların taqı üç yüz nikâhlı hatunı bar erdi... (209/15) (NF)

... yêti kat yer ve kök *yâbânda*ğı halka menizlig, tegresinde âyete'l-kürsî bitiglig ... (218v10) (KE)

... bu tarhan kılğanımız *hakîm yahyâ*ğı küç basınç zahmet yunçuğ ... (K, I, 49) (YvB)

*yakada*ğı yalgagalı eliğdeki içginur. (yalgadı, 307, 2) (DLT)

anası ak kiyizlerni kesip *yanakı*dağı arıqlarğa ornatur erdi, bu türlüğ qorğunç birle Mevlîge tâ^{at}at kılur erdi. (168r10) (KE)

sol *yanda*ğı evvelki örgede Kök hânning uluğ oğlu Bayındırnı olurtdılar. (81b/7) (ŞT)

çığaylarka, yağuk kôngşıka yat tam kôngşıka, *yanda*ğı eşke, yol oğlınğa, ol kim erklendi eligleringiz, ol tangrı sewmez kim kim bolsa kıwanğan küwengen. (26/14a1) (RN)

terkeşinde ni kim okı bar idi atlı *yanında*ğı kişi-ge aytım. (313/5) (GT)

... Âdam peygâmbarning sağ *yanında*ğı enbyâlar taqı evliyâlar taqı eğgü qullar ervâhı turur. Anlarqa baqar, köngli hoş bolur taqı küler; sol *yanında*ğı kâfırlar taqı zâlimlar taqı müşrikler ervâhı turur, anlarqa qadğurur taqı yığlar têdi. (53/15/16) (NF)

Ma'âz bin Cebel razhu ayıttı kim kim namâz içinde erken sağ yanına iltifât qılsa taqı sol *yanında*ğı kişini bilse, ol kimersening namâzı haq te'âlâ hazratında namâz ermes, tıp aydı. (248/14) (NF)

Câlûtnıñ alnığa tegdi biri sağ *yanında*ğı çerigge tegdi biri sol *yanında*ğı çerigge tegdi. (133v13) (KE)

*yanında*ğı yoldaşları çıplak oğlan (D248) (DK)

... ol kimerse bu yılannı elgi birle attı erse, bu yılın *yanında*ğı kişi üze tüşti. (188/14) (NF)

on tünke *yantaki* tug evirü bardımız. (T, K2, 26)

yanuñdagı yiğitler Begilüñdür begil kanı (D248) (DK)

yanuñdagı gök poladuñı maña virgil yiğit (D149/V82) (DK)

... eger *yazıdagı* barça kum-lar inçi olsa tilençi-lerniñ közi tolmağay. (312/6) (GT)

“*yazıdaki* süwlin edhergeli ewdeki takagu ıçgınma. (takagu, 447-7) (DLT)

yayınkı bulıt teg ya tüş teg hali (223) (AH)

irinçig kışığ sürdi *yazkı* esin

yaruğ yaz yana kurdı devlet yasın (65) (KB)

üçi *yazkı* yulduz üçi *yaykı* bil

üçi küzki yulduz üçi kışkı bil (142) (KB)

saçım boldı sungkur tüsi teg şeşüt

sakal boldı *yazkı* kelef teg orut (5639) (KB)

saçım boldı *yazkı* kelef teg orut

sakal boldı sungkur tüsi teg şeşüt (5697) (KB)

üç aylar erür *yazkı* üd tip .. üç aylar titir yay üdler tip .. üç aylar atanur küz üdler tip ... (589/9) (AY)

... *yazkı* üdler içinte .. yiil tözlüg ig törçiyür ... (591/12) (AY)

... sanıpat atl(ı)g katıglıg ig ... *yazkı* üdte aşagu ol ... (591/16) (AY)

ol yigit aydı: Bu *yengingdeki* hurma sağraqlarını biraqğıl taqı halıfa hazratına mundağ mu kirür-sen (?) tedi. (311/4) (NF)

... törtünç suv içräki tınl(ı)gka beşinç *yerdäki* bag(ı)rın yorıgma tınl(ı)gka ... (121, 122) (H)

k[a]ltı tüz *yerdäk[i]* ... şamak suvug ulug taluy ügüz[kä] okşatmış tæg. (1379) (HT/VI)

neñ *yérdeki* kağanlıg bodunka bintegi bar erser ne bunı bar erteçi ermiş. (T, D6, 56)

yérdeki kedikleri hem kökde uçğan kuşları

haq ‘itâbı tğdi erse yığladı inçıklayı

aqtı yul teg toldı köller közleriniñ yaşları (131v4) (KE)

änätkäk *yerintäki* äd[li]g ädsiz savlarig bulup çın kertü nomug t(a)vgaç elinä kälürdi nom agtardı. (1426) (HT/VI)

taqı Mescidü'l-aqşâda bir namâz qılmaq öngin *yerlerdeki* êkki ming namâz birle berâber turur. Taqı Mescidü'l-harâmdağı bir namâz öngin *yerlerdeki* yüz ming namâz birle berâber turur, tēp, aydı. (274/10/11) (NF)

... qamay *yirtinçüdaki* tınlıy-larnıñ küsüşin inçip ... (XIV, 8) (Üİ)

... âsmândın yamğur, *yeryüzindeki* canlınıñ barçası ğarğ boldı. (68b/4-5) (ŞT)

... ol kim az tağayyür-i hâl üçün köp *yulğı* ni'met haqqın unutup qadimî maḥdûmından yüz qaytarıp kitkey. (44/10) (GT)

... az cevır körüp köp *yulğı* ni'met haqqın unutup ... (71/13) (GT)

... bu kimersening qırk *yulğı* maqbûl tâ'atlarını ħabı qılğay ol hamr içgenni ağırlağanı üçün, tēp aydı. (362/15) (NF)

bu illig *yulğı* yaşka bolma mağrûr
oyunıı koy uğıma köp ayağ tur (2735) (HŞ)

söz aşğı bile kör yağız *yirdeki*
yaşıl kökke yoklar bolur tördeki (1002) (KB)

... m(a)hamandarıkda ulatı t(e)ngri *yirinteki* hua çeçeklerig t(e)ngri t(e)ngri burkan üze birkerü saçdılar. (183/13) (AY)

inçe k(a)ltı parınırmıta vaşavartı atl(ı)g t(e)ngri *yirinteki* t(e)ngri teg ... (380/23) (AY)

... t(e)ngri lernıñ kuvragı .. üç kırk t(e)ngri *yirinteki*.. ögirü sevinü kamagun ... (564/20) (AY)

... ol üdün tuşıt t(e)ngri *yirinteki* ... TW SYDY atl(ı)g t(e)ngri ... (667/12) (AY)

T(e)ngri *yirinteki* tüş atl(ı)g ornangay m(e)n tugay m(e)n ... (668/2), (532/13), (542/4) (AY)

... ap yme t(e)ngri *yirlerinteki* .. ap yme yalanguk ... (44/21) (AY)

bo sening kisingning bo emgekin bo b(e)lgülerin körser m(e)n ol *yirteki* isig öz alımçıları çbirle turuşur osuglug turur. (18/11) (AY)

yir içinteki bışruntaçı köngülüg evrılınçsiz *yirteki* köngülüg bir togum üze .. ikinti orunlug bolgu köngülüg. (68/8) (AY)

... ontın singarkı burkanlar .. yme ök k(a)ltı *yirteki*.. kog kıçmuklar kolusınça ... (350/10)
 (121/14), (122/9), (132b/1), (135/21), (137/7), (149/4), (151/10), (153/18) (154/19),
 (154/23), (155/3), (159/5), (178/1), (189/4), (211/1), (231/21), (231/23) (249/7), (256/8),
 (256/14), (300a/25), (300a/27), (317/19), (318/1), (339/8), (346/6), (350/9) (357/1),
 (365/8), (370/8), (500/8), (504/6), (576/13), (644/20), (652/8), (661/23), (682/23) (AY)
 amtı yene t(e)ngrim yok tip y(a)rlıkasar siz bo *yirtinçüdeki* t(ı)nılgılarka sizingülük
 kedgırgülük ... (34k/22) (AY)

... sukavatı atl(ı)g *yirtinçüdeki* abıta t(e)ngri burkan teg abıta ... (46/21) (AY)

... alku *yirtinçüdeki* tınl(ı)glarığ barça ... içinteki altı p(a)ramıt [iç]inte ... (88/7-9) (AY)

... *yirtinçüdeki* ne[ç][e] kamag tınl(ı)g oğlanları barça kop emgeklerintin ozup ...
 (116/13) (AY)

... *yirtinçüdeki* kop törlüg küsençig mengilerke tükellig bolsunlar ... (120/5) (AY)

bo çambudıvıp [atl(ı)g *yir*]*tinçüdeki* neçe kutlug ... [tınl](ı)glar erser .. azu [adın]
yirtinçüdeki kişiler[ke] ... (123/9) (123/11) (AY)

atı kötrülmiş ayagka tegimlig t(e)ngrim inçip bo *yirtinçüdeki* tınl(ı)glarta bar antag
 tözünler ıduk tayşing nomdaki y(a)rlıgça yoridaçılar. (149/22), (151/1), (151/10),
 (155/17), (176/2), (181/13), (296/1), (383/16), (389/13), (405/19), (439/13), (547/10),
 (547/60), (616/6), (645/2) (AY)

... netegin tiptiser ıaltı *yirtinçüdekil(e)rke* yomkı-ka bililmiş üçün ... (108b/15) (Üİ)

... ap yme yalanguk *yirtinçülerinteki* alku törlüg körkde mengizde öngde b(e)lgüde itigde
 yaratıgda ... (44/22) (AY)

antag antag künte yalanguk *yirtinçüsinteki* çang bag[lıg] kuotau atl(ı)g kişi özlüglerig
 [ölürt]miş üçün ökünüp tuyunup ... (14/13) (AY)

... asurılar kumbandılar kınarılar mohoragılar ulatı yalanguk *yirtinçüsinteki* iligler kanlar
 bolar barça köni törüçe köni nomça yirtinçüke asıg tusu kılsunlar erti. (400/20) (542/15)
 (AY)

... brahmalok azrua .. [*yir*]*tinçüsinteki* mengimin .. bo nom [erdinig tınglaga]lı .. barı
 tegingey m(e)n .. (668/19) (AY)

sıgap şavûrnı minnet tuttı gayet

öñinge tüşti *yoldaki* hikâyet (1105) (HŞ)

ol üdün ol katununug bir tapıgçı kızı taşdın turur erken kıyça erter **yolkı** kişidin tiginig tilep takı bulmaz ermiş tip sav eşidti. (621/19) (AY)

... yene eşidtim taşdınkı .. **yolkı** kişi sözlemiştir .. (634/8) (AY)

... yigedteçi bilge bilig erksinmekleri üze körmek bışrunmak atl(ı)g **yollartakı** alp kevgülük nızvanılarıg kevgeli basgalı uyurlar. (317/7) (AY)

.... kamag tört togum biş ajun altı **yoltakı** tınl(ı)g oğlanlarınıg ulug umugı ınagı bolgalı ugaylar. (24/13) (AY)

... uluşın k(e)ntü köngüllerinte alını yaratı tüketmiş altı **yoltakı** [tıdıgsız] nom tilgenin ... (34ç/24) (AY)

... anta k(e)ntününg asankılıg uzun **yoltakı** adınlarka asıg tusu kılğalı ... (34s/20) (AY)

... üç yavlak **yoltakı** .. ağır ayıg kılınçlarını barça öçürür m(e)n ..(96/21) (AY)

... biş ajun altı **yoltakı** tınl(ı)glar birle katılı karılı ayıg yavlak törü iyin evrilip ... (133/14) (AY)

ne üçün tip tiser savşing **yoltakı** kiçig kölgklügler kamagda yig üstünki burkan kutın küsemezler üçün ... (276/20) (399/17), (421/10), (433/9), (514/14), (532/11), (542/11) (AY)

... yana ıaltı bışrunmak **yoltakı** tokuz bölük-l(e)r-te ... (107/a/4) (Üİ)

arık anga kim tünle ilette kılını, tünle, Ka'be **yöresindeki** mesciddin Beytü'l-Muıaddes tapa, ol kim bereketlig kılduk yöresini ... (270b/2) (HT-SAKT)

... biş **yükmekteki** öng yükmek-te tuıulmuş neıg iki y(i)g(i)rmi oruntaıı öng orun ermez. (105a/8) (Üİ)

müselmânlar firâk otı niçe baırım kebâb idip

iki köz yolıdın tökkey **yürekindeki** ıanımnı (20a6) (SD)

... peygâmbar ‘as manğa qarşı keldi taıı mübârek elgi birle **yüzündeki** toğrı kéterdi taıı yüzümni sildi aydı: Yâ ‘Alî, ol kün kim üzengde bar erdi ol nerseni edâ qılğıl. (153/2) (NF)

mundın üstün uşmaııqa heç kimerseke icâbat yoq taıı yer **yüzindeki** maıılûqâtınıg ‘ilmi taıı munğa teger, mundın aşmaz, ol cihetdin munğa Sidretü’ül-Müntehâ ténür. (57/2) (NF)

ol yigit anası keldi taıı oğlı **yüzindeki** tupraqları kéterür taıı aytur. (382/6) (NF)

... eger cümle ferîşteler taqı yer *yüzindeki* cümle halâyıqlar yığlışıp ittifâq qılıp bir mu'minni öltürür bolsalar, haq cümlesini yüzün quyu tamuğqa kemişgey, tēp aydı. (336/14) (NF)

Yûsufnıñ *yüzindeki* menin körüp menı yüzi birle yüzün tüşüp yadağlamasa. (76r4) (KE)
dünyâ halqınga neteg kim kökdeki yulduzlar münevver körnür, kök halqınga taqı yer *yüzündeki* mu'minlarning tâ'at ve 'ibâdat qılğan ewleri andağ münevver körnür, tēp aydı. qulnung tün buçuqında êkki rek'at namâz qılmağı dünyâdın taqı içindeki mâl tawardın yahşıraq turur tēdi. (321/5/6/7) (NF)

anda kēdin Resûl 'aleyhi's-selâm şafıyyeka aydı: *yüzündeki* ne kök turur sen mü aytur-sen ya men mü ay-tayın? tēdi. (227r8) (KE)

kök kalık *yüzinteki* t(e)ngri rahuka sikirtmiş teg y(a)ruksuz yaşuksuz öngsüz öles boltı. (617/5) (AY)

olça özleridin burunğı *zamândağı* meşâyihdür. (T766b12) (HM)

bu fâkîr Mecâlisü'n-Nefâyis atlıg kitâbıda kim şâhib-kırân *zamânıdağı* nazm ehli zıkrıde bitip men ... (T766b21) (HM)

andın soñ aydı: ey meniñ *zindândağı* eki qoldaşım. (88v10) (KE)

Yûsuf ol ta'âmlarnı *zindândağılarga* bērür erdi. (87v7) (KE)

4.2.2. Zarf

Tarihî Türk yazı dillerinde tespit edilen +ki biçim birimi sözcükler isimlerden sonra en çok zarflar üzerine eklenerek kullanılmaktadır. Zarflarla kullanılan toplamda 512 +ki biçim birimli sözcük bulunmaktadır. Bu sözcüklerin büyük bir kısmı Uygur Türkçesine aittir. Söz konusu ekin en çok zaman zarfları üzerine geldiği görülmektedir.

4.2.2.1. Zaman Zarfları

amtı “şimdi, şu anda”.

... yme neng ol ayıg kılınçnıñ *amtıkı* teg yavlak tüşin utlusın ... (8/22) (AY)

... üdki burkanlar .. yagız yirke tayaklıg parmanular sanınça .. kin keligme üdki *amtıkı* .. ontın sığarkı burkanlar ... (350/9) (AY)

... astimati bahşı söz-l(e)r *amtıkı* bo bilip öçmek ol ... (106a/2) (Üİ)

aşnu “önce, evvel”

çın kertü nomug öñräki ıduklarda boşgunt[ı] köni onaru boşgutug **aşnukı** [bilgä]larda ävditi yıgdı täriñ s[ogançıg] nomlarıg inçgäläp tüpgärdi. (1650) (HT/VI)

aşnukı hanlarınñ tokuz ulug [çe]üların, tuta y(a)rılıkadı ... (1733) (HT/VI)

anın bo nomlug et’öz tayakıntın b(e)lgürmiş ulug samadı dyanlı ulug bilge biliglining tayakına **aşnukı** iki et’özler b(e)lgülüg bolur. (68/22) (AY)

buyanlğı ögmeki **aşnukı** buyanta utar yigedür birk(e)ye ülüşinge yitmez ogşamaz. (80/1) (AY)

üzeliksiz köni tüzüni tuyunguka kut kolunsarlar anıng buyanı üküş telim bolur .. buyanlğı ögmeki **aşnukı** buyanta utar ... (82/3) (AY)

... monung buyanı aşnukı yırtınçüde tolu yiti erdini urup buşı birmiş buyanta utar yigedür ne üçün tip tiser .. **aşnukı** buyan erser tavar buşu titir ... (161/15-18) (AY)

monung buyanı yme ök **aşnukı** buyanta utar yigedür. (162/8) (254/17), (267/20), (267/23), (268/4), (362/14), (394/19), (464/22), (536/1), (682/18) (AY)

aşnukısı tavar buşu titir .. nom buşuning yene biş törlüg yig asıgı bar titir ... (162/11) (AY)

yüz kata tumlğıta isigdä irkläp kıragularıg salkımlarıg, yorıdı **aşnukılar** izinçä. (1637) (HT/VI)

sëni men okıdım eng **aşnukı** kün

ağırlık bile bërdim ol kün orun (793) (KB)

yana **aşnukı** sözke yangay tÿyü

taķı kórķur erdim sańga eymenü (5070) (KB)

avval “önce, ilk” (krş. evvel)

avvalgı maķalât, ol ĥazret bile bu faķîr arasında ötken ittifâķ-ı umûr ve ĥarâbetlîĥ sözler kim andın alarnıng bu faķîrĥa iltifât ve ĥuşûşıyyeti zâhîr bolur. (T760a20) (HM)

avvalgı maķâlet alar bile bu faķîr arasında ötken ittifâķ-ı umûr ve ĥarâbetlîĥ sözler kim andın alarnıng bu faķîrĥa ĥuşûşıyyet ve iltifâtları ma‘lum bolur. (T759a1) (HM)

faķîrĥa **avvalgı** neşât u feraĥ birge on belki yüz boldı. (T763a24) (HM)

Faķîr Ĥazret-i Mevlevî meşnevîsining **avvalgı** beytin münâsebet cihetidin tazmin kılıp irdim ... (T763b15) (HM)

amma tuhfetü'l-fakîri'l-hakîr resmi bile hamsening *avvalgi* defteride Hayretü'l-Ebrâr alarning vaşfida kim vaşfga sığmas ... (T768b17) (HM)

ey Mûsâ yâ kemşür mü sen azu kim bolsa-miz *avvalkı* kemişgen teg. (31/54a3) (RN)

yana bu tâyifa barıp duşmanqa qarşu tursun; *avvalkı* tâyifa kelsün, anlar taqı bir rek'ât namâz qırâ'atsız qılsunlar, taqı selâm bērsünler. (40/11) (NF)

avvalkı faşl (91/8) (NF)

avvalkı kişike diyet vâcib bolmas, aning için kim aning def'i birle taqı êkinçi ölmedi. (189/2) (NF)

... neteg kim *avvalkı* bâbnunġ altınç faşlida beyân qilındı. (240/16) (NF)

... *avvalkı* bâbnunġ altınç faşlida beyân qilındı.. (273/13) (2/2) (153/7) (229/4) (334/14) (398/17) (NF)

İsa peygâmbar 'as aydı: Helâk bolsun ol songraqı cüftleringe kim *avvalkı* cüftleringe baqıp i'tibâr qılmadılar, tēdi. (398/17) (NF)

yok tapunġu meger ol, tirgüzür taqı öldürür, İdingiz taqı *avvalkı* atalarınızning erkligi. (473b/2) (HT-SAKT)

yâ *avvalkı* atalarımız mu? Ayġıl: Hâkikat üze avvalkılar taqı âhırkılar cem' kılınmış tururlar ... (512a/8) (HT-SAKT)

taqı işitmedük munı *avvalkı* atalarımız arasında. (372a/1) (HT-SAKT)

bilmedük mü bolġusın, ya'nî 'âciz mü bolduk *avvalkı* yaratmak birle? Anlar şübhe içinde, yangı yaratmaqđın. (495b/7) (HT-SAKT)

bakmazlar mu meger *avvalkılar* yolunġa hiç. (33/83b3) (RN)

yâ avvalkı atalarımız mu? Ayġıl: Hâkikat üze *avvalkılar* taqı âhırkılar cem' kılınmış tururlar ... (512a/8) (HT-SAKT)

tiyü kaç cam anıġ tig içti қоş қоş

velî *avvalkı* tig kayda bolur қоş (1470) (HŞ)

... taqı ayturlar kim bu Muġammedning körgüzgen nişânı qatıġ sihr turur, ulaşı *avvalkılardın* kelgen sihr turur tēp ayturlar. (35/6) (NF)

bir uluġ cemâ'at *avvalkılardın* taqı bir az cemâ'at songlardın. (511b/2) (Sûretü'l-Vâkı'a) (HT-SAKT)

helâk kılmaduk mu *avvalkılarını*? (560a/7) (HT-SAKT)

yıġduk sizni taqı *avvalkılarını*. (561a/1) (HT-SAKT)

ol vaktın kim okunur aning üze ayatlarımız, aydı: “*Avvalkıların*ing bâtlı sözleri.” (567b/8) (HT-SAKT)

basa “sonra”

basakı bir padak üz-e tüger öngdünkisin. (114a/4-5) (Üİ)

basakı üç padak-l(a)r üz-e uķıtur köni yörügüg tigüçi-te. (114a/10) (Üİ)

... *basakı* bir padak üz-e söz-leyür yme ök adın-ķa birmeteçi-sin. (114b/2-3) (Üİ)

basakı bir padak-ta anın muntağ tip sözlemiş ol tiptimiş erser. (114b/5) (Üİ)

... kin ulatı *basakı* yakın yaguk ınançlar .. ezüg armak köngülin .. tevlüg kürlüg kılıkın
... (555/20) (AY)

basakı ķotu ol sańga tapğuçı

tıda tutmasa sen bu ol ķopğuçı (5557) (KB)

eng başlayu “ilk olarak”

‘eng *başlayukı* iki padak-l(a)r üz-e sızik ķılur otğurak ol bahşı-ķa. (114a/3) (Üİ)

bar anda iki abipiray-l(a)r ‘eng *başlayukı* iki padak-(a)r-ta söz-lemeki erser. (114a/11) (Üİ)

‘eng *başlayukı* tayaķ tigüçi ujik-nıng abipiray-ın söz-lelim. (114a/13) (Üİ)

baya “önce”

tań birle bolur alar *bayağı* bigi dost vesvâs bolur ol ortada hôr u ģacil. (325/5) (GT)

... sen *bayağı* meskenet-de ķalıp turur-sen. (163/3) (GT)

ötrü tükel bilge t(e)ngri t(e)ngri burkan yme *b(a)yakı* burkanlar törüsinçe külķirmek kılıu
y(a)rlıkap. (392/19) (AY)

... igleri emgekleri yme tarıkıp kitip *b(a)yakı* teg küçlüg küsünlüg boltılar. (597/15) (AY)

... ötrü t(e)rkin yanturu yanıp yığlaşu *bayakı* ol bars yatur orunka bartılar. (619/9) (AY)

yana sevdâ tapup yol ol canıńa

bayakı ot tutuşup ģırmanınğa (1700) (HŞ)

niçe kim minde yusuf uyķusı bar

işek özre *bayakı* ‘isa oģşâr (3600) (HŞ)

dünyâ ğamını koy bu cihân salṭanatını

‘ışk içre ol ey ‘âşık öler-sin çü **bayaqı** (799) (SD)

taqı musulmânlar arasında qâzîlıq qılsunlar taqı kêçe bolsa, **bayaqı** maqâmlarına aşır tursunlar, tedi erse, bu ferîşteler üç ferîştene üdürdiler. (365/14) (NF)

bukün bizlerke bir kimerse kelgey kim ol kimerse uçmahlığ bolğay, tedi erse, derhâl **bayaqı** enşârî kirdi, salâm qıldı. (413/5) (NF)

andın song aştuq. Taqı törtinç qat kök qapuğınğa tegdük erse, ol qapuğ saqlağan ferîşte **bayaqı** tég su’âl qıldı, Cebre’îl bayaqı tég cevâb bêrdi. (54/10/11) (NF)

andın song aştuq. Bêşinç qat kök qapuğınğa tegdük erse, ol qapuğ saqlağan ferîşteke Cebre’îl **bayaqı** tég cevâb aydı, ol taqı qapuğnı açtı taqı merhabâ tedi. (54/15) (NF)

... Fâtıma razhâ **bayaqı** tég eftâr qılmaq üçün suw bêrdi, cümlesi eftâr qıldılar taqı tegmesi önginde birer etmek qoydı. (141/8) (NF)

bayaqı tég dervîş sıfatı birle taqı ol dervîşke salâm qıldı erse, ol dervîş taqı cevâb qaytardı. (441/4) (NF)

bu abuşqa **bayaqı** tég qoptı taqı türüsini aldı taqı işleyü başladı. (435/5) (NF)

bayaqı tég endîşe qıldı, anı taqı terk qıldı taqı tâyib boldı yalgannı terk qılmaq sebebidin. (382/1) (NF)

peygambar ‘as **bayaqı** tég turur erdi. (123/7) (NF)

ol kirmişte men **bayaqı** tég tursa erdim, könglinde sözini, hâcatını mığa ‘arza qılu bilmegey erdi, tedi. (123/14) (NF)

ekinç yıl **bayaqı** tég isti’dâd qıldılar, taqı Ka’beke tavâf qıldılar, bıldurğı hecning qazâsı tég niyyet qıldılar. (47/14), (256/8), (367/9), (46/17), (55/7), (96/12), (142/2), (213/4), (217/17), (259/2), (271/10), (289/10), (366/10), (410/ 17), (413/6), (421/5), (422/2) (NF)

bökün “bugün”

ol emgekler ertingü sıkılıp umugsızın inagsızın emgenür ertim .. **bökünki** künte ol t(ı)nlıklar kelgölük üdinte kelmediler. (19/18) (AY)

k(a)ltı m(e)n ilgisiz uzun sansartın berü ötgürü **bökünki** künke tegi dört togum biş ajun altı yoltakı tınl(ı)glarlar birle katılı karılı ayıg yavlak törü iyin evrilip ... (133/13) (AY)

... amtı **bökünki** bo künte kamag ontın sığarkı büğü bitiglig burkanlar çın kirtü arıg süzük bilge biligleri üze çın kirtü y(a)ruk yaşuk közleri ... (137/6) (AY)

... kayu mening ilkisizdin berüki ötgürü **bökünki** künke tegi üç erdinilig tarıglar içinde /saçmış tarımış neçe buyan edgü kılınçlarım erser ... (168/20) (AY)

... kaçan öz ordısına kirtükde ya **bökünki** kün üze bahşımız şakımını t(e)ngri t(e)ngrişi burkan k(e)ntü özi mening tapıgımın ayagımın algalı odumka karşımka kirü y(a)rılıkadı. (40/19), (421/8), (456/2), (608/18), (612/3), (613/18), (622/14), (n532/3-4) (AY)

burun “önceki”

Zeliĥânın maksûdı ol erdi kim meniñ sözüüm el arasında yayıldı, **burunğı** teg ... (87r11) (KE)

keleşingni bizge iyding erti **burunğı** yıl begbolat ĥoca ... (A, I, 6) (YvB)

... ĥazînege t(e)ğürsünler başa **burunğı** yosunça bâzergân ortaqlarına taķı ... (A, I, 20) (YvB)

... ataları **burunğı** keçgen sayın ĥan çağıdın biri bire yarlıg râst tarĥanlıg ... (A, II, 13) (YvB)

... kentning civârında **burunğı** zamândın berü müteĥaddir t(a)rĥ(a)n bolĥan ... (A, II, 23) (YvB)

... selâm **burunğı** ĥan ağalarımız birle sizning rum vilâyetin bilgen atalaringız ... (A, III, 3) (A, III, 3, 8, 9, 14), (A, IV, 8, 11, 15) (YvB)

... ol **burunğı** mu'allim-niñ heybeti kitti imdi bu muallim-ni melek siretinde kördiler. (282/2) (GT)

biri mevlânânın bir beytde **burunğı** mısra'ıda nâ-mevzûnluğıda ikinci kâfiyeni ĥalať kılĥanı. (T762a11) (HM)

çün **burunğı** matla' ayılĥanda alar ĥazretige yiberip niyâz yüzidin 'arz kılıp tettebbu' kılurĥa isticâze kılıp irdim. (T764b13) (HM)

geĥî saĥın ni boldı zârlarnı

unutmaĥıl **burunğı** yârlarnı (67/1) (BD)

ĥoş ol **burunğı** zamânlar ki ötti vü bardı

ĥoş ol kişi ki zamânını yaĥşı ötkerdi (433) (BD)

yamanlıg bile yaĥşılıg ol kılur

burunğı bile songĥını ol bilür (558/5) (BD)

- evvelgi mu'allimniñ köñlin hoş itip **burunğı** yirine kiçürüp tururlar. (282/10) (GT)
- cevher balçık-ka tüşse **burunğı** bigin hasıs turur. (339/6) (GT)
- bu **burunğı** sultân-lar eṭab'llâhu serâhum bu ni'metni sa'y itip mâşlahat üçün koyup tuturlar. (60/1) (GT)
- ... maşrık ve mağrib dîvârını ni bilen tuttuñ **burunğı** meliklerniñ hazine-si ve leşkeri ve 'ömri senden artuk idi. (96/9) (GT)
- ... kilip kördi kim ol **burunğı** şûreti bir türli dağı bolmış ... (142/2) (GT)
- burunğı**; birinci, ilk önceki (37b/6) (CC)
- Oğuz song(g)ı alğan hâtûnını siver ve **burunğı** alğan ikki hâtûnınıñ qatıǵa ... (71b/1) (ŞT)
- ... hûkm-i 'adâlet yüzidin köz salsa ve **burunğı** Farsî ve songğı Türkî laṭâyif ve daḳâyıqıdın behre alsa ... (T79a/6) (ML)
- burunğı** ötken biligliler aytıp tururlar kim, bir kınǵa ikki kılıç sıǵmas ... (82b/15) (ŞT)
- ... çün andan özge fânî-dür bilür sen **burunğıların** artınça yirür sen. (159/3) (GT)
- ... aymışlar: ol rüzgârdağı melik bir tul uraǵutnı cüftlikge aldı, **burunğı** eridin bir kızı bar erdi ... (68r11) (KE)
- ... Yûsufnıñ **burunğı** aytqan sözün kim Reyyânǵa yawuk ... (90r4) (KE)
- aymışlar: **burunğı** zamanede edğüler ayıǵlar ölgendin son suretin kılıp anı baqmaq reva erdi. (142v20) (KE)
- burunğı** mü'minler aydılar: ol ğâr üze ribât koparalın songğı mü'minler aydılar: mescid koparalın. (179r13) (KE)
- kelmedi mü anlar(g)a ol nirsening hucceti kim **burunğı** defterler içinde? (301a/4) (HT-SAKT)
- ... taqı bezenmeng **burunğı** câhiliyyening bezenmekini, taqı kılınğ namâznı ... (402b/33) (HT-SAKT)
- taqı saqınıñ andın kim yarattı sizni taqı **burunğı** yaratı(g) eyelerini. (358b/8) (HT-SAKT)
- irmes mü miz ölgenler, meger **burunğı** ölmekimüz? (427b/59) (HT-SAKT)
- taqı bildingiz **burunğı** yaratmaqñı, eger angsa irdingiz. (512b/8) (HT-SAKT)
- bu qorqutğan, **burunğı** qorqutğanlardın. (505a/7) (HT-SAKT)
- 'ahid kılıştılar söz kesişdiler ol **burunğı** tözetmek yıǵlındı. (196/1) (ME)
- burunğı** zevk hiç sonra tapulmaz

qarılıqda yigitlik qalsa bolmaz (1475) (HŞ)

şehinşâh ğayretindin qanı qaynap
mizâcî ol **burunqı** ħaldın oynap (3025) (HŞ)

Türkmenlerning **burunqı** ötken yaĥşıları ve ‘ömrini ma‘reke de ötken ... (82a/3-4) (ŞT)
burunqı ötkenlerning sözlerini yalğan kılmadıng tidi. (89a/10) (ŞT)
eger yalğan bolsa günâhı **burunqı** aytqanlarning boynıġa. (101a/17) (ŞT)
... mâl ve tavar ve ĥürmetimni **burunqıdın** ziyâde kıldı ... (110r8) (KE)
burunqıdın taqı ziyâda ĥaq te‘âlâqa ĥamd ve senâ aytur erdi. (331/5) (NF)
ĥaq te‘âlâning ‘atâsını ‘azîz tutmaq kerek, tedi taqı cümle çekürgeni yıġdı taqı **burunqıdın**
ahvâlî yaĥşıraq boldı. (334/13) (NF)

ödükde taĥâtı çin tâk boldı
burunqıdın miñ artuq müştâk boldı (1865) (HŞ)

aydılar, anıng mengizlig kim aydı **burunqılar**. (333a/3) (HT-SAKT)

bu söz soñ kilgüçidin rast kilmez
burunqını **burunqılar** bilür bes (4280) (HŞ)

eger bolsa irdi bizing qatımızda kitâb, **burunqılardın**; bolġay irdük Tangrıning ĥâlîş
kulları. (431b/5) (HT-SAKT)

bir uluġ cemâ‘at **burunqılardın** taqı bir az cemâ‘at songlardın. (511a/8) (Sûretü’l-Vâkı‘a)
(HT-SAKT)

Cebre’il ‘as **burunqılarqa** cevâb aymış tæg aydı erse, ol taqı qapuġ açtı taqı manga
merĥabâ tedi. (54/6) (NF)

İdiyâ kökdin bizge mâ‘ide yibergil, **burunqılarımızğa** soñġılarımızğa ol kün ‘id bolsun.
(171v19) (KE)

ol vaqtın kim oqınur anıng üze âyatlarımız, aydı: “**Burunqılarning** bâtıl sözleri.”
(542b/1) (HT-SAKT)

ayturlar anlar kim küfr ketürdiler: “İrmes bu, meger **burunqılarning** bâtıl sözleri.”
(126a/9) (HT-SAKT)

taķı eger ķaytsalar, kiķti **burunķılarning** sünneti. (175b/2) (HT-SAKT)
 idduķ aŗnungdın, **burunķılarning** öġürleri içinde. (252b/9) (HT-SAKT)
 ... taķı yarlıķayu tileseler anlarınġ idisindin, meger kelse anlarġa **burunķılarning** yolu,
 yâ kelse anlarġaķın türlüġ türlüġ. (288a/6) (HT-SAKT)
 taķı aydılar: “**Burunķılarning** bitigleri, özi üçün bitidi anı; ol imlâ ķılınur anıġ üze, irtede
 taķı kiķede. (345a/7) (HT-SAKT)
 Ermez bu, meger **burunķılarning** ķılıķı (357a/2) (HT-SAKT)
 ırmez bu, meger **burunķılarning** tang sözleri. (481a/9) (HT-SAKT)
 taķı haķıķat üze ol, **burunķılarning** kitâbları içinde. (359a/7) (HT-SAKT)
 va’de ķılınduķ munı, biz taķı atalarımız, aŗnudın. İrmez bu, meger **burunķılarning**
 bitigleri. (366a/4) (HT-SAKT)
 taķı azdı aŗnularındın, **burunķılarning** üküŗrekleri. (428a/8) (HT-SAKT)
 taķı yokattuķ ķatıġraķ anlardın, ķatıġ tutmaķ yanındın. Taķı keķti **burunķılarning** şıfatı.
 (467a/6) (HT-SAKT)

bu söz soġ kilġüçidin rast kilmez
burunķını burunķılar bilür bes (4280) (HŞ)

dün “*dün*”
 ‘ömrümüñ niķeligin çün bilesin
 sen katumda **dünki** bir tıfl olasın (3332) (MT)

erte “*önce, evvel*”
erteġi; evvelki, önceki, bir zamanlar (65b/10b) (CC)
 evirür biz bo buyanıġ guhua vıharka **erteķi** teg tükel bütüp çoġluġ bolġuka ... (e685/15)
 (AY)
 ol ķavmleri aydılar: şen tüneķi ölüġni tirġüzür-şen cânı taķı çıķmay erdi, bir **erteķi** ölüġni
 tirġüzgil. (171r9) (KE)

evvel “*önce, ilk*” (*ķrş. avval*)
 ... amma aŗl-ı maţla’da **evvelġi** mıŗrâ’nıġ bir lafzı bile songġı mıŗrâ’nıġ bir lafzıda
 taħallüf ķılıpdur. (b32a/25) (ML)
evvelġi bâb selâţin sîreti içinde turur. (15/12) (GT)

evvelgi bâb hikâyet. (16/7) (GT)

anlarnıñ esbâb-ı kîjma‘aşını *evvelgi* kâ‘ide öze müheyyâ (11) kıldılar. (58/10) (GT)

evvelgi mu‘allimniñ köñlin hoş itip burunğı yirine kiçürüp tururlar. (282/10) (GT)

aymışlar: *evvelgi* yıl қаhtlıқда altun kümüşlerin bėrip aşıқ aldılar ... (92v20) (KE)

... *evvelgi* şeri‘atda pād-şâhlarğa taḥiyyat tārıķı birle erdi, biziñ yalavaçımız şeri‘atinde mensûḥ boldı ... (107r13) (KE)

kamuğı qarardı *evvelgi* ḥâlinga öwrüldi, yana aydı: bu sarây üstige çıķıl. (177r10) (KE)

yana aydılar: du‘â kılğıl *evvelgi* ḥâlinga barsun. (205r13) (KE)

Cebre‘il meniñ birle erdi, *evvelgi* kat kökge teğdimiz erse destûr tiledi, kim-sen? teğdiler ... (208v10) (KE)

aydı: atğıl anı qorqmağıl, ewrer-miz anı *evvelkı* şûretinge. (31/41b2) (RN)

... eşitmedimiz munı *evvelkı* atalarımız içinde. (32/28b1) (RN)

tanğırı yoқ meger ol tirgüzer hem öldürür, sizing idingiz *evvelkı* atalarıñız idisi. (36/76b1) (RN)

... anıñ içinde ölümni meger *evvelkı* küdezdi olarnı tamuğ kınıdın. (36/88a1) (RN)

taranıp *evvelkı* bilmezlik çıķmaķı teg. (33/2b1) (RN)

ermez mü meger *evvelkı* ölümümüz, ermez-miz biz yandıra qoparmışlardın. (36/83a1) (RN)

aydı: *evvelkı* kün yüzlerimiz sarğargay, ekinçi künde kızargay, üçünçi kün qarargay ‘azâb yetilgey. (35v21) (KE)

ekinçi *evvelkı* körkümni maña qayta bėrgil, üçünçi (10) közümni körer kılğıl. (109r9) (KE)

Zeliḥâ aydı: evvel ḥâcetim ol turur kim yigitlikimni maña qayta bėrsün, *evvelkı* körküm ... (109r13) (KE)

yana bir rivâyetde kamuğ kirdiler sorup sözleştiler, cevâb aydılar, *evvelkı* ḥâlğa bardılar. (179r10) (KE)

Mübeşşerege aydılar: bu yetimni *evvelkı* tonlar birle ok tutğıl arığ tonlar keydürmegil ... (188v11) (KE)

... maḫsûdım ol turur kim *evvelkı* yalavaçlık kelmışde yörgenip yatқан kilimni maña bėrgil ... (193v10) (KE)

Zeliḥâ aydı: *evvelkıdın* ḥâli sewüglüküm ziyâderâķ turur. (109r2) (KE)

... öz mâlımızdın saña sercân kıla bereliñ *evvelkıdın* edğürek ... (179v17) (KE)

... İsrâ‘il ‘âlimleride törteğüni ozdurdılar *evvelkığa* aydılar ... (170r3) (KE)

eger bolsa bizing üstümüzde pend *evvelkılardın* bolğatımız Tanğrının hâliş kulları. (34/43b2) (RN)

... né kim çın-oğ öñdin keçti, eger yansalar çın-oğ keçti *evvelkılarnıñ* sünneti. (28/85b1) (RN)

helâk kıldımız olarda katığraq tutmağın, keçti *evvelkılarnıñ* meşeli. (36/38b3) (RN)
toğuzunçı kurbanlıq etini yemek buyurdı, *evvelkılarnıñ* kurbân kılğanın ot yér erdi. (194v18) (KE)

sağ qolda *evvelki* örgede Kün Hanning uluğ oğlı Kayını olurtdılar. (81a11) (ŞT)

sol yandağı *evvelki* örgede Kök hanning uluğ oğlı Bayındırını olurtdılar. (81b/7) (ŞT)

*girü*²³ “sonra”

çünki şenbe dünini Merrih ala

girüki dünin ‘Utarid hod bile (2819) (MT)

keç “geç” (+ki ile birlikte “eski” anlamında)

yime ayka tengledimiz tüşgü yerler, ançağa tegi yandı ol egilmiş hurmâ butağı teg eski/*keçki*. (34/7a1) (RN)

kêçe “gece”

ey şeyh, Tanğrı izzeti üçün bu *kêçeki* ahvâllarınğızdın maŋa aytu bering, tıp derhöst qıldım erse, maŋa aydı... (317/16) (NF)

kedin “sonra”

yorıdı [*kedin*]/ki uluşlarda adalarig irtüp ırak yorıdı. (1625) (HT/VI)

ked “sonra”

... şuradı üdke teginçe *kedki* yirtinçüde serilip turur yene yme kavşıkıya kayu mening nomlug et’özüm erser ... (164/16) (AY)

... ol öñrä äşidmäki üzä keřärip yañlukın ulagalı ärür [ç]ın açgalı, munı *kedki* boşgutçı[lar]ka. (1622) (HT/VI)

²³ Buradaki *girü* sözcüğü sonra anlamında kullanıldığı için “Zaman Zarfları” başlığı altında değerlendirilmiştir.

ken “sonra”

kenki yügäruki üdtäki tınl(1)glar körüp ol antag ädgülärin ötrü bilip eyin boltılar. (1562) (HT/VI)

kiç “geç”

idi **kiçki** söz ol meşelde kelir
ata ornı atı oğulğa qalır (110) (KB)

idi **kiçki** dünyâ üküş ardı halkıg
qayusında men-men ne munça sewittim (6562) (KB)

munğar **kiçki** eski tapunğçı kerek
açınu süçinü aşın bërse terk (2836) (KB)

bu kıwçak kowı dünyâ **kiçki** ajun
neçe beg qarıttı qanmaz özün (5133) (KB)

idi **kiçki** dünyâ-turur bu qarı
telim beg keçürdi bu qılkı turı (5405) (KB)

kiçe “gece” (krş. *kêçe*)

kiçeki tüşünğke yörügi adın
yana körse kündüz körügi adın (5996) (KB)

melik ol özi saqnıp **kiçeki** yâr
öküş ol ‘özü itti aydı iy dildâr (3020) (HŞ)

kidin “sonra”

araları ayırd edebilmek için ... “**kidinki** yalıg” denir. (yalıg, 14, 16) (DLT)

kidinki keligli kişiler ara ... (75) (AH)

qoğtımız anıng üze **kiğinkiler** içinde. (34/36b1) (RN)

qıldımız anlarını keçigililer hem meşel **kiğinkile[rke]**. (36/61a1) (RN)

kin “sonra”

.. **kinki** buyan erser nom buşı titir ... (161/19) (AY)

... **kinki** [ajunta] ... [yirinte] burkanlar [uluşinta togayın t]ip küseserler [bo nom] erdini içinteki [y(a)rılıgça katıg]lansunlar. (24/2) (AY)

[tö]zünlerim bo anavt tıtag üze **kinki** yme maytrı burkanta ulatı alku burkanlarig ogatmadın [şaş]madın odgurak tuşgay sizler. (24/19) (AY)

kinki tözünlerke ötüg bolsun sadu. (34/21) (AY)

ilki ilki et’etözlerte ortunkı **kinki** et’özlerte bo et’özde burkan erdinig bilmedin nom erdinig bilmedin. (134/2) (AY)

kim **kinki** tınl(1)glar uksunlar bilsünler kin keligme üdteki bodıs(a)t(a)vlarıg ... (158/5) (AY)

bilge bilig arkalıg edgü nomlar erser **kinki** biş p(a)ramıtlar erür. (224/11), (267/21), (268/1), (268/6), (314/19), (343/9), (352/13), (353/10), (354/11), (355/2), (385/8), (438/8), (480/17), (487/23), (514/13), (590/3), (639/4), (646/20), (674/4), (686/19), (e1/11), (e2/5) (AY)

... bar kitermiş-i kinki üjik-in **kinki** üjik-in kıaltı söz-legüde ... (109a/6) (Üİ)

kinki padak üz-e ündürür okşatı bolmak ... (114a/6) (Üİ)

kinki bir padak-ta söz-lemeki erser ... (114b/6) (Üİ)

... öngdüнки **kinki** tanuk-lamış-ı-nıng uğuş-ı okşatıg-ı okşaşur. (114b/9) (Üİ),

kinkisi nom buşı titir. (162/10) (AY)

kinkilerke ulalmakı bolsun sadu edgü. (344/3) (AY)

oza “önce”

... **ozağı** yahşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip ... (A, IV, 12) (YvB)

“**ozakı** bilge ança aymış ... (oza, 88-22) (DLT)

“**ozakı** bilgeler (387-26) (DLT)

ilig koğtı emdi **ozakı** tilek

okır bir ziyâretka bolgıl yölek (4986) (KB)

ozakı urulmış mesel. (164) (AH)

ozaqı ‘ulemâ ve meşâyih taqı andağ qılur erdiler. (266/2) (NF)

ozaqı zamânada bir zâhid bar erdi. (368/2) (NF)

yâ Habbâb, *ozaqı* peygâmbarlarning ümmetlerini kâfırlar biçkü birle êkki pâra qılur erdiler. (11/6) (NF)

ozaqı ümmetlerniñ qurbânı qabul bolsa köyer erdi ... (15r5) (KE)

İdris *ozaqı* cevâbnı aydı. (20r13) (KE)

... İbrâhim du'â kıldı melikniñ elgi tağı boynı *ozaqı* teg sağ boldı. (46v9) (KE)

... İsrâ'ıl tevbesi sıfatı *ozaqı* ümmetler kılsalar yana tevbe kılalıñ têseler ... (127r13) (KE)

... *ozaqı* vaqıtlarında butlarını Mevli ta'âlâka ortak turur tıp telim aymış erdiñ ... (229r17) (KE)

ikinci ilge alıp ol tişesini

yana başlar *ozaqı* pişesini (2650) (HŞ)

ozaqı 'adetiñçe ol yüzi kün

yana şekker iwinge kildi bir tün (3025) (HŞ)

du'a birle yana bâzâr kıldı

ozaqı cüfti birle yâr kıldı (3030) (HŞ)

şeker tatlığ cevâb aydı kim iy big

ozaqı yılda kördüm irdi sen tig (3035) (HŞ)

ozaqı bilgelerniñ bir sözi bar

qayı qandın ra'ıyyet bolsa âzâr (4270) (HŞ)

... bizning *ozaqı* qan babalarımız birle sizning burunğı yaqşılarınğızning ... (A, IV, 8) (YvB)

her kim *ozaqı* ka'besi içre qılur maqâm

eflâk aning haqıda oqır اكان آمنا (64) (SD)

ozaqıdın biterrek iki türlüğ

irürsen dâimâ hem iki sözlüg (3605) (HŞ)

yâ'ni ey **ozaqlarda** yawuzraqı kim erdi bilür-mü sen? (241v11) (KE)

öngre/öñre/öñrä “önce, evvela”

ötrü antada kin ol kunçuyar kün küninge edgü bolup **öngreki** teg igsiz kem[siz bol]tı. (20/19) (AY)

yene **öngreki** burkanlar şarırlıg süngükleri yme yirtinçüde kingürü yadılıp yügerü közünü tururlar ... (34k/16) (AY)

çın kirtü töz birle yaraşı kirtününg kirtüsi kirtüde kirtü bilge bilig üze **öngreki** kut kolumakları küçinte ötrü iki kırk ulug erenlarning b(e)lgüsinge. (43/8) (AY)

kim **öngreki** iki törlüg et'özlerning bo nomlug et'öz tözi tüpi erür. (48/14) (AY)

k(a)ltı **öngreki** törüçe süzük kirtgünç köngülin bir uçlug ögin inçe tip timiş k(e)rgek. (159/1), (44/18), (52/6), (98/16), (164/3), (166/18), (224/10), (266/9), (300a/45), (328/18), (329/9), (329/23), (330/12), (353/12), (356/8), (392/22), (417/21), (474/10), (487/18), (489/9), (53/22), (525/9), (531/5), (536/9), (541/13), (567/19), (578/11), (628/2) (AY)

... nızvanılıg sıkıg tangıglartın ozgurayın tip **öngrekin** monçulayu bugünü sakını y(a)rlıkamaz. (34s/16)

... amtı m(e)n bo kamag biş ajun tınl(ı)g oganlaringa iki y(i)g(i)rmi bölüklüg nom nomlap asıg tusu kılayın tip **öngrekin** sakını bugünü y(a)rlıkamaz. (34ş/19) (AY)

... burunı övişip kötitser .. kulgakı tilgeni itigi öngi bolsar **öngrekide** ... (595/15) (AY)

... küçi yitmişçe suv yüdtürüp tavrattı iltip ol köl suvı **öngrekide** ikileyü tolı bolmışda ... 604/9) (AY)

... közim emigim tepreyür **öngrekide** öngişük .. okın yürekimke ursukmış teg .. sıkılır ... (621/8) (AY)

... savı barça **öñräki** eliglär[kä] kut kälürdäçi, ulatı kim biz[in] tözümüzni urugumuzni ... (1244) (HT/VI)

çın kertü nomug **öñräki** ıduklarda boşgunt[ı] köni onaru boşgutug *aşnukı* [bilgä]larda ävditi yıgdı täriñ s[ogançıg] nomlarıg inçgälöp tüpgärdi. (1650) (HT/VI)

... tümän bärä taglarda arkular satgap bulıtıg tumanıg bardı **öñräkilärniñ** barmış b(ä)lgüsinçä ... (1634) (HT/VI)

soñ/songra²⁴ “sonra”

²⁴ “Son” sözcüğü burada “sonra” anlamında kullanıldığı için “Zaman Zarfları” başlığı altında ele alınmıştır.

inşâ'allâhu-ta'âlâ *songgı* zamânede düşmân arasında bir atı ƣalgay ... (A, IV, 19) (YvB)
bu *songgı* beytide tilmîz ve irâdeti nisbetin hem zâhir ƣılıpdur. (T768a11) (HM)

bu *songgı* cemâ'at zümresidin hıyâbân başıda körgeu zamânıda ol ƣâzret şeref-i bisât-bûsığa ser-efrâz bolup ... (T760a18) (HM)

songgı iki beyt cevâbıda bu iki beyt bitilip irdi kim ... (T763b13) (HM)

... amma aşı-ı matla'da evvelgi mışrâ'nıu bir lafzı bile *songgı* mışrâ'nıu bir lafzıda taħallûf ƣılıpdur. (b32a/25) (ML)

... ģükm-i 'adâlet yüzidin köz salsa ve buruıĝı Farsî ve *songgı* Türkî laťâyif ve daĝâyıĝıdın behre alsa ... (T79a/6) (ML)

Oĝuz *song(g)*ı alĝan ģâtûnını siver ve buruıĝı alĝan ikki ģâtûnıuıĝı ƣatıĝa ... (71b/1) (ŞT)

buruıĝı mü'minler aydılar: ol ĝâr üze ribât koparalıı *songı*²⁵ mü'minler aydılar: mescid koparalıı. (179r13) (KE)

ıdıyâ kökdin bizge mâ'ide yibergil, buruıĝılarımızĝa *songı*larımızĝa ol kün 'id bolsun. (171v19) (KE)

... *songraĝı* zamânede oĝup bolup taĝt barâĝ ƣoluna tüşüp turur erdi. (A, III, 9) (YvB)
'İsa peyĝambar 'as aydı: Helâk bolsun ol *songraĝı* cüftlerıĝe kim avvalqı cüftlerıĝe baĝıp i'tibâr qılmadılar, tedi. (398/17) (NF)

ol vaĝtın kim keldi *songraĝı* sarâyıuıĝı va'desi, munuıĝ üĝün kim âşkâre ƣılsa ƣadıĝuıı yüzlerıĝizde ... (271a/9) (HT-SAKT)

ırmes bu yaĝıuıı tirıĝlık, meĝer oyuu taĝı oyuu. Taĝı *songraĝı* sarây, yaĝşıraĝ anlarĝa kim saĝıuırlar. (127a/5) (HT-SAKT)

taĝı ƣo(d)duĝ anıuıı üze, *songraĝı*lar ıĝinde. (430a/30) (HT-SAKT)

andıuıı song yoĝattuĝ *songraĝı*lar ıĝinde. (430b//3) (HT-SAKT)

... kim *songraĝı*lar anlar vâĝı-a-sı bilen mesel kitürgey-ler. (352/12) (GT)

tün "gece"

ıuıĝe k(a)ltı kün t(e)ıĝrı k(e)ntü tilgeuıteki y(a)rukı üze neteg *tünteki* kararıĝıĝ tarkarur erser ... (210/16) (AY)

ıuıĝe k(a)ltı bulıtsız *tünteki* tolu tegırmı arıĝ süzüĝ ay t(e)ıĝrı k(e)ntü arıĝıuıĝa süzüĝıuıĝe neteg tükellıĝ erser. (212/15) (AY)

²⁵ Sözcük, "sonrakı" anlamında kullanılmıştır.

keçürdün keçigli bu **tünki** tünün
keçermü siziklig keligli künün (3633) (KB)

uzatı “daima, sürekli”

uzatıkı uguşı yig üstünki götem bağlıg ... (682/1), (610/11) (AY)

yarın “yarın”

tilemen kim cuvanmerdlık kılınsa
bu kün **yarınğı** yok zâdın alınsa (2095) (HŞ)

neçe me erejlense isiz bu kün
ökünç birle emger **yarınkı** kününg (0918) (KB)

bu begler sewinçi **yarınkı** asıg
du‘â tap mangu edgü atın yanıg (3020) (KB)

bu künki erejke awınma sakın
yarınkı erejig tile keç bakın (5235) (KB)

bu künki kününgde **yarınkı** kününg
barı edgü bolsun **yarınkı** tününg (5307) (KB)

itingü kerek-men **yarınkı** itig
itilse **yarınkı** işim ay tetig (5698) (KB)

bu kün it usanma bu tapgun işig
bu kün itse itlür **yarınkı** itig (5703) (KB)

maņa hod bu horluķınğa tigmez
yarınkı hoşluk imdi kınğa tigmez (3675) (HŞ)

yarınki gün men ölem oğlum qala, bundan yigregi yoğdur ... (D171) (DK)

yügürü “şu an, şimdi”

*kenki **yügürüki** üdtäki tınl(1)glar körüp ol antag ädgülärin ötrü bilip eyin boltılar. (1562)*
(HT/VI)

4.2.2.2. Yer Zarfları

asra “alt, altta, aşağıda, aşağıya doğru”

*yime edgü tutgıl elig **asrakıg**
yigü içgü birgil bütür oprakıg (4527) (KB)*

*sen ök bir mığa küç kamuğ edgüke
elig **asrakılar** yükin yüdgüke (1785) (KB)*

*bâb elig **asrakılarıg** neteg tutgusın ayur (0060) (KB)*

astın “aşağı”

*geldi keklik kim yabandan gelürem
taglar **astındagı** kândan gelürem (1431) (MT)*

‘Ömer bizke va’z u naşîhat qılur, taqı özi êkki qat ton keyer tedi erse, oğlı ‘Abdullâh aydı:
astıngı tonı özining turur, üstünki tonı men ‘âriyat bërîp turur-men, tedi erse, ol şahâba
tek qaldı. (106/4) (NF)

astıngı tonı özining turur, üstünki tonı men ‘âriyat bërîp turur men, tedi erse, ol şahâba
tek qaldı. (106/5) (NF)

kök kökrer teg bir katıg ün kıldı olarnı **astındakı** tawuqları yılkı qaraları Mevlî yarlıgı
birle astındın çıkdılar. (61r14) (KE)

başdın “ilk, birinci, başta, baştaki”

... m(e)n başdında **başdınkı** y(i)ti süzük köngülüm üze ol ol tınl(1)glarig ölürtmiş ...
(11/11) (AY)

...otaçı iligi bodıs(a)t(a)v .. ögrünç sevinç iligi bodıs(a)t(a)v .. **başdınkı** [a]lkışka tegmiş
bodıs(a)t(a)v ... (34d/33) (AY)

... **başdınkı** oruntakı köngülke tayanıp üküş tınl(1)gların asıgına katıglanmışdakı tıdıg
adalarig tarkarıp ikinti orunka kirürler. (73/3) (AY)

... anıng yığılmış **başdınkı** kuvragı bir tümen koltı bar erti. (84/13) (AY)

başdınkı biş otuz .. (34g) (AY)

başdınkı altı otuz. (34h) (AY)

başdınkı yiti otuz. (34i) (AY)

bo kamagda **başdınkı** sakınguluksuz sözlegülüksüz titir. (50/18) (AY)

bo altun küvrügnıng yig **başdınkı** ünin eşidmiş ugurınta .. uzatı üzüksüz burkanlarka yakın yaguk tapıgçısı bolur. (99/11) (AY)

... tengrilerte yig adruk boltum yalanguk ajunınta togdukumda yalanguklarta yig **başdınkı** boltum anın ikin arasınta. (187/21) (AY)

inçe k(a)ltı bodıs(a)t(a)vlar başdınkıda **başdınkı** yinçe köngülke tükelligler üçün ç(a)hşap(u)d baguluk tıtagıg kılmazlar. (277/13) (AY)

... ötrü ol iligler kanlar başdınkıda **başdınkı** yig tapıg udug üze manga tapıg udug ağır ayag kılmış bolgaylar. (413/19) (AY)

nom erdini ertingü tanglaguluk mungadguluk alp tenglegülügk alpülgülegülük **başdınkı** ortunkı adakdakı edgüleringe tükellig ... (336/3) (AY)

... sakınu sözleyü yitinçsiz başdınkıda **başdınkı** ulug ögrünçlüg sevinçlig inçkü menig bulgaylar. (415/4) (AY)

bo nom iligi atl(ı)g sudurug .. **başdınkı** ortunkı adakdakı .. yörügleri edgü erür. (582/21), (34k), (34m), (34o), (34p), (46/6), (46/23), (149/2), (149/7), (173/9), (175/7), (178/8), (185/18), (196/23), (231/11), (231/15), (237/14), (277/13), (280/11), (284/5), (284/10), (284/15), (286/99), (300a/3), (301/6), (301/9), (301/9), (304/6), (310/9), (312/9), (315/17), (319/14), (322/2), (323/2), (324/8), (327/7), (325/15), (326/3), (336/3), (336/25), (337/3), (337/22), (346/20), (363/4), (387/7), (388/3), (413/19), (415/5), (429/10), (429/21), (437/11), (438/17), (507/16), (518/8), (539/13), (542/8), (555/18), (582/20), (647/1), (651/18), (651/22), (n148/22) (AY)

bo üsdün-ki-l(e)r erür **başdınkı** padak ... (124a/10) (Üİ)

kıltı körüm-ke tegmiş-l(e)r öritip bulduq-ta başdınkıta **başdınkı** bölüklüg niz-vani-(a)r-ning yöründe kin. (125b/1-2-3) (Üİ)

... m(e)n **başdınkıda** başdınkı y(i)ti süzük köngülüm üze ol ol tınl(ı)glarig ölürtmiş ... (11/11) (AY)

inçe k(a)ltı bodıs(a)t(a)vlar **başdınkıda** başdınkı yinçe köngülke tükelligler üçün ç(a)hşap(u)d baguluk tıtagıg kılmazlar. (277/13) (AY)

... ötrü ol iligler kanlar **başdınkıda** başdınkı yig tapıg udug üze manga tapıg udug ağır ayag kılınış bolgaylar. (413/19) (AY)

... sakınu sözleyü yitınçsüz **başdınkıda** başdınkı ulug ögrünçlüg sevinçlig inçkü menig bulgaylar. (415/4) (AY)

kelmedük üdki **başdınkıta** başdınkı niz-vanıl(a)r-ta birgerü bululur iki öçmek-l(e)r. (125b/3) (Üİ)

kıaltı körüm-ke tegmiş-l(e)r öritip bulduq-ta **başdınkıta** başdınkı bölüklüg niz-vanıl(a)r-ning yöründe kin. (125b/1-2-3) (Üİ)

berü “bu yana, beriki, gerideki”

anta **berüki** aşok başlıg sogdak bodun kop kelti yükünti. (T, G1, 46)

bérye “güney”

... **béryeki** bodun kurıyağı yırıyaki öñreki bodun kelti. (T, G, 17)

birtin “sağ, güney”

... örü turup **birtinki** ong ‘enginteki tonın açınıp ong tizin çökutip ayasın kavşurup t(e)ngri t(e)ngri burkanka inçe tip ötünti. (132/1) (AY)

içerü “içeri”

taşragı Leylî olıcagın gubâr

içerügi Leyli kala pâydâr (1735) (MT)

içrä/içre “iç, içeri”

... [anta] **içreki** ne kişitin .. yok [boltaçı ert]i. (BK, D28)

... törtünç suv **içräki** tınl(ı)gka beşinç yerdäki bag(ı)rın yorıgma tınl(ı)gka ... (121, 122) (H)

kuriya/kurya “batıda”

... beryeki bodun **kuriyağı** yırıyaki öñreki bodun kelti. (T, G, 17)

oıra “orta”

bar kitermiş **oıraqı** üjikin kıaltı inçip ... (109a9) (Üİ)

ortun “orta” < *ortu* “orta/orto, bir şeyin merkezi”

... ilki ilki et’özlerte **ortunkı** kinki et’özlerte bo et’özde burkan erdinig bilmedin nom erdinig bilmedin ... (134/1) (AY)

... yol üze tarıkguluk adakdaki bölüklüg **ortunkı** bölüklüg tolp bölüklüg kamag yüz y(i)g(i)rmi törlüg nızvanılar erür. (255/4) (AY)

nom erdini ertingü tanglaguluk mungadguluk alp tenglegülügk alpülgülegülük başdınkı **ortunkı** adakdaki edgüleringe tükellig ... (336/3) (AY)

bo nom iligi atl(ı)g sudurug .. başdınkı **ortunkı** adakdaki .. yörügleri edgü erür. (582/21) (AY)

... k(a)ltı başdınkı **ortunkı** bo üç törlüg erksinmeklerke [tegmek] ... (300a3) (AY)

... **ortunkı** erksinmekke tegmek [e]rse[r] ... (300a7) (300a24) (AY)

ötrü ol bodıs(a)t(a)v olurmuş orunitın örü turup ong ‘engninteki **tonın** açınıp **ongdınkı** tizin çökitip ... (36/15) (AY)

öngdün “önden, doğuda, doğuya, önde, önce”

... inçip tülintä közünmäki üzä y(a)rutdı **öngdünki** uluşlarıg ädgü ögli köñülnün ağırı üzä ... (1557) (HT/VI)

... **öngdünki** kinki tanuq-lamış-ı-ning uğuş-ı oqşatıg-ı oqşaşur. (114b/9) (Üİ)

... bölük-l(e)r-te tarqarsar **öngdünki** azu-ça yme biş altı yiti sekiz bölüklüg ... (107a/5-9) (Üİ)

... yatdaçı-l(a)r ulatı **öngdünki** bölüklüg-i tarıku tüketdükte ... (107a/5-9) (109a/10) (112b/12) (122a/5) (Üİ)

araları ayırd edebilmek için “**öngdünki** yalıg” ... denir. (yalıg, 14, 15) (DLT)

basakı bir padaq üz-e tüger **öngdünkisin**. (114a/4-5) (Üİ)

... nom-nung toğmaq-ın öçmek-ning bululmaq-ı **öngdünkisinde** öngi üçün ... (117b/2) (Üİ)

öñre “doğuda, önce”

... beryeki bodun kurıyaqı yıryaqı **öñreki** bodun kelti. (T, G10, 17)

öñreki er yuğurça ıdıp ıvırbaş aşdımız yuvulu ëntimiz. (T, K1, 25)

örü “yüksek”

... özde **örükilerning** basınçın ayınçın özde kodıkılarning todın uçuzın ayıg ögli yağılarning örletmekin emgetmekin kop uğun sererler serinürler. (226/11) (AY)

... özde **örükilerning** basınçın ayınçın özde kodıkılarning todın uçuzın ayıg ögli yağılarning örletmekin emgemekin kop törlüğün sererler serinürler. (227/17) (AY)

taş “dış”

köngülte **taşdaki** nomlarıg kiterip inçip köngül tözin tutmak üze yalanguz tözlüğün bilmek. (272/2) (AY)

Züreyte atlıg qarabaş qaldı, kaçıp çıqdı, **taşdakılarga** haber kıldı, suw qoldı ... (36v7) (KE)

... velikin **taşındaqı** üvüşlükünü körerler taqı bilürler kim bu meşk içinde suw bar tēp. (3/11) (NF)

... içki kentlering ħirfet ağalarına **taşkı** sala qonumning il qartlarına ... (K, I, 31-32) (YvB)

taşdın “dışarda”.

... tözlüğün köngülte [**taşdınkı**] tözlüğün itigsiz tözlüğün bilmek ... (273/1) (AY)

... yene eşidtim **taşdınkı** .. yolkı kişi sözlemişin .. kiçig tiginig tileyü .. takı tapışmaz ermiş tip. (634/7) (AY)

... yene eşidtim **taşdınkı** .. yolkı kişi sözlemişin .. (634/8) (AY)

taşra “dışarı”

taşragı Leyli olıcagın gubâr

içerügi Leyli kala pâyidâr (1735) (MT)

tegre “çevrede, etrafta”

el başçı kişilär öz ätözin tirig bütün kılayın tesär **tägräki** bağlärin uz tıdmış k(ä)rgäk **tägräki** bağlär ärsär ... (1304; 1306) (HT/VI)

kağğuluğ boldı yana bir âh tedi ağzındın ot çıktı **tegresindeki** ler köydi ... (136r9) (KE)
ötrü ol üdün ol buyruklar başın **tegreki** begler inançlar sogık suv bögürüp yilpigü üze yilpiyü ilig begig katunug neçede kin timin ançakaya öglentürtiler. (625/18) (AY)

aydılar: Ke'nânğa taqı Ken'ân *tegresindeki* halkğa yalavaçlık tegürür, taqı közleri körmes tédiler. (93v18) (KE)

üsdün "üstte, yukarı, yukarıya"

bo *üsdünki* şast(i)rtaqı girant-ta yomdaru uqıtmaq üz-e ... (101b/14) (106a/1) (Üİ)

bo *üsdünkil(e)r* erür başdınkı padak. (124a/10) (Üİ)

bo *üsdünkil(e)r* erür üçünç padak. (125b/6) (Üİ)

taqı endâza kıldı anıng içinde yir *üstindekilerning* rûzîlerini, tört kün içinde, tüz, sorganlargâ (455b/8) (HT-SAKT)

ave ogul ave ana ave sên *üstüngi* ata ... (72b/9) (CC)

köktegil[e]r barça saptı *üstüngü* orun saa tēydi. (72a/18) (CC)

... on törlüg p(a)ramıtlar işin bütürüp üzeliksiz yig *üstünki* köni tüz tukmak atl(ı)g burkan ... (24/10) (AY)

üç törlüg orunlarning ornagın yig *üstünki* bütürmek kıltacı ... (31/16) (AY)

... arıg yig *üstünki* köni tüzünü tuymakıg bulturtaçı tüz erkligke ... (34/7) (AY)

... alkugun barça üzeliksiz yig *üstünki* tüzü köni tuymak burkan kutınga köngül öritip ... (34i/23) (39/3) (AY)

... k(a)ltı nom buşug yig *üstünki* y(a)rılıkayur m(e)n ... (82/13) (AY)

... alkunı barça *üstünki* yig edgüke mengike tegürteçi bolayın ... (118/17) (AY)

... begler bramanların ulatı *[üstün]ki* yig uguşlug tözlüglerin [aya]ların kavşurup bir uçlug köngülin t(e)ngri burkanıg ögserler. (124/12) (AY)

uzatıkı uguşı yig *üstünki* götem bağlıg ... (682/1), (610/11) (AY)

... cştani iligniñ yig *üstünki* amraq katunı-nıñ körkin blgürüp... (140) (ÇB)

kavşiki-y-a kutluğ tınlıg añ yig *üstünki* tnri-lerke ... (212) (ÇB)

taqı anlar, *üstünki* hücreler îminler. (413a/3) (HT-SAKT)

'Ömer bizke va'z u naşîhat qılur, taqı özi êkki qat ton keyer tēdi erse, oğlı 'Abdullâh aydı: astıngı tonı özining turur, *üstünki* tonnı men 'âriyat bērip turur-men, tēdi erse, ol şahâba tek qaldı. (106/4) (NF)

astıngı tonı özining turur, *üstünki* tonnı men 'âriyat bērip turur men, tēdi erse, ol şahâba tek qaldı. (106/5) (NF)

yırya "kuzeyde"

... bēryeki bodun kurıyaqı *yıryakı* öñreki bodun kelti. (T, G, 17)

yingak “*taraf*”

... kök kalık içinte olurup tört *yingakdınkı* kapıglarıntın kirmiş ... (209/16), (520/12) (AY)

... gr(a)tırakut tagda ulatı adın öngi on bulung *yingaklartakı*... (32/21) (AY)

4.2.2.3. Diğer Zarflar

kanıkı munğar teggü işim ay er

munı kılğuka sen mığa yarı bir (5494) (KB)

4.2.3. Edat²⁶

Yalnız başlarına anlamları olmayan; ancak isim ve isim soylu sözcüklerden sonra gelerek sonuna geldiği sözcükle cümledeki başka sözcükler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız sözcüklere edat adı verilmektedir (Korkmaz, 2010, s. 79). Ergin, söz konusu sözcük türünü karşılamak üzere *edat* terimini kullanmıştır; ancak *edat* başlığı altında *son çekim edatları* terimini de kullanarak çekim eki vazifesi gören sözcükleri incelemiştir (Ergin, 2009, s.598-637). Korkmaz’a göre Arapçadan geçme edat sözü, bu anlamın gramer aktarılması ile geniş kapsamlı bir gramer terimi özelliği kazanmıştır (Korkmaz, 2017, s. 893). Yine Korkmaz’ın aktarmasına ve Türkiye Türkçesi üzerine hazırlanan gramer kitaplarından hareketle farklı anlayışların benimsenmesi sonucunda edat için farklı terimlerin tercih edildiği görülmektedir. Konuya Batı gramerleri temelinde yönelen araştırmacılar ise (postposition gibi terimlerden hareketle) *edatları*, *çekim edatları* veya *son çekim edatları* olarak ifade etmiştir (Korkmaz, 2017, s. 893). Deny, *edatları* *çekim edatları* veya *son çekim edatları*, *bağlama edatları* ve *ünlem edatları* olarak değerlendirmiştir (Deny, 1941, s. 872). Banguoğlu ise edat için *takı* (postposition) terimini tercih etmiştir (Banguoğlu, 1974, s. 385). Bu terimler dışında hem *ilgeç* hem de edatı aynı anda kullanan (Eker, 2006, s. 399), *sontakı* sözcüğünü tercih eden (Li, 2004, s. 25), veya sadece *ilgeç* terimini benimseyen araştırmacılar da vardır (Gencan, 2007, s.

²⁶ Edat terimi farklı gramer kitaplarında farklı terimlerle karşılandığı için burada genel hatlarıyla hangi araştırmacı tarafından nasıl adlandırıldığına değinilmiştir. Bu çalışmada söz konusu sözcük türünü karşılamak üzere *edat* terimi tercih edilmiş, tespit edilen edatlar *isim kökenli* ve *fiil kökenli* olmak üzere temelde iki başlık altında değerlendirilmiştir. Edat sözcüğü ile “isimlerden sonra gelerek bağlı olduğu isimle cümlede yer alan diğer unsurlar arasında çeşitli yönlerden ilişki kuran sözcükler” kastedilmiştir.

493; Korkmaz, 2017, 893). Edatlar, Almancada *Partikel, Nachstellung*; Fransızcada *Postposition, Particule*; İngilizcede *Postposition, Particle* sözcükleriyle karşılanmaktadır (Korkmaz, 2017, s. 471).

Tarihî Türk yazı dillerine ait metinlerde yer alan +ki biçim birimli 1493 sözcükten 145 tanesinin edat olduğu görülmektedir. Bu edatların büyük bir kısmını *isim kökenli edatlar* teşkil etmektedir. Geriye kalanlar ise *fiil kökenli edatlardır*. +ki biçim biriminin edatlarla kullanımının en yoğun olduğu yazı dili Uygur Türkçesi olup sonrasında Karahanlı Türkçesi gelmektedir. Çağatayca ve Eski Anadolu Türkçesi dâhilinde incelenen metinlerde ise edat üzerine eklenen herhangi bir sözcük tespit edilmemiştir. Ancak bu durum, söz konusu yazı dillerine ait diğer eserlerde edatlarla kullanılan +ki’li örneklerin olmayacağı anlamına gelmemektedir.

4.2.3.1. İsim Kökenli Edatlar

birle “ile, birlikte”

Birle sözcüğü Eski Türkçe, Karahanlı, Harezmi, Çağatay, Kıpçak ve Batı Türkçesinin Eski Anadolu devresinde çok kullanılan bir çekim ve bağlama edatıdır (Hacıeminoğlu, 1992, s. 22). Sözcüğün kökeni bir’e dayandırılmış olup, üzerine –le ekini almıştır (Clauson, 1972, s. 364). Sözcüğün yapısı bir+i+l- (Gabain, 1988, s. 93), bir+le < bir+ile (Hacıeminoğlu, 1992, s. 22) ve bir+lâ biçimlerinde çözümlenmektedir (Eraslan, 2012, s. 278; Tekin, 2016, s. 139).

... takı yme **birleki** .. tirinin kuvragın barçanı .. ol kamag t(e)ngrilerig .. (508/14) (AY)

burun “-den önce”

Mecazi olarak ‘önde, önde bulunan’ anlamlarına gelen sözcük esasında ‘burun, gaga’ vb. anlamlara sahiptir (Clauson, 1972, s. 366). Li de bu görüşü benimsemiştir (Li, 2004, s. 185).

bir qarı kişi sultânğa aydı: sendin **burunğı** sultân Loğman hâkimni oğlu birle yerge qazıp tirigle kömmiş erdi ... (164v12) (KE)

olça özleridin **burunğı** zamândağı meşâyihdür. (T766b12) (HM)

... bu Kur’ânğa hem ol kim anda **burunğı** turur, eger körse sen ançada küç kılığlılar turuqmış bolurlar ... (33/48a1) (RN)

... bizdin **burunkı** kavmler, yalawaçlar bu iş kılmadılar ... (222r19) (KE)
 meryem yawlak yarağsız iş kıldın sendin **burunkı** bu işni kılmağı. (169v11) (110v10)
 (159r2) (168r12) (194v17) (208r7) (225r6) (231r10) (203r11) (231r12) (KE)
 ... siz kılur-siz, sizdin **burunkılar** 'âlem içinde kılması yok. (59r1) (KE)

munu "işte"

Bir gösterme edatı olarak kullanılan munu ve munukı (Mansuroğlu, 1979, s. 174; Hacıeminoğlu, 1992, s. 307) sözcüklerinin kökeni bu'ya dayanmaktadır. Bu'nun belirtme eki almış şekli olarak düşünülmektedir (Clauson, 1972, s. 767). Sev'e göre ise munu sözcüğünde belirtme durumu eki yoktur. Munı > munı şeklinde bir benzeşme yaşanmış olma ihtimali vardır. Diğer taraftan munu'daki /u/ ayrı bir ek de olabilir (Sev, 2015, s. 32).

saṅga tapnur erdi mening bu özüm
munukı ecel tuttı kesti sözüm (1153) (KB)

kişi ölse andın kumarı kalır
munukı kumarum saṅga ay bilir (1467) (KB)

atasın yitürdüm **munukı** oğul
 ata ornı tutlı bulup edğü yol (1685) (KB)

munukı bu sözke tanuğ keldi söz
 okıgıl munı sen ayâ könglin tüz (1713)

munukı men aydım eşitti ilig
 bu yaṅlıg kerek begke erdem bilig (2164)
 (2174), (2429), (2525), (2591), (3310), (3645), (3894), (4860), (5098), (5602), (5603),
 (5696), (5932), (6042), (6163), (6174) (KB)

naru "-dan başka, -dan başkası"

Sözcük farklı şekillerde açıklanmaktadır. Clauson naru sözcüğünü anaru/ımaru maddesinde incelemiş ve an- (ol) köküne dayandırmıştır (Clauson, 1972, s. 190).

Hacıeminoğlu'na öre sözcüğün başında bulunan n- sesi sonradan eklenmiş olabilir. Bu durumda sözcüğün aslı ya arı şeklinde ya da Uygurcadaki ınaru olup, herhangi bir sebeple naru şekline inkişaf etmiştir (Hacıeminoğlu, 1996, s. 89).

bularda **naruḳı** ḳalın bu ḳotu
bu üḳke uḳu bardaḳı ol botu (2710) (KB)

anınḡda **naruḳı** tiriglik neḳe
tiriglikke tutma söz aydım aḳa (3607) (KB)

muninḡda **naruḳı** negü bėrgünḡi
maḡa sen ayıtma ayıtḡıl öḡi (4657) (KB)

köni sözledinḡ söz bütünlük bu ol
muninḡda **naruḳı** neḳe egri yol (4876) (KB)

öḡre “-den önce”

Sözcüğün kökü öḡ'dür (Clauson, 1972, s. 189). Öḡ sözcüğünün üzerine +rA yön gösterme eki getirilerek oluşmuştur (Hacıeminoğlu, 1992, s. 69; Erdal, 2004, s. 333; Eraslan, 2012, s. 220; Tekin, 2016, s. 129). Öḡre sözcüğü Uygurcada ‘-den sonra’ anlamına gelen bir sontakı olarak kullanılmıştır (Li, 2004, s. 363).

bo üç törlüg et'özlerte **öḡgreki** iki törlüg et'özler erser. (48/10) (AY)

sınar “taraf, yan, cihet” –... 'dan taraf

Söz konusu sözcüğün yapısı tam anlamıyla açık değildir. İki heceli oluşu, gövde olma ihtimalini düşündürmektedir. Orhon Türkçesinde görülmeyip Uygur metinlerinde ortaya çıkışı, ödünçleme yoluyla Türkçeye girdiğini akla getirmektedir. Eraslan sınar edatını ‘isim grubuna dâhil yalın hâldeki edatlar’ grubunda incelemiştir (Eraslan, 2012, s. 302). Li, ‘bir şeyin tarafı, çiftin teki’ anlamlarında kullanılan bu sözcüğün Türk dil ve lehçelerinde yön gösteren bir sontakı olarak da kullanıldığını belirtmiştir (Li, 2004, s. 410). Hacıeminoğlu'na göre de sözcük Uygur metinlerinden itibaren görülen bir çekim edatıdır. Sözcüğün oluşumuyla ilgili kesin bir şey söylemek mümkün değildir; ancak

aḡaru, muḡaru, aḡar, muḡar gibi bünyesinde bir -garu ekini ihtiva ettiği muhakkaktır. Eski Türkçeden sonra Karahanlı ve Harezmi sahasında çekim edatı olarak nadir kullanılmıştır (Hacıeminoğlu, 1996, s. 91).

... ontın *singarkı* burkanlar uluşın k(e)ntü köngüllerinte alınu yaratı tüketmiş. (34ç/22) (AY)

... ontın *singarkı* burkanlar erdini söğütler altınıta vaydurı erdini *üze*ki örgünler üzesinde olurup. (92/23) (AY)

Küşüşüm teginür m(e)n ontın *singarkı* burkanlara ... (105/20) (AY)

... orunta ornaşayın togayın .. ontın *singarkı* burkanları turkarı köreyin ... (108/17) (AY)

... ontın *singarkı* alkuda yigedmiş büğü biliglig burkanlarka ... (120/23) (AY)

... ontın *singarkı* burkanlar .. yme ök k(a)ltı yirteki .. kog kıçmuklar kolusınca ... (350/10) (121/14), (122/9), (132b/1), (135/21), (137/7), (149/4), (151/10), (153/18) (154/19), (154/23), (155/3), (159/5), (178/1), (189/4), (211/1), (231/21), (231/23) (249/7) (256/8), (256/14), (300a/25), (300a/27), (317/19), (318/1), (339/8), (346/6), (350/9) (357/1), (365/8), (370/8), (500/8), (504/6), (576/13), (644/20), (652/8), (661/23), (682/23) (AY)

İçdin *singarkı* burkan nomındaıl(a)rka taşdın singar ... (101b/4) (Üİ)

üze “üst, üzerinde, vasıtasıyla, +da”

Gabain, söz konusu *üze* sözcüğünü *üz- “büyümek, yetişmek” fiilleriyle ilişkilendirmiş olup, sözcüğü zarf-fiil kalıplaşması olarak ifade etmiştir (Gabain, 1988, s. 290). Tekin’e göre “üz” sözcüğü *üzre* < *üz+re* yapısında da bulunmaktadır (Tekin, 2003, s. 204). Sözcük hakkında farklı etimolojiler olmakla birlikte Li, sözcüğü *üz “üst kısım” sözcüğüne +e eski verme-kalma durumu ekinin eklenmiş biçimi olarak ifade etmiştir (Li, 2004, s. 531). Erdal “Postposition” başlığı altında sıraladığı “*üze*” sözcüğünü “*üstün*” sözcüğüyle ilişkilendirmiştir (Erdal, 2004, s. 332).

.... şakımını burkanning adruk adruk yörügler nomlar yöleşürler *üze*ki ... ülgüsüz uzun ... (34j/24) (AY)

... paoşın et’öz *üze*ki arıg ıduk biş yapıgı bulmak erür. (34p/16) (AY)

... birtem öçmek **üzeki** korkınçların tarkarıp ögirtdürgelir sevintürgelir üçün ... (43/1) (AY)

... ontın singarkı burkanlar erdini söğütler altınınta vaydurı erdini **üzeki** örgünler üzesinde olurup. (92/23), (93/1) (AY)

... erdini söğütler altınınta vaydurı erdini **üzeki** örgünler üzesinte olurup ... (93/1) (AY)

... ölmek **üzeki** korkınçların emgeklerin birtem kiterteçi bolayın ... (118/2) (AY)

k(a)ltı et'özli isig özlü **üzeki** bodulmak yapşınmakıg yine emgetdeçilerke kor kıltaçılarka bulganmak kakımakıg basmak küşiretmek erür. (226/1) (AY)

k(a)ltı burkan erdini üzeki nom erdini **üzeki** bursang kuvrag erdini üzeki tözünler sevmiş ç(a)hşap(u)d **üzeki** süzük kirtgünç köngültin yanmamak erür. (237/5), (237/6), (237/7), (230/23), (231/4), (231/8), (265/18), (268/14), (274/14), (346/9), (409/15), (472/3), (475/13), (511/12), (567/19), (614/7), (n553/4) (AY)

biz kulut[lar] ... yolta turu täginmäki [nätä]g törü **üzäki** täginür ärki. (1) (1293) (HT/VI)

... emgek-ig körmek **üzekisi** tarıķu tüketdükte. (107a/1-8) (Üİ)

İbnü Mes'ûd aytur: Eger qudratım bolsa erdi, peygâmbar **üzesindeki** necâsatnı kêterger erdim... (12/6) (NF)

taqı **üzesindeki** taşlarını kêterdi, taqı bu Bilâlnı yerindin qopardı. (97/9) (NF)

... qara taş **üzesindeki** qara qarınçanıñ teprengenini körer hem taqı bilür. (229/13) (NF)

... bu teweniñ **üzesindeki** ħatun ne ħatun turur? (415/6) (NF)

4.2.3.2. Fiil Kökenli Edatlar

adın “-den başka”

Eski, Türkçe, Karahanlı, Harezmi ve Çağatay sahalarına ait metinlerde görülen *adın* edatı Brockelmann tarafından *adır-* fiiliyle ilişkilendirilmiştir (Brockelmann, 1954, s. 174-175). Gabain ve Hacıeminoğlu ise sözcüğün *ad-* fiil köküne –n zarf fiil ekinin getirilmesiyle oluştuğu görüşündedirler (Gabain, 1988, s. 140). Diğer taraftan Hacıeminoğlu *adın* sözcüğünün *adruk* sözcüğü ile paralel bir seyir takip ettiğini söylemiştir. Her iki sözcük de –den başka, –den gayri anlamlarını ifade etmektedir (Hacıeminoğlu, 1996, s. 80). Tekin sözcüğü *ad-* “farklı olmak, değişik olmak” şeklinde ifade etmiştir (Tekin, 2016, s. 143).

... Tanğrıda **adınkı** üskinde bulğatılar anıñ içinde tatışık üküş. (26/49b3) (RN)

tanrı anğar ol ne kim kökler içindekini yerler içindekini anğar ol dîn tutaşı Tanğrıda **adınkı** mu kôrkar sizler. (30/55a3) (RN)

ara “... arasında”

Gabain, ‘ara’ sözcüğünü ‘menşeleri isim soylu olan son çekim edatları’ ile ‘diğer son çekim edatları’ başlığı altında incelemiştir (Gabain, 1988, s. 97-99). Eraslan ‘ara’ edatını ‘isim grubuna dâhil yalın hâldeki sözcükler’ arasında saymış ve ‘isim veya edat kökenli çekim edatları’ başlığı altında değerlendirmiştir (Eraslan, 2012, s. 275-297). Li, sözcüğü isim soylu olarak değil de âr- “arasından geçmek” fiilinin zarf-fiil almış biçimi olarak değerlendirmiş ve bu yapının en eski şeklini *hâra olarak göstermiştir (Li, 2004, s. 78), Brockelmann da sözcüğü fiil kökenli olarak (Brockelmann, 1954, s.181) ifade etmiştir. Hacıeminoğlu ise bu sözcüğün hem bir çekim edatı hem de isim hâl eklerini alarak bir isim gibi kullanıldığını söylemiş ve ‘ara’ sözcüğünün ar- fiil kökünden - a zarf fiil ekini alarak oluştuğunu belirtmiştir (Hacıeminoğlu, 1996, s. 81).

et özining idizi altmış tümen koltı nayut bere kaş kavışığı ikin **arakı** orun lakşanının bedüki ... (46/16) (AY)

agır ayıg kılınçların barça öçürür m(e)n .. ulatı <alku> yalanguklar **arakı** emgeklig sıkışlarıg yme kterür m(e)n. (96/23) (AY)

... teg ud kanglı tip kavırıp kıterip ikin **arakı** savın anın muntağ tip söz-lemiş. (108a/14) (Üİ)

... ikin **arakı** koşuğ-luğ tigüçi iki üjik-ıg tip ulatı-l(a)r erür tip ... (109a/11) (Üİ)

kalıtı tört töz tüp silu dyan tegmezkenki tayağ dyan **arakı** dyan erür. (124b/7) (Üİ)

kişiler **arakı** muyan edgülük

bu yerde bulunmaz munu belgülük (3499) (KB)

ricâ birle havfnı kanat sen kılın

bu iki **arakı** yoluğ sen alın (3671) (KB)

basa “+dan/+den sonra”

Eraslan, “basa” sözcüğünü “isim veya edat kökenli çekim edatları” başlığı altında değerlendirmiştir.”Basa” yapısı kesin olmayan ve zaman ifade eden çekim edatıdır (Eraslan, 2012, s. 297). Li’ye göre sözcük bas- eyleminin zarf-fiil eki almış biçimidir (Li,

2004, s. 129). Hacıeminoğlu, sözcüğün Eski Türkçe, Karahanlı ve Çağatay sahalarında kullanılmış bir çekim edatı olduğunu ifade etmiş, basa sözcüğünün bas- fiil kökünden -a zarf-fiil eki ile teşekkül ettiğini söylemiştir (Hacıeminoğlu, 1996, s. 83). Brockelmann ise bu sözcüğü fiil kökenli çekim edatları “Postpositionen Verbalen Herkunft” arasında sıralamıştır (Brockelmann, 1954, 182). Basa sözcüğünün büyük ihtimalle zarf-fiil kalıplaşması yoluyla oluştuğu görüşüne karşılık Bang, sözcüğün bas- “bastırmak, basmak” ile ilgisinin mümkün olmayacağını, Eski Farsça pasâ “göre, sonra”, pasavâ” buna göre ile ilgili olabileceğini ileri sürmüştür (Eraslan, 2012’de belirtildiği üzere).

ançulayu oğ emgek-te nom bilge bilig ulatı yol-ta **basakı** bilge biligig bo yangça bolur bilgeli. (124b/12) (Üİ)

inçe k(a)ltı yangırtı burkan kutın bulmış burkanlar özlerinte **basakı** burkan kutın bultaçı ... (46/2) (AY)

‘alî erdi munda **basakı** talu

kür ersig yürekliğ mengesi tolu (057) (KB)

munıngda **basakı** bu boşgutları

sağalsız kerek barça körki yarı (2913) (KB)

seniñde **basakı** saña çık tàyür

anundı küder uş meniñ tēr meniñ (5184) (KB)

iyin “dolayı, müteakip, sebebiyle, -a göre”

Sözcük < iy-in şeklinde çözümlenebilir (Hacıeminoğlu, 1992, s. 49). Tekin, bu sözcüğün iyin veya eyin olarak karşımıza çıkabileceğini ifade etmiş ve sözcükten “sontakı” olarak bahsetmiştir (Tekin, 1994, s. 33). Li, “iyin” sözcüğünün iy- “takip etmek” fiilinin zarf-fiil almış şekli olduğunu aktarmış ve sözcüğün yalnızca Orhon ve Uygur Türkçesi metinlerinde var olduğunu ifade etmiştir (Li, 2004, s. 251). Sözcük sebep ifade etmektedir (Eraslan, 2012, s. 306).

üçünç t(ı)nılgılarınğ sansarta tegzingülüg tıtagları **iyinki** kılınçların çınınça bilmek ukmakka tayanıp ... (294/17) (298/17) (AY)

... *iyinki* kılınçların çınınça bilmek ukmak yme kayu erür tip tiser. (298/22) (AY)
 ... üd *iyinki* koluça .. tarışmışı tarıg tüş yimiş .. alku barça uz büter ... (566/4) (AY)
 bo tuşta bolmaz nomka *iyinki* basutçı. (122a/12) (Üİ)

kin “+dan / +den sonra, sonradan

(<ki-d “son’un da kökü olan *ki- “sona ermek, son olmak’tan “sonra”) (Gabain, 1988, s. 96). Eraslan kén, kin sözcüğünü ‘isim grubuna dâhil yalın hâldeki sözcükler’ arasında saymıştır (Eraslan, 2012, s. 299). Li, kin ve kidin gibi sözcükleri aynı zamanda ‘son takı gibi kullanılan adlar’ olarak da değerlendirmiştir (Li, 2004, s. 690). Erdal ‘Postposition’ başlığı altında sıraladığı ‘sonra’ anlamına gelen kén/kin sözcüğünün, ‘kedin, kesrä, kerü’ gibi sözcüklerle ilişkili olduğunu ifade etmiştir (Erdal, 2004, s. 333).

... *kinki*²⁷ [ajunta] ... [yirinte] burkanlar [uluşinta togayın t]ip küseserler [bo nom] erdini içinteki [y(a)rılıgça katıg]lansunlar. (24/2) (AY)
 ... *kinki* bo Montag mungadinçig ıduk on törlüg yorıgları ... (37/5) (AY)

kodi “-den aşağı, -a doğru”

Gabain sözcüğü “fiil menşeli son çekim edatları” altında incelemiştir. Ona göre kod-fiilinin zarf-fiil şeklidir (Gabain, 1988, s. 94). Esasında bu bu sözcük bir mekân zarfıdır (Hacıeminoğlu, 1996, s. 88). Eraslan sözcüğü “-ı / -i ekli zarf-fiiller” başlığı altında ele almıştır (Eraslan, 2012, s. 275).

... özde örükilerning basınçın ayınçın özde *kodıkılarning* todın uçuzın ayıg ögli yağılarning örletmekin emgetmekin kop uğunır sererler serinürler. (226/11) (AY)
 ... özde örükilerning basınçın ayınçın özde *kodıkılarning* todın uçuzın ayıg ögli yağılarning örletmekin emgemekin kop törlüğün sererler serinürler. (227/17) (AY)

oza “önce, -den önce”

Aslen kaçmak, kurtulmak; başkasından ileri geçmek fiilinin zarf-fiil biçimi olan bu sözcük sontakı olarak kullanılmaktadır. (Li, 2004, s. 351) Karahanlı ve Harezmi

²⁷ *Kin* sözcüğü Uygur Türkçesi döneminde ayrılma durumu eki almış sözcüklerle kullanılmaktadır. Ancak burada kin’den önce hangi sözcüğün geldiği anlaşılamadığı için bu cümleye hem ZARF hem de EDAT başlığı altında yer verilmiştir.

metinlerinde görülmektedir. Daha çok zaman ve mekân zarfı olarak kullanılmıştır. Oza sözcüğü oz- ‘geçmek’ fiilinin zarf fiil şeklidir (Hacıeminoğlu, 1996, s. 90)

seningde *ozakı* ajun begleri
ajun koğtı bardı yatur kör gûri (1405) (KB)

seningde *ozakı* tüşüp keçtiler
yirikmedi tüşte uğu köçtiler (5177) (KB)

bizingde *ozakı* kötü barguçı
yidi toğtı kandı ölüp yatğuçı (5339) (KB)

yorık buzmağıl sen bu izçe yorı
bu erdi seningde *ozakı* kırı (5908) (KB)

seningde *ozakı* ölügli minge
birür pend ayur uş maŋa kör maŋa (6318) (KB)

muningda uluğ pend taķı ne bolur
seningde *ozakı* ölür köz körür (6432) (KB)

mundın *ozaqı* peygâmbarlarını kim kördüm tğme bir kökde, anlar qatında taķı ümmetler
bar erdi. (55/9) (NF)

bitip koğmasa erdi bilge bğü
bizingde *ozakı* kim erdi tigü (2699) (KB)

4.2.3.3. Diğer Edatlar²⁸

berü “-dan/-den beri, bu yana”

“Berü” sözcüğünü “menşeleri isim soylu olan son çekim edatları” başlığı altında incelemiştir (Gabain, 1988, s. 99). Bu edat birçok Türkolog tarafından ben-rü şeklinde

²⁸ Bu başlık altında isim veya fiil kökenli olduğu konusunda fikir birliğine ulaşılmamış edatlar incelenmiştir.

izâh edilmiştir. Ancak hem anlam bakımından, hem de şekil bakımından berü edatını ben zamirine bağlamak imkansızdır (Hacıeminoğlu, 1996, s. 84). Li ise sözcüğü “bu yana, bu yanda” anlamında zaman ve mekân hakkında kullanılan bir zarf olarak ifade etmiştir. Daha eski biçimi *bêrû’dür (Li, 2004, s. 146). Eraslan, “berü” sözcüğünü yapısı belli olmayan, zaman ifade eden çekim edatı olarak ifade etmiştir. Ekin kalın sıradan ince sıraya geçişinin Eski Türkçe içinde olduğunu söylemiştir (*bar-u) (Eraslan, 2012, s. 297).

... barça yilikdin süngükdin **berüki** kop süzük kirtgünç köngülüm üze ağır ayamakın artukrak iyin ögirür m(e)n. (153/3) (AY)

... kayu mening ilkisizdin **berüki** ötgürü bökünki künke tegi üç erdinilig tarıglar içinte saçmış tarımış ... (168/19) (AY)

... buyan edgü kılınç yilikdin süngükdin **berüki** süzük kirtgünç üze isig özin tite üç erdinig umug ınag tutup üç ınag almak buyan edgü kılınça yitmez. (178/13) (AY)

k(a)ltı bo köngül içinte ilkisizdin **berüki** töz түp ornag tutmış ... (243/20) (AY)

... b(e)k katıg süzük kirtgünç köngülün tutsarlar sözleserler bayadın **berüki** sizler ötünmiş tüşke utlıka teggeyler tip y(a)rılıkadı. (473/7) (AY)

4.2.4. Zamir

Tarihî Türk yazı dillerine ait metinlerde söz konusu ekin sayıca az olmakla birlikte zamirlerle de kullanıldığı görülmektedir. +ki biçim biriminin bu kullanımını örnekleyen toplam 13 sözcük bulunmaktadır. Tanıkların büyük bir kısmı Harezmi-Altınordu Türkçesine aittir. Ekin yer aldığı zamirlerin tamamı *kişi zamirleridir*.

andağı müsülmânlar Zü’lKarneynga aydılar: bolğay mu biziñ birle olar arasında ... (175v2) (KE)

andağı hâdimler asrap on eki yaşasa mescid süpürüp çerâğ yakar ... (166v7) (KE)

qaçan kim peygâmbar ‘as’qa fermân keldi kim Tebük élinge çerig birle bargıl taqı **andağı** kâfirler birle gazât qılğıl tēp havâ ingen issig erdi. (123/15) (NF)

özi okıtı, **antaki** savlarnıñ yörüglärniñ täriniñ ırakın körüp öñrädin bärü özi aşidmädük nomlarıg aşidip tañlayu muñadu tapıgçı bağlarıñä inçä tep tedi. (1356) (HT/VI)

kim **antaki** kişilär bir tæg aşidgäli boltılar. (1392) (HT/VI)

İdris aydı: bu kerâmetiñ hürmeti meni özün birle kökke ağdurğıl, **andağı** ‘acâyiblerni köreyin ... (20r17) (KE)

körünmesün diyü bu **mendegi** ‘ayb işikni bağlap olturmak ne hâcet. (125/10) (GT)
 andın bildim kim bu r[üz], **mendeki** oğlan sendeki oğlanga secde kıldı. (167v17) (KE)
munungı “bununki” (34a/15) (CC)
 tâc u taht ve il barça yurt **sening(k)i** turur. (87b13) (ŞT)
 andın bildim kim bu r[üz], mendeki oğlan **sendeki** oğlanga secde kıldı. (167v17) (KE)
 ... ‘izzeti, hürmeti ol **sendeki** ‘aziz turur, atası ‘Abdu’llâh bardı erse uş men ata-men, kün
 sayu (8) Ka‘bege barar-men. (183r7) (KE)
 ... Sâmirî Beni İsrâ‘ilni aldadı, aydı: bu **sizdeki** kıbtîlerdin alğan mâl kâmuğı hârâm turur.
 (126r5) (KE)
 né kim **sizlerdeki** bir irinç erse Tanğrıdın yana kaçan tegse sizlerken yas, anğar anıng birle
 yalwarur sizler. (30/55b1) (RN)

4.2.5. Sıfat

İncelenen 1493 +ki biçim birimli sözcüğün tamamı değerlendirildiğinde +ki’nin en az sıfatlar üzerine eklendiği görülmektedir. Bunlardan 8’i Harezmi-Altınordu Türkçesine, 2’si de Uygur Türkçesine aittir.

yâ avvalkı atalarımız mu? Aygıl: Hâkikat üze avvalkılar taķı **âhurķılar** cem’ kılınmış tururlar ... (512a/8) (HT-SAKT)
 kim m(e)n bo şlök [no]mlarıg tülümde eşidip **odugumdakıda** yigrek b(e)kiz b(e)lgülüg köngülümde tuta tegindim. (125/13) (AY)
 Cebre‘il aydı: bu Fir‘avn turur, **sağındağı** Hâmân turur, **solındağı** Kârûn turur. (157r5) (KE)
 subhânal’l-lâh yırakdağı-lar böyle huzûrda dağı **yakındağılar** başiret-siz yırakda. (110/4-5) (GT)
 fażla-sından yırak-dağı **yakındağılarğa** yitkey andan soñra özleri yirler. (302/1) (GT)
 ... yırakdağı işitürge **yawukdağı** körerger keçer dünyâda dost düşmân arasında ... (A, IV, 17) (YvB)
 ... **yırakdağı** işitürge yawukdağı körerger keçer dünyâda dost düşmân arasında ... (A, IV, 17) (YvB)
 fażla-sından **yırakdağı** yakındağılarğa yitkey andan soñra özleri yirler. (302/1) (GT)
 subhânal’l-lâh **yırakdağılar** böyle huzûrda dağı yakın-dağı-lar başiret-siz yırakda. (110/4-5) (GT)

4.3. Tür Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler

+ki biçim biriminin eklendiği sözcüklerin büyük bir kısmında nesnenin mekân ve zaman içindeki yerini belirten sıfatlar meydana getirdiği görülmektedir. Ancak bununla birlikte, +ki biçim birimini alan sözcüğün cümle içerisinde doğrudan isim olarak kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır. KB’de toplam 22 kez geçen munuķı sözcüğü bu kullanımların dışında istinaî bir duruma sahiptir. Bu sözcük ne sıfat ne de isim olarak kullanılmıştır. Sözcüğün +ki eklenmeden önceki “munu” biçimi bir gösterme edatıdır. Aynı şekilde “sözcüğün +ki almış biçimi olan “munuķı” da gösterme edatı olarak kabul edilmektedir. Yani burada yer alan +ki eki sözcük üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Sev’e göre bu ek, Yusuf Has Hâcib tarafından vezin gereği mısra doldurma amacıyla eklenmiştir (Sev, 2015, s. 32).

Sıfat olarak kullanılan +ki biçim birimli sözcükler²⁹:

buyanlığ ögmeki **aşnukı** buyanta utar yigedür birk(e)ye ülüşinge yitmez ogşamaz. (80/1) (AY)

anta **berüki** aşok başlıg sogdak bodun kop kelti yükünti. (T, G1, 46)

bir qarı kişi sultânğa aydı: sendin **burunğı** sultân Loķman hâkimni oğlı birle yerge qazıp tirigle kömmiş erdi ... (164v12) (KE)

ol qavmleri aydılar: şen tûneki ölügni tirgüzür-şen cânı taķı çıķmay erdi, bir **erteki** ölügni tirgüzgil. (171r9) (KE)

çün senüñ ‘ışkuñ irişdi âhire

lâcerem **gözümdağı** akı göre (305) (MT)

alar **hıdmetdağı** aşhâb digendürler kim hayf bu öydin kim haylî yahşı öy irdi. (T761b7) (HM)

taşragı Leylî olıcagın gubâr

içerügi Leyli kala pâyidâr (1735) (MT)

²⁹ +ki biçim birimli sözcüklerin bulundukları cümle içerisinde isim ve sıfat olarak kullanımlarının örneklerini sunarken tasarrufa gidilmiş ve her iki kullanım için de toplam 20 cümle sunulmuştur.

kapuğdaki er at kiçig ya uluğ
taṅguk tuttı barça kılıp cân yuluğ (1768) (KB)

ey şeyh, Taṅrı ʿizzeti üçün bu **kêçeki** ahvâllarınğızdın maṅa aytu bering, tēp derhōst
qıldım erse, maṅa aydı... (317/16) (NF)

melik ol özi saknıp **kiçeki** yâr
öküş ol ‘özü itti aydı iy dildâr (3020) (HŞ)

dünyâ ḥalqınğa neteg kim **kökdeki** yulduzlar münevver körnür, kök ḥalqınğa taqı yer
yüzündeki muʿminlarnıṅ tâʿat ve ʿibâdat qılğan ewleri andaḡ münevver körnür, tēp aydı.
qulnıṅ tün buçuqında êkki rekʿat namâz qılmaqı dünyâdın taqı **içindeki** mâl tawardın
yahşıraq turur tēdi. (321/5/6/7) (NF)

on **oruntaki** bodıs(a)t(a)vlarig köngüllerin süzüp y(i)tütgüleri tavrâtğuları ugurınta ötrü
başdınkı **oruntaki** bodıs(a)t(a)vlarig ikinti orunta kirgürgelir üçün. (46/3-6) (AY)
... **ozağı** yahşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip ... (A, IV, 12) (YvB)

bişinçi **şafdaki** ḥâcatlıḡ kişiler
sakışsız anda soṅ irkek tişiler (2905) (HŞ)

... **sonğrağı** zamânede oçup bolup taht barâk koluna tüşüp turur erdi. (A, III, 9) (YvB)
köktegil[e]r barça saptı **üstüngü** orun saa tēydi. (72a/18) (CC)

bu kün it usanma bu tapğun işig
bu kün itse itlür **yarınkı** itig (5703) (KB)

“**yazıdaki** süwlin edhergeli ewdeki takagu ıçgınma. (takagu, 447-7) (DLT)

İsim olarak kullanılan +ki biçim birimli sözcükler:

yime edğü tutğıl elig **asrakıḡ**
yigü içğü birgil bütür oprakıḡ (4527) (KB)

yüz kata tumlıḡta isigdâ irklâp kıragularıḡ salkımlarıḡ, yorıdı **aşnukılar** izinçâ. (1637)
(HT/VI)

... yoriyur t yin k   şidip **balıkdaki** tagıkmış **tağdaki**  nmiş ... (KT, D, 12) (BK, D, 10)
 peyg mbar ‘as **bayağı** t g turur erdi. (123/7) (NF)
 tağı eger kaytsalar, kiçti **burunğılarning** sünneti. (175b/2) (HT-SAKT)
 ...  z m lımızdın saņa serc n kıla bereliņ **evvelkıdın** edg rek ... (179v17) (KE)

yaķınlık tilese  z ng beg bil
kapuğdaki birle yaķınlık tile (4171) (KB)

yime ayķa t ngledimiz t şg  yerler, ançaķa tegi yandı ol egilmiş ĥurm  butaķı teg
 eski/**keçki**. (34/7a1) (RN)
 ol Tanğrı bilgen **köküzlerdekini**. (25/19b2) (RN)

kim eger ol s ret n bir gün yite
 bu benüm **günü( )lümdeki** baņa yite (1739) (MT)

qaçan kim peyg mbarqa bu h lat belgürdi erse,  w **içindekiler** cümlemüz tek turduq, heç
 sözlemedük. (418/1) (NF)
köktegil[e]r barça saptı üstüngü orun saa t ydi (72a/18) (CC)
 ol Tanğrı bilgen **köküzlerdekini**. (25/19b2) (RN)

ozakıdın biterrek iki t rl g
 irürsen d im  hem iki sözlüg (3605) (HŞ)

basakı bir padaķ  z-e t ger ** ngd nkisin**. (114a/4-5) ( İ)
 t c u tağt ve il barça yurt **sening(k)i** turur. (87b13) (ŞT)
 idiy  kökdin bizge m ’ide yibergil, burunğılarımızğa **sonğılarımızğa** ol k n ‘id bolsun.
 (171v19) (KE)
 Züreyte atlığ  arabaş çaldı,  açıp çıkdı, **tařdaķılarga** ĥaber kıldı, suw  oldı ... (36v7)
 (KE)
 faşla-sından yıraķ-dağı **yaķındağılarga** yitkey andan sonğra  zleri yirler. (302/1) (GT)
 Y suf ol ta  amlarını **zind ndağılarga** b r r erdi. (87v7) (KE)

4.4. Anlam Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler

4.4.1. Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler

Genellikle “içinde bulunma, bağlılık ve aitlik” ifade eden (Hatiboğlu, 1974, s. 83-84; Ergin, 1994, s. 236-237; Korkmaz, 2017, s. 280) +ki biçim biriminin, tarihî Türk yazı dillerine ait eserlerde tespit edilen tanıklarının büyük bir kısmı, bir yere aitlik ve bununla ilişkili olarak bir yerde bulunma bildirmektedir. Bulunma ve aitlik iç içe geçmiş ve ayrılması oldukça zor olan iki kavramdır. Bu nedenle, +DA ekini alıp almadıklarına da bakılmaksızın bir yerde bulunma veya bir yere aitlik bildiren +ki’li sözcüklerin tamamına bu başlık altında yer verilmiştir. Tarihî Türk yazı dillerinde dâhilinde bulunma ve aitlik bildiren +ki’li tanıkların en çok Uygur Türkçesinde olduğu görülmektedir.

... yol üze tarıkguluk **adakdaki** bölüklüg ortunkı bölüklüg tolp bölüklüg kamag yüz y(i)g(i)rmi törlüg nızvanılar erür. (255/4) (AY)

... **adakdaki** erksin[mekke tegmek] erser sıg tümke köngüllüg bolmak erür ... (300a/8) (AY)

... teg yangku teg yok kurug tözlügin **adakd[aki]** erksinmekke] tegmiş tümke köngüllüg [s]ekiz y(i)g(i)rmi uguşlarig tuta altı kaçıglarning. (300a/30) (AY)

nom erdini ertingü tanglaguluk mungadguluk alp tenglegülügk alpülgülegülük başdınkı ortunkı **adakdaki** edgüleringe tükellig ... (336/3) (AY)

bo nom iligi atl(ı)g sudurug .. başdınkı ortunkı **adakdaki** .. yörügleri edgü erür. (582/21) (AY)

ol **ağaqındaqı** taş birle Abû Yeksûmnı urmış erdi. (43/7) (NF)

... **ağaqındaqı** buqagusı birle boynındaqı zencîri birle, ěgniğdeki palâsı birle bardı. (358/8) (NF)

... yok erse **ağzındağı** tüwlük birle seni helak kı[lur-men]. (133v5) (KE)

... taqı ĥalîfağa yaqın keldi taqı yengini ağzına qoydı, ol ma’nî üçün kim **ağzındaqı** sarımsaq yıdığı ĥalîfaning burnına tegmesün tēp. (421/8) (NF)

yâ Resûlallâh, mēdin yemēng kim men agulug turur-men tēdi erse, Peygâmbar ‘as **agzındaqı** etni biraqtı. (421/8) (NF)

bitiglärtäki tokuz **akınta[kı]** şastlarig bo nomka okşa[tsar] antag bolur. (1377) (HT/VI)

peygâmbar ‘as qaçan kim mezkûr ěllerni ĥaq te’âlânıng nuşratı birle açtı erse, tiledi kim etrâf **âlamdağı** meliklerke, pâđşâhlarqa ělçi ıda bērse ... (77/11) (NF)

mevliniñ yüz min uluğ rahmı bar, toqsan toquznı kamuğ '**âlemdağı** mü'minlerge bergüsi ... (17v7) (KE)

bir vezir ili **altındagı** kavm-ğa rahm itip işlerin hayır öze tutar idi. (85/8) (GT)

altuñdagı al aygırı bilürüz begilüñdür Begil xanı (D248) (DK)

altuñdagı alaca atuñ ne ögersin (D41/V56) (DK)

altuñdagı qara aygırı maña virgil yigit (D149/V82) (DK)

andağı müsülmânlar Zü'lKarneynga aydılar: bolğay mu biziñ birle olar arasında ... (175v2) (KE)

İdris aydı: bu kerâmetiñ hürmeti meni özün birle kökke ağıdurğıl, **andağı** 'acâyiblerni köreyin ... (20r17) (KE)

andağı hâdimler asrap on eki yaşasa mescid süpürüp çerâğ yaqar ... (166v7) (KE)

qaçan kim peygâmbar 'as'qa fermân keldi kim Tebük élinge çerig birle bargıl taqı **andağı** kâfirler birle gazât qılğıl tēp havâ inġen issig erdi. (123/15) (NF)

özi okıtı, **antaki** savlarnıñ yörüglärniñ täriniñ ırakın körüp öñrädin bärü özi äşidmädük nomlarıg äşidip tañlayu muñadu tapıgçı bağlärniñ inçä tep tedi. (1356) (HT/VI)

kim **antaki** kişilär bir tæg äşidgäli boltılar. (1392) (HT/VI)

aradağı musulmânlar aydılar kim: Şerîatta oğlungqa ölüm kelür. (347/6) (NF)

anda kēdin Cebrâi'l kanat toqıdı **aradağı** tamlar, saraylar, yığaçlar kamuğı aradın kitti, yazı boldı. (234r5) (KE)

et özining idizi altmış tümen koltı nayut bere kaş kavışığı ikin **araki** orun lakşanınıñ bedüki ... (46/16) (AY)

agır ayıg kılınçların barça öçürür m(e)n .. ulatı <alku> yalanguklar **araki** emgeklig sıkışlarıg yme kterür m(e)n. (96/23) (AY)

... teg ud kanglı tip kavırıp kiñerip ikin **araki** savın anın muntağ tip söz-lemiş. (108a/14) (Üİ)

... ikin **araki** koşuğ-luğ tigüçi iki üjik-ıg tip ulatı-l(a)r erür tip ... (109a/11) (Üİ)

qaltı tört töz tüp silu dyan tegmezkenki tayaq dyan **araki** dyan erür. (124b/7) (Üİ)

kişiler **araki** muyan edgülük

bu yërde bulunmaz munu belgülük (3499) (KB)

ricâ birle havfnı kanat sen kılın

bu iki **araki** yoluğ sen alın (3671) (KB)

haq te'âlâ rizâsı üçün qat' qılsa taqı nefsinge qahr qılsa, haq te'âlâ taqı qulı *arasındaqı* hicâblar kötrülse heç 'acîb ġarîb bolmagay. (302/17) (NF)

ķayu mu'min ve muvaħħid mańga oġ bolsa kim êkki adaqı *arasındaqı* fercini zinâdın saqlasa taqı êkki enġeki *arasındaqı* aġzını ġarâm yemekdin saqlasa taqı tilini ġıybatdın taqı yalgandın saqlasa taqı men ol kişıke oġ turur-men uçmaħ birle ya'nî kimdin kim bu êkki iş kelür bolsa, ol kişı elbette uçmaħqa kirmedin qalmaz, tedi. (346/8) (NF)

yana peygambar 'as aydı: Kim kim oġ bolsa, êkki enġeki *arasındaqı* tilini saqlamaq birle, êkki adaqı *arasındaqı* fercini saqlamaq birle, men taqı oġ bolur men ol kimerseke uçmaħ birle tęp aydı.(382/3/4) (NF)

ey Zekerıyyâ, bilgil, âġâħ bolġıl kim bu ġased qılġuġı benim fazlımqa öwkelig turur taqı qullarım *arasındaqı* qısmat qılġanıma râzî bolmaz, tęp aydı. (414/5) (NF)

... açdı barmak-ları arasını açuġluġ, iki barmak *arasındaqı* açuġluġ ol öńġ tişleri seyrek kişı ... (68/4) (ME)

mervinġ *arasındaqı* ġumning içi tâ murgab suynıń ayakıġaġa. (94b/6) (ŞT)

bâġ *arasındaki* bostândur yüzi

sanasın kim bir ġülistândur yüzi (1649) (MT)

küp suyından gusl ideyim key arı

kim gide *arkamdagı* kirler varı (2883) (MT)

birök yağız yir *arķasıntaķı* topraknıń... (253) (ÇB)

bo yağız yir *arkasıntaķı* idiz taglarıġ basġuklarıġ barġa kog kıġmuk teg uşatu sıp sanın sakışın bilgeli bolġay. (113/20) (AY)

geldi keklik kim yabandan ġelürem

taglar *astındagı* kândan ġelürem (1431) (MT)

kök kökrer teg bir ġatıġ ün ġıldı olarnıń *astındaqı* tawuġları yılķı ġaraları Mevlî yarlıġı birle astındın ġıkdılar. (61r14) (KE)

'Ömer bizke va'z u naşihat qılur, taqı özi êkki qat ton keyer tedi erse, oġlı 'Abdullâħ aydı: *astıńġı* tonı özining turur, üstünki tonı men 'âriyat bérıp turur-men, tedi erse, ol saġâba tek qaldı. (106/4) (NF)

azrua hormuztaning tokizlari üze adakinta tapinturulmiş *astrayastırışdaki* t(e)ngriler
<üze> ayatılmış çaytıka yükünür men ... (31/24) (AY)

... inçip bizing yılkı *ajunıntakı* ozguluk kurtulguluk üdümüz künümüz takı. (6/22) (AY)

... ol çang naglıg kuo-tau atl(ı)g kişi .. ölürgüçi yılkı *ajunıntakı* ança ança tınl(ı)glar yılkı
ajunıntın ozup kişi ajunınta to[ogdılar]. (14/22) (AY)

ol buyaningning küçinte sen ölümişçe tınl(ı)glar ok yılkı *ajunıntakı* emgekdin ozsun
kutrulsunlar tip kut koluntung .. bo tıltagdın ol ança tınl(ı)glar yılkı *ajunıntakı* emgekdin
ozup kişi ajunıda togdılar. (15/19-22), (20/8), (169/9), (532/15) (AY)

biz kamagun yılkılarıning öngre yalanguk *ajunlartakı* ayıg kılınç[lar kü]çinte bo ugurta
yılkı ajun[in]ta togdumuz erti. (6/15) (AY)

... osuglug çın kirtü belgüler barça öngre öngre *ajunlartakı* burkanlarıg tuşmış ögmiş ...
(126/15) (AY)

bo tözün tıtsılarnıng öngre *ajunlartakı* savların okıtu y(a)rıkamış bölük ol ... (271/7)
(228/13), (228/21), (271/10) (AY)

... ol ol tınl(ı)glarıg yılkı *ajuntakı* açıg tarka emgeklerintin ozguka kutrulguka b(e)k ...
(11/22) (AY)

... bo *ajuntakı* közünür üdki burkanlarıning kuo kelig edremlig küçlerin körkitemkleri
ugrinta ... (126/19) (AY)

... kin *ajuntakı* tüşinge utlısına bo üçegüke ilinmemek yapşınmamak erür. (169/15),
(217/4), (225/13), (227/1), (271/10), (228/2), (228/5), (228/7), (228/13), (228/21),
(229/4), (275/23), (419/12), (517/20), (570/18) (AY)

... seni inçä seßär men *ayadağı* yençü monçuq közdäki ... (VI, 7-8) (İKP)

yangäking reşkidin her dem kızıl otka yanar lâle

ol al engde qara mengdin anıng *bağrındağı* dâğı (562) (SD)

çaştanı ilig beg ... *balıgımdakı* tınlğ-larığ ... (310) (ÇB)

... inçıu *balıkdakı* çang bağlıg kuotau [atl(ı)g beg bizni] ölürtti. (7/1) (AY)

neçede <kin> ı[nçıu] atl(ı)g *balıkdakı* suvastıksı atl(ı)g sengremde tapışıpötrü kolturup
altı. (17/8) (AY)

bo savıg eşidigme körügme ol *balıkdakı* kişiler ötrü bir ikintiske aşunmaklaşu özlüg
ölürmekig kodup ... (20/21) (AY)

yirtinçüde antag **balıkdaki** antag atl(ı)g bir tözün kişi üç erdinike tapıg udug ağır ayag kılguluk ... (441/22) (AY)

... **balıkdaki** yavız irü blgüler barça kalısız yitlinip ... (313) (ÇB)

balıkımdaki uluşumdaki adasın körüp bu meniñ sizlerniñ kanıñız-larnı içgeli tapım ol. (105/106) (ÇB)

balıkımtaki budunuğ buķunuğ negülüp ölürür-siz-ler. (26) (ÇB)

bo nom erdinig [sözlediler .. yene] anga yakın **balıklartaki** suzaklartaki kişiler yme bo savıg [eşidip yumgı] arıg buyan edgü kılınçlı(ı)g isig öz] iy(i)n boltılar. (21/3) (AY)

birök biz-ni ölürser-sn yme neñ seniñ **balıkıdaki** ig toga kitgüsi yok. (58) (ÇB)

... üze ötrü kop savıg birtin urup bir yintem k(a)ltı **başdaki** örtüg öçürgeli tavraturça ertingü katıglanurlar ... (238/5) (AY)

melikge haber kıldılar atlanıp keldi, ‘acâyibni kördi erse bir af mündürdi, bir ton keddürdi, **başındaki** altun tacını şahlığa berdi. (33v15) (KE)

Câlûtniñ **başındaki** yaşıknı yel tüşürdi, alnı açıldı taş alnığa tēgdi eñsesine öte çıktı. (133v10) (KE)

... **başındaqı** qonğan quşları taqı ol otta köygey helâk bolğay erdiler. (145/2) (NF)

... ol kıyamet küni eki yol **başındağı** ayrılmak turur, kim uçmağğa barur kim tamuğğa barur. (188r21) (KE)

... ol tağ **başındağı** harâmîler mağâra-sına kirip atası yirine olturdı. (29/3) (GT)

başumdağı borkümçe gelmez maña (D41/V56) (DK)

başuñdağı tuğılğañı ne ögersin mere kâfir (D41/V56) (DK)

beltirdegi beş hıvluk, beşi bile kulunlamış saray ... (60b/38) (CC)

anta **berüki** aşok başlıg sogdak bodun kop kelti yükünti. (T, G1, 46)

uşbu **bêşikdeki** süt emer oğlan bar erdi. (362/2) (NF)

... örü turup **birtinki** ong ‘enginteki tonın açınıp ong tizin çökitip ayasın kavşurup t(e)ngri t(e)ngrişi burkanka inçe tip ötünti. (132/1) (AY)

kim ol **bitiglärtäki** tokuz akınta[kı] şastlarıg bo nomka okşa[tsar] antag bolur. (1377) (HT/VI)

elgimni boynumğa sundum, ahâret kılğan yerde **boynumdaki** monçuk yok unutmış-men ... (234r13) (KE)

... adaqındaqı buqagusı birle **boynındaqı** zencîri birle, eñningdeki palâsı birle bardı. (358/8) (NF)

Mâlik aydı: Ol Yûsufnûḡ buqaḡusın kêtering taqı **boynındaqı** zencîrni taqı palâsını kêteringler ... (358/17) (NF)

kaçan birök bo iki y(i)g(i)rmi bölükler içinte kayu kayu **bölüklerteki** nomlarıg eşidip edgüke mengike tegdeçi tınl(ı)glarig tuşa y(a)rlikasar ... (34ş/20) (AY)

tör[t] **buluḡdaki** bodunug êtdim yara[t]dım ... (BK, K9)

tör[t] **buluḡdaki** bodunug baz kılıtım ... (BK, K10)

bödke özüim olorup bunça ağır törög tört **buluḡdaki** yaratdım bitidim (BK, D2)

... enetkek-çe **buñındaqı** yangça erser bo kök qalığnıng basa-sında bar ulatı tigüçi ... (100a/6) (Üİ)

sançışğanıñ sewerimiz

koynındaqı konarımız

sançışmaḡaḡa ârımız

burnındaqı mehârımız (223r21) (KE)

... ‘amûd üstine kime-niñ **burnundaḡı** yipin tutqay hattâ kime mundan sâlim kiçkey. (201/3) (GT)

... tokuz ulug **çeüdaki** imrârigmä bodunı karası yomkı nom işin aşagalı boltılar. (1449) (HT/VI)

yerçi tiledim **çölgi** az eri bultum. (T, D6, 23)

dervendindeki demür qapuyı qapup alan, altmış tutam ala gönderinüñ ... (D150/V83) (DK)

ibu **dünyâdaki** hindûlar taqı habeshîler cümlesi anıḡ uruḡıdın turur, tēp aydı. (339/1) (NF)

birdemleti tiptimiş-i erser adırur iki **dyanl(a)rtaqı** öçmekig ulatı toḡup öçmiş-teki öçmekig bo iki **dyanl(a)rtaqı** öçmek-te ulatı-l(a)r neçe tıdsar yme kin toḡdaçı köḡül köḡül-teki nom-l(a)rıḡ inçip ülgülüg tenglig erür. (117b/10-11-12) (Üİ)

ikinti köḡül-süz **dyantakı** öçmek-tin. (105b/14) (Üİ)

‘eng’ ilki saqınçsız **dyantakı** içmek ikinti öçmek **dyantakı** öçmek. (100a/9-10) (Üİ)

eḡintäki uluḡ kiçigkä tutuztı artuq ädgü açınıñlar tep. (LXVII, 7) (İKP)

... bo aqıḡ-lıḡ **edl(e)rteki** öçmek ... (109b/4) (Üİ)

andın song ‘Alî *razhu* tegme bir **êldeki** ‘âmillardıñ tafahḡus qıldı; sordı qayu biridin kim kerekmez iş eşitti erse, ol ‘âmilni ‘amelidin ma’zûl qıldı. (146/3) (NF)

‘Abdu’llâh ibn Ubey mum işitti, aydı: ol *êldeki* halâyık andağ ermesler kim ...(228r21) (KE)

“*eligindeki* nengni yérde urdı. (164-22) (DLT)

üdre uyat *endâmdağı* şış bolur. (120r1) (KE)

... kelür bolsa, *egnindeki* ferîşteler ol hatâlarını bitimegeyley tēp yarlıqadı. (219/11) (NF)

... maqşûdûm *egniñdeki* mühr-i nübüvvetni korsem imdi destûr bêrgil ol mühr üze kuble bêreyin, sendin °afv kıldım, tēdi. (236r8) (KE)

qaçan kim âdemîning âhir hâlî bolsa, ‘Azra’îl cânını qabz qılu ağâz qılsa, *egnindeki* êkki ferîşte kelürler (439/13) (NF)

... adaqındaqı buqagusı birle boynındaqı zencîri birle, *egniñdeki* palâsı birle bardı. (358/8) (NF)

... bodıs(a)t(a)v olurmış orunıntın örü turup [birtin] singar ong [*egninteki*] ton[ın açınıp] ong [tizin yirke] urup ... (649/20), (132/1), (332/18), (335/15), (467/11) (AY)

ötrü ol bodıs(a)t(a)v olurmış orunitin örü turup ong ‘*engninteki* tonın açınıp ongındıki tizin çökitip ... (36/15) (AY)

... örü turup birtinki ong ‘*enginteki* tonın açınıp ong tizin çökitip ayasın kavşurup t(e)ngri t(e)ngri burkanka inçe tip ötünti. (132/1) (AY)

ey Yahûd oğlı, sen manga neteg cevâb qaytarur-sen emîre’l-mu’mînîn ‘Osmân hazratında’ tēp *elgindeki* ‘aşa birle urmış erdi. (129/5) (NF)

karınçqa aydı: ma’nisi ol bolur, seniñ *elgindeki* mülkniñ kamuğı yel turur ... (139r18) (KE)

Yaḥyâ peygâmbar aydı: Yâ mel’ûn, bu *elgingdeki* neerseler ne turur? (267/16) (NF)

elindeki süñüsü şınuk oğlan (D248) (DK)

gerindi bu *elindeki* urğanları hep kopardı, ‘arabanuñ üzerine oturdı. (D274) (DK)

... ya butğa secde kıлмаğunça ya *eliñizdeki* yüzükni maña bērmegünçe. (21v11) (KE)

elüñdeki süvri cıdañı

yanuñdağı gök poladuñı maña virgil yiğit (D149/V82) (DK)

... antın singar yakın barıp ong ‘*engninlerinteki* tonların açınıp ong tizlerin çökitip ayaların kavşurup .. atı kötrülmüşke inçe tip ötüntiler. (82/19) (AY)

... singar ong ‘*engninlerinteki* tonların açınıp ayaların kavşurup tizlerin çökitip ayayu ağırlayu t(e)ngri t(e)ngri burkan adakına yinçürü töpün yükünüp. (88/19) (AY)

... tünle küntüz altı üdte birtin singar ong **‘engninlerinteki** tonların açınıp ong tizlerin çökitip ... (132a/14) (150/19), (182/8), (201/5), (391/7), (396/23), (399/4), (406/12) (449/18), (538/14) (AY)

inçip bodıs(a)t(a)vlar bo Montag yangın **et’özdeki** tilteki köngülteki kılınçlarig kkirsiz tapçasız arıtmakları üze ... (220/7) (AY)

... anı körüp **evinteki** kişiler ulug yığıt sıgıt kılı[p ölügüg] semeklegeli ... (4/23) (AY)

ewdeki épçi (hizmetçi kadın) (45b/22) (CC)

ewdeki kız (hizmetçi kız) (45b/23) (CC)

“**ewdeki** buzagu öküz bolmas. (buzagu, 446-13) (DLT)

“yazıdaki süwlin edhergeli **ewdeki** takagu ıçgınma. (takagu, 447-7) (DLT)

men **ewdeki** hâdimlarıdın sorar erdim kim özi kège yatmas mu? (190/15) (NF)

bu **ewdeki** qoynı boğuzlasaq taqı bu ‘azîz qonuqnı ağırsaq bolğay-mu? Tèdi erse, hatunı aydı: (253/14) (NF)

... ew halkı yığılıp **ewdeki** kûmaşların bir tewege yüklep yazarok tğmesünler ... (228r7) (KE)

ewdeki kızları aydı: Yûsuf kağğusunda qarıdın muñadıñ kaydaķı Yûsufnı tileyür-sen, evvelķı sewüglüķiñ kitmedi. (105v18) (KE)

çün senüñ ‘ışkuñ irişdi âhire

lâcerem **gözümdağı** akı göre (305) (MT)

hem geçer-idüñ Şat’ı durmaz-ıduñ

hem **gözümdeki** akı görmez-idüñ (304) (MT)

munuñ faķırlıķ **hâletindeki** bir faķîr dostı safardan kildi.(130/8) (GT)

haq Süleymân *peygambar* ‘as’qa perîlerni taqı şeytânların taqı yabandaqı keyiklerini taqı **havâdaqı** quşların taqı üç yüz nikâhlı hatunı bar erdi... (209/15) (NF)

... **hazînemdağı** mâlım, altunum kümüşümni, yâkûtım gevherimni çığaylarğa bergey-men ...(80r21) (KE)

selâtin **hazretindeki** müdemânıñ edeb-lerinden biri ol durur kim. (216/4) (GT)

alar **hıdmetıdağı** aşhâb digendürler kim hayf bu öydin kim haylî yahşı öy irdi. (T761b7) (HM)

taşrağı Leylî olıcagın gubâr

ıçerügi Leyli kala pâydâr (1735) (MT)

aydı: meniñ *ıçindeki* ot siziñ otunuzdın ısığrağ turur ... (41r1) (KE)

.... sansarlıg taluy ögüz içinte tegzingeyler nırvanlıg ıntın *kıdıgdaki* yoltın ırgaylar.
(433/13) (AY)

uluş kend *ıçindeki* edgü neçe

saña sözledim emdi adra seçe (3500) (KB)

bu begler ewi atı karşı-turur

bu karşı *ıçindeki* karşı-turur (4246) (KB)

Medîne *ıçindeki* dervîşlerke habar bérğil, cümlesinge yédürgil taqı kelgen barganqa, yaq yawuqqa cümleke bu aşdın taqı etmekdin heç taqşır qılmadın bérğil! tédi. Biz taqı andağoq qılduq. Ahşamqa tegi Medîne *ıçindeki* dervîş cümlesi keldiler taqı yédiler.
(29/15/16) (NF)

qaçan kim Peyğâmbar ‘as’nung bitigi keldi erse, Necâşî melik aldı, oqıdı, *ıçindeki* sözlerni cümlesini bildi. (79/5) (NF)

nâgâh üzesini açtı erse, *ıçindeki* ni‘mat tükendi. (173/16) (NF)

andın song yana icâzat bér diler, bu sarây *ıçindeki* ewlerdin bir ewinge kirdiler. (235/13) (NF)

dünyâ halqınga neteg kim kökdeki yulduzlar münevver körnür, kök halqınga taqı yer yüzündeki mu‘minlarning tâ‘at ve ‘ibâdat qılğan ewleri andağ münevver körnür, tęp aydı. qulnung tün buçuqında êkki rek‘at namâz qılmaqı dünyâdın taqı *ıçindeki* mâl tawardın yahşıraq turur tédi. (321/5/6/7) (NF)

ey halîfa, bu hürmeting *ıçindeki* alçaqlıqıng yahşıraq turur bu hürmetingdin tédi taqı aydı.
(62/6), (80/15), (91/15), (193/11), (203/1), (227/3), (234/5) (296/4), (321/7), (334-6), (378/2), (402/3), (423/5) (NF)

yana aymışlar: sıçğan kimini telmişde âdemîlarga ğark bolğu qorqusı boldı erse suw *ıçindeki* teşükni tilep bulmadılar. (25v6) (KE)

taqı Tangrı bilgen köğüzler eyesini ya’nî köngülleringiz *ıçindeki* nirseni. (68a/1) (HT-SAKT)

tayanğanlar anıng içinde, tutuğ *ıçindeki* tahtlar üze. (558b/4) (HT-SAKT)

anı evvel gördügi gibi sanur

göñli *ıçindeki* nakşa inanur (1700) (MT)

... nom erdinig tavrata bititgil .. anıng *ıçinteki* törüçe kising üçün kşantı kılğıl. (18/20) (AY)

... bo nom erdini *ıçinteki* arıg sözün eşidü tınglayu ögret[inü] bilserler .. anıng tüşi utlusı sözleyü yitiñsiz titir .. bititgeli koturgalı küsüş turgursarlar. (23/15) (AY)

burkanlar [uluşınta togayın t]ip küseserler bo nom erdini *ıçinteki* [y(a)rılıgça katıg]lansunlar. (24/5) (AY)

... yüz m(a)hakaıp *ıçinteki* arıg edgü kılınçlarınğ ‘engeyü tüşi utlusı bolmış ... (45/10) (AY)

yir *ıçinteki* bışruntaçı köngülüg evriliñsiz yirteki köngülüg bir togum üze .. ikinti orunlug bolgu köngülüg. (68/8) (AY)

alku yirtinçüdeki tınl(ı)glarıg barça ... *ıçinteki* altı r(a)ramıt [iç]inte yoriguka ... (88/9) (AY)

.... İkinti ordu karşı *ıçinteki* katunlar tigitler begler buyruklar tevsüz kürsüz ezügsüz armaksız ırşısız ... (90/3) (AY)

... m(e)n inçip burkanlıg taluy ögüz *ıçinteki* teringde tering edgölüg ağılıkdakı ... (105/15) (AY)

... körüp birök iligler il *ıçinteki* bodunın .. sımtamak itser olarıng .. mün kadaglar kılmışın ... (n560/17), (135/15), (175/13), (177/8), (182/22), (183/6), (184/10), (194/10) (198/12), (235/1), (274/2), (274/4), (289/1), (307/18), (329/19), (330/8), (330/22) (331/18), (382/2), (394/24), (414/23), (416/22), (429/4), (456/22), (478/9), (508/12) (513/19), (528/23), (529/3), (532/18), (533/13), (539/10), (552/14), (555/19), (560/17) (603/1), (628/7), (n325/14) (AY)

... *ıçki* kentlerinin kâzî müftileriğa meşâyih şûfileriğa ... (A, II, 5) (YvB)

... *ıçki* kentlerinğ hırfet ağalarınğa taşkı sala konumnıng il kırtlarınğa ... (K, I, 31-32) (YvB)

mengli girey sözüm *ıçki* kentlerinin daruğa begleringe ... (K, II, 2) (YvB)

örgening *ıçki* iyikinde Irkıl H’âce olurdı. (81a/13) (ŞT)

... törtünç suv **ıçräki** tınl(1)gka beşinç yerdäki bag(1)rın yorıgma tınl(1)gka ... (121, 122) (H)

... anta **ıçreki** bodun kop maña körür ... (BK, K2) (KT, G2)

ıçreki bedizçig ıdtı .. añar adınçig bark .. yar[atıt]dım. (BK, K14)

... [anta] **ıçreki** ne kişitin .. yok [boltaçı ert]i. (BK, D28)

... yapşınmadın **ikidinki** iti töz tüplerke .. anı üçün tanukladınız .. (333/22) (AY)

kaçan kim tükense **ilindegı** al kılıç çeksen ol dem kınından halâl. (326/5) (GT)

kim tilesen tenindeki cânın birgey dağı **ilindegı** itmekin virmegey ileyinde bir xançar yimek bolsa ... (185/9) (GT)

ay yüzlü-niñ ağızında ger bolsa soğan ıysı hoyrat-nıñ **ilindegı** gül-den maña ol yaşı. (268/12) (GT)

kim **ilindegı** naqd kitse köp zaħmet-ler çekip nedâmet yigey-sen fâyide kılmağay ... (284/12) (GT)

... raçaşast(1)r atl(1)g törüçe .. ol **ilteki** kişiler .. saçılır artayur kamagın .. (552/7) (AY)

.. yakın yalguk kelir turkaru .. ol **il[te]ki** kişiler .. alkınurlar [yav]ız bulgakın .. ol il içinte [ay]ağlıg .. ulug begler buryuklar ... (555/2) (AY)

ışikdeki inaklar

dipde oturan haş bigler

kutlu olsun devletüñüz (D111/V45) (DK)

... haber vireyim, hüneri var-ise gelsün alsun, yoħsa **ivdeki** kıza râzı olsun didi. (D174) (DK)

... **iyinki** kılınçların çınınça bilmek ukmak yme kayu erür tip tiser. (298/22) (AY)

üçünç t(1)nıglarınğ sansarta tegzingülüğ tıtagları **iyinki** kılınçların çınınça bilmek ukmakka tayanıp ... (294/17), (298/17) (AY)

... üd **iyinki** koluça .. tarışmışı tarıg tüş yimiş .. alku barça uz büter ... (566/4) (AY)

bo tuşta bolmaz nomğa **iyinki** basutçı. (122a/12) (Üİ)

bâb **ķapugdaķı** er at birle negü teg tirilgüsin ayur (0055) (KB)

Ögdülmiş **ķapugdaķı** er at birle negü teg tirilgüsin ayur (XLVIII) (KB)

ķapugdaķı er at kiçig ya ulug

tanguk tuttı barça kılıp cân yuluğ (1768) (KB)

yâ Abâ ‘Abdullâh, ol **qapuğdağı** atlarını taqı ol Mısrî derâzgûşlarını, cümlesini sağa bağışladım. (208/17) (NF)

ol **karşığı** vâdî içinde bir mübârek hurmâ ağacı bar. (269/4) (GT)

... başdınkı oruntakı köngülke tayanıp üküş tınl(ı)gların asığına **katıglanmışdaki** tıdığ adalarığ tarkarıp ikinti orunka kirürler. (73/3) (AY)

... bir kişi-ni kördüm **katındağı** nökerine ayttı ‘aceb degül mi ... (293/4) (GT)

yağız yêr **katındağı** altun taş ol
kalı çıksa begler başında tuş ol (0213) (KB)

yağız yêr **katındağı** altun kümüş
têrer sen hazîne urur sen üküş (5363) (KB)

... adın-l(a)rning **kezigindeki** öz kezigteki ertmiş kelmedük üdki ... (123b/7-8) (Üİ)

... adın-l(a)rning **kezigindeki** kirlig ulatı öz-li adın-lı-nıng kezigindeki kirsiz bolar ... (123b/10-11) (Üİ)

... öz **kezigindeki** ertmiş kelmedük üdki kirlig nom-l(a)r-nıng ... (123b/14) (Üİ)

... adın-l(a)rning kezigindeki öz **kezigteki** ertmiş kelmedük üdki ... (123b/7-8) (Üİ)

.... sansarlıg taluy ögüz içinte tegzingeyler nırvanlıg ıntın **kıdıgdaki** yoltın ırgaylar. (433/13) (AY)

ol üdün köl **kıdıgındaki** bir söğüt t(e)ngrişi singlar et’özin körkitip inçe tip tidi. (600/11) (AY)

kıdinki sarây edğürek nême körklüg ol saknuqluk sarâyı. (30/42b3) (RN)

kimideki seksen kişidin adın ‘âlem içinde hiç kimerse qalmadı, kamuğ öldiler. (25r21) (KE)

“**kizdeki** kız yıpar. (kız, 327-7) (DLT)

Yana Fir‘avnğa yalbaru keldiler, Fir‘avn öz **katındağı** beglerini ıddı ... (114v4) (KE)

... mâlımıznı bizge bêriñ kim tutum kulağdağı **qoldağı** nerselerni bizge emânet bêriñ ... (115r14) (KE)

... imdi **koynumdağı** oğul kız tuğmağan kurtkadin maña bir oğul bėrgil ... (167r16) (KE)
 idiyâ maña destûr bėrgil barayın, 'âlem içinde bir edgü kul tileyin, **kögüsümdeki**
 muñlarımın aña ayayın. (36v9) (KE)

akaş **kökdeki** azrua hormuzta t(e)ngrilerning .. (684/15) (AY)

taqı qırığlarında ıbrıqlar bar altundın taqı kümüşdin **kökdeki** yulduzlar sanınça. (62/8)
 (NF)

... qaçan kim bu hâlnı ferîşteler kördiler erse, **kökdeki** cümle ferîşteler... (356/4) (NF)
 dünyâ hâlınğa neteg kim **kökdeki** yulduzlar münevver körnür, kök hâlınğa taqı yer
 yüzündeki mu'minlarning tâ'at ve 'ibâdat qılğan ewleri andağ münevver körnür, tép aydı.
 qulnung tün buçuqında êkki rek'at namâz qılmaqı dünyâdın taqı içindeki mâl tawardın
 yañşıraq turur tedi. (321/5/6/7) (NF)

ant içer men Tûr tağ birle taqı kitâb birle bitinmiş, yatılmış şahîfe içinde taqı törtinçi kat
kökdeki iw birle ... (500b/4) (HT-SAKT)

ilig **kökdeki** ayğa sunsa bolmaz

añar hodraylıq itip münse bolmaz (3705) (HŞ)

kimni **köktegi** hazizler över hem barça frîşteler uçmaklı tınlar. (72b/10) (CC)

têñirinin sövmekinden başka nê kim yol bar **köktegi** hanlıkta baralmas-biz ... (62a/28,
 29) (CC)

sabırluğ eter nê üçün alar algışlıdır anıñ üçün **köktegi** hanlık alarnıñdır ... (62a/31, 32)
 (CC)

bu **kökteki** yulduz bir ança bezek

bir ança kulavuz bir ança yezek (128) (KB)

köngüldeki sırrım açar-men saña

tilek ârzû birle uçar-men saña (4796) (KB)

inçe k(a)ltı 'engilki köni bilge biliglig küç kūsün üze tınl(ı)glar **köngülinteki**
 yorıqlarınig edgüsın ayıgın adıra bilmekke tayanıp ... (294/12), (295/4), (295/8), (295/9)
 (295/20) (AY)

ol Tañrı bilgen turur **köngüllerdeki** râzlarnı. (38/67b1) (RN)

[ol] tınl(ı)glarının **köngüllerinteki** taplarınça seviglerinçe aş içgü tok kedim ulatı tölet töşekler yme ... (119/12) (AY)

törtünç **köngülteki** kkirlerig kiterip nom tözin arıtmakka tayanıp ... (238/23) (AY)

bo erür t(ı)nlıglarının **köngülteki** yorıqlarının adrtı. (107/16), (220/8), (243/13), (243/16) (243/18), (244/8), (244/15), (246/5), (258/5), (258/19), (258/23), (261/10), (261/16) (261/19), (262/3), (272/24), (389/20), (390/1), (390/3), (487/3), (493/8) (AY)

... uğuş-ug atkandaçı köngül **köngülteki** nom-l(a)r erür aqıg-sız tip. (98b/8) (Üİ)

... köngül **köngülteki** nom-l(a)r ulatı köngül-te öngi kılıç-ta ulatı ... (98b/10) (102b/14) (104b/3-5-13), (105a/2-3), (105b/13), (117b/12), (119a/14), (102a/10) (Üİ)

Ebû zülâme Zelîhânın **köñlindeki** 'ışkını neteg alsun Yüsufın mülkindin neteg ma'zûl kılsun. (77v16) (KE)

yana aymışlar: **köñlindeki** yalavaçlık erdi. (83r9) (KE)

eger mübârek hâtırı tiler bolsa bu yanı kilmege **köñlündeki** murâdınça 'izzet tapqay. (70/11) (GT)

aymışlar: Mevlî ta'âlâ Zelîhânın **köñlündeki** sewüglükni Yûsuf köñlüne saldı. (109v5) (KE)

ave kimniñ sözlegeni hem **köñüldegi** sagınçı ... (71a/12) (CC)

... d(a)r(a)nı tutdaçı kişining **köñülinteki** küsemiş küsüşin kanturu tegingey m(e)n. (446/12) (AY)

olarnı utğalı yigedgeli usar-sn **köñülünteki** ne kösüşün erser köñul iyin qangay. (113) (ÇB)

taşar qazyanmaq nâñ toluy ögüzkä kirip **köñültäki** küsüşin saqınsar ... (XIV, 5) (İKP)

sarıp **köşkindeki** ay yüzlüleringe

vaşıyyet kıldı câdû közlülerine (845) (HŞ)

... ud qamay öntültä tilin yalyap ekki **közintäki** sışın alıp qodtı. (LXV, 8) (İKP)

... mâlımıznı bizge bérin kim tutum **kulakdağı** qoldağı nerselerni bizge emânet bérin ... (115r14) (KE)

... boynum **kulakımdağı** altun kümüş yinçülerni saña bərgem ... (224r17) (KE)

narata atlıy lö qanı **qulqaqıntağı** çintämäni ärdini alıp söküp teginkä berdi. (L, 7) (İKP)

yâr **kûyideki** tam sin sin mânia püşt ü penâh

sâye-i luṭfungı sal çün saṅa kildi tâ yana (18/3) (BD)

magadtaki m(a)habodı söğütning altınınta narayançan [ögüz]nüng kıdıgınta oluru y(a)rılıkap ... (30/25) (AY)

Avval bardı ol çetükni ewindin çıqardı, öṅin **maḥalledeki** kişiğe bërdi. (312/10) (NF)
her kün Gevher-şâd Ağa **medresesidağı** tâlib-i ilmler bir bâğda maḥabbet tutup boğra pişiredürler irmişler. (T771b6) (HM)

körünmesün diyü bu **mendegi** ‘ayb işikni bağlap olturmaḵ ne ḥâcet. (125/10) (GT)

andın bildim kim bu r[üz], **mendeki** oğlan sendeki oğlaṅa secde kıldı. (167v17) (KE)

Taqı **Mescidü’l-ḥarâmdağı** bir namâz öṅin yerlerdeki yüz mîṅ namâz birle berâber turur, tēp, aydı. (274/11) (NF)

meydandaki şol oğlanı tutuñ ... (D248) (DK)

... antag tözünler ıduk tayşing **nomdaki** y(a)rılıḡça yorıdaçılar .. bar yme antag tınl(ı)glar ıduk tayşing **nomdaki** y(a)rılıḡça yorımadaçılar ... (150/2), (150/4) (AY)

sâkiz kizläḡlig üç **nomdaki** u[jik]larig ediz ârkâçläntürdi. (1657) (HT/VI)

anın k(ä)ntü özi kâzmiş uluşlardın yomkı eltdi üç aḡılı[k] **nomdaki** k(ä)rg(ä)klig bitiglärig. (1661) (HT/VI)

kavşıkıya kim kayu tınl(ı)glar ap ıduk tayşing **nomdaki** yorıḡça yorıḡalı udaçı bolsunlar .. ap yme ıduk tayşing **nomdaki** yorıḡça yorıḡalı umadaçı bolsun. (150/13) (150/15) (158/22) (AY)

... birök alḡu **nomtağı** bilmetin öçmekig tuṭa sözleser ... (120a/11) (Üİ)

ötrü ol bodıs(a)t(a)v olurmuş orunitın örü turup ong ‘engninteki tonın açınıp **ongdınkı** tizin çökitip ... (36/15) (AY)

uygur tilinçe sekiz ulug **orunlartaki** çaytılarınḡ öḡdisi ... (30/16), (33/14) (AY)

inçe k(a)ltı on **oruntaki** bodıs(a)t(a)vlarınḡ tözleringe yıltızlarıḡa yaraşı közünteçi b(e)lgürteçi on törlüg adınlar teginḡülük tüş et’öz erür. (45/18) (AY)

on **oruntaki** bodıs(a)t(a)vlarig köṅüllerin süzüp y(i)tütḡüleri tavrattḡuları uḡurınta ötrü başdınkı **oruntaki** bodıs(a)t(a)vlarig ikinti orunta kirḡürgelir üçün. (46/3-6) (AY)

... başdınkı **oruntaki** bodıs(a)t(a)vlarig ikinti orunka kigürgü üçün b(e)lgürtmiş ... (46/23) (AY)

... başdınkı **oruntaki** köṅülke tayanıp üküş tınl(ı)glarig asıḡıḡa katıḡlanmışdıkı tıdıḡ adalarig tarkarıp ikinti orunka kirürler. (73/3) (AY)

İNÇE K(a)LTı ‘ENG’İLKİ OL YİR **oruntakı** İLİ KANı İGSİZ AGRıSIZ ADASIZ TUDASIZ BOLGAY. (191/23) (AY)

BO NOM ERDİNİG AYAYU AĞIRLAYU YİR **oruntakı** İLİG KANıG BEGİG İİŞİG BODUNUG KARAG AZRUA HORMUZTA ... (192/8) (AY)

ÖTRÜ OL YİR **oruntakı** İLİG KANıG BİZ KAMAG T(e)NGRİLER KUVRAĞI YORIMIŞ TURMIŞ ORUNTA TÜNLE KÜNTÜZ ÜRÜG UZATı KÜYÜ KÜZEÜ TUGAY BİZ. (192/19), (193/12), (194/8), (195/8), (195/12), (295/15) (312/9), (312/15), (312/22), (313/3), (313/10), (313/18), (314/6), (314/13), (314/20) (315/4), (325/15), (326/12), (327/5), (327/23), (328/14), (329/5), (329/20), (3390/9) (330/23), (331/19), (336/24), (407/3), (515/12), (552a/8) (AY)

... TAYAK-LİĞ-İN ERSER TARKARGALI ALDIN **oruntakı** NİZ-VANI-L(a)RİĞ ... (109b/14) (Üİ)

... ASILUR TARKARMİŞ ÜÇÜN ALDIN **oruntakı** NİZ-VANI-L(a)RİĞ BULULUR ... (110a/1) (Üİ)

MUNDA YANA BO **oruntakı** EMGEK-TE NOM TAPLAĞ-NING TÖRT UĞUR-INDA KAYU ERSER ... (124b/9) (Üİ)

A KAVŞIKIYA İNÇE K(a)LTı GANG **öğüzdeki** KUM SANINÇA ÜÇ MİNG ULUG MİNG YİRTİNÇÜLER BOLSARLAR. (155/15) (AY)

... GANG **öğüzdeki** KUM SANINÇA ÜÇ MİNG ULUG MİNG YİRTİNÇÜLERTE TOLU YİTİ ERDİNİLER URUP KAMAG BURKANLARKA AĞIR AYAG TAPıD UDUG KILSAR. (161/2), (189/21), (325/14), (326/11) (327/22), (328/13), (329/4), (427/13), (583/3), (671/16) (AY)

... İNÇİP TULİNTÄ KÖZÜNMAKİ ÜZÄ Y(a)RUTDı **öngdünki** ULUŞLARıG ÄDGÜ ÖGLİ KÖŇÜLNÜŇ AĞIRı ÜZÄ ... (1557) (HT/VI)

... BÖLÜK-L(e)R-TE TARKARSAR **öngdünki** AZU-ÇA YME BİŞ ALTı YİTİ SEKİZ BÖLÜKLÜG ... (107a/5-9) (Üİ)

... YATDAÇı-L(a)R ULATı **öngdünki** BÖLÜKLÜG-İ TARIKU TÜKETDÜKTE ... (107a/5-9) (109a/10) (112b/12) (122a/5) (Üİ)

öŋreki ER YUGURÇA ıDıP ıVIRBAŞ AŞDİMİZ YUVULU ENTİMİZ. (T, K1, 25)

ÜÇÜNÇİ **şafdaki** MA‘RUF BAYLAR

YANA TÖRTİNÇİ **şafdaki** ÇıĞAYLAR (2905) (HŞ)

BİŞİNÇİ **şafdaki** HÂCATLİĞ KİŞİLER

SAKıŞSIZ ANDA SOŇ İRKEK TİŞİLER (2905) (HŞ)

... *şahrâdağı* nè kim yılqı qara bar, cümlesini sanga bağışladım haq te'âlânıng rizâsı üçün, tedi erse ... (212/11) (NF)

erte çıqmış zavâl vaqtında tamûz isiginde Mekkening *şahrâsındağı* qızmış taşlar üze yalıng aǵnar taqı ol tenlerini ol qızmış taşlar köydürür taqı aytur ... (315/16) (NF)

anı üçün kimler birök bo üç törlüg et'özlerig könisinçe uksarlar bilserler ötrü olar t(e)rk üdün *sansartakı* togmak ölmeklig ... (38/23) (AY)

kamag *sansartakı* bilgülük nomlarig .. (44/7) (AY)

burkan atı kötrülmiş yme bo *sansartakı* tınl(ı)gların monçulayu ayur ötünmişlerinte montag sakıntı. (72/10) (AY)

m(e)n amtı tol *sansartakı* tınl(ı)glar üçün üzeliksiz üskünti yig burkan kutı küsüşin teprençsiz yayılmaksız ... (615/20) (AY)

... udumbar çeçek teg odgurak togmış törümiş tolu *sansartakı* tınl(ı)gların togı yumşıkı tip titmiş. (682/3) (AY)

beltirdegi beş huyluk beşi bile kulunlamış *saraydağı* sarı aygır savlavlatı kişnemiş ol kaz[ı]dır. (60b/38, 39) (CC)

k(a)ltı *saydaki* sakıg bodı yorigda yorımış teg mening bodı yorigda yorımış teg mening bodı yorigda yorumakım yme ançulayu ok erür tip. (382/7) (AY)

... on orunlar *sayudaki* sırnayu yinçgeleyü arıtıp 'eng'ilki öüzg yatıg bir teg tüp tüz körteçi kamagda yoridaçı atl(ı)g ertükteg tözüg. (244/17) (AY)

andın bildim kim bu r[üz], mendeki oǵlan *sendeki* oǵlanğa secde kıldı. (167v17) (KE)

muntagin ötrü çetavan *[sän]rämdäkig* barça kirkülük kıldı [t(a)v]gaç elinä. (1) (1740) (Üİ)
köñülin içtin *şınarkı* kölüklärdä yerinti köni nomnuñ ayınçlık basınçlıg bolmışına ... (1611) (HT/VI)

içtin *şınarkı* ıduk nomug [ü]küşrāk takı bilmäzkän süü yarat[dı]m artukrak unçsuz agduk. (1791) (HT/VI)

... ontın *sınarkı* burkanlar uluşın k(e)ntü köngüllerinte alını yaratı tüketmiş. (34ç/22) (AY)

... ontın *sınarkı* burkanlar erdini söğütler altınınta vaydurı erdini üzeki örgünler üzesinde olurup. (92/23) (AY)

küsüşüm teginür m(e)n ontın *sınarkı* burkanlara ... (105/20) (AY)

... orunta ornaşayın togayın .. ontın *sınarkı* burkanlarig turkaru köreyin ... (108/17) (AY)

... ontın *sınarkı* alkuda yigedmiş бүгү biliglig burkanlarka ... (120/23) (AY)

... ontın **singarkı** burkanlar .. yme ök k(a)ltı yirteki .. kog kıçmuklar kolusınca ... (350/10) (121/14), (122/9), (132b/1), (135/21), (137/7), (149/4), (151/10), (153/18) (154/19), (154/23), (155/3), (159/5), (178/1), (189/4), (211/1), (231/21), (231/23) (249/7) (256/8), (256/14), (300a/25), (300a/27), (317/19), (318/1), (339/8), (346/6), (350/9) (357/1), (365/8), (370/8), (500/8), (504/6), (576/13), (644/20), (652/8), (661/23), (682/23) (AY)

içdin **singarkı** burkan nomındaıl(a)rka taşdın singar ... (101b/4) (Üİ)

... Sâmirî Beni İsrâ'îlni aldadı, aydı: bu **sizdeki** kıbtîlerdin alğan mâl kamuğı harâm turur. (126r5) (KE)

nê kim **sizlerdeki** bir irinç erse Tanğrının yana kaçan tegse sizlerken yas, anğar anıng birle yalwarur sizler. (30/55b1) (RN)

... könglüm andağ tiler kim siz Bağdâd şehrinde qâzî bolsangız, cümle **şehlerdeki** qâzîler sizing fermâningızda bolsa... (196/3) (NF)

inçe k(a)ltı sadarmapundarik atl(ı)g **sudurtakı** y(a)rılıgı tutmak üze tayşında iki y(i)g(i)rmi bölük tükel titir savşında üç egsük tokuz bölük titir. (276/15) (AY)

birök m(a)haparınırvan **sudurtakı** y(a)rılıgı tutmak üze savşında iki y(i)g(i)rmi bölük tükel titir. (277/8) (AY)

k(a)ltı birök **suvdaki** çaluk atl(ı)g kurtk(a)yaning agızı içinte neçede yürüng tişleri törüser. (34g/9) (AY)

... yilvi kömen sakıg teg .. **suvdaki** ayşa ogşatı .. küseyür m(e)n nomlasun. (656/5) (AY)
bo nom erdinig [sözlediler .. yene] anga yakın balık[lartakı **suzaklartakı**] kişiler yme bo savıg [eşidip yumgı] arıg buyan edgü kılınçl(ı)g isig öz] iy(i)n boltılar. (21/3) (AY)

... seniñ **sünükündeki** oğlan meniñ sünükümdeki oğlandın efzâl turur. (167v16) (KE)
yana bu kuş aydı: ey Ze'ûm **sünükündeki** oğlanı kandin aldın tıp sorsalar ... (33r8) (KE)

... bu **sünükümdegi** 'azizni ne kılayın, tuğmıydın soñ neteg saklağayın oğlum ... (183r4) (KE)

... seniñ sünükündeki oğlan meniñ **sünükümdeki** oğlandın efzâl turur. (167v16) (KE)

... ey Eymene bu tün ol tün turur kim ol **sünükündegi** 'aziz vücûdğa kelgüsi kopgıl ... (183r12) (KE)

... birök **şasturtakı** yörügü tutmak üze tayşında iki y(i)g(i)rmi bölük tükel titir. (278/2) (AY)

... **şasturtakı** yörügke .. iyin kezigçe adırtılıg .. ötrü körkitü sözleyin ... (589/6) (AY)

bitürkelir üçün bo *şast(i)rtakı* yorüg töz-in tüzü yapa kergeklep ... (100b/17) (Üİ)
 ... üsdünki *şast(i)rtakı* girant-ta yomdaru ukıtmaq üz-e akıgsız-nıng ... (101b/14) (Üİ)
 ... Süleymân tağdın keçer bolsa ol *tağdağı* altun kümüş ne kim bar ərse barçası tilge
 kəlür ... (137v9) (KE)

çün teninde olmaya şahsuñ güher
tagdağı gevher gelüp aña n'ider (1462) (MT)

... vınd *tagdaki* kuvragınız .. barça eşidür yangkusın .. (490/19) (AY)
 ‘Erde ibn Deylemiyyü’l-Laḥmi aytur: *taglardaki* ünürler kamuğı tecellî nûrındın toldı ...
 (121v10) (KE)
 ... üç uguş yirtinçüdeki emgeklig *taluydaki* tınl(ı)glarig örü tartıp ozgurup inç mengilig
 kılayın tip tidi. (616/6) (AY)
 köngülte *taşdaki* nomlarig kiterip inçip köngül tözin tutmak üze yalanguz tözlüğün
 bilmek. (272/2) (AY)
 ... tözlüğün köngülte [*taşdınkı*] tözlüğün itigsiz tözlüğün bilmek ... (273/1) (AY)
 ... velîkin *taşındaqı* üvüşlükünü körerler taqı bilürler kim bu meşk içinde suw bar tēp.
 (3/11) (NF)
 ... içki kentlering ħirfet ağalarına *taşkı* sala qonumning il qartlarına ... (K, I, 31-32)
 (YvB)

taşrağı Leyli olıcagın gubâr
 içerügi Leyli kala pâyidâr (1735) (MT)

Tavgaçğı begler tavgaç atın tutupan tavgaç kaganka körmiş. (KT, D7), (BK, D7)
 ötrü ol üdün ol buyruklar başın *tegreki* begler inançlar sogık suv bögürüp yilpigü üze
 yilpiyü ilig begig katunug neçede kin timin ançakaya öglentürtiler. (625/18) (AY)
 el başçı kişilär öz atözin tirig bütün kılayın tesär *tägräki* bağların uz tıdımış k(ä)rgäk
tägräki bağlär ärsär ... (1304), (1306) (HT/VI)
 aydılar: Ke‘nânğa taqı Ken‘ân *tegresindeki* halkğa yalavaçlık tēgürür, taqı közleri körmes
 tēdiler. (93v18) (KE)

tengizdeki gevher tükemez saḡa

tüpindeki yâkût yetümez saṅa (5361) (KB)

kim tileseñ **tenindeki** cânın birgey dağı ilindegi itmekin virmegey ileyinde bir qanṭar yimek bolsa ... (185/9) (GT)

inçip bodıs(a)t(a)vlar bo montag yangın et'özdeki **tılteki** köngülteki kılınçlarıg kkirsiz tapçasız arıtmakları üze ... (220/7) (AY)

inçe k(a)ltı kün t(e)ngri k(e)ntü **tilgeninteki** y(a)rukı üze neteg tünteki kararığıg tarkarur erser ... (210/16) (AY)

nè bilür-sen kim ḥaq te'âlâ Bedr **toquşındaqı** şaḥâbnı yarlıqamış bolsa taqı 'ömürleri içinde ne kim taqşır qılsalar ... (49/1) (NF)

aydılar: **tonuñuzdağı** za'ferân ne turur? (192r9) (KE)

ol vaqtın mu kim öldük, taqı bolduk **topraқтаqı** süngükler; biz mü qoparılmışlar yâ aşnukı atalarımız? (426a/7) (HT-SAKT)

añ uluğı kalaşotari atlg yek-niñ **töbüsinteki** saçın tutup kılıçın bıçğalı sançalı... (89) (ÇB)
... meniñ **töpümdeki** saçlarıg tutqalı usar. (185) (ÇB)

urumuki atlıg yekniñ **töpüsinteki** saçın tarta tutup kılıçın örü kötürüp başın bıçğalı oğradı. (48) (ÇB)

Hızr aydı: bu kuş aytur Mûsiniñ 'ilmi Hızr 'ilmi tuşunda **tumşukumdağı** suw çaqlıg turur. (130r15) (KE)

... İbrâhîm aydı: ey qarluğaç seniñ **tumşukundağı** suw bu otğa neteg belgürgey. (41r5) (KE)

... ol inçip **tuşdağı** kişiler .. üküş ig[lig] bolurlar. (559/4) (AY)

... ol tesbîh dünyâ endîşesi birle muhteliṭ boldı erse, anıñ **tuşındaqı** mêve taqı yërke tüşti, tēp aydı oyğandım. (320/7) (NF)

... bo montag [mungadıncıg tang]lançıg savlar **tılteki** [antag] osuglug çın kirtü b(e)lgüler ... (126/2) (AY)

k(a)ltı sening **tülüngdeki** altun küvrüg ünintin eşidilmiş bo burkanlar ... (126/2) (AY)

tengizdeki gevher tükemez saṅa

tüpindeki yâkût yetümez saṅa (5361) (KB)

inçip köni törüçe evrilmek .. süzgülük ol kavırıp .. k(a)ltı **tüzki** törüçe .. (552/19) (AY)

... töleç **tüzüdeki** yırtınçü uguşlarıning .. arasinta .. (683/3) (AY)

aydı: *Uçmağdağı* za^cferândın yedim, tedi. (33r13) (KE)

... ey Muhammed *uçmağdağı* hûrlarınñ körkini dünyâda ekegüğe berdim ... (67r4) (KE)

... ya^cni *uçmağdağı* ornumnı aldurğay-men tep kôrkar-men. (81r13) (KE)

... barmışda *uçmağdağı* körgeñ ni^cmetler üçün hasretleri artsun ... (10r6) (KE)

yazıklarnı koyup yürüp yügrüp arma[y]ın yètmege *uçmaktağı* èlbek menğü toyga ... (75b/4, 5) (CC)

... *uguşintakı* tınl(ı)glarınñ üç üdki özlüg ölürmiş ... (26/12) (AY)

... nom *uguşintakı* tınl(ı)glar birle isig özümدين berü umug ınag tutup ... (137/19) (AY)

... ontın singar ... *uguşlarintakı* atı kötrülmiş ... nomlug. (82/10) (AY)

üç *uguştakı* akıg-lıg ed-l(e)r ... (109b/3) (Üİ)

inçe k(a)ltı ‘eng’ ilki ol balık *uluşdaki* ili kanınñ süülüg küçi asılğay küçetgey. (89/19) (AY)

anı üçün t(e)ngirim birök bo çambudıbıp yırtınçüde kayu kayu il *uluşdaki* iligler kanlar ... (401/12), (437/2), (437/22), (515/13), (546/21), (564/23), (576/13), (AY)

baranas *uluştakı* qan oylı ädgü ögli tegin kâlip qapağda turur. (XLIV, 2) (İKP)

balıkımdakı *uluşumdaki* adasın körüp bu meniñ sizlerniñ kanımız-larnı içgeli tapım ol. (105/106) (ÇB)

seniñ *uluşundakı* ig emgeknıñ töz-i yiltız-ı ol erür. (158) (ÇB)

... inçip neğegin parmanu *ülüşindeki* kök qalığ-ta alku nom-l(a)r yaruk yaşuk uqulur. (102b/7) (Üİ)

bo *üsdünki*³⁰ şast(i)r-takı girant-ta yomdaru uqıtmaq üz-e ... (101b/14) (106a/1) (Üİ)

aydı: bu menâre *üstindeki* horûsğa, kaçan kün tuğsa bu horûs çağırur anıñ ünin işitip ... (141v4) (KE)

ave ogul ave ana ave sên *üstüngi* ata ... (72b/9) (CC)

köktegil[e]r barça saptı *üstüngü* orun saa teydi. (72a/18) (CC)

üç törlüg orunlarınñ ornagın yig *üstünki* bütürmek kıltaçı ... (31/16) (AY)

... arıg yig *üstünki* köni tüzünü tuymakıg bulturtaçı tüz erkligke ... (34/7) (AY)

... on törlüg p(a)ramıtlar işin bütürüp üzeliksiz yig *üstünki* köni tüz tukmak atl(ı)g burkan ... (24/10) (AY)

... alkugun barça üzeliksiz yig *üstünki* tüzü köni tuymak burkan kutınga köngül öritip ... (34i/23) (39/3) (AY)

³⁰ *Üsdünki* ve *üstünki* olarak karşımıza çıkan bu sözcükler “üstte bulunan, yukarıda bulunan, üstteki vb.” anlamlarından hareketle dolaylı olarak yücelik, yükseklik, ululuk da ifade etmektedir.

- ... k(a)ltı nom buşug yig **üstünki** y(a)rıkayur m(e)n ... (82/13) (AY)
- ... alkumı barça **üstünki** yig edgüke mengike tegürteçi bolayın ... (118/17) (AY)
- ... begler bramanların ulatı **[üstün]ki** yig uguşlug tözlüglerin [aya]ların kavşurup bir uçlug köngülin t(e)ngri burkanıg ögserler. (124/12) (AY)
- uzatıkı uguşı yig **üstünki** götem bağlıg ... (682/1), (610/11) (AY)
- ... cştani ilignıñ yig **üstünki** amrak katunı-nıñ körkin blgürüp... (140) (ÇB)
- kavşiki-y-a kutluğ tınlıg añ yig **üstünki** tnri-lerke ... (212) (ÇB)
- taqı anlar, **üstünki** hücreler îminler. (413a/3) (HT-SAKT)
- ‘Ömer bizke va‘z u naşîhat qılır, taqı özi êkki qat ton keyer tedi erse, oğlu ‘Abdullâh aydı: astıngı tonı özining turur, **üstünki** tonnı men ‘âriyat bėrip turur-men, tedi erse, ol saĥâba tek qaldı. (106/4) (NF)
- ... paoşın et’öz **üzeki** arıg ıduk biş yapıgıg bulmak erür. (34p/16) (AY)
- ... birtem öçmek **üzeki** korkınçların tarkarıp ögirtdürgelir sevintürgelir üçün ... (43/1) (AY)
- ... ontın singarkı burkanlar erdini söğütler altınınta vaydurı erdini **üzeki** örgünler üzesinde olurup. (92/23), (93/1) (AY)
- ... ölmek **üzeki** korkınçların emgeklerin birtem kiterteçi bolayın ... (118/2) (AY)
- k(a)ltı et’özli isig özlü **üzeki** bodulmak yapşınmakıg yene emgetdeçilerke kor kıtaçılarka bulganmak kakımakıg basmak küçsiretmek erür. (226/1) (AY)
- k(a)ltı burkan erdini üzeki nom erdini **üzeki** bursang kuvrag erdini üzeki tözünler sevmiş ç(a)hşap(u)d **üzeki** süzük kirtgünç köngültin yanmamak erür. (237/5), (237/6), (237/7), (230/23), (231/4), (231/8), (265/18), (268/14), (274/14), (346/9), (409/15), (472/3), (475/13), (511/12), (567/19), (614/7), (n553/4) (AY)
- taqı **üzesindeki** taşlarını kėterdi, taqı bu Bilâlnı yerindin qopardı. (97/9) (NF)
- ... qara taş **üzesindeki** qara qarınçanınıñ teprengenini körer hem taqı bilür. (229/13) (NF)
- ... bu tewening **üzesindeki** ĥatun ne ĥatun turur? (415/6) (NF)
- İbnü Mes‘ûd aytur: Eger qudratım bolsa erdi, peygâmbar **üzesindeki** necâsatnı kėterger erdim... (12/6) (NF)
- Şâm **vilâyetindağı** melikniñ bir fâtıma atlıg kıızı bar erdi ... (182v10) (KE)
- İbrahim du‘â kıldı ol **vilâyetlerdağı** kıollar ürnürler un toldı ... (42v11-12) (KE)
- ben evümde bulıçak sûsenleri
- n’iderem **yâbandağı** gülşenleri (1746) (MT)

Hâq Süleymân peygâmbar 'as'qa perîlerni taqı şeytânların taqı **yabandaqı** keyiklerini taqı havâdaqı quşların taqı üç yüz nikâhlı hatunı bar erdi... (209/15) (NF)

... yêti kat yer ve kök **yâbândaqı** hâlka menizlig, tegresinde âyete'l-kürsî bitiglig ... (218v10) (KE)

yakadaki yalgagalı eliğdeki içgınur. (yalgadı, 307, 2) (DLT)

anası ak kiyizlerni kesip **yanakıdaki** arıklargâ ornatur erdi, bu türlüğ korkunç birle Mevlîge ta'at kıılır erdi. (168r10) (KE)

sol **yandağı** evvelki örgede Kök hânning uluğ oğlu Bayındırnı olurtıldılar. (81b/7) (ŞT)

on tünke **yantaki** tug evirü bardımız. (T, K2, 26)

çığaylarka, yağuk kôngşıka yat tam kôngşıka, **yandağı** eşke, yol oğlınğa, ol kim erklendi eligleringiz, ol taŋrı sewmez kim kim bolsa kıwanğan küwengen. (26/14a1) (RN)

terkeşinde ni kim okı bar idi atlı **yanımdağı** kişi-ge aytım. (313/5) (GT)

Câlûtnı alnığa tegdi biri sağ **yanındağı** çerigge tegdi biri sol **yanındağı** çerigge tegdi. (133v13) (KE)

yanındağı yoldaşları çıplağ oğlan (D248) (DK)

... Âdam peygâmbarning sağ **yanındağı** enbiyâlar taqı evliyâlar taqı edğü qullar ervâhı turur. Anlarqa baqar, köngli hoş bolur taqı küler; sol **yanındağı** kâfırlar taqı zâlimlar taqı müşrikler ervâhı turur, anlarqa qadğurur taqı yığlar tedi. (53/15/16) (NF)

Ma'âz bin Cebel razhu ayıttı kim kim namâz içinde erken sağ yanınğa iltifât qılsa taqı sol **yanındağı** kişini bilse, ol kimersening namâzı haq te'âlâ hazratında namâz ermes, tep aydı. (248/14) (NF)

... ol kimerse bu yılannı elgi birle attı erse, bu yılan **yanındaki** kişi üze tüşti. (188/14) (NF)

yanuñdağı yiğitler Begilüñdür begil kanı (D248) (DK)

yanuñdağı gök poladuñı maña virgil yiğit (D149/V82) (DK)

... eger **yazıdağı** barça kum-lar inçi bolsa tilençi-lerniñ közi tolmağay. (312/6) (GT)

“**yazıdaki** süwlin edhergeli ewdeki takagu içgınma. (takagu, 447-7) (DLT)

ol yigit aydı: Bu **yengingdeki** hurma sağraqlarını biraqğıl taqı halıfa hazratınğa mundağ mu kirür-sen (?) tedi. (311/4) (NF)

... törtünç suv içräki tınl(1)gka beşinç **yerdäki** bag(1)rın yorigma tınl(1)gka ... (121, 122) (H)

neñ **yérdeki** kağanlıg bodunka bintegi bar erser ne bunı bar erteçi ermiş. (T, D6, 56)

yêrdeki kedikleri hem kökde uçğan kuşları
 hâk 'itâbı tēgdi erse yıǵladı inçıklayu
 aqtı yul teg toldı köller közleriniñ yaşları (131v4) (KE)

änätkäk *yerintäki* äd[li]g ädsiz savlarıg bulup çın kertü nomug t(a)vgaç elinä kälürdi nom
 agtardı. (1426) (HT/VI)

taqı Mescidü'l-aqşâda bir namâz qılmaq öngin *yerlerdeki* êkki ming namâz birle berâber
 turur. Taqı Mescidü'l-harâmdağı bir namâz öngin *yerlerdeki* yüz ming namâz birle
 berâber turur, tēp, aydı. (274/10/11) (NF)

... âsmândın yamğur, *yeryüzindeki* canlınıñ barçası ğarķ boldı. (68b/4-5) (ŞT)

... kök kalık içinte olurup tört *yıngakdınkı* kapıǵlarıntın kirmiş ... (209/16), (520/12)
 (AY)

... m(a)hamandarıkda ulatı t(e)ngri *yirinteki* hua çeçeklerig t(e)ngri t(e)ngri si burkan üze
 birkerü saçdılar. (183/13) (AY)

inçe k(a)ltı parınırmıta vaşavartı atl(ı)g t(e)ngri *yirinteki* t(e)ngriler teg ... (380/23) (AY)
 t(e)ngri *yirinteki* tüş atl(ı)g ornangay m(e)n tugay m(e)n ... (668/2), (532/13), (542/4)
 (AY)

bo sening kisingning bo emgekin bo b(e)lgülerin körser m(e)n ol *yirteki* isig öz alımçıları
 birle turuşur osuglug turur. (18/11) (AY)

yir içinteki bışruntaçı köngülüg evrilinçsiz *yirteki* köngülüg bir togum üze .. ikinti orunlug
 bolgu köngülüg. (68/8) (AY)

amtı yene t(e)ngrim yok tip y(a)rılıkasar siz bo *yirtinçüdeki* t(ı)nılıglarka sizingülük
 kedgirgülük ... (34k/22) (AY)

... sukavatı atl(ı)g *yirtinçüdeki* abıta t(e)ngri burkan teg abıta ... (46/21) (AY)

... alku *yirtinçüdeki* tınl(ı)glarig barça ... içinteki altı p(a)ramıt [iç]inte ... (88/7-5) (AY)

... *yirtinçüdeki* ne[ç][e] kamag tınl(ı)g oganları barça kop emgeklerintin ozup ...
 (116/13) (AY)

... *yirtinçüdeki* kop törlüg küsençig mengilerke tükellig bolsunlar ... (120/5) (AY)

bo çambudıvıp [atl(ı)g *yir*]tınçüdeki neçe kutlug ... [tınl](ı)glar erser .. azu [adın]
yirtinçüdeki kişiler[ke] ... (123/9), (123/11) (AY)

atı kötrülmiş ayagka tegimlig t(e)ngrim inçip bo *yirtinçüdeki* tınl(ı)glarta bar antag
 tözünler ıduk tayşing nomdaki y(a)rılıgça yoridaçılar. (149/22) (151/1), (151/10),

(155/17), (176/2), (181/13), (296/1), (383/16), (389/13), (405/19), (439/13), (547/10), (547/60), (616/6), (645/2) (AY)

... ap yme yalanguk **yirtinçüserinteki** alku törlüg körkde mengizde öngde b(e)lgüde itigde yaratıgda ... (44/22) (AY)

antag antag künte yalanguk **yirtinçüsinteki** çang bag[lıg] kuotau atl(ı)g kişi özlügerig [ölürt]miş üçün ökünüp tuyunup ... (14/13) (AY)

... asurılar kumbandılar kınarılar mohoragılar ulatı yalanguk **yirtinçüsinteki** iligler kanlar bolar barça köni törüçe köni nomça yirtinçüke asıg tusu kılsunlar erti. (400/20) (542/15) (AY)

... brahmalok azrua .. **[yir]tinçüsinteki** mengimin .. bo nom [erdinig tınglaga]lı .. barı tegingey m(e)n .. (668/19) (AY)

... qamay **yirtünçüdäki** tınlı-ların küsüşin inçip ... (XIV, 8) (İKP)

sığap şavûrnı minnet tuttı gayet

öñinge tüşti **yoldaki** hikâyet (1105) (HŞ)

ol üdün ol katunung bir tapıgçı kızı taşdın turur erken kıyça erter **yolkı** kişidin tiginig tilep takı bulmaz ermiş tip sav eşidti. (621/19) (AY)

... yene eşidtim taşdınkı .. **yolkı** kişi sözlemişin .. (634/8) (AY)

.... kamag dört togum biş ajun altı **yoltakı** tınl(ı)g oganlarının ulug umuğı ınagı bolgalı ugaylar. (24/13) (AY)

... uluşın k(e)ntü köngüllerinte alını yaratı tüketmiş altı **yoltakı** [tıdıgsız] nom tilgenin ... (34ç/24) (AY)

... anta k(e)ntününg asankılıg uzun **yoltakı** adınlarca asıg tusu kılgalı ... (34s/20) (AY)

... biş ajun altı **yoltakı** tınl(ı)glar birle katılı karılı ayıg yavlak törü iyin evrilip ... (133/14) (AY)

ne üçün tip tiser savşing **yoltakı** kiçig kölgklügler kamagda yig üstünki burkan kutın küsemezler üçün ... (276/20) (399/17), (421/10), (433/9), (514/14), (532/11), (542/11) (AY)

... yigedteçi bilge bilig erksinmekleri üze körmek bışrunmak atl(ı)g **yollartakı** alp kevgülük nızvanılarig kevgeli basgalı uyurlar. (317/7) (AY)

... yana ıaltı bışrunmak **yoltakı** tokuz bölük-l(e)r-te ... (107/a/4) (Üİ)

arık anga kim tünle ilette kılını, tünle, Ka'be *yöresindeki* mesciddin Beytü'l-Mukaddes tapa, ol kim bereketlig kılduq yöresini ... (270b/2) (HT-SAKT)

kenki *yügürüki* üdtäki tınl(ı)glar körüp ol antag ädgülärin ötrü bilip eyin boltılar. (1562) (HT/VI)

... biş *yükmek-teki* öng yükmek-te tuşulmuş neñg iki y(i)g(i)rmi orun-tağı öng orun ermez. (105a/8) (Üİ)

müselmânlar firâk otı niçe bağrım kebâb idip

iki köz yolıdın tökkey *yürekimdeki* qanımnı (20a6) (SD)

... peygâmbar 'as mañga qarşu keldi tağı mübârek elgi birle *yüzündeki* toğrı kéterdi tağı yüzümni sildi aydı: Yâ 'Alî, ol kün kim üzengde bar erdi ol nerseni edâ qılğıl. (153/2) (NF)

mundın üstün uşmañqa heç kimerseke icâbat yoq tağı yer *yüzündeki* mañlûqâtning 'ilmi tağı muñga teger, mundın aşmaz, ol cihetdin muñga Sidretü'ül-Müntehâ ténür. (57/2) (NF)

... eger cümle ferîşteler tağı yer *yüzündeki* cümle halâyıqlar yıǵılıp ittifâq qılıp bir mu'minni öltürür bolsalar, haq cümlesini yüzün quyu tamuğqa kemişgey, tıp aydı. (336/14) (NF)

ol yigit anası keldi tağı oğlı *yüzündeki* tupraqlarını kéterür tağı aytur. (382/6) (NF)

Yûsufnıñ *yüzündeki* menin körüp menı yüzı birle yüzün tüşüp yadağlamasa. (76r4) (KE)
dünyâ halqıñga neteg kim kökdeki yulduzlar münevver körnür, kök halqıñga tağı yer kök kalık *yüzinteki* t(e)ngri rahuka sikirtmiş teg y(a)ruksuz yaşuksuz öngsüz öles boltı. (617/5) (AY)

yüzündeki mu'minlarning tâ'at ve 'ibâdat qılğan ewleri andağ münevver körnür, tıp aydı. qulnung tün buçuqında êkki rek'at namâz qılmaqı dünyâdın tağı içindeki mâl tawardın yañşıraq turur tedi. (321/5/6/7) (NF)

andın soñ aydı: ey meniñ *zindândağı* eki qoldaşım. (88v10) (KE)

4.4.2. Temsil Yoluyla Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler³¹

+ki biçim birimli sözcükler, cümle içerisinde kendisinden sonra kullanılmamış olan isim unsurunu (tamlanan) temsil yoluyla bünyesinde tutabilmekte ve böylece yinelenmek istenmeyen sözlerin ve tamlanan unsurunun yerini alabilmektedir. Bu durum birkaç örnek üzerinden şöyle izah edilebilir:

I. Dışarıdakiler sizin olsun.

II. Onunkisi de iş değil.

Yukarıda yer alan I. cümleden anlaşıldığı üzere sıfat tamlamasının isim unsuru, +ki ekinin temsil işleviyle sıfata taşınmıştır. II. cümlede ise bu sefer +ki biçim birimi, isim tamlamasındaki tamlananı temsil edecek şekilde kullanılmıştır (Karaca, 2013, s. 151-152). Örnek cümleler üzerinden ifade edilmeye çalışılan bu hususa birçok araştırmacı tarafından işaret edilmiştir. +ki şekli, ulandığı oluşumun sahip olduğu birincil anlam ve/veya anlatılanları ihtiyaç durumunda geçici olarak ikincil imgede gösterebilmektedir. Örneğin; “*yakındakine doğru uzandım.*” cümlesinde yer belirteci bildiren bulunma durumundaki sıfata +ki eklendiğinde bu belirteç anlamı, ikincil olarak nesne imgesinde gösterilmekte ve böylece +ki’li yapı geçici olarak nesneyi temsil etmektedir (Yılmaz, 2018, s. 47-62). Ek, bu ve buna benzer işlevlerinden dolayı çoğu kez *ilgi zamiri* (Ediskun, 1992, s. 169; Bilgegil, 2009, s. 209), *ilgi eki* (Hatiboğlu, 1981, s. 83-84), *ilgi adılı* (Hengirmen, 1999, s. 225), *zamirlik ek* (Deny, 1941, s. 191-194). *ad ikincil temsil etme ulamı* (Yılmaz, 2012, s. 133-134) vb. isimlerle karşılanmıştır. Esasında bu adlandırmalarla ekin doğrudan temsil işlevine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Burada bahsedilen bu durumun benzer örnekleri tarihî Türk yazı dillerine ait tanıklarda da açıkça görülmektedir. Burada yer alan açıklamalar yalnızca bulunma ve aitlik bildiren sözcükler için geçerli olmayıp “temsil” kavramını barındıran diğer başlıklar altında yer alan tanıklar için de geçerlidir.

m(e)n inçip burkanlıg taluy ögüz içinteki teringde tering edgülüg *agılıkdaki* .. sakını yitiñsiz ıduk bilge biligde ... (582/21) (AY)

dünyâ ‘*âlemindağlarını* bir zerre toprak kördi, ‘arş eflâknı, uçmañnı tamuğnı özindin astın kördi. (209r14) (KE)

ol vaqt sunarlar kim müte‘allık-leri dağı ili *altındağuları* yigeyler ... (301/13) (GT)

³¹ Buradan itibaren “Temsil” ifadesinin yer aldığı diğer başlıklar tekrar açıklama yapılmamıştır.

sizing̃ taqı aning̃ ara yer kök **arasındaqı** tēg tefâvut bar. (191/1) (NF)

Cebra'İl 'aleyhi's-selâm keldi aydı: yâ Resûla'llâh **artıñdaqı** kim turur? (224r/2) (KE)

yime eğgü tutğıl elig **asrakıg̃**

yigü içgü birgil bütür opraqıg̃ (4527) (KB)

sen ök bir mangu küç kamuğ eğgüke

elig **asrakılar** yükin yüdgüke (1785) (KB)

bâb elig **asrakılarıg̃** neteg tutğusın ayur (0060) (KB)

... yoriyur tēyin kü eşidip **balıkdaki** tagıkmış tağdaki ěnmiş ... (KT, D, 12) (BK, D, 10)

.. takı yme **birleki** .. tirinin kuvragın barçanı .. ol kamag t(e)ngrilerig̃ .. (508/14) (AY)

... törüg turup raçaşast(ı)r törü **bitigdekiçe** köni yorıp il başlamışing̃ k(e)rgek ... (547/48) (AY)

Zeliğâ aydı: bar mâlımızın bēreliñ kizlençilerni bēreliñ yetmese **boynumdaki** kulaqımdakılarnı çıkarıp bēreyiñ. (77r4) (KE)

... sökölmiş oğlağnı Türkide sözlettir **elgiñdekilerni** tilge keltürdür quruğ yığaçnı yaşarttır. (236v21) (KE)

ey Mûsi **elgiñdekin** kemişgil. (112v16) (KE)

yakadaki yalgagalı **eliğdeki** içgınur. (yalgadı, 307, 2) (DLT)

evdeki (35b/13) (EK)

evdekidür (858b/11) (EK)

yazlu bu **eyvândagı** anlar-durur

ne kim işitdün-ise bunlar-durur (1959) (MT)

... evçi **felekdegin** bilürsen tı bilmediñ öz ivün̄de kim bar. (220/10) (GT)

kim eger ol sūretün̄ bir gün yite

bu benüm **göñlümdeki** baña yite (1739) (MT)

niçe kim beñzedürem kılup kabûl
gördüğüm **göñlümdeki** gibi degül (1972) (MT)

itip itip ırgalma,
içindegi çayhalmas. Ol uru. (60a/4) (CC)

yok ol kamuğ kim kökler **içindeki** hem yerler **içindeki** meger kelgü Tanrıka kul bolup.
(31/34b1) (RN)

qaçan kim peygâambarqa bu hâlat belgürdi erse, ew **içindekiler** cümlemüz tek turduq, heç
sözlemedük. (418/1) (NF)

eger bu kemi **içindekiler** anıñ elgidin ol baltanı almasalar, ol kemi teşilse, ol teşgen taqı
helâk bolur, özgeleri taqı helâk bolurlar. (303/14) (NF)

ol sözge perde **içindekiler** katıg ünün yığlaştılar, feryâd kopardılar. (247v17) (KE)

tanrı anğar ol ne kim kökler **içindekini** yerler **içindekini** anğar ol dîn tutaşı Tanğrıda
adıñkı mu qorqar sizler. (30/55a2) (RN)

ol Tanğrı kökler hem yerler gaybın bilgen ol, bilgen köngüller **içindekini**. (33/79a2) (RN)
irmes kökler **içindekining** kamuğı taqı yirning, meger Tangrının kelgeni, kulluk hâlında.
(300a/3) (HT-SAKT)

... körk mengiz adrukı üze tolp sansar **içinteki** .. ap yme t(e)ngri yirlerinteki .. (44/22)
(AY)

kapuğdaki birle yaraşgu kerek
katılgu kelişgu barışgu kerek (4168) (KB)

kapuğdaki birle yaraşmasa uz
tiriglik tatımaz ayâ edgü öz (4169) (KB)

yakınlık tilese özünğ beg bil
kapuğdaki birle yakınlık tile(4171) (KB)

takı bir kotu ol **karındakılar**
biziñde basa tirki yégli olar (5341) (KB)

okırlar ölüp yatğuçılar naru
sürerler **karındakılar** kop téyü (5344) (KB)

katındağıdır (58b/10) (EK)

... seniñ tenriñ tep, müsülmân bolğuğa köñülsindi **katındaqılar** unamadılar. (43v7) (KE)
yahşı bilgin fulân katında ne bar, sordı hulân **katındaqını** bilgince. (175/8) (ME)
bèrdimiz anğar yakınrağ içinde eğgülük kim ol **kiğinki** içinde eğgülerdin ol. (30/97b2) (RN)

ol kim anlar üğürdiler yakın tiriglikni **kiğinki** üze her-âyîne Tanğrı köndürmes tanığı
boğunlardın. (30/89b2) (RN)

séziksiz anlar kim **kiğinki** içinde, olar qor kıldaçılar ol. (30/90b1) (RN)

hızr ol kimini buza başladı, **kimidekiler** çıktılar ... (130r17) (KE)

Mûsî öwkelep aydı: **kimidekileri** helâk kılğalı mu buzar ... (130r17) (KE)

... özde örükilerning basınçın ayınçın özde **kodıkılarning** todın uçuzın ayıg ögli
yagılarning örletmekin emgetmekin kop ugurın sererler serinürler. (226/11) (AY)

... özde örükilerning basınçın ayınçın özde **kodıkılarning** todın uçuzın ayıg ögli
yagılarning örletmekin emgemekin kop törlüğün sererler serinürler. (227/17) (AY)

uyat bolgay saña ol köni yargıçı allında kayda yazuhı[η] eşitkeyler **köktegiler**
tamuğdagılar anda bolgay ... (63a/2, 3) (CC)

köktegil[e]r barça saptı üstüngü orun saa téydi (72a/18) (CC)

ol Tanğrı bilgen **köküzlerdekini**. (25/19b2) (RN)

tingri ğamıdın niçe şikâyet kılalıñ

könglünğdeki dik luţf u ‘inâyet kılalıñ (221/4) (BD)

könglünğdeki dik dehr ara kâm sürüp

bu dehr barıça kâm-rân bolğay sin(333/3) (BD)

şşler barı **könglünğdeki** dik bolğusıdur

in‘âm vazıfe barı buyrulğusıdur (182/1) (BD)

haqıqat üze ol, bilgen **köngüldeki** nirselerini. (461b/8) (HT-SAKT)

taqı ol bilgen **köngüldeki** nirselerini. (514a/7) (HT-SAKT)

ol bilgen **köngüllerdekini**. (29/4a2), (36/19a1), (25/1b1), (34/82b3) (RN)

taķı munung üçün kim münsengiz anıng üze hâcatğa, **köngülleringizdeki**. (454b/1) (HT-SAKT)

fikir uyķuğa kim bolur haridâr

maņa **könlündeki** körünür iy yâr (4315) (HŞ)

... seni inçâ seßâr men ayadaqı yençü monçuq **közdäki** ... (VI, 7-8) (İKP)

Zeliḥâ aydı: bar mâlımıznı bèreliñ kizlençilerni bèreliñ yetmese boynumdakı **ķulakımdakılarnı** çıkarıp bèreyiñ. (77r4) (KE)

munuḡı “bununki” (34a/15) (CC)

içdin singarkı burķan **nomındaķıl(a)rķa** taşdın singar ... (101b/4) (Üİ)

basakı bir padaķ üz-e tüger **öngdünkisin**. (114a/4-5) (Üİ)

... özde **örükilerning** basınçın ayınçın özde kodıkılarning todın uçuzın ayıḡ ögli yağılarning örletmekin emgetmekin kop ugurın sererler serinürler. (226/11) (AY)

... özde **örükilerning** basınçın ayınçın özde kodıkılarning todın uçuzın ayıḡ ögli yağılarning örletmekin emgemekin kop törlüḡin sererler serinürler. (227/17) (AY)

Cebreʿil aydı: bu Firʿavn turur, **saḡımdaḡı** Hâmân turur, solındaḡı Ḳârûn turur. (157r5) (KE)

... ʿizzeti, hürmeti ol **sendeki** ʿaziz turur, atası ʿAbdu'llâh bardı erse uş men ata-men, kūn sayu (8) Kaʿbege barar-men. (183r7) (KE)

tâc u taḥt ve il barça yurt **seniḡ(k)i** turur. (87b13) (ŞT)

Cebreʿil aydı: bu Firʿavn turur, saḡımdaḡı Hâmân turur, **solındaḡı** Ḳârûn turur. (157r5) (KE)

... siz **sözlemişdeki** teg tükel bilge t(e)ngri t(e)ngrişi burkan y(a)rlıkauçı ... (379/8) (AY)

... yorıyur tēyin kū eşidip balıkdaķı tagıkmış **taḡdaķı** ênmiş ... (KT, D, 12) (BK, D, 10)
uyat bolgay saņa ol köni yargıçı allında kayda yazuhı[η] eşitkeyler köktegiler **tamuḡdagılar** anda bolgay ... (63a/2, 3) (CC)

Züreyte atlıḡ ķarabaş ķaldı, ķaçıp ķıķdı, **taşdaķılarga** ḥaber ķıldı, suw ķoldı... (36v7) (KE)

... yene eşidtim **taşdıñkı** .. yolķı ķişi sözleşmişin .. kiçig tiginig tileyü .. takı tapışmaz ermiş tip. (634/7) (AY)

ķaḡḡuluḡ boldı yana bir âḥ tedi aḡzındın ot çıķtı **tegresindeki**ler köydi ... (136r9) (KE)

ne törlüg bu sözler öngin *tildeki*
kigürmiş muḡar kör kamuḡ ildeki (31) (KB)

... uça bardıgız tenri[de] *tirigdekiçe* ... (KT, G-D)
taqı êkinç nevbet qaytgay-men taqı Uḡud *toquşındaqı* tæg sizlerni hezîmet qılğay-men
temiş-sen. (32/13) (NF)
bu *töpümdeki*... tişimniḡ... (179) (ÇB)

söz aşğı bile kör yaḡız yirdeki
yaşıl kökke yoqlar bolur *tördeki* (1002) (KB)

bo *üsdünkil(e)r* erür başdınkı padak. (124a/10) (Üİ)
bo *üsdünkil(e)r* erür üçünç padak. (125b/6) (Üİ)
taqı endâza kıldı anıḡ içinde yir *üstindekilerning* rûzîlerini, tört kün içinde, tüz,
sorganlarḡa (455b/8) (HT-SAKT)
... şakımunı burkannıḡ adruk adruk yörügler nomlar yöleşürler *üzeki* ... ülgüsüz uzun
... (34j/24) (AY)
yakadaki yalgagalı eliḡdeki içḡınur. (yalḡadı, 307, 2) (DLT)
subḡânal'l-lâḡ yıraḡdaḡı-lar böyle huzûrda daḡı *yaḡındaḡı-lar* başiret-siz yıraḡda. (110/4-
5) (GT)
faḡla-sından yıraḡ-daḡı *yaḡındaḡı-larḡa* yitkey andan soḡra özleri yirler. (302/1) (GT)
... yıraḡdaḡı işitürḡe *yawukdaḡı* körerḡe keçer dünyâda dost düşmân arasında ... (A, IV,
17) (YvB)
k[a]ltı tüz *yerdäk[i]* ... şamak suvug ulug taluy ügüz[kä] okşatmış tæg. (1379) (HT/VI)
... gr(a)tırakut tagda ulatı adın öḡḡi on bulung *yıḡaklartakı*... (32/21) (AY)
... *yıraḡdaḡı* işitürḡe yawukdaḡı körerḡe keçer dünyâda dost düşmân arasında ... (A, IV,
17) (YvB)
faḡla-sından *yıraḡdaḡı* yaḡındaḡı-larḡa yitkey andan soḡra özleri yirler. (302/1) (GT)
subḡânal'l-lâḡ *yıraḡdaḡı-lar* böyle huzûrda daḡı yaḡın-daḡı-lar başiret-siz yıraḡda. (110/4-
5) (GT)

söz aşğı bile kör yaḡız *yirdeki*
yaşıl kökke yoqlar bolur *tördeki* (1002) (KB)

... t(e)ngrilerning kuvragı .. üç kırk t(e)ngri **yirinteki** .. ögürü sevinü kamagun ... (564/20) (AY)

... ol üdün tuşıt t(e)ngri **yirinteki** ... TW SYDY atl(ı)g t(e)ngri ... (667/12) (AY)

... ontın singarkı burkanlar .. yme ök k(a)ltı **yirteki** .. kog kıçmuklar kolusınça ...
(350/10) (121/14), (122/9), (132b/1), (135/21), (137/7), (149/4), (151/10), (153/18)
(154/19), (154/23), (155/3), (159/5), (178/1), (189/4), (211/1), (231/21), (231/23) (249/7)
(256/8), (256/14), (300a/25), (300a/27), (317/19), (318/1), (339/8), (346/6), (350/9)
(357/1), (365/8), (370/8), (500/8), (504/6), (576/13), (644/20), (652/8) (AY)

... ap yme t(e)ngri **yirlerinteki** .. ap yme yalanguk ... (44/21) (AY)

... netegin tiptiser qaltı **yirtinçüdekil(e)rke** yomkı-qa bililmiş üçün ... (108b/15) (Üİ)

... üç yavlak **yoltaki** .. ağır ayıg kılınçlarını barça öçürür m(e)n ..(96/21) (AY)

anda kedin Resûl ‘aleyhi's-selâm şafıyyeka aydı: **yüzündeki** ne kök turur sen mü aytur-
sen ya men mü ay-tayın? tedi. (227r8) (KE)

Yûsuf ol ta°amlarını **zindândağılarga** bërür erdi. (87v7) (KE)

4.4.3. Zamana Aitlik Bildiren Sözcükler

Tarihî Türk yazı dillerine ait +ki biçim birimli sözcüklerin bir kısmı zaman anlamı taşıyan çeşitli sözcükler üzerine gelerek bulundukları cümle bağlamında zamana aitlik bildirmektedir. +ki biçim birimini alan toplam 1493 sözcüğün 412’si zamana aitlik bildirirken bu sözcüklerin 160’ı zaman anlamını temsil yoluyla sağlamaktadır.

... astimati bahşı söz-l(e)r **amtuğu** bo bilip öçmek ol ... (106a/2) (Üİ)

anın bo nomlug et’öz tayakıntın b(e)lgürmiş ulug samadı dyanlı ulug bilge biliglining
tayakına **aşnuku** iki et’özler b(e)lgülüğ bolur. (68/22) (AY)

buyanlığı ögmek **aşnuku** buyanta utar yigedür birk(e)ye ülüşinge yitmez ogşamaz. (80/1) (AY)

üzeliksiz köni tüzünü tuyunguka kut kolunsarlar anıng buyanı üküş telim bolur .. buyanlığı
ögmek **aşnuku** buyanta utar ... (82/3) (AY)

... monung buyanı **aşnuku** yirtinçüde tolu yiti erdini urup buşı birmiş buyanta utar yigedür
ne üçün tip tiser .. **aşnuku** buyan erser tava buşu titir ... (161/15-18) (AY)

monung buyanı yme ök **aşnuku** buyanta utar yigedür. (162/8) (254/17), (267/20),
(267/23), (268/4), (362/14), (394/19), (464/22), (536/1), (682/18) (AY)

çın kertü nomug öñräki ıduklarda boşgunt[ı] köni oñaru boşgutug **aşnukı** [bilgä]larda
 ävditi yıgdı täriñ s[ogançığ] nomlarıg inçgäläp tüpgärdi. (1650) (HT/VI)
aşnukı hanlarınñ tokuz ulug [çe]üların, tuta y(a)rılıkadı ... (1733) (HT/VI)

sëni men okıdım enġ **aşnukı** kün
 ağırılık bile bërdim ol kün orun (793) (KB)

yana **aşnukı** sözke yangay tēyü
 taķı kōrkur erdim sañga eymenü (5070) (KB)

ey Mûsâ yâ kemşür mü sen azu kim bolsa-miz **avvalķı** kemişgen teg. (31/54a3) (RN)
 yana bu tâyifa barıp duşmanqa qarşu tursun; **avvalķı** tâyifa kelsün, anlar taķı bir rek'ât
 namâz qırâ'atsız qılsunlar, taķı selâm bërşünler. (40/11) (NF)
avvalķı kişike diyet vâcib bolmas, anıñg üçün kim anıñg def'i birle taķı êkinçi ölmedi.
 (189/2) (NF)
 'Îsa peygâmbar 'as aydı: Helâk bolsun ol songraqı cüftleringe kim **avvalķı** cüftleringe
 baqıp i'tibâr qılmadılar, tedi. (398/17) (NF)
 yok tapungu meger ol, tîrgüzür taķı öldürür, İdingiz taķı **avvalķı** atalarınızning erkligi.
 (473b/2) (HT-SAKT)
 yâ **avvalķı** atalarımız mu? Aygıl: Hâķikat üze avvalķılar taķı âhırķılar cem' kılınmış
 tururlar ... (512a/8) (HT-SAKT)
 taķı işitmedük munı **avvalķı** atalarımız arasında. (372a/1) (HT-SAKT)
 bilmedük mü bolğusın, ya'nî 'âciz mü bolduk **avvalķı** yaratmak birle? Anlar şübhe içinde,
 yangı yaratmaqđın. (495b/7) (HT-SAKT)
basakı bir padaķ üz-e tüger öngdünkisin. (114a/4-5) (Üİ)
basakı üç padaķ-l(a)r üz-e uķıtur köni yörügüg tigüçi-te. (114a/10) (Üİ)
 ... **basakı** bir padaķ üz-e söz-leyür yme ök adın-ķa birmeteçi-sin. (114b/2-3) (Üİ)
basakı bir padaķ-ta anın muntağ tip sözlemiş ol tiptimiş erser. (114b/5) (Üİ)
 ançulayu oķ emgek-te nom bilge bilig ulatı yol-ta **basakı** bilge bilig bo yangça bolur
 bilgeli. (124b/12) (Üİ)
 inçe k(a)ltı yangırtı burkan kutın bulmış burkanlar özlerinte **basakı** burkan kutın bultaçı
 ... (46/2) (AY)

... kin ulatı **basakı** yakın yaguk inançlar .. ezüg armak köngülin .. tevlüg kürlüg kılın
... (555/20) (AY)

‘alî erdi munda **basakı** talu
kür ersig yüreklig menġesi tolu (057) (KB)

seniñde **basakı** sanġa çık tēyür
anundı küder uş mening tēr mening (5184) (KB)

basakı kötü ol sanġa tapġuçı
tıda tutmasa sen bu ol qopġuçı (5557) (KB)

... sen **bayaġı** meskenet-de qalıp turur-sen. (163/3) (GT)
ötrü tükel bilge t(e)ngri t(e)ngri burkan yme **b(a)yakı** burkanlar törüsinçe külçirmek kılı
y(a)rılıp. (392/19) (AY)
... ötrü t(e)rkin yanturu yanıp yıġlaşu **bayaġı** ol bars yatur orunka bartılar. (619/9) (AY)

yana sevdâ tapup yol ol canınġa
bayaġı ot tutuşup ħırmanınġa (1700) (HŞ)

niçe kim minde yusuf uyķusu bar
işek özre **bayaġı** ‘isa oġşâr (3600) (HŞ)

dünyâ ġamını qoy bu cihân saltanatını
‘ışķ içre ol ey ‘âşık öler-sin çü **bayaġı** (799) (SD)

taqı musulmânlar arasında qâzîlıq qılsunlar taqı kēçe bolsa, **bayaġı** maqâmlarınġa aşıp
tursunlar, tēdi erse, bu ferîşteler üç ferîştēni üdürdiler. (365/14) (NF)
bukün bizlerke bir kimerse kelgey kim ol kimerse uçtmaġlıġ bolġay, tēdi erse, derġâl
bayaġı enşârî kirdi, salâm qıldı. (413/5) (NF)
... barça yilikdin süngükdin **berüki** kop süzük kirtgünç köngülüm üze ağır ayamakın
artukrak iyin öġirür m(e)n. (153/3) (AY)

... kayu mening ilkisizdin **berüki** ötgürü bökünki künke tegi üç erdinilig tarıglar içinte saçmış tarımış ... (168/19) (AY)

... buyan edgü kılınç yilikdin süngükdin **berüki** süzük kirtgünç üze isig özin tite üç erdinig umug ınag tutup üç ınag almak buyan edgü kılınça yitmez. (178/13) (AY)

k(a)ltı bo köngül içinte ilkisizdin **berüki** töz tüp ornag tutmış ... (243/20) (AY)

... b(e)k katıg süzük kirtgünç köngülün tutsarlar sözleserler bayadın **berüki** sizler ötünmiş tüşke utlıka teggeyler tip y(a)rıkadı. (473/7) (AY)

ol emgekler ertingü sıkılıp umugsızın ınagsızın emgenür ertim .. **bökünki** künte ol t(ı)nılgılar kelgülük üdinte kelmediler. (19/18) (AY)

k(a)ltı m(e)n ilkisiz uzun sansartın berü ötgürü **bökünki** künke tegi dört togum biş ajun altı yoltakı tınl(ı)glarlar birle katılı karılı ayıg yavlak törü iyin evrilip ... (133/13) (AY)

... amtı **bökünki** bo künte kamag ontın singarkı bögü bitiglig burkanlar çın kirtü arıg süzük bilge biligleri üze çın kirtü y(a)ruk yaşuk közleri ... (137/6) (AY)

... kayu mening ilkisizdin berüki ötgürü **bökünki** künke tegi üç erdinilig tarıglar içinde /saçmış tarımış neçe buyan edgü kılınçlarım erser ... (168/20) (AY)

... kaçan öz ordınga kirtükde ya **bökünki** kün üze bahşımız şakımını t(e)ngri t(e)ngrişi burkan k(e)ntü özi mening tapıgımın ayagımın algalı odumka karşımkı kirü y(a)rıkadı. (40/19), (421/8), (456/2), (608/18), (612/3), (613/18), (622/14), (n532/3-4) (AY)

bir qarı kişi sultânğa aydı: sendin **burunğı** sultân Loğman hâkimni oğlu birle yerge qazıp tirigle kömmiş erdi ... (164v12) (KE)

keleşingni bizge iyding erti **burunğı** yıl begbolat hoca ... (A, I, 6) (YvB)

... hâzînege t(e)gürsünler başa **burunğı** yosunça bâzergân ortaqlarına taqı ... (A, I, 20) (YvB)

... ataları **burunğı** keçgen sayın han çağıdın biri bire yarlıg râst tarhanlıg ... (A, II, 13) (YvB)

kentning civârında **burunğı** zamândın berü müteħaddır t(a)rğ(a)n bolğan ... (A, II, 23) (YvB)

... selâm **burunğı** han ağalarımız birle sizning rum vilâyetin bilgen atalarınız ... (A, III, 3) (A, III, 3, 8, 9, 14), (A, IV, 8, 11, 15) (YvB).

... ol **burunğı** mu'allim-niñ heybeti kitti imdi bu muallim-ni melek siretinde kördiler. (282/2) (GT)

bu **burunğı** sultân-lar eṭab'llâhu serâhum bu ni'metni sa'y itip mâşlahat üçün qoyup tuturlar. (60/1) (GT)

... maşrık ve mağrib dîvârını ni bilen tuttuñ **burunğı** meliklerniñ hazine-si ve leşkeri ve ‘ömri senden artuk idi. (96/9) (GT)

... kilip kördi kim ol **burunğı** şûreti bir türli dağı bolmış ... (142/2) (GT)

evvelgi mu‘allimniñ köñlin hoş itip **burunğı** yirine kiçürüp tururlar. (282/10) (GT)

Oğuz song(g)ı alğan hâtûnını siver ve **burunğı** alğan ikki hâtûnınıñ qatıǵa ... (71b/1) (ŞT)

burunğı ötken biligliler aytıp tururlar kim, bir qıńǵa ikki kılıç sıǵmas ... (82b/15) (ŞT)

olça özleridin **burunğı** zamândağı meşâyihdür. (T766b12) (HM)

gehî saǵın ni boldı zârlarnı

unutmaǵıl **burunğı** yârlarnı (67/1) (BD)

hoş ol **burunğı** zamânlar ki ötti vü bardı

hoş ol kişi ki zamânını yaǵşı ötkerdi (433) (BD)

... hûkm-i ‘adâlet yüzidin köz salsa ve **burunğı** Farsî ve songǵı Türkî laţâyif ve daqâyıqıdın behre alsa ... (T79a/6) (ML)

‘ahid kılıştılar söz kesişdiler ol **burunğı** tözetmek yıǵlındı. (196/1) (ME)

... aymışlar: ol rüzgârdağı melik bir tul uraǵutnı cüftlikge aldı, **burunğı** eridin bir kızı bar erdi ... (68r11) (KE)

... Yûsufnıñ **burunğı** aytқан sözün kim Reyyânǵa yawuk ... (90r4) (KE)

aymışlar: **burunğı** zamanede eǵğüler ayıǵlar ölgendin soñ suretin kılıp aña baqmaq reva erdi. (142v20) (KE)

burunğı mü‘minler aydılar: ol ğâr üze ribât koparalıñ soñǵı mü‘minler aydılar: mescid koparalıñ. (179r13) (KE)

... bizdin **burunğı** qavmler, yalawaçlar bu iş kılmadılar ... (222r19) (KE)

Meryem yawlak yaraǵsız iş kıldın sendin **burunğı** bu işni kılmağı. (169V11) (110v10)

(159r2) (168r12) (194v17) (208r7) (225r6) (231r10) (203r11) (231r12) (KE)

kelmedi mü anlar(g)a ol nirsening hucceti kim **burunğı** defterler içinde? (301a/4) (HT-SAKT)

... taqı bezenmeng **burunğı** câhiliyyening bezenmekini, taqı kılıñ namâznı ... (402b/33) (HT-SAKT)

taķı saķınınğ andın kim yarattı sizni taķı **burunķı** yaratı(g) eyelerini. (358b/8) (HT-SAKT)

irmes mü miz ölgenler, meger **burunķı** ölmekimüz? (427b/59) (HT-SAKT)

taķı bildingiz **burunķı** yaratmaķnı, eger angsa irdingiz. (512b/8) (HT-SAKT)

bu ķorķutğan, **burunķı** ķorķutğanlardın. (505a/7) (HT-SAKT)

burunķı zevķ hiç sonra tapulmaz

ķarılıķda yigitlik ķalsa bolmaz (1475) (HŞ)

şehinşâh ğayretindin ķanı ķaynap

mizâcı ol **burunķı** ğaldın oynap (3025) (HŞ)

Türkmenlerning **burunķı** ötken yahşıları ve ‘ömrini ma’rekede ötken ... (82a/3-4) (ŞT)

burunķı ötkenlerning sözlerini yalğan ķılmadıng tidi. (89a/10) (ŞT)

eger yalğan bolsa günâhı **burunķı** aytķanlarning boynığa. (101a/17) (ŞT)

‘ömrümün niçeligin çün bilesin

sen katumda **dünki** bir tıfl olasın (3332) (MT)

aymışlar: **evvelğı** yıl kaķtılıkda altun kümüşlerin bėrip aşlık aldılar ... (92v20) (KE)

... **evvelğı** şeri’atda pād-şâhlarga taĥiyyat ħariķı birle erdi, biziñ yalavaķımız şeri’atinde mensûĥ boldı ... (107r13) (KE)

kamuğı ķarardı **evvelğı** ħâlinga öwrüldi, yana aydı: bu sarây üstige çıķıl. (177r10) (KE)

yana aydılar: du’â ķılğıl **evvelğı** ħâlinga barsun. (205r13) (KE)

anlarnıñ esbâb-ı ma’aşını **evvelğı** ķâ’ide öze müheyyâ kıldılar. (58/10) (GT)

aydı: atğıl anı ķorķmağıl, ewrer-miz anı **evvelķı** şûretinge. (31/41b2) (RN)

... eşitmedimiz munı **evvelķı** atalarımız içinde. (32/28b1) (RN)

tanĝrı yok meger ol tırgüzer hem öldürür, sizıng idıngiz **evvelķı** atalarıngız idisi. (36/76b1) (RN)

... anıng içinde ölümni meger **evvelķı** küdezdi olarnı tamuğ ķınıdın. (36/88a1) (RN)

taranıp **evvelķı** bilmezlik çıķmaķı teg. (33/2b1) (RN)

ermez mü meger **evvelķı** ölümümüz, ermez-miz biz yandıra ķoparmışlardın. (36/83a1) (RN)

aydı: **evvelki** kün yüzlerimiz sarğargay, êkinçi künde kızargay, üçünçi kün qarargay ‘azâb yetilgey. (35v21) (KE)

êkinçi **evvelki** körkümni maña kayta bêrgil, üçünçi közümni körer kılğıl. (109r9) (KE)
Zelihâ aydı: evvel hâcetim ol turur kim yigitlikimni maña kayta bêrsün, **evvelki** körküm ... (109r13) (KE)

yana bir rivâyetde kamuğ kirdiler sorup sözleştiler, cevâb aydılar, **evvelki** hâlğa bardılar. (179r10) (KE)

Mübeşşerege aydılar: bu yetimni **evvelki** tonlar birle ok tutğıl arığ tonlar keydürmegil ... (188v11) (KE)

... maşsûdım ol turur kim **evvelki** yalavaçlık kelmışde yörgeyip yatқан kilimni maña bêrgil ... (193v10) (KE)

sağ kolda **evvelki** örgede Kün Hanning uluğ oğlu Kayını olurtdılar. (81a11) (ŞT)

sol yandağı **evvelki** örgede Kök hanning uluğ oğlu Bayındırını olurtdılar. (81b/7) (ŞT)

çünki şenbe dünini Merrih ala

gırüki dünin ‘Utarid hod bile (2819) (MT)

ne vire bir pâdişâh iy pârisâ

kim ola bir **günki** ‘ömrine bahâ (3065) (MT)

biñ kızıl bu satuda iy pârisâ

olmaya bir **günki** ‘ömrüne bahâ (3071) (MT)

elli yıllık tâ‘atuñ iy pârisâ

olmaya bir **günki** ömrüne bahâ (3925) (MT)

ol iligler kanlar öz öz k(e)ntü k(e)ntü il uluşlarında erk tartıp mengi mengilep **ilkideki** kılmış kazanmış buyan edgü kılınç tüşin utlısın aşayurlar. (411/4) (AY)³²

k(a)ltı bo köngül içinte **ilkisizdin** berüki töz tüp ornag tutmış ... (243/20) (AY)

yorıdı **[kedin]/ki** uluşlarda adalarıg irtüp ırak yorıdı. (1625) (HT/VI)

³² İl köküne eklenen +ki’li sözcüklerin bir kısmı “eng” ile kullanılarak “birinci” anlamına gelip sıra bildirmektedir. Ancak bir kısmı da bu başlık altında yer alan “ilkideki” gibi “önce, başlangıçtaki” vb. anlamlara gelerek zaman bildirmektedir.

... şuradı üdke teginçe **kedki** yirtinçüde serilip turur yene yme kavşıkıya kayu mening nomlug et'özüm erser ... (164/16) (AY)

... ol öñrä äşidmäki üzä keřärip yañlukın ulagalı ärür [ç]ın açgalı, munı **kedki** boşgutçı[lar]ka. (1622) (HT/VI)

kenki yügärüki üdtäki tınl(ı)glar körüp ol antag ädgülärin ötrü bilip eyin boltılar. (2) (1562) (HT/VI)

idi **kiçki** söz ol meşelde kelir
ata ornı atı oğulğa qalır (110) (KB)

idi **kiçki** dünyâ üküş ardı halkıg
qayusında men-men ne munça sewittim (6562) (KB)

munğar **kiçki** eski tapungçı kerek
açınu süçinü aşın bërse terk (2836) (KB)

bu kıwçak kowı dünyâ **kiçki** ajun
neçe beg qarıttı qanmaz özün (5133) (KB)

idi **kiçki** dünyâ-turur bu qarı
telim beg keçürdi bu qılkı turı (5405) (KB)

kiçeki tüşüngke yörügi adın
yana körse kündüz körügi adın (5996) (KB)

ey şeyh, Tangrı izzeti üçün bu **kêçeki** ahvâllarınızın manga aytu bering, tép derhöst qıldım erse, manga aydı... (317/16) (NF)

melik ol özi saqnıp **kiçeki** yâr
öküş ol 'öwr itti aydı iy dildâr (3020) (HŞ)

araları ayırd edebilmek için ... "**kidinki** yalıg" denir. (yalıg, 14, 16) (DLT)
kidinki keligli kişiler ara ... (75) (AH)

anlar kim kirtgünmesler **kiğinki** künke. (30/58b1) (RN)

[tö]zünlerim bo anavt tıtag üze **kinki** yme maytrı burkanta ulatı alku burkanlarig ogatmadın [şaş]madın odgurak tuşgay sizler. (24/19) (AY)

kinki tözünlerke ötüg bolsun sadu. (34/21) (AY)

... **kinki** bo Montag mungadıncıg ıduk on törlüg yorıgları ... (37/5) (AY)

... **kinki** [ajunta] ... [yirinte] burkanlar [uluşınta togayın t]ip küseserler [bo nom] erdini içinteki [y(a)rılıgça katıg]lansunlar. (24/2) (AY)

ilki ilki et'etözlerte ortunkı **kinki** et'özlerte bo et'özde burkan erdinig bilmedin nom erdinig bilmedin. (134/2) (AY)

kim **kinki** tınl(ı)glar uksunlar bilsünler kin keligme üdteki bodıs(a)t(a)vlarıg ... (158/5) (AY)

.. **kinki** buyan erser nom buşı titir ... (161/19) (AY)

bilge bilig arkalıg edgü nomlar erser **kinki** biş p(a)ramıtlar erür. (224/11), (267/21) (268/1), (268/6), (314/19), (343/9), (352/13), (353/10), (354/11), (355/2), (385/8) (438/8) (480/17), (487/23), (514/13), (590/3), (639/4), (646/20), (674/4), (686/19), (e1/11), (e2/5) (AY)

... bar kitermiş-i kinki üjik-in **kinki** üjik-in ıaltı söz-legüde ... (109a/6) (Üİ)

kinki padak üz-e ündürür okşatı bolmağ ... (114a/6) (Üİ)

kinki bir padak-ta söz-lemeki erser ... (114b/6) (Üİ)

... öngdüнки **kinki** tanuğ-lamış-ı-nıng uğuş-ı okşatıg-ı okşaşur. (114b/9) (Üİ)

alley yërde **kündegi** ötmegimizni bizge bugün bergil ... (63b/29) (CC)

... ol **künki** bizing aşda ölürgüçi ud koyn tonguz başlap tınl(ı)glarınig savı turur. (6/11) (AY)

... adını mungadu teginür biz bo **künki** bo kutlug künte tükel t(e)ngri t(e)ngrişi burkan üskinte kim sizinge tuuş bolup. (391/12) (AY)

... bo **künki** künte m(e)n bultum. (584/10), (532/4) (AY)

... bo **künki** kün bizing evde tapıgçı udugçıka tegi neçe aş bar erser .. anı barça berü idturu y(a)rılıkasun tip ötüg idtı. (605/6) (AY)

körü bekletip çıksa karşı kapuğ

tükel boldı ol **künki** barça tapuğ (2535) (KB)

iki **künki** erter erejke bolup

nelük arşıkar sen tiriglik bulup (3618) (KB)

bu ol kör bu **künki** tilekim mening
özüm bir yüzini köreyin anıng (4937) (KB)

bu **künki** erejke awınma sakın
yarınkı erejig tile ked baqın (5235) (KB)

bu **künki** kününgde yarınkı kününg
barı edgü bolsun yarınkı tününg (5307) (KB)

bu **künki** işing koçma kılma yarın
yarın bolsa işing qalır kılmağıng (5503) (KB)

keçer uş munukı bu **künki** künüm
bulurmu özüm bu keligli tünüm (5696) (KB)

kişi erdi erse olar ne üdün
negü ol ayu bër bu **künki** boçun (6427) (KB)

körü bar ay bilge bu **künki** üdüg
öngin boldı barça kamuğ iş küdüg (6451) (KB)

yigitlikke yitseng baş açma sevdâ
toğan sevdâdın ol kaç **künki** gamğa (4240) (HŞ)

... isig yağlı aş içgüg .. **küzki** üdte aşagu ol .. (591/19) (AY)

kim m(e)n bo şlök [no]mlarig tülümde eşidip **odugumda**kıda yigrek b(e)kiz b(e)lgülüg
köngülümde tuta tegindim. (125/13) (AY)

... **ozagı** yahşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip ... (A, IV, 12) (YvB)

“**ozakı** bilge ança aymış ... (uza, 88-22) (DLT)

“**ozakı** bilgeler (387-26) (DLT)

ozakı urulmuş mesel. (164) (AH)

seningde **ozaki** ajun begleri
ajun koğtı bardı yatur kör gûri (1405) (KB)

ilig koğtı emdi **ozaki** tilek
okır bir ziyâretka bolğıl yölek (4986) (KB)

seningde **ozaki** ajun tutğuçı
kanı kaçça bardı kanı ol küçi (5137) (KB)

seningde **ozaki** tüşüp keçtiler
yirikmedi tüşte udu köçtiler (5177) (KB)

bizingde **ozaki** kotu barguçı
yidi toğtı kandı ölüp yatğuçı (5339) (KB)

yorık buzmağıl sen bu izçe yorı
bu erdi seningde **ozaki** kurı (5908) (KB)

seningde **ozaki** ölügli minge
birür pend ayur uş mağa kör mağa (6318) (KB)

mundın **ozaqı** peygâmbarlarını kim kördüm tğme bir kökde, anlar qatında taqı ümmetler
bar erdi. (55/9) (NF)

ozaqı ‘ulemâ ve meşâyih taqı andağ qılur erdiler. (266/2) (NF)

ozaqı zamânada bir zâhid bar erdi. (368/2) (NF)

yâ Habbâb, **ozaqı** peygâmbarlarning ümmetlerini kâfırlar bičkü birle êkki pâra qılur
erdiler. (11/6) (NF)

ozaki ümmetlerniñ qurbânı qabul bolsa köyer erdi ... (15r5) (KE)

İdris **ozaki** cevâbnı aydı. (20r13) (KE)

Beni İsrâ‘il tevbesi şıfatı **ozaki** ümmetler kılsalar yana tevbe kılalıñ têseler ... (127r13)
(KE)

... **ozaki** vaqıtlarda butlarını Mevli ta‘âlâka ortak turur tğp telim aymış erdiñ ... (229r17)
(KE)

... bizning **ozakı** han babalarımız birle sizning burunğı yahşılarınğızning ... (A, IV, 8)
(YvB)

ikinç ilge alıp ol tişesini
yana başlar **ozakı** pişesini (2650) (HŞ)

ozakı ‘adetinçe ol yüzi kün
yana şekker iwinge kildi bir tün (3025) (HŞ)

du‘a birle yana bâzâr kıldı
ozakı cüfti birle yâr kıldı (3030) (HŞ)

şeker tatlığ cevâb aydı kim iy big
ozakı yılda kördüm irdi sen tig (3035) (HŞ)

ozakı bilgelerniñ bir sözi bar
kayı handın ra‘iyyet bolsa âzâr (4270) (HŞ)

her kim **ozakı** ka‘besi içre kılur maķâm
eflâk anıñ haķıda oķır (64) (SD)

... ‘eng’ilki toğup **öçmiş-teki** öçmek-tin ķaltı saķınçsız tuuş erür ... (105b/11) (Üİ)

İki dyanlar-taķı öçmekig ulatı toğup **öçmiş-teki** öçmekig ... (117b/11). (Üİ)

... **öngdünki** kinki tanuķ-lamış-ı-ning uğuş-ı oķşatıģ-ı oķşaşur. (114b/9) (Üİ)

araları ayırd edebilmek için “**öngdünki** yalıģ” ... denir. (yalıģ, 14, 15) (DLT)

... savı barça ... nom-nung toğmaķ-ın öçmek-ning bululmaķ-ı **öngdünkisinde** öngi üçün
... (117b/2) (Üİ)

çın kertü nomug **öñräki** ıduķlarda boşgunt[ı] köni oñaru boşgutug aşnukı [bilgä]larda
ävditi yıgdı täriñ s[ogançıg] nomlarıg inçgäläp tüpgärdi. (1650) (HT/VI)

ötrü antada kin ol kunçuylar kün küninge edgü bolup **öngreki** teg ıgsız kem[siz bol]tı.
(20/19) (AY)

yene **öngreki** burkanlar şarırlıg süngükleri yme yırtınçüde kingürü yadılıp yügerü közünü
tururlar ... (34k/16) (AY)

çın kirtü töz birle yaraşı kirtününg kirtüsi kirtüde kirtü bilge bilig üze **öngreki** kut kolumakları küçinte ötrü iki kırk ulug erenlerning b(e)lgüsinge. (43/8) (AY)

bo üç törlüg et'özlerte **öngreki** iki törlüg et'özler erser. (48/10) (AY)

kim **öngreki** iki törlüg et'özlerning bo nomlug et'öz tözi tüpi erür. (48/14) (AY)

k(a)ltı **öngreki** törüçe süzük kirtgünç köngülin bir uçlug ögin inçe tip timiş k(e)rgek. (159/1), (44/18), (52/6), (98/16), (164/3), (166/18), (224/10), (266/9), (300a/45) (328/18) (329/9), (329/23), (330/12), (353/12), (356/8), (392/22), (417/21), (474/10), (487/18) (489/9), (53/22), (525/9), (531/5), (536/9), (541/13), (567/19), (578/11), (628/2) (AY)

öñräki eliglä[rkä] kut kälürdäçi, ulatı kim biz[iñ] tözüümüznı urugumuznı ... (1244) (HT/VI)

... aymışlar: ol **rüzgârdağı** melik bir tul uragutnı cüftlikge aldı, burunķı eridin bir kızı bar erdi ... (68r11) (KE)

inşâ'allâhu-ta'âlâ **songğı** zamânede düşmân arasında bir atı ıalğay ... (A, IV, 19) (YvB)
... hükm-i 'adâlet yüzidin köz salsa ve burunğı Farsî ve **songğı** Türkî laţâyif ve daķâyıķıdın behre alsa ... (T79a/6) (ML)

Oğuz **song(g)ı** alğan hâtûnını siver ve burunğı alğan ikki hâtûnınıñ ıatıǵa ... (71b/1) (ŞT)

... amma aşı-ı maţla'da evvelǵı mışrâ'nıñ bir lafzı bile **songğı** mışrâ'nınıñ bir lafzıda taħallüf kılıpdur. (b32a/25) (ML)

burunķı mü'minler aydılar: ol ğâr üze ribât koparalıñ **songı** mü'minler aydılar: mescid koparalıñ. (179r13) (KE)

... **songrağı** zamânede oçup bolup taht barak ıoluna tüşüp turur erdi. (A, III, 9) (YvB)
'İsa peygâmbar 'as aydı: Helâk bolsun ol **songrağı** cüftleringe kim avvalqı cüftleringe baqıp i'tibâr qılmadılar, tedi. (398/17) (NF)

ol vaķtın kim keldi **songrağı** sarâyınıñ va'desi, munung üçün kim âşkâre kılsa ıadıǵını yüzleringizde ... (271a/9) (HT-SAKT)

irmes bu yaķın tiriglik, meger oyun taķı oyun. Taķı **songrağı** sarây, yaħşıraq anlarga kim saķınurlar. (127a/5) (HT-SAKT)

... törtünç **söki** t(ä)ñri yalavaçı burhanlarka ... (102) (H)

ıaltı tört töz tüp silu dyan **tegmezkenki** tayaķ dyan araķı dyan erür. (124b/7) (Üİ)

keçürdüñ keçigli bu **tünki** tünüñ tür

keçermü siziklig keligli künüñ (3633) (KB)

inçe k(a)ltı kün t(e)ngri k(e)ntü tilgeninteki y(a)rukı üze neteg **tünteki** kararığıg tarkarur erser ... (210/16) (AY)

inçe k(a)ltı bulıtsız **tünteki** tolu tegirmi arıg süzük ay t(e)ngri k(e)ntü arıngıa süzükinge neteg tükellig erser. (212/15) (AY)

... üz-e munung **uğrında** kayu kiginç yörüg yol-ınga yaraşı bolmaz ... (98a/6) (Üİ)

bo titir nom erdini **ugurıntaki** törter törlüg adruk adruk yig asıg tusular tip y(a)rıkadı. (197/2) (AY)

uzatı uguşı yig üstünki götem baglıg ... (682/1), (610/11) (AY)

yene yme üç **üdkı** burkanların nomlug y(a)rılıgının [tö]zi erser ... (22/21) (AY)

k(a)ltı öngre ertmiş **üdkı** alkudın yigedmiş ıduk burkanlar teg altı p(a)ramıtlarig alkunı barça tüzü tükel toşgurayın bütüreyin ... (115/13) (AY)

kayu neçe öngre ertmiş **üdkı** ulatı bo közünür üdkı yme ... (122/17-19) (AY)

alp şakımını atl(ı)g al bilge t(e)ngri t(e)ngri burkan alku kamag üç **üdkı** burkanların irigi ornagı ... (682/17) (AY)

... yintem [öngre] ertmiş **üdkı** savlarig okıtdaçı erür yalanguz adıra y(a)rıkamış bölük kin keligme **üdkı** savlarig monga tegürü okıtdaçı erür. (276/1), (276/3) (AY)

...ertmiş **üdkı** burkanlar .. yagız yirke tayaklıg parmanular sanınça .. kin keligme **üdkı** amtıkı .. ontın singarkı burkanlar ... (350/7), (350/9) (AY)

bo d(a)r(a)nı nomug öngre ertmiş **üdkı** burkanlar barça nomlayı y(a)rıkadılar. (465/18) (26/13), (132b/1), (145/5), (156/21), (160/20), (179/3), (179/6), (180/14), (180/18), (181/14), (204/7), (204/8), (204/9), (204/10), (204/11), (204/12), (218/6), (275/19), (276/8), (325/14), (326/10), (327/3), (327/21), (328/12), (329/3), (329/18), (330/7), (330/21), (331/17), (346/6), (346/11), (350/73), (55/15), (355/21), (360/8), (370/19), (405/7), (413/23), (414/2), (421/7), (454/15), (459/149), (464/11), (465/1) (AY)

ol umamağ-ı-ning ugrında atkangalı ertmiş **üdkı** atkangu-l(a)rıg basutçı-sı eksük üçün bululur bilmetin öçmek tip. (118a/12), (119a/8-10) (Üİ)

kenki yügärüki **üdtüki** tınl(ı)glar körüp ol antag ädgülärin ötrü bilip eyin boltılar. (1562) (HT/VI)

kenürü [ti]zip amtı **üdtüki** balıklar[ıg] uluşlarig sıguru y(a)rıkadı, [ku]m sanınça nomlug yertinçü tüz [ärdi]. (1736) (HT/VI)

anın bo biş çöpdik kelyük bulganyuk yavlak **üdtüki** tınl(ı)glar közünür. (23/24) (AY)

k(a)ltı neçök kin keligme **üdtüki** alku ulug bodıs(a)t(a)vlar burkan kutınga katıglantuklarınta ... (139/19) (AY)

kin keligme **üdtteki** ayıg yavız tiş birgüsinge artukrak korksar belingleser ... (141/5) (AY)
 k(a)ltı bo közünür **üdtteki** kamag tınl(ı)glarning kılmiş buyan edgü kılınçlarına edgülüg
 evrişleringe neteg iyin ögirür ersen m(e)n ... (98/18), (107/10), (138/16), (139/7),
 (145/11), (152/2), (152/6), (152/8), (152/12), (153/6), (153/10), (153/12), (153/17),
 (154/19), (154/23), (155/2), (158/6), (158/9), (171/7), (171/11), (171/12), (202/8),
 (202/10), (354/18), (379/22), (380/15), (414/209), (422/6), (480/18), (532/9), (578/17),
 (633/7) (AY)

Lokman **vaqtındağı** sultân öwkelep Loqmânı oğlu birle tirigle kuyugğa saldı ... (164v9)
 (KE)

ey Qurayş qabılası, ey Mekke halâyıqı, sizning ol câhiliyyat **vaqtındağı** ululuqunguznı
 haq te'âlâ kéterdi taqı mâllaringızın menim adaqım altında qıldı. (51/7) (NF)
 ... Nûh **vaqtındağı** âb-dânlık kıyâmetğa tegi bolmağay temişler. (23r11) (KE)

tilemen kim cuvanmerdlık qılinsa
 bu kün **yarınğı** yok zâdın alınsa (2095) (HŞ)

neçe me erejlense isiz bu kün
 ökünç birle emger **yarınkı** kününg (0918) (KB)

bu begler sewinçi **yarınkı** asıg
 du'â tap maŋga edgü atın yanıg (3020) (KB)

bu künki erejke awınma sakın
yarınkı erejig tile keç bakın (5235) (KB)

bu künki kününgde **yarınkı** kününg
 barı edgü bolsun **yarınkı** tününg (5307) (KB)

itingü kerek-men **yarınkı** itig
 itilse **yarınkı** işim ay tetig (5698) (KB)

bu kün it usanma bu tapgun işig
 bu kün itse itlür **yarınkı** itig (5703) (KB)

maña hod bu horluķına tigmez
yarınkı hoşluk imdi kına tigmez (3675) (HŞ)

yarınkı gün men ölem oğlum kıla, bundan yigregi yoğdur ... (D171) (DK)
yayınkı bulıt teg ya tüş teg halı (223) (AH)

irinçig kışığ sürdi *yazkı* esin
 yaruķ yaz yana kırdı devlet yasın (65) (KB)

saçım boldı sungkur tüsi teg şeşüt
 sakal boldı *yazkı* kelef teg orut (5639) (KB)

saçım boldı *yazkı* kelef teg orut
 sakal boldı sungkur tüsi teg şeşüt (5697) (KB)

üç aylar erür *yazkı* üd tip .. üç aylar titir yay üdler tip .. üç aylar atanur küz üdler tip ...
 (589/9) (AY)
 ... *yazkı* üdler içinte .. yiil tözlüg ig törçiyür ... (591/12) (AY)
 ... sanıpat atl(ı)g katıglıg ig ... *yazkı* üdte aşagu ol ... (591/16) (AY)
 ... bu kimersening kırk *yılkı* maqbül tâ'atlarını ħabı qılğay ol hamr içgenni ağırılağanı
 üçün, tép aydı. (362/15) (NF)

bu illig *yılkı* yaşka bolma mağrûr
 oyunrı kıoy uğıma köp ayağ tur (2735) (HŞ)

... ol kim az tağayyür-i ħâl üçün köp *yılğı* ni'met ħaķķın unutup kıadîmî mağdûmından
 yüz kıaytarıp kıtkey. (44/10) (GT)
 ... az cevır körüp köp *yılğı* ni'met ħaķķın unutup ... (71/13) (GT)
 olça özleridin burunğı *zamândağı* meşâyihdür. (T766b12) (HM)
 bu fâķîr Mecâlisü'n-Nefâyis atlıg kıtâbıda kim şâĥib-kırân *zamânıdağı* nazm ehli zıkride
 bitip men ... (T766b21) (HM)

4.4.4. Temsil Yoluyla Zamana Aitlik Bildiren Sözcükler³³

yâ avvalkı atalarımız mu? Aygıl: Hâkikat üze avvalkılar taķı **âhırķılar** cem' kılınmış tururlar ... (512a/8) (HT-SAKT)

... yme neng ol ayıg kılınçning **amtıķı** teg yavlak tüşin utlusın ... (8/22) (AY)

... üdki burkanlar .. yagız yirke tayaklıg parmanular sanınça .. kin keligme üdki **amtıķı** .. ontın singarkı burkanlar ... (350/9) (AY)

ķaçan kim aytılsa olarķa: negü indürdi idinüz ? ayurlar: **aşnuķılarnıñ** bitimiş sörçekleri. (30/38b3) (RN)

yüz kata tumlıgta isigdä irkläp kıragularıg salkımlarıg, yorıdı **aşnuķılar** izinça. (1637) (HT/VI)

bakmazlar mu meger **avvalķılar** yolunğa hiç. (33/83b3) (RN)

yâ avvalkı atalarımız mu? Aygıl: Hâkikat üze **avvalķılar** taķı âhırķılar cem' kılınmış tururlar ... (512a/8) (HT-SAKT)

tiyü kaç cam anıñ tig içti ķoş ķoş

velî **avvalķı** tig ķayda bolur ķoş (1470) (HŞ)

bir uluğ cemâ'at **avvalķılardın** taķı bir az cemâ'at songlardın. (511b/2) (HT-SAKT)

... taķı ayturlar kim bu Muħammedning körgüzgen nişanı qatıg siħr turur, ulaşı **avvalķılardın** kelgen siħr turur tēp ayturlar. (35/6) (NF)

helâk kılmaduķ mu **avvalķılarnı**? (560a/7) (HT-SAKT)

yıgduķ sizni taķı **avvalķılarnı**. (561a/1) (HT-SAKT)

ol vaktın kim okunur anıñ üze ayatlarımız, aydı: "**Avvalķılarning** bâtıł sözleri." (567b/8) (HT-SAKT)

tañ birle bolur alar **bayağı** bigi dost vesvâs bolur ol ortada hôr u hacil. (325/5) (GT)

... igleri emgekleri yme tarıkıp kitip **b(a)yakı** teg küçlüg küsünlüg boltılar. (597/15) (AY)

andın song aştuq. Taķı törtinç qat kök qapuğınğa tegdük erse, ol qapuğ saqlağan ferîşte **bayağı** tēg su'âl qıldı, Cebre'ıl bayağı tēg cevâb bērdi. (54/10/11) (NF)

andın song aştuq. Bēşinç qat kök qapuğınğa tegdük erse, ol qapuğ saqlağan ferîşteke Cebre'ıl **bayağı** tēg cevâb aydı, ol taķı qapuğnı açtı taķı merħabâ tēdi. (54/15) (NF)

³³ "Temsil" ifadesi için bkz. "4.4.2. Temsil Yoluyla Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler" başlığı.

... Fâtıma razhâ **bayaqı** tég eŧâr qılmaq üçün suw bérdi, cümlesi eŧâr qıldılar taqı tegmesi önginde birer etmek qoydı. (141/8) (NF)

bayaqı tég dervîş şıfatı birle taqı ol dervîşke salâm qıldı erse, ol dervîş taqı cevâb qaytardı. (441/4) (NF)

bu abuşqa **bayaqı** tég qoptı taqı türüsini aldı taqı işleyü başladı. (435/5) (NF)

bayaqı tég endişe qıldı, anı taqı terk qıldı taqı tâyib boldı yalgannı terk qılmaq sebebidin. (382/1) (NF)

peygambar ʿas **bayaqı** tég turur erdi. (123/7) (NF)

ol kirmişte men **bayaqı** tég tursa erdim, könglinde sözini, hâcatını mǎnga ʿarza qılu bilmegey erdi, tedi. (123/14) (NF)

ekinç yıl **bayaqı** tég istiʿdâd qıldılar, taqı Kaʿbeke tavâf qıldılar, bildurğı hecning qazâsı tęp niyyet qıldılar. (47/14) (256/8), (367/9), (46/17), (55/7), (96/12), (142/2), (213/4), (217/17), (259/2), (271/10), (289/10), (366/10), (410/ 17), (413/6), (421/5), (422/2) (NF)
Zelihânıñ maksûdı ol erdi kim meniñ sözüm el arasında yayıldı, **burunğı** teg ... (87r11) (KE)

cevher balçık-ğa tüşse **burunğı** bigin hasîs turur. (339/6) (GT)

yamanlıg bile yahşılıg ol kılur

burunğı bile songgını ol bilür (558/5) (BD)

... çün andan özge fânî-dür bilür sen **burunğılarnıñ** artınça yirür sen. (159/3) (GT)

... bu Kurʼânğa hem ol kim anda **burunğı** turur, eger körse sen ançada küç kılığlılar turuqmış bolurlar ... (33/48a1) (RN)

ödükde taqâtı çin tâk boldı

burunğıdın min artuq müştâk boldı (1865) (HŞ)

burunğıdın taqı ziyâda haq teʼâlâqa hamd ve senâ aytur erdi. (331/5) (NF)

haq teʼâlânıñ ʿaʿâsını ʿaziz tutmaq kerek, tedi taqı cümle çekürgeni yıgdı taqı **burunğıdın** ahvâlı yahşıraq boldı. (334/13) (NF)

... mâl ve tavar ve hürmetimni **burunğıdın** ziyâde qıldı ... (110r8) (KE)

burunğıdın min artuq müştâk boldı (1865) (HŞ)

... siz kılur-siz, sizdin **burunğılar** ʿâlem içinde kılmışı yok. (59r1) (KE)

aydılar, aning mengizlig kim aydı **burunqılar**. (333a/3) (HT-SAKT)

bu söz soñ kilgüçidin rast kilmez

burunqını **burunqılar** bilür bes (4280) (HŞ)

eger bolsa irdi bizing katımızda kitâb, **burunqılardın**; bolğay irdük Tangrıning hâliş kulları. (431b/5) (HT-SAKT)

bir uluğ cemâ'at **burunqılardın** taqı bir az cemâ'at songlardın. (511a/8) (HT-SAKT)

Cebre'il 'as **burunqılarqa** cevâb ayımışı tæg aydı erse, ol taqı qapuğ açtı taqı manga merhabâ tedi. (54/6) (NF)

ıdıyâ kökdin bizge mâ'ide yibergil, **burunqılarımızğa** soñğılarımızğa ol kün 'id bolsun. (171v19) (KE)

ol vaqtın kim oqınur aning üze âyatlarımız, aydı: "**Burunqılarning** bâtil sözleri." (542b/1) (HT-SAKT)

taqı azdı aşnularındın, **burunqılarning** üküşrekleri. (428a/8) (HT-SAKT)

ayturlar anlar kim küfr ketürdiler: "İrmes bu, meger **burunqılarning** bâtil sözleri." (126a/9) (HT-SAKT)

taqı eger kaytsalar, kiçti **burunqılarning** sünneti. (175b/2) (HT-SAKT)

ıdduk aşnungdın, **burunqılarning** ögürleri içinde. (252b/9) (HT-SAKT)

... taqı yarlıkayu tilesele anların idisindin, meger kelse anlarğa **burunqılarning** yolu, yâ kelse anlarğağın türlüğ türlüğ. (288a/6) (HT-SAKT)

taqı aydılar: "**Burunqılarning** bitigleri, özi üçün bitidi anı; ol imlâ kılınur aning üze, irtede taqı kiçede. (345a/7) (HT-SAKT)

Ermez bu, meger **burunqılarning** kılık (357a/2) (HT-SAKT)

taqı haqîkat üze ol, **burunqılarning** kitâbları içinde. (359a/7) (HT-SAKT)

va'de kılınduk munı, biz taqı atalarımız, aşnudın. İrmes bu, meger **burunqılarning** bitigleri. (366a/4) (HT-SAKT)

taqı yokattuk katığrak anlardın, katığ tutmaq yanındın. Taqı keçti **burunqılarning** şıfatı. (467a/6) (HT-SAKT)

irmez bu, meger **burunqılarning** tang sözleri. (481a/9) (HT-SAKT)

bu söz soñ kilgüçidin rast kilmez

burunqını burunqılar bilür bes (4280) (HŞ)

evirür biz bo buyanıg guhua vıharka **erteke** teg tükel bütüp çoğlug bolguka ... (e685/15) (AY)

ol kavmleri aydılar: sen tüneki ölügni tirgüzür-sen cânı taķı çıkmay erdi, bir **erteke** ölügni tirgüzgil. (171r9) (KE)

ertege; evvelki, önceki, bir zamanlar (65b/10b) (CC)

evvelgi mu'allimniñ köñlin hoş itip burunğı yirine kiçürüp tururlar. (282/10) (GT)

Zeliha aydı: **evvelkıdın** hâli sewüglüküm ziyâderâķ turur. (109r2) (KE)

... öz mâlımızdın saña sercân kıla bereliñ **evvelkıdın** eğgürek ... (179v17) (KE)

... Beni İsrâ'il âlimleride törteğüni ozdurdılar **evvelkığa** aydılar ... (170r3) (KE)

eger bolsa bizing üstümüzde pend **evvelkılarıdın** bolğatımız Tanğrının hâliş kulları. (34/43b2) (RN)

... né kim çın-ok öñdin keçti, eger yansalar çın-ok keçti **evvelkıların** sünneti. (28/85b1) (RN)

helâk kıldımız olarda kıtığrak tutmaķın, keçti **evvelkıların** meşeli. (36/38b3) (RN)

toķuzunçı ķurbanlık etini yemek buyurdı, **evvelkıların** ķurbân kılganın ot yer erdi. (194v18) (KE)

... kayu mening **ilkisizdin** berüki ötgürü bökünki künke tegi üç erdinilig tarıglar içinte saçmış tarımış ... (168/19) (AY)

yime ayķa tengledimiz tüşğü yerler, ançaķa tegi yandı ol egilmiş ħurmâ butaķı teg eski/**keçki**. (34/7a1) (RN)

ķođtımız anıñ üze **ķiđinkiler** içinde. (34/36b1) (RN)

ķıldımız anlarını keçigililer hem meşel **ķiđinkile[rke]**. (36/61a1) (RN)

ķinkilerke ulalmakı bolsun sadu edgü. (344/3) (AY)

ķinkisi nom buşu titir. (162/10) (AY)

ķündegi (30b/2) (CC)

seniñde **ozakı** tüşüp keçtiler

yerikmedi tüşte udu köçtiler (5177) (KB)

munıñda uluğ pend takı ne bolur

seniñde **ozakı** ölür köz körür (6432) (KB)

... İbrâhim du'â kıldı melikniñ elgi taķı boynı **ozakı** teg sağ boldı. (46v9) (KE)

ozakıdın biterrek iki türlüg
irürsen dâimâ hem iki sözlüg (3605) (HŞ)

bitip koğmasa erdi bilge bögü
bizingde *ozakıg* kim erdi tigü (2699) (KB)

yâ'ni ey *ozakılarda* yawuzraqı kim erdi bilür-mü sen? (241v11) (KE)
... közim emigim tepreyür *öngrekide* öngişük .. okın yürekimke ursukmış teg .. sıkılır
... (621/8) (AY)
... burunı övişip kötütser .. kulgakı tilgeni itigi öngi bolsar *öngrekide* ... (595/15) (AY)
... küçi yitmişçe suv yüdtürüp tavrattı iltip ol köl suvı *öngrekide* ikileyü tolı bolmışda ...
(604/9) (AY)
... nızvanılıg sıkıg tangıglartın ozgurayın tip *öngrekin* monçulayu bugünü sakınu
y(a)rılıkamaz. (34s/16) (AY)
... amtı m(e)n bo kamag biş ajun tınl(ı)g oğlanlarınga iki y(i)g(i)rmi bölüklüg nom
nomlap asıg tusu kılayın tip *öngrekin* sakınu bugünü y(a)rılıkamaz. (34ş/19) (AY)
... tümän bärä taglarda arkular satgap bulıtıg tumanıg bardı *öñräkilärniñ* barmış
b(ä)lgüsinçä ... (1634) (HT/VI)
İdiyâ kökdin bizge mâ'ide yibergil, burunğılarımızğa *sonğılarımızğa* ol kün 'id bolsun.
(171v19) (KE)
... kim *sonrağı-lar* anlar vâkı-a-sı bilen mesel kitürgey-ler. (352/12) (GT)
taķı ķo(d)duķ anıng üze, *songraķılar* içinde. (430a/30) (HT-SAKT)
andın song yoķattuķ *songraķılar* içinde. (430b//3) (HT-SAKT)

yana saçlur andın tirilmiş nengi
söki teg bolur yandru kılķı yangı (738) (KB)

nän kölünmädin miñ yapırgaklıg lenhua çäçäkig tikdim ... altınç [üç kırk] koş şala
sögütkä k(a)ltı bir aş bışımı *üdkı* täg. (1753) (HT/VI)
... emgek-ig körmek *üzekisi* tarıķu tüketdükte. (107a/1-8) (Üİ)

üçi *yazķı* yulduz üçi *yayķı* bil
üçi küzki yulduz üçi kışķı bil (142) (KB)

4.4.5. Sıraya Aitlik Bildiren Sözcükler

+ki biçim biriminin sayıca az olmakla birlikte başdın “baştaki”, ilki “birinci”, ortun “ortadaki” vb. bazı sözcükler üzerine eklenerek sıraya aitlik bildirdiği görülmektedir. Ek, bu sözcükler dışında, avval/evvel “önce”, burun “önce”, song “sonra” gibi bazı zaman zarfları üzerine de eklenerek sıra bildiren sözcükler meydana getirmiştir. Bu anlamı taşıyan tanıkların büyük bir kısmı Uygur Türkçesine aittir.

avvalğı maḳalât, ol ḥazret bile bu faḳîr arasında ötken ittifâḳ-ı umûr ve ğarâbetlîğ sözler kim andın alarning bu faḳîrğa iltifât ve ḥuşûşiyeti zahîr bolur. (T760a20) (HM)

avvalğı maḳâlet alar bile bu faḳîr arasında ötken ittifâḳ-ı umûr ve ğarâbetlîğ sözler kim andın alarning bu faḳîrğa ḥuşûşiyet ve iltifâtları ma‘lum bolur. (T759a1) (HM)

Faḳîr Ḥazret-i Mevlevî meşnevîsining **avvalğı** beytin münâsebet cihetidin tazmin kılp irdim ... (T763b15) (HM)

Faḳîrğa **avvalğı** neşât u feraḥ birge on belki yüz boldı. (T763a24) (HM)

amma tuḥfetü’l-faḳîri’l-ḥaḳîr resmi bile ḥamsening **avvalğı** defteride Ḥayretü’l-Ebrâr alarning vaşfida kim vaşfga sıgmas ... (T768b17) (HM)

avvalqı faşl (91/8) (NF)

... neteg kim **avvalqı** bâbnunġ altınç faşlıda beyân qılındı. (240/16) (NF)

... **avvalqı** bâbnunġ altınç faşlıda beyân qılındı. (273/13) (2/2) (153/7) (229/4) (334/14) (NF)

bar kıtermiş-i **başdaḳı** .. ujik-in ḳaltı söz-legüde ... (109a/2) (Üİ)

... m(e)n başdınkıda **başdınkı** y(i)ti süzük köngülüm üze ol ol tınl(ı)glarığ ölürtmiş ... (11/11) (AY)

...otaçı iligi bodıs(a)t(a)v .. ögrünç sevinç iligi bodıs(a)t(a)v .. **başdınkı** [a]lkışka tegmiş bodıs(a)t(a)v ... (34d/33) (AY)

bo kamagda **başdınkı** sakınguluksuz sözlegülüksüz titir. (50/18) (AY)

... **başdınkı** oruntakı köngülke tayanıp üküş tınl(ı)glarığ asıgınga katıgılanmışdakı tıdıg adalarığ tarkarıp ikinti orunka kirürler. (73/3) (AY)

... anıng yığılmış **başdınkı** kuvragı bir tümen koltı bar erti. (84/13) (AY)

bo altun küvrüğning yig **başdınkı** ünin eşidmiş ugurınta .. uzatı üzüksüz burkanlarka yakın yaguk tapıgçısı bolur. (99/11) (AY)

inçe k(a)ltı bodıs(a)t(a)vlar başdınkıda **başdınkı** yinçge köngülke tükelligler üçün ç(a)ḥşap(u)d baguluk tıtagıg kılmazlar. (277/13) (AY)

... ötrü ol iligler kanlar başdınkıda **başdınkı** yig tapıg udug üze manga tapıg udug ağır ayag kılmiş bolgaylar. (413/19) (AY)

nom erdini ertingü tanglaguluk mungadguluk alp tenglegülügk alpülgülegülük **başdınkı** ortunkı adakdakı edgüleringe tükellig ... (336/3) (AY)

... sakınu sözleyü yitinçsiz başdınkıda **başdınkı** ulug ögrünçlüg sevinçlig inçkü menig bulgaylar. (415/4) (AY)

bo üsdün-ki-l(e)r erür **başdınkı** padak ... (124a/10) (Üİ)

kalıtı körüm-ke tegmiş-l(e)r öritip bulduq-ta başdınkıta **başdınkı** bölüklüg niz-vani-(a)r-ning yöründe kin. (125b/1-2-3) (Üİ)

... m(e)n **başdınkıda** başdınkı y(i)ti süzük köngülüm üze ol ol tınl(ı)glarig ölürtmiş ... (11/11) (AY)

kalıtı körüm-ke tegmiş-l(e)r öritip bulduq-ta **başdınkıta** başdınkı bölüklüg niz-vani-(a)r-ning yöründe kin. (125b/1-2-3) (Üİ)

inçe k(a)ltı bodıs(a)t(a)vlar **başdınkıda** başdınkı yinçge köngülke tükelligler üçün ç(a)hşap(u)d baguluk tıtagıg kılmazlar. (277/13) (AY)

... ötrü ol iligler kanlar **başdınkıda** başdınkı yig tapıg udug üze manga tapıg udug ağır ayag kılmiş bolgaylar. (413/19) (AY)

... sakınu sözleyü yitinçsiz **başdınkıda** başdınkı ulug ögrünçlüg sevinçlig inçkü menig bulgaylar. (415/4) (AY)

kelmedük üdki **başdınkı-ta** başdınkı niz-vanil(a)r-ta birgerü bululur iki öçmek-l(e)r. (125b/3) (Üİ)

biri mevlânânıng bir beytde **burunğı** mışrâ'ıda nâ-mevzûnluğıda ikinci kâfiyeni ğalať kılğanı. (T762a11) (HM)

çün **burunğı** matla' ayılğanda alar hâzretiğa yiberip niyâz yüzidin 'arz kılıp tettebbu' kılurğa isticâze kılıp irdim. (T764b13) (HM)

'eng**başlayu-kı** iki padak-l(a)r üz-e sizik kılur otğurak ol bahşı-qa. (114a/3) (Üİ)

bar anda iki abipiray-l(a)r 'eng **başlayu-kı** iki padak-(a)r-ta söz-lemeki erser. (114a/11) (Üİ)

'eng **başlayu-kı** tayaq tigüçi ujik-ning abipiray-ın söz-lelim. (114a/13) (Üİ)

Cebre'il meniñ birle erdi, **evvelğı** kat kökge tegdimiz erse destûr tiledi, kim-sen? tediler ... (208v10) (KE)

... amma aşı-ı matla'da **evvelğı** mışrâ'ning bir lafzı bile songğı mışrâ'nıning bir lafzıda taħallüf kılıpdur. (b32a/25) (ML)

evvelgi bâb selâtin sîreti içinde turur. (15/12) (GT)

evvelgi bâb hikâyet. (16/7) (GT)

inçe k(a)ltı ‘eng’*ilki* ol balık uluşdaki ili kanının süülüg küçi asılğay küçetgey. (89/19) (AY)

nçe k(a)ltı ‘eng’*ilki* ol yir oruntakı ili kanı ıgsız agrıgsız adasız tudasız bolğay. (191/23) (AY)

... on orunlar sayudakı sırnayu yinçgeleyü arıtıp ‘eng’*ilki* öüzg yatıg bir teg tüp tüz körteçi kamagda yoridaçı atl(ı)g ertükteg tözüg. (244/17) (AY)

akıg-lıg nom yana bolur iki törlüg ‘eng’*ilki* töz ikinti belgü. (99a/7-10) (Üİ)

‘eng’*ilki* saıınç-sız dyan-takı içmek ikinti öçmek dyan-takı öçmek. (100a/9) (Üİ)

... ukıtıgı kergek tört törlüg nom-l(a)rıg. eng’*ilki* san. (100b/11) (Üİ)

... ol tört törlüg bolurın nom-l(a)rıg. ‘eng’*ilki* kök kalık ... (101b/16) (Üİ)

İki törlüg mün kadağ-l(a)r ‘eng’*ilki* inçip tüzü alku-ta bolğu kergek ... (103a/16) (Üİ)

... ‘eng’*ilki* tüz töz-in tuta ikinti iş işlemekin tuta ... (105a/11) (Üİ)

... ‘eng’*ilki* toğup öçmiş-teki öçmek-tin ıaltı saıınçsız tuuş erür ... (105b/11) (Üİ)

... ilki ilki et’özlerte *ortunkı* kinki et’özlerte bo et’özde burkan erdinig bilmedin nom erdinig bilmedin ... (134/1) (AY)

... yol üze tarıkguluk adakdakı bölüklüg *ortunkı* bölüklüg tolğ bölüklüg kamag yüz y(i)g(i)rmi törlüg nızvanılar erür. (255/4) (AY)

... *ortunkı* erksinmekke tegmek [e]rse[r] ... (300a7) (300a24) (AY)

nom erdini ertingü tanglaguluk mungadguluk alp tenglegülügk alpülgülegülük başdınkı *ortunkı* adakdakı edgüleringe tükellig ... (336/3) (AY)

bo nom iligi atl(ı)g sudurug .. başdınkı *ortunkı* adakdakı .. yörügleri edgü erür. (582/21) (AY)

bar kitermişi *oıurağı* üjikin ıaltı inçip ... (109a9) (Üİ)

bu *songğı*³⁴ beytide tilmîz ve irâdeti nisbetin hem zâhir kılıpdur. (T768a11) (HM)

bu *songğı* cemâ’at zümresidin hıyâbân başıda körgezen zamânıda ol hâzret şeref-i bisât-bûsıga ser-efrâz bolup ... (T760a18) (HM)

songğı iki beyt cevâbıda bu iki beyt bitilip irdi kim ... (T763b13) (HM)

³⁴ Sözcük “sonuncu” anlamında kullanılmıştır.

4.4.6. Temsil Yoluyla Sıraya Aitlik Bildiren Sözcükler³⁵

başdınkı biş otuz .. (34g) (AY)

başdınkı altı otuz. (34h) (AY)

başdınkı yiti otuz. (34i) (AY)

... tengrilerte yig adruk boltum yalanguk ajunıta togdukumda yalanguklarta yig
başdınku boltum anın ikin arasınta. (187/21) (AY)

bo nom iligi atl(1)g sudurug .. *başdınkı* ortunkı adakdakı .. yörügleri edgü erür. (582/21),
(34k), (34m), (34o), (34p), (46/6), (46/23), (149/2), (149/7), (173/9), (175/7), (178/8),
(185/18), (196/23), (231/11), (231/15), (237/14), (277/13), (280/11), (284/5), (284/10),
(284/15), (286/99), (300a/3), (301/6), (301/9), (301/9), (304/6), (310/9), (312/9), (315/17),
(319/14), (322/2), (323/2), (324/8), (327/7), (325/15), (326/3), (336/3), (336/25), (337/3),
(337/22), (346/20), (363/4), (387/7), (388/3), (413/19), (415/5), (429/10), (429/21),
(437/11), (438/17), (507/16), (518/8), (539/13), (542/8), (555/18), (582/20), (647/1),
(651/18), (651/22), (n148/22) (AY)

burungı, birinci, ilk önceki (37b/6) (CC)

... k(a)ltı başdınkı *ortunkı* bo üç törlüg erksinmeklerke [tegmek] ... (300a3) (AY)

4.4.7. Belirtme Bildiren Sözcükler

+ki biçim biriminin eklendiği *hakîm yahyâğî* sözcüğü bir özel isim olup burada yer alan +ki, söz konusu kişiyi belirtmek üzere kullanılmıştır. “Munuķı” ise bir gösterme edatı olup “işte” anlamına gelmekte ve aynı şekilde bir şeye işaret ederek onu belirtmektedir.

... bu tarĥan kılĥanımız *hakîm yahyâğî* küç basınç zaĥmet yunçuĥ ... (K, I, 49) (YvB)

saĥga tapnur erdi mening bu özüm

munuķı ecel tuttı kesti sözüm (1153) (KB)³⁶

kişi ölse andın kumarı kalır

³⁵ “Temsil” ifadesi için bkz. “4.4.2. Temsil Yoluyla Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler” başlığı.

³⁶ Hacıeminoğlu, *munuķı* sözcüğünü “bununki” şeklinde anlamlandırmıştır (Hacıeminoğlu, 1996, s. 32). Ancak bu durum söz konusu sözcüğün yapısı itibarıyla doğru bir anlamlandırma değildir.

munuḳı kumarum saṅa ay bilir (1467) (KB)

atasın yitürdüm *munuḳı* oḡul

ata ornı tutlı bulup eḡgü yol (1685) (KB)

munuḳı bu sözke tanuḳ keldi söz

okıḡıl munı sen ayâ köḡlin tüz (1713) (KB)

munuḳı men aydım eṣitti ilig

bu yaṅlıḡ kerek begke erdem bilig (2164)

(2174), (2429), (2525), (2591), (3310), (3645), (3894), (4860), (5098), (5602), (5603), (5696), (5932), (6042), (6163), (6174) (KB)

4.4.8. Temsil Bildiren Sözcükler³⁷

İncelenen +ki’li bazı sözcüklerin, bir yere veya zamana baḡlı olmaksızın doğrudan bir şeyi temsil edecek biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bahsi geçen husus KB’de yer alan ve bu başlık altında sunulan +ki ekli “*narı*” ve “*basa*” sözcükleriyle örneklenebilir: “sonra” anlamına gelmelerine rağmen “*narı*” ve “*basa*”, burada geçen beyitlerde zaman bildirmemektedir. Ancak bu sözcüklerin geçtiḡi beyitlerden önceki kısımlar incelendiḡinde, burada yer alan sözcüklerin önceki beyitlerde geçen birtakım unsurları ifade etmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Örneḡin; 2710 numaralı beyitte yer alan *bularda narıḳı* ifadesi, 2704 ve 2705 numaralı beyitlerde bahsedilen “bilgili, kâtip ve cesur” olamak üzere üç türlü insanı karşılamak üzere kullanılmıştır. 2706, 2707, 2708 ve 2709 numaralı beyitlerde bahsi geçen bu kimselerin vasıfları anlatılmaya devam edilmiştir. Ancak 2710 numaralı beyite gelindiḡinde artık bu kişilerin adı veya vasıfları sıralanmamış, onun yerine “*bularda narıḳı*” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade “bunların dışında, bunların dışında (kalanlar), bunlardan başka (insanlar)” anlamlarına gelmektedir. Nitekim Arat’ın yayınına bakıldığında da aynı beyit için “bunların dışında kalan bir sürü insan” şeklinde bir çevirinin yapıldığı görülmektedir (Arat, 1988, s. 200). Buradan hareketle söz konusu +ki’li örnekler, ekin temsil işlevini açıkça göstermektedir.

³⁷ “Temsil” ifadesi için bkz. “4.4.2. Temsil Yoluyla Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler” başlığı.

... Tanğrıda **adınkı** üskinde bulğatılar anıng içinde tatışık üküş. (26/49b3) (RN)
 tañrı anğar ol ne kim kökler içindekini yerler içindekini anğar ol dîn tutaşı Tanğrıda
adınkı mu kórkar sizler. (30/55a3) (RN)

munıngda **basakı** bu boşgutları
 sakalsız kerek barça kórki yarı (2913) (KB)

bularda **narukı** kalın bu kotu
 bu üçke uğu bardacı ol botu (2710) (KB)

anıngda **narukı** tiriglik neçe
 tiriglikke tutma söz aydım aç (3607) (KB)

munıngda **narukı** negü bėrgüñgi
 mąnga sen ayıtma ayıtıl öñgi (4657) (KB)

köni sözleding söz bütünlük bu ol
 munıngda **narukı** neçe egri yol (4876) (KB)

4.4.9. Yöne Aitlik Bildiren Sözcükler

+ki biçim biriminin az sayıda da olsa yön bildiren sözcükler üzerine eklendiği örnekler mevcuttur.

kün tu[v]uşnıñ buçgakından **batışdagi**³⁸ kırıvga dē[y]in ěrklı ĥristusnı öveli ... (76a/1) (CC)

kırıya kün **batsıkdaki** sogud berçiker bukarak ulus bodunta nek señün oğul tarkan kelti. (KT, K, 12)

... **bėryeki** bodun **kırıyaki yırıyaki öñreki** bodun kelti. (T, G10, 17)

4.4.10. Soru Bildiren Sözcükler

Tespit edilen sözcükler arasında Karahanlı Türkçesine ait bir tanıkta +ki'nin soru sözcüğü üzerine eklendiği görülmektedir.

³⁸ Batış “batı tarafı, batı” anlamında kullanıldığı için bu başlık altında yer almaktadır.

ḳanıḳı mungar teggü işim ay er
munı ḳılḡuka sen mangu yarı bir (5494) (KB)

BÖLÜM V

ÇAĞDAŞ TÜRK YAZI DİLLERİNDE +ki BİÇİM BİRİMİ³⁹

5.1. Yapı ve Köken Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler

5.1.1. Türkçe Kökenli Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

5.1.1.1. Basit Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

5.1.1.1.1. Kök (+) +GI /+gu

algı “ön, öndeki”

yanı kara küpçiktey,
aldırman kilip
karasam, *algı* tisi kürektey,
art azavı tuyaktay ... (CB, s. 6) (Tat.)

başkı “ilk, başlangıçtaki”

-*başkı* olça soñgaar-la ıynaan,
soñgu olça burungaar-la ıynaan dişkeşterniñ
çoruur dep barıp-tırlar. (234) (TE) (Tuv.)

-*başkı* olça soñgaar-la ıynaan,
soñgu olça burungaar-la ıynaan-deeş ... (238) (TE) (Tuv.)

bâyügi “önceki” (krş. *bayagki*)

... məcâli kêtib kélâyâtib édi *bâyügi* Qásim kârvânbaşining âdâmlâri qoyib kêtgân ...
(KD, 1325) (Özb.)

bâyügi, âtâsini körgân çopångä nävbât kêlsä ... (KD, 1584) (Özb.)

bâyügi — Küntuğmişni körgân çopân yığlâb yubârdi. (KD, 1591) (Özb.)

şundä *bâyügi* çopân cörälârigä qarâb bir söz dëdi: (KD, 1596) (Özb.)

bayagki “önceki” (krş. *bâyügi*)

³⁹ Burada ve benzer diğer başlıklarda yer alan yapılar, söz konusu ekin incelenen metinlere yansıyan biçimleridir. Bu metinler dışında, +ki'nin farklı kullanımlarıyla da karşılaşılması muhtemeldir.

ağca hanım içeş girdi ve çalgıçılara **bayagki** raksı çalmalarını işare elledi. (GG, 47) (Az. T.)

borıngı/burıngı/burıngu “önceki zamana ait, eski, eskiye ait”

bu äkämät närsälär anı bik **borıngı** bér zamanga kaytarganday itté. (TT, 142) (Tat.)

burıngı zamannarda kün yağı yılınde Baram isimli kart yaşegen. (BKI, s. 20) (Tat.)

burıngı zamanda Tom'da Ehmetgerey han bulgan. (EH, s. 22) (Tat.)

burıngı rivayatlerden anlaşılgança, şul yılğanın yugarı agımındağı bir burılmasına Bağış isimli bir baba kilip, birinci nigiz taşsı salgan. (A, s. 25) (Tat.)

burıngı babalarının cılı isteligi itip, zirek akıllı Gülnar ebilerine ... (A, s. 27) (Tat.)

burıngı zamannarda kük yüzi cirga bik yakın turgan. (KK, s. 36) (Tat.)

lekin **burıngı** babaların unıkları alamin tüp yurtın unıtmagan ... (A, s. 27) (Tat.)

Gülnar ebiler gümir sürgen **burıngı** zamannarın ünsiz tarihin iskertip ... (A, 27) (Tat.)

bu urında **burıngı** zamanda Mamay sugışı vakıtın-da Mamaynıfı gaskeri turgan. (M, s. 31) (Tat.)

ertengi, **burıngu** seeñ eriñ

çekip kelgen be?-dep-tir. (518) (BT) (Tuv.)

demgi “deminki, az önceki”

demgi kırızsı sınık,

karaa dejik üş kiji haanınğa kelgeştetniñ ... (240) (TE) (Tuv.)

oon **demgi** bora-toolaynı

ortu kirip çorda,

hıl bıkkın üze adıp düjürüpken. (256) (TE) (Tuv.)

demgi Tuman-Kıskıl at,

çat bılgızın bılgırıp,

daglıg daştıg çerger harın çağdırıp ... (505) (BT) (Tuv.)

demgi erlikteri Taana-Hereldiñ

sır soondan sürüp hap-la kaap-tırlar. (278) (TE) (Tuv.)

demgi erlikter çılan ötpes şırgay arıg
 çanınga sürüp ora ... (278) (TE) (Tuv.)

demgi erlikter:

-Taana-Hereldi tut, hak! –der orta ... (280) (TE) (Tuv.)

demgi erlikter:

-adınıñ siirin,
 bodunuñ siirin kadar siler ... (280) (TE) (Tuv.)

demgi dañgına urugga a‘dın

çedip algaş, çügürüp çede bergen çüveñ irgin. (685) (HT) (Tuv.)

êçki “içteki, içerdeki”

êçki sirni nègä çetgä sâçärsän? (KD, 147) (Özb.)

êçki köyläging kiyin-çi

täbläb zülfingni tüyin-çi (KD, 243) (Özb.)

ortaaki “ortadaki”

– men bolza çige *ortaaki* dipti ejeley töreen

haan-Tögüldür dep ... (95) (HT) (Tuv.)

çayaan şinçiir kıdat:

– çige soñgu çüktü, *ortaaki* dipti ejeley töreen ... (362) (HT) (Tuv.)

songgi/soñgu “sonraki” (krş. *soñgu/sungı*)

birâq esingni tänigäningdän *songgi* âmädsizlik vâ dâğu häsrätdän ağırı yoq ekän. (Q, 192-193) (Özb.)

soñgu açı-üreniñ

kojeezi bolzun!-deeş,

daş köjee turguzup kaan. (512) (BT) (Tuv.)

soňgu/sungı “son, sondaki” (*krş songgi/soňgu*)

-başkı olça soňgaar-la ıynaan,

soňgu olça burungaar-la ıynaan diškeşterniň

çoruur dep barıp-tırlar. (234) (TE) (Tuv.)

-başkı olça soňgaar-la ıynaan,

soňgu olça burungaar-la ıynaan-deeş ... (238) (TE) (Tuv.)

bu batır kız *sungı* ugmaça atkan, e düşmannı ütkermegen. (GS, s. 31) (Tat.)

bu kabir taşı Turay avılının tav başında tura idi, *sungı* yıllarda yugaldı. (HK, s. 33) (Tat.)

yazgı “bahar mevsimindeki”

yazgı künnernin birinde Bigiş ... (A, s. 26) (Tat.)

yazgı taşu eli basılmagan, iniş suvı üz izine tüşmegen. (A, s. 26) (Tat.)

yilki “yılki”

mänä, ikki *yilki* “Termiz”dän xat kelädi. (NN, 200) (Özb.)

5.1.1.1.2. Kök (+) +DA / +dä (+) +ki / +gı / +gi

aldagı “öndeki”

mänä şul *aldagı* atta baruçı kేశélärneň baş öslärendä nidér cılık-cılık uynaklap kuygalıy... (TT, 164) (Tat.)

arttagı “arkadaki”

arttagı atlarga, tırmaların yugarı kütärép, Һatın-kızlar töyälgän... (TT, 164) (Tat.)

baştaki “eski”

imdi *baştaki* kibi vaquf da qullanmayıp, mına, benim de “golos”ımı alğanlar? (Y, 92) (Tat.)

bu onıñ *baştaki* nişanlısı edi. (N, 99) (Tat.)

buradaki “buradaki”

buradaki ağaçların çohunu özü öz eliyle tikip becermişdi. (GG, 36) (Az. T.)

buradaki manzara hayretini daha da artırdı. (GO, 73) (Az. T.)

egärdägi “eyerdeki”

egärdägi xurcun bilän çâpânini âlib, Säidqul äkâ tāmân yurdi. (Q, 194) (Özb.)

etäkdägi “etekteki”

... köm-kök âsmân vä **etäkdägi** säyning şärqırâq âvâzi uning dârdlärini bolişardı. (Q, 193) (Özb.)

evdeki “evdeki”

oğlum, bir gayda var; **evdeki** ağbirçeyi sayarlar. (GO, 73) (Az. T.)

gapıdaki “kapıdaki”

o, **gapıdaki** tüfengli saidata yalvarıp, özünü içeri verdi. (SE, 88) (Az. T.)

yâqddägi “taraftaki”

huşığa kèlib, bir tolgandi kiyizning bir **yâqddägi** taş tüşib kètdi. (KD, 1283) (Özb.)

5.1.1.1.2.1. Kök (+) +I / +U (+) (+n) (+) +dA (+) +kı / +ki / + gı

altındaki “altındaki”

Gülkadem gazanın **altındaki** kösovların odunu çırpıp özlerini kenardaki küle bastırdı. (G, 124) (Az. T.)

artındaki “arkasındaki”

idarä **artındaki** yâşél çirämğä salıngan iké işéklé kızıl kirpéc garaj da bolay ... (TT, 160) (Tat.)

astındaki “altındaki”

ularnı kuçér **astındaki** péçängä äybätläp yâşérgäç, utırışıp, awıldan çıkıp kittélär. (TT, 162) (Tat.)

ayağındaki “ayağındaki”

bir hayli gedenden sonra düzün **ayağındaki** arha çatdılar. (SE, 115) (Az. T.)

... balasınıñ **ayağındaki** “ARA” botinkasından qocasınıñ stajlı zavhoz olduğu aňlaşılın madam ... (Y, 76) (Tat.)

awızındagı “ağ(ı)zındaki”

awızındagı ülänén çäynäwdän tuktap, aptıraw-kurku tulı küzlärén Klaraga töbädé. (TT, 143) (Tat.)

başındagı/başındaki “başındaki”

ciñgäçäsé **başındagı** yaylığın algarak tartıp kuydı. (TT, 158) (Tat.)

ev işlerini gurtardıktan sonra, otağın yuharı **başındaki** mehmer döşeyin üste eyleşir ... (GO, 71) (Az. T.)

... tonunuñ yaqasinen **başındaki** tögerek yüksekçe qalpağından bir hatip olğanı körülip ... (Y, 83) (Tat.)

buyındagı “boyundaki”

biktimir avılınnan Matak avılma bargan çakta ulı kül **buyındagı** tügerek kiçkine tavlur ... (BK, s. 3. (Tat.)

döşündeki “derenin önündeki, ön tarafındaki”

garaca gız bunu fırsat bilip, özünü derenin **döşündeki** mağaraya saldı. (GG, 32) (Az. T)

elindeki “elindeki”

Yusuf ayını gören kimi onu azad etmeden, **elindeki** ağaclar aynını dögmeye başladı. (GG, 31) (Az. T.)

hatta Goşgar’ın **elindeki** bel, eynindeki paltar, saçlarının şekli birer birer gelip durdu ... (ÇO, 414) (Az. T.)

içindeki “içindeki”

gelin ile artık danışmayır, **içindeki** intikam hissi aşır daşır, döyüşmeye meydan arayırdı. (GO, 73) (Az. T.)

qolundaki “kolundaki”

qolundaki portfelindən “sovrabotnik” ekeni belli olıp turğanlar da çoq. (Y, 60) (Tat.)

köksündeki “göğsündeki”

sade urbası, **köksündeki** “kim” znagından komsomolka olğanı körülip ... (Y, 74) (Tat.)

tüpündeki “dibindeki, yanındaki”

işte, cami **tübündeki** evlerden biriniñ yarığını endirdi ve söndirdiler. (E, 28) (Tat.)

üstündeki “üstündeki”

harada köhne kabir daşı, baş ağacı görseniz, **üstündeki** yazıları yazdırıp özünüzde sahlayın. (V, 80) (Az. T.)

Çarhovuzun **üstündeki** jerpicin altına goy, gören olmasın. (KA, 132) (Az. T.)

yol **üstündeki** çınarların cergesine bir çınar daha goşuldu. (ÇO, 417) (Az. T.)

... camın arhasındaki yün yeleye, onun **üstündeki** gülle parçalanmış madalyaya bahdım. (SoE, 447) (Az. T.)

bes ağ atın **üstündeki** ağ çuhalı oğlan kimi idi ? (AY, 704) (Az. T.)

yanındaki “yanındaki”

baba men ölsem, meni o bağımızın **yanındaki** tepeye bastırın. (GG, 53) (Az. T.)

yanındaki qızniñ tizlerine betini urıp, arqasinen ve bütün vücudinen silkenip ... (E, 37) (Tat.)

“tezden babaña barırmız” – dep **yanındaki** dört yaşlıq ve toqtamayıp şınşıp turğan balasını ... (Y, 76) (Tat.)

... yeñi bir mevzu tapqanını añlatır bir çıraynen **yanındaki** köydeşini türtip ... (Y, 78) (Tat.)

yerindeki “yerindeki”

sonra yük **yerindeki** ipek yorganlardan, çarpayı halçasından, sandık şeylerinden ... (KA, 133) (Az. T.)

5.1.1.1.2.2. Kök (+) +i (+) +dä (+) +gi

âldidägi “önündeki”

... **âldidägi** âdamlär dökândän tüşib, köçädä qol qavuştirib sâlâm bërüb turibdi. (KD, 1725) (Özb.)

... Xâlbekä beçärä hām äyällär bilän dârning **âldidägi** tāmning üstigä çıqqan êkän ... (KD, 2232) (Özb.)

âldidägi bir tâbâq seryâğ şävläni, song engäşib turgän qâräçä yâqımliginä qızni kördi. (TA, 334) (Özb.)

ârtidägi “ardındaki, arkasındaki”

deräzä **ârtidägi** ällaqandäy dunyädän suvning şildiräşi ... (TA, 334-335) (Özb.)

bâşidägi “başındaki”

bâşidägi sim româligä çäng sâldi. (US, 143) (Özb.)

belidägi “belindeki”

sâidqul äkâ hām **belidägi** nân vä pärvârdäni ortägä täşlädi. (Q, 194) (Özb.)

boyidägi “boyundaki”

Poyezd yol **boyidägi** dâraxt qarşisidän otişigä on-yigirmä metrlär qâlgändä ... (HD, 338) (Özb.)

qolidägi “kolundaki”

... künlärdän bir kün şâm mähäli **qolidägi** hässäsini äriq läbigä suqıb, ozi tähârât âlgäni otiribdi. (HD, 339) (Özb.)

üstidägi “üstündeki, üzerindeki”

... bir fäslä kâbâbning pulini vä **üstidägi** yupqa tonini bây bërdi. (KD, 1639) (Özb.)

5.1.1.1.2.3. Kök (+) +(I)m (+) +da / +dä (+) +ki

başımındaki “başımındaki”

o mirab Zülgeder’e ot yoldurmasam onda gerek benim **başımındaki** papag yoh, arvad yaylığı ola. (SE, 86) (Az. T.)

üstimdägi “üstümdeki”

... mënning **üstimdägi** härnä qālgänni häm ālāmān dëydiğändirsän. (KD, 1660) (Özb.)

5.1.1.1.2.4. Kök (+) +(i)η (+)+dä (+) +gi

qāşingdägi “kaşındaki”

qaydä qāldi **qāşingdägi** hämrāhing,

özing kēpsän kārvanlärman, Xālbekä? (KD, 1527) (Özb.)

qaydä qāldi **qāşingdägi** şāhzādäng?

yālgān dēmā, sözlā, nāzim, rāstidān! (KD, 1531) (Özb.)

5.1.1.1.2.5. Kök (+) +lArI (+) (+n) (+) +DA (+) +ki / +gı

kullarındagi “ellerindeki”

bilerden Şehri Bulgarga sabak ukıp yüri-yüri, alamin **kullarındagi** timir tayakları aşalıp, kıskarıp bitken iken. (TM, s. 7) (Tat.)

gözlerindeki “gözlerindeki”

o, Zeriş’in **gözlerindeki** bu ifâdeden nedense özünü suçlu görürdü. (AY, 705) (Az. T.)

5.1.1.1.2.6. Kök (+) +sı (+) +n (+) +da (+) +ki / +gı

arhasındaki “arkasındaki”

... camın **arhasındaki** yün yeleye, onun üstündeki gülle parçalanmış madalyaya bahdım. (SoE, 447) (Az. T.)

urtasındagi “ortasındaki”

aygır Vladimir seheri **urtasındagi** çirkevnin kınıravm üzip ... (AT, s. 9) (Tat.)

5.1.1.1.2.7. Kök (+) +(i)miz (+) +de (+) +ki

kendimizdeki “kendimizdeki”

kendimizdeki orta mektebi â’la gıymetle gurtaran ili Gülkadem’le benim aramızda ... (G, 122) (Az. T.)

5.1.1.1.2.8. Kök (+) +(u)bız (+) +da (+) +gı

yurtubızdagı “yurdumuzdaki”

siz biznifi **yurtubızdagı** gasıylamı bitirir üçün tenri tarafınnan ciberilgen bir künderüçi ... (İKKK, s. 12) (Tat.)

5.1.1.1.2.9. Kök (+) +(i)ñiz (+) +dä (+) +gi

bâşingizdägi “başınızdaki”

—**bâşingizdägi** nädur, Åzâdbek äğa,— dedi. (TA, 330) (Özb.)

5.1.1.1.3. Kök (+) +nii⁴⁰

meeñii “benimki”

– bir mööreý **meeñii** boldu, haan katım – den
ekiniñ ektinge, bagayniñ bajınga ... (838) (HT) (Tuv.)

seeñni “seninki”

– bir mööreý **seeñni** bolganı ol-dur, oglum. (841) (HT) (Tuv.)

5.1.1.1.4. Kök (+) +ni (+) +ki (+) +dä

biznikidä “bizimkinde”

ulär aytädi: “Undäy bolsä, biräving **biznikidä** turinglär”. (KD, 1718) (Özb.)

biznikidä yetim yürgän, yetimlär

pâygädän törgä tärmülgän, yetimlär ... (KD, 1850) (Özb.)

kimnikidä “kiminkinde”

yoq, äkä, bizlär bir-birimizdän äyrilsäk, täng häm ätmäs, kün häm bätmäs, här **kimnikidä** yürsäk ... (KD, 1755) (Özb.)

⁴⁰ Tuvacada tamlayan durumu ekinden sonra +ki biçim birimi ve biçim birimsel değışkeleri geldiğinde +ki ekinin /g/ ünsüzü düşer ve tamlayan durumu ekinin ünlüsü uzar (İshakov ve Pal'mbah, 1961, s. 124).

5.1.1.1.5. Kök (+) +ni (+) +ki (+) +gä

biznikigä “*bizimkine*”

töräm, şundäy qiling, başqa yergä barmäng, kündä ***biznikigä*** kälä bëring ... (KD, 335) (Özb.)

bolmäsä yuring ***biznikigä*** – dedi Xurşidä. (US, 115) (Özb.)

tåvuqnigä “*tavuğunkine*”

burni ***tåvuqnigä*** oxşägäni uçun “Minârkä” degän laqab ârttirgän ... (NN, 216) (Özb.)

5.1.1.1.6. Kök (+) +gi /+gu (+) +lar / +lär

burungilär/burungular “*öncekiler*”

è qaländär, ***burungilär*** aytibdi: “Aytmäşäng kim bilädi, açmäşäng kim körädi”. (KD, 972) (Özb.)

ertengiler, ***burungular*** edi iziirde

mındıg çüve deeni kay,

ol çüve bo boor-deen. (512) (BT) (Tuv.)

5.1.1.1.7. Kök (+) +ni (+) +ki

kémnéké “*kiminki*”

kémnéké bulır bu, kaydan kaytkan, nilär alıp kaytkan? (TT, 161) (Tat.)

séniki “*seninki*”

mëning şartimni bəcə keltirding, mèn ***séniki*** boldim, — dèdi. (KD, 540) (Özb.)

5.1.1.1.8. Kök (+) +din (+) +gi (+) +däy

âldingidäy “*öndekinden*”

... birâq sir bây bermäy ***âldingidäy*** şäraqläb külgäniçä âtämning quçağıgä täşländi. (HD, 340) (Özb.)

5.1.1.1.9. Kök (+) +gü (+) +ler (+) +den

üstüügülerden “üsttekilerden”

üstüügülerden tos çüzün çeleş tırtırğaş,
ara-albatızın, ak malın, edin-sevin ... (254) (TE) (Tuv.)

5.1.1.1.10. Kök (+) +i (+) +dä (+) +gi (+) +si

âğzidägisi “ağzındaki”

“vâh!” dëb ëdi, **âğzidägisi** hãm suvgä tüşib këtđi. (KD, 1341) (Özb.)

5.1.1.1.11. Kök (+) +i (+) (+n) (+) +de (+) +ki (+) +ler

evindekiler “evindekiler”

emin günün ahşamı istirahət **evindekiler** raks meydançasından dağılışıñdan sonra ... (BR, 651) (Az. T.)

5.1.1.1.12. Kök (+) +in (+) +ki

sizinki “sizinki”

ay Merdan, **sizinki** buna dönüp. (GO, 72) (Az. T.)

5.1.1.1.13. Kök (+) +in (+) +ki (+) (+n) (+) +den

sizinkinden “sizinkinden”

bir de ki, belke o kelpi oğlanın üreyi **sizinkinden** de temizdir. (Ş, 658) (Az. T.)

5.1.1.1.14. Kök (+) +ler (+) +de (+) +gi

illerdegi “illerdeki, şehirlerdeki”

hisamitdin hezret küp cirlerni yürgen, küp **illerdegi** galimnerden ukıgan bir kişi bulgan.
(T, s. 28) (Tat.)

5.1.1.1.15. Kök (+) +ler (+) +(i)m (+) +de (+) +ki

gözlerimdeki “gözlerimdeki”

köynek de, madalya da, gadın da **gözlerimdeki** yaşın içinde birbirine garişdı. (SoE, 447)
(Az. T.)

5.1.1.1.16. Kök (+) +m (+) +ni (+) +ki (+) +gä

båbåmnikigä “dedeminkine”

ânâm singlim vä äkâmni ergäştirib qoşni qışlâqdä yäşävçi *båbåmnikigä* mehmângä ketişdi. (HD, 337) (Özb.)

5.1.1.1.17. Kök (+) +ni (+) +ki (+) +dän

kimnikidän “kiminkinden”

här kimning hävlisini, üyini pādşālik ādāmlār bārib qarāydi, *kimnikidän* tāpsä ... (KD, 596) (Özb.)

5.1.1.2. Türemiş Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

5.1.1.2.1. İsimden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

5.1.1.2.1.1. Gövde (+) +lär (+) +ni (+) +ki (+) +gä

qarindāşlärinikigä “kardeşlerininkine” karın+daş < karın⁴¹ (Clauson, 1972, s. 662).

säkkiz xānādān buzilädigān yergä rāzi bolib, *qarindāşlärinikigä* köçib ketibdi. (NN, 185) (Özb.)

5.1.1.2.2. Fiilden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

5.1.1.2.2.1. Gövde (+) +dA / +dä (+) +ki

gelecekdeki “gelecekdeki” < gel-ecek+de+gi < gel- (Clauson, 1972, s. 712).

onu bu ulu el havası ile ata evinden *gelecekdeki* yuvasına yola salmışdılar. (ÇO, 417) (Az. T.)

karşıdagı/qāşidägi “karşıdaki” < kar-ı-ş-ı+da+gı < kar- (Clauson, 1972, s. 663-664).

karşıdagı öylär artınnan uk yāş urman başlana. (TT, 147) (Tat.)

här kim Xālbekādān xabār bērsä, bälki *qāşidägi* cöräsi bilān ālib kēlsä ... (KD, 592) (Özb.)

⁴¹ Şerbak (Eren 1999'da belirttiği üzere) bu sözcüğün karı- fiiline dayandığını düşünmektedir.

5.1.1.2.2.1.1. Gövde (+) +ı (+n) (+) +da (+) +ki / +gı

batışındaki “*batışındaki*” < *bat-ış+ı+n+da+gı* < ‘bat- inmek, alçalmak, gözden kaybolmak vb.’ (Clauson, 1972, s. 298).

... künyak-kün ***batışındaki*** isimsiz bir kuşıldık buyına-kara urman içine nigiz kurgannar. (A, s. 25) (Tat.)

damağındaki “*damağındaki*” < *dam-ak+ı+n+da+ki* < *tam-* (*tamgak*) ‘sürekli damlamak’ (Clauson, 1972, s. 505).

... gâh elini cebine goyur, gâh ***damağındaki*** papirosu barmakları arasına alıp sıhır. (KA, 131) (Az. T.)

5.1.1.2.2.1.2. Gövde (+) +sı (+n) (+) +da (+) +ki

garşısındaki/karşısındaki “*karşısındaki*” < *kar-ış-ı+sı+da+ki* < *kar-* (Clauson, 1972, s. 663-664)

yaver müellimi uşag kimi istirahat evinin ***garşısındaki*** meşenin hündür ağaclarından birine dırmaşmak ... (BR, 653) (Az. T.)

dağüstü parkın ***karşısındaki*** meydanda trolleybüsden düşüp, enli pillekenlerle yuharı kalkmağa başlayanda meseleni anladım. (YOY, 186) (Az. T.)

5.1.1.2.2.1.3. Gövde (+) +ları (+) (+n) (+) +da (+) +ki

bahışlarındaki ‘*bakışlarındaki*’ < *bah-ış+lar+ı+n+da+ki* < *bak-* (Clauson, 1972, s. 312).

bahışlarındaki ciddilik, gözlerinin içinde titreyen asâbi renkler ve ziyâlar çok kederli ve muhtarib olduğunu sezdirirdi. (V, 57) (Az. T.)

5.1.1.2.2.2. Gövde (+) +dä (+) +gi (+) +lär

qışlâqdägilär ‘*kışlaktakiler*’ *qışlâ-q+dä+gi+lär* < *qışla-* (Clauson, 1972, s. 672).

muhâcir degän nâmni ungä ***qışlâqdägilär*** qoygändi. (HD, 339) (Özb.)

5.1.1.3. Kalıplaşmış Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi⁴²

5.1.1.3.1. Gövde (+) +ki / +gı / +gi

aldingi/aldingi “önceki”

Bu sözcüğün yapısına dair farklı görüşler olmakla birlikte genellikle al “ön” sözcüğü üzerine +dın ekinin getirilmesi sonucu olduğu söylenmektedir. Ancak “ald” sözcüğüne dayandırılıp eski araç durumu eki +in’in getirildiği de düşünülmektedir (Li, 2004, s. 67).

... **aldingi** tüyagä mindirib, tayâqläb älib kêttilär. (KD, 1261) (Özb.)

ätisé anıñ **aldingi** kêsê şul, kapitalizm çorındagı awılını sagınıp ... (TT, 139) (Tat.)

Klara ni öçëndér anı tirä-yakka danı taralgan **aldingi** sıyır sawuçıdır dip uylagan idé. (TT, 152) (Tat.)

bıyılğı “bu yılki”

Bıyıl sözcüğü işaret sıfatı olan *bu* ile *yıl* sözcüğünden oluşmuştur.

yugarıdagı arkılı kirtäğä ikêşär-ikêşär bäyläp **bıyılğı** kayın sébérkélärén élgännär ... (TT, 142) (Tat.)

birédä indé küp sıylar östénä tagın **bıyılğı** cir cilägénnän kaynatkan varenye ... (TT, 158) (Tat.)

ëndigi “şimdiki” (krş. *indi*)

“Şimdi” anlamına gelen sözcüğün esas biçimi amtı’dır. Clauson amtı’nın değişkelerini amdı/emdi/imdi olarak vermiştir. Sözcük *am köküne dayandırılmaktadır (Clauson, 1972, s. 157).

... **ëndigi** qolqanâtim sizlär, — dëdi Xâlbëkä. (KD, 2046) (Özb.)

—**ëndigi** sekretär qaläy? (Q, 194) (Özb.)

*ertengi*⁴³ “evvelki” (krş. *irtängé*)

⁴² Bu başlık altında yer alan sözcüklerin büyük bir kısmı tarihî Türk yazı dilleri’ne ait inceleme bölümünde ele alındığı için burada söz konusu sözcüklerle ilgili ayrıntılı açıklamalara yer verilmemiştir. Yalnızca daha önce açıklama yapılmamış sözcükler için bilgi verilmiştir.

⁴³ “Erten” sözcüğü tarihî Türk yazı dillerine ait inceleme bölümünde açıklaması verilen *erte* sözcüğüne dayanmaktadır. Bu yüzden aynı açıklamaya burada yer verilmemiştir. Ancak ek olarak şu belirtilmelidir ki

ertengi, burungu seeñ eriñ

çekip kelgen be?-dep-tir. (518) (BT) (Tuv.)

ilgërigi “önceki”

‘Bir yerin ilerisi’ anlamına gelen sözcük ilk+gerü sözcüğü (Clauson, 1972, s. 144), “ön” anlamına gelen il sözcüğünün yönelme durumu eki almış biçimidir (Li, 2004, 243). Eski Türklerde çadır kapısının doğu yönünde bulunduğu bilinmektedir. Bu sebeple ilgerü sözcüğü “kapı önüne doğru, kapının baktığı yön” anlamlarına da gelmektedir (Tezcan, 1981, s. 42).

ilgürigi hüsni cılväläridän yüzdän biri hām qālmābdi. (KD, 1522) (Özb.)

... ikkitä yëtim bālā **ilgürigi** yëtimlärđä

bëpärvā qālib, këtib qālmāsin ... (KD, 1806) (Özb.)

ilgürigi sekretärimiz sāvūq suvni hām puflāb içädigān ādām edi. (Q, 194) (Özb.)

ilkki/ilikki “ilki, önceki”⁴⁴

... lekin avılın **ilkki** atamasınnan ayırılaları kilmegen: (A, s. 27) (Tat.)

ilikki yavda Gayneyamak avılınnan yırak tügil bir sazlıkta bir batır kız sugışkan, di. (GS, s. 31) (Tat.)

kük it bilen meçinin işitip, alamı kızgangan hem menüvinnen tuktagan, lekin cirge **ilikki** yakınlığına kaytmagan. (KY, s. 32) (Tat.)

ilikki zamanda kişiler hezirgi uzınlıkta gına bulmagannar, di. (ZK, s. 39) (Tat.)

birvakıtnı, şul **ilikki** zamanda bulgan indi bu hel, eliği zur kişilerin malayı uynap yüri iken. (ZK, s. 39) (Tat.)

Ölmez’e göre KB’de “erken, sabah” anlamında gelen *erte* sözcüğü Tuvacada *erten* biçimindedir. Buradan da ertengi sözcüğü “sabahki” anlamına gelmektedir (Ölmez, 1995, s. 11).

⁴⁴ Burada yer alan “ilk” ve “ilikki” sözcüklerinde, il kökü ile sözcük bünyesindeki +ki kalıplaşmış bir şekilde kullanılmıştır. İl köküne eklenen +ki görülmemektedir. Bu sebeple ilikki ve ilk sözcüklerine tarihi Türk yazı dillerinden farklı olarak kalıplaşmış sözcükler başlığı altında yer verilmiştir.

indiki “şimdiki” (krş. *endi/endi*)

derya kenarı ile birbaş dolandım ve çöndüm **indiki** Tramway küçesine teref ve uzakdan gördüm ... (BG, 3) (Az. T.)

irtängé; önceki, evvelki (krş. *ertengi*)

yugıysä alar ällä kayçan torgannar, küptän ük **irtängé** çäylären éçkännär ... (TT, 143) (Tat.)

ikénçé könné, **irtängé** çäydän soñ, Rähmäy abıysı älégé bilé sıgılıbrak ... (TT, 154) (Tat.)

kayçangı “ne zamanki”

kayçan/kayda “ne zaman, nerede” anlamlarına gelen sözcüklerin kökeni *ka köküne dayandırılmaktadır (Räsänen, 1957, s. 44-48).

... ällä **kayçangı** hällärné iskä töşérép, ällä kémnärné télgä alıp bét télär. (TT, 159) (Tat.)

kiçegi “geceki”

ey, Kulınçak! Sen **kiçegi** eytken süzinde turmadınmı? (CB, s. 5) (Tat.)

keyingi/keyinki “sonraki”

şunaqa beğam bolsäng umr boyi biring ikki bolmäy, itning **keyingi** ayâğı bolib otäsän! (Q, 192) (Özb.)

köp körgilikläрни körgän yurägi häyâtidä **keyingi** päytdä yuz bergän ... (Q, 191) (Özb.)

şuning uçun häm **keyingi** päytdä yurägi tez-tez urib, oqtin-oqtin sänçädigän bolib qâldi. (Q, 189) (Özb.)

ânäsining **keyingi** dä“vâsi XurĠidägä yâqmâdi. (US, 12) (Özb.)

keyingi daqıqadä u vâhşıylärçä külâyâtgän xâtingä täşländi. (US, 143) (Özb.)

şunqa, deydi-kü, **keyingi** päytdä nâzârâtçılär häm kooperätiv tuzgän. (NN, 170) (Özb.)

künduzgi “gündüzki”

Küntüz > kün+tüz sözcüğü iki ayrı sözcük olan kün ve tüz sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur (Clauson, 1972, s. 729).

... şinām xānägä kirgizgän xâtinlär **künduzgi** ärvâhdây bir zumdâ ğâyib bolışdı. (TA, 314) (Özb.)

näriği “öteki”

Clauson, ‘anaru, ımaru, ınarı’ biçimlerinde gösterdiği sözcüğün Özbekçede narı/neri olarak geçtiğini ifade etmiştir. ‘Anaru, ımaru, ınarı’ sözcüklerinin etimolojisini an+aru biçiminde belirtmiş, an (ol) köküne +aru yön gösterme ekinin geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972, s. 190).

Xurşidä körlik qılıb **näriği** sâhilgä qadâm bâsgändir. (US, 163) (Özb.)

şimdiki “şimdiki, şu anki”

Şimdi sözcüğünün en eski şekli (uş) amtı biçiminde (amtı/amdı/emdi/imdi) olup amtı sözcüğü *am köküne dayandırılmaktadır (Clauson, 1972, s. 157).

o zaman benim ziliflerimde **şimdiki** kibi çal teller yoq edi. (E, 56) (Tat.)

5.1.1.3.2. Gövde (+) +da / +dä (+) +ki / +gı / +gi

näridäği “ötedeki”

suzışni bilgänlär däryädän häm **näridäği** tâğlärgä, beğubâr qârli çoqqılärgä yetädi. (Q, 193) (Özb.)

yugarıdagı/yuharıdaki “yukarıdaki”

Räsänen’de *yokkaru* olarak gördüğümüz sözcüğün etimolojisi *yok+karu* şeklindedir (Räsänen, 1957, s. 65). Yok “yokuş, tepe” anlamlarına gelen sözcük yön gösterme eki almıştır (Tekin, 2016, s. 128).

yugarıdagı arkılı kirtägä ikéşär-ikéşär bälöp bıyılğı kayın sébérkélärén élgännär ... (TT, 142) (Tat.)

deyirmalardan azca **yuharıdaki** daşa söykenip, emelli-başlı etrafıma bahdım. (G, 121) (Az. T.)

kaydagı “neredeki”

ällä **kaydagı** ul tujan tufrak digän närsä aña bilgéséz, yat idé, (TT, 138) (Tat.)

5.1.1.3.2.1. Gövde (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +ki / +gı

arasındagı/arasındaki “arasındaki”

Turaska İzes bilen Kama yılğaları **arasındagı** urın uşagan. (BKI, s. 21) (Tat.)

ä koyaş nurları anıñ küzänä iké kıyık **arasındagı** takta yarıklarınnan töşä ikän. (TT, 142) (Tat.)

iké taw **arasındagı** tékä yuldan atnı tıya-tıya gına tübän töştélär ... (TT, 156) (Tat.)

iké yort **arasındagı** irkén génä bér buş urın karşıda tukaldı. (TT, 157) (Tat.)

... turğan bütün yolcular **arasındaki** susqunlıq da artıq büs-bütün söz qalabalığına çevirildi. (Y, 77) (Tat.)

erle arvadın **arasındaki** söhbetin neticesi o olardı ki, Yusuf Garaca gızı çoh incidende ... (GG, 27) (Az. T)

balaca gızlar **arasındaki** dostluğa anasının hersleneceğini bilen Ağca'nın bedenine titreme düşdü. (GG, 42) (Az. T.)

5.1.1.3.2.2. Gövde (+) +mız (+) +da (+) +ki

aramızdaki “aramızdaki”

... halğa **aramızdaki** reftar üçün bu, çok güzel misâl olar. (SE, 110) (Az. T.)

5.1.1.3.3. Gövde (+) +gi (+) +de

indigide “şimdiki, şimdikinde”

indigide kayda bar? (CB, s. 9) (Tat.)

5.1.1.3.4. Gövde (+) +gi (+) +ler

ertengiler “evvelkiler”

ertengiler, burungular edi iziirde

mındıg çüve deeni kay,

ol çüve bo boor-deen. (512) (BT) (Tuv.)

5.1.1.3.5. Gövde (+) +gi (+) +niñ

*ertenginiñ*⁴⁵ “evvelkinin”

ertenginiñ ertezinde,

eñge-taybıñ turar şagda,

ak-Hemni çurttaan ... (474) (BT) (Tuv.)

5.1.1.3.6. Gövde (+) +gi (+) +si

keyingisi “sonrakisi”

keyingisi – Beşinçi mävze! (NN, 168) (Özb.)

5.1.1.3.7. Gövde (+) +gi (+) +si (+) +n

irtegisin “ertesi, sonrakisi”

irtegisin kara bilen yazılğan kapka hucaların alıp çıgıp ütireler. (AT, s. 9) (Tat.)

5.1.2 Yabancı Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

5.1.2.1. Sözcük (+) +DA / +dä (+) +ki / +gı / +gi

bâzâr Ar. “Pazar, pazar yeri” (Devellioğlu, 2010, s. 84)

bâzârdägi “pazardaki”

Küntuğmiş kimdän sorärini bilmäy, **bâzârdägi** ädämlärgä baqırıp ... (KD, 199) (Özb.)

bâzârdägi ädämlär: “Bäççağar käsâfât qayâqdän keldi?” dëb ... (KD, 200) (Özb.)

dunyâ Ar. “Dünya, cihan” (Devellioğlu, 2010, s. 30)

dunyâdägi “dünyadaki”

lekin **dunyâdägi** bâr hikmät tâğdä. (Q, 191) (Özb.)

ätrâf Ar. “yanlar, kıyıları” (Devellioğlu, 2010, s. 272).

ätrâfdägi “etraftaki, yanlardaki vb.”

⁴⁵ Sözcüğü “evvel zamanın içi” olarak da anlamlandırmak mümkündür (Arıkoğlu ve Borbaanay, 2007, s. 475)

Mâhibây aytdi: — Yoq, äkä, bizlär bir-birimizdän äyrilsäk, tâng hâmb âtmäs, kün hâmb bätmäs, här kimnikidä yürsäk hâmb birgä yürämiz, — dëgändän, **ütrâfdügi** ädämlär bări çuvlâb: (KD, 1755) (Özb.)

gagaz Far. “Kâğıt” (Devellioğlu, 2010, s. 553)

qâğâzdügi “kağıttaki”

Küntuğmiş yigitlârgä buyurdi: — **Qâğâzdügi** surätñi singlimgä körsätinglär! (KD, 103) (Özb.)

olsin ägär **qâğâzdügi** qâidälärigä ozidän boläk heç kim tuşunsä. (Q, 194) (Özb.)

päst Far. “Aşağı” (Devellioğlu, 2010, s. 1009)

pästdügi “aşağıdaki”

ë kânizlär, **pästdügi** turgän ädämdän häbärläringiz bärmi? (KD, 361) (Özb.)

hayat Ar. “Hâyat, dirilik, canlılık” (Devellioğlu, 2010, s. 398)

hayatdaki “hayattaki”

buharıdaki köz, **hayatdaki** ocak ne geder ışıklansa da gecenin rengini deyişdirebilmirdi. (G, 124) (Az. T.)

qatâr Ar. “Bir lokomotifin arkasında bulunan vagonların hepsi, tren” (Devellioğlu, 2010, s. 569)

qatârdügi “vagondaki”

Hämidullä ortä **qatârdügi** orındıqdä otiribdi. (NN, 169) (Özb.)

kenar Far. “Kıyı, çevre” (Devellioğlu, 2010, s. 584)

kenardaki “kenardaki”

Gülkadem gazanın altındaki kösovların odunu çırpıp özlerini **kenardaki** küle bastırdı. (G, 124) (Az. T.)

qılıftaki Ar. “Gılâf, kılıf, kın” (Devellioğlu, 2010, s. 332)

qılıftaki “kılıftaki”

ondan soñ qalğan o **qılıftaki** qartlar da bize rahmet ketirmezler... (E, 7) (Tat.)

mähällädägi Ar. “Mahalle, bir şəhir veya kasabanın, bölündüğü kısımlardan her biri”
(Devellioğlu, 2010, s. 650)

mähällädägi “mahalledeki”

mähällädägi ottiz ikki xânädân domgä köçişgä râzi bopti. (NN, 185) (Özb.)

mahkemedeki Ar. “Dâvâların görölüp hükmə bağlandığı yer” (Devellioğlu, 2010, s. 653)
mahkemedeki “mahkemedeki”

daa çoq tipler bar ki, bunlar içərisindən aynıñ 25-nde **mahkemedeki** baqılacaq alimənt işiniñ... (Y, 65) (Tat.)

pencere Far. “Pencere” (Devellioğlu, 2010, s. 1003)

penceredeki “penceredeki”

birez diggetle bahanda, **penceredeki** iki nâzik demiri gördü. (GG, 42) (Az. T.)

şəher Far. “Şehir, büyük belde” (Devellioğlu, 2010, s. 1150)

şəherdəgi/şəhərdägi “şəhirdeki”

şəherdəgi kişilər Aksaktan yalın ni çaklı gafu ütinsələr de, ul bir kişige de eman birmegen. (İKKK, s. 11) (Tat.)

... eski **şəhərdägi** mädikâr bâzârigä bärib, ğışt quyädi ... (NN, 177) (Özb.)

vaqt Ar. “Zaman, vakit, saat” (Devellioğlu, 2010, 1323)

vaqıttaki “vakitteki, zamandaki”

er keste bir eyecan olmaq da er **vaqıttaki** allardan. (Y, 57) (Tat.)

zamân Ar. “Zaman, vakit, devir, çağ” (Devellioğlu, 2010, s. 1372)

zamandagı “zamandaki”

mühemmet digen şul **zamandagı** ikinci bir zur galimnin kabir taşı ... (T, s. 29) (Tat.)

5.1.2.1.1. Sözcük (+) +I (+) (+n) (+) +dA (+) +ki / +gı

ceb Ar. “Ceyb; cep, gömleğin açıklığı” (Devellioğlu, 2010, s. 156)

cebindeki “cebindeki”

köyneynin **cebindeki** sigaraya bahdım; gücün çata, milis de seni danlamaya bir ikisini çekesen! (Ş, 658) (Az. T.)

çor R. “Çağ, devir, zaman” (Ganiyev ve Ahmet’yanov ve Açıkgöz 1997, s. 398)

çorındaki “*zamanındaki, devrindeki*”

ätisə anıñ aldınıgı kəşə şul, kapitalizm *çorındaki* awılnı sagınıp ... (TT, 139) (Tat.)

duvar Far. “Dîvâr, duvar” (Devellioğlu, 2010, s. 214)

duvarındaki “*duvarındaki*”

basıq evniñ tağları qambur kibi türtip çıqqan *duvarındaki* lampa, ev içini az-az aydınlata.

(E, 34) (Tat.)

etraf Ar. “yanlar, kıyılar” (Devellioğlu, 2010, s. 272).

etrafındaki “*etrafındaki, yanlarındaki vb.*”

... gara badamı gözlerinin *etrafındaki* hırda gırışiklar, solgunlaşmış zarif dodağları ...

(YOY, 184) (Az. T.)

hakk Ar. “Bir insana ait olan şey, pay, hisse vd.” (Devellioğlu, 2010, s. 361)

hakkındaki/hakkındaki/hakkındaki “*ilgili olarak, hakkında*”

Behtiyar Kankayevnin tarihi *hakkındaki* sözler şul Gabdulla karttan kile indi. (BK, s. 16) (Tat.)

yaver müellimin oğlan *hakkındaki* kanaati müsbet idi. (BR, 652) (Az. T.)

... gadının evli olabilmesi *hakkındaki* tereddüdlü düşüncelerini bir yana çıhardabilmirdi.

(BR, 653) (Az. T.)

teref Ar. “Yan, yön, bölge” (Devellioğlu, 2010, s. 1204)

terefindeki “*tarafındaki*”

bu ağacın fidanını üç il bundan evvel nevesi Goşgar, yazbaşı dağın öbiri *terefindeki* konşu

kentden getirip dikmişdi. (ÇO, 414) (Az. T.)

şehar Far. “Şehir, büyük belde” (Devellioğlu, 2010, s. 1150)

şeharindeki “*şehrindeki*”

şuran üçin Büler *şeharindeki* asıl zatlar, hannı ütirgeç ... (İKKK, s. 12) (Tat.)

5.1.2.1.2. Sözcük (+) +ı (+) +da / +dä (+) +ki / +gi

buhar Ar. “Buğu” (Devellioğlu, 2010, s. 126)

buharidaki "buharindaki"

buharidaki köz, hayatdagi ocak ne geder ışıqlansa da gecenin rengini deyişdirebilmirdi. (G, 124) (Az. T.)

hakk Ar. "Bir insana ait olan şey, pay, hisse vd." (Devellioğlu, 2010, s. 361)

haqidägi "hakkındaki"

däraxtimizning otmişi **haqidägi** bu gäplär biz bälälärgä, xuddi ertäkkä oxşab tuyulär ... (HD, 339) (Özb.)

5.1.2.1.3. Sözcük (+) +(i)η (+) + dā (+) +gi

ätrâf Ar. "yanlar, kıyılar" (Devellioğlu, 2010, s. 272).

ätrâfingdägi "etrafındaki"

... **ätrâfingdägi** ädämlär taqdiringni özing täsävvur etmägän yolgä sâlib yubârär ekän. (Q, 193) (Özb.)

5.1.2.1.4. Sözcük (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +ki

bağça Far. "Bahçe, küçük bağ" (Devellioğlu, 2010, s. 72)

bağçasındaki "bahçesindeki"

kâde-kâde emceniñ **bağçasındaki** direklerge "Halq bağçası" – dep yazar, teneke mıqlar ediler. (E, 21) (Tat.)

5.1.2.2. Sözcük (+) +ki / +gi

dâim Ar. "Devamlı, sürekli" (Devellioğlu, 2010, s. 183)

dâimgi "her zamanki"

Küntuğmiş **dâimgi** ädätini qilib, täqqa çıqıb kêtib edi. (KD, 816) (Özb.)

ävväl/evvel Ar. "Önce, ilk, birinci, başlangıç" (Devellioğlu, 2010, s.277)

ävvälgi/evvelki "önceki"

iikki väzirning **ävvälgi** vä'dälärini Zängär şährining ädämläri eşitgän edi: (KD, 15) (Özb.)

ävvälgi ikki märtä kēlgän känizlärdän häm xabäri bär edi. (KD, 450) (Özb.)

... qızlärigä aytgän **ävvälgi** sözi üçün izzä bolib, "Yol bolsin", dēb bir söz dēdi: (KD, 473) (Özb.)

bu baxti qaytgän, bächçağar, häli häm **ävvälgi** kättäligini qıldı ... (KD, 670) (Özb.)
xâlbekä ikkitä oğıl tuğıb, bälälärini qoligä âlib, **ävvälgi** künläri eşigä kēlib: (KD, 817) (Özb.)

ävvälgi xâtinlärim bilän äcräşgänmān. (US, 158) (Özb.)

Hüsrev yene **evvelki** halına geler ve istidadı serbest olarak inkişaf edebiler. (V, 67) (Az. T.)

ezel Ar. "Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik" (Devellioğlu, 2010, s. 280)

ezelgi "önceki"

... nareft batımı **ezelgi** Cura batır ültirgen Aktaşnın Gali biy digennin kalgan kardeşleri kilip ... (CB, s. 7) (Tat.)

şul **ezelgi** eytken küyden ittiler. (CB, s. 8) (Tat.)

hezir/hazér Ar. "Huzurda, meydanda, göz önünde bulunan" (Devellioğlu, 2010, s. 403)

hezirgi/ hâzêrgé "şimdiki"

ilikki zamanda kişiler **hezirgi** uzınlıkta gına bulmagannar, di. (ZK, s. 39) (Tat.)

hâzêrgé awılınñ kotı yuk, ä iské awıl nindî bulgandır indé ul? (TT, 138) (Tat.)

5.1.2.3. Sözcük (+) +dä (+) +gi (+) +dek

âdät Ar. "Görenek, usul, tabiat" (Devellioğlu, 2010, s. 11)

âdätdägidek "adetteki gibi"

Änvär **âdätdägidek** mäsäläni köndäläng qoydi. (US, 90) (Özb.)

5.1.2.4. Sözcük (+) +dä (+) +gi (+) +däy

âdät Ar. "Görenek, usul, tabiat" (Devellioğlu, 2010, s. 11)

âdätdägidäy "adettekinden"

âdätdägidäy nävbät mengä keldi, âpäm ong yuzimdän "çolp" etib bir opdi-dä, qolimgä tilläräng qâğâzgä orâğlıq konfetni tutqazdi. (HD, 340) (Özb.)

5.1.2.5. Sözcük (+) +dä (+) +gi (+) +lär (+) +gä

vägon Fr. "Yük ve yolcu taşımakta kullanılan, lokomotifin çektiği demir yolu aracı" (TS, 2011, s. 2464)

vägondägilärgä “vagondakilere”

həligi kişi ozini bəsəlməy, başını şaşə-pişə içkərigə əldidə, közlərini çaqnətib
vägondägilärgä həyqırdı: (HD, 337) (Özb.)

5.1.2.6. Sözcük (+) +ı (+) (+n) (+) +da (+) +ki (+) +ler (+) +in

etraf Ar. “yanlar, kıyılar” (Devellioğlu, 2010, s. 272).

etrafındakilerin “etraftakilerin”

öz geşengliyi ilə **etrafındakilerin** diggetini celbetdiyini başadüşdüyünden ... (Ş, 657)
(Az. T.)

5.1.2.7. Sözcük (+) +ki (+) (+n) (+) +den

evvel Ar. “Önce, ilk, birinci, başlangıç” (Devellioğlu, 2010, s.277)

evvelkinden “öncekinden”

... fikrini gözəlce anladabilmek üçün **evvelkinden** daha ziyadə eyilerek sözüne devam
etdi. (V, 58) (Az. T.)

5.1.2.8. Sözcük (+) +ler (+) +i (+) (+n) (+) +de (+) +ki

*müze Fr. “Sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı,
halka gösterilmek için sergilendiği yer”* (TS, 2011, s. 1740)

müzelerindeki “müzelerindeki”

amma o ele canlı eksponat idi ki, bütün **müzelerindeki** en təsirli levhaları, sənətləri ...
(SoE, 446) (Az. T.)

5.1.3. Özel İsimler Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

5.1.3.1. Sözcük (+) +da / +də (+) +gı / +gi

Kazandagı “Kazandaki” (Yer adı)

Kazandagı uğlu Cura batırğa kildi, Kazanga kilip, Curanı izlep-surap tabip kilse ... (CB,
s. 7) (Tat.)

Kazandagı kan celali

menin uqlım Cura, diy. (CB, s. 9) (Tat.)

Kırımdağı “Kırımdaki” (Yer adı)

bu İdil halkının Cura batır heberinnen kurkıp kaçıp, İdilni ütip yatkanı **Kırımdağı** Cura batımın üzine işitildi. (CB, s. 3) (Tat.)

alay bulsa, Cura batır bu İdil tarafına yürənde **Kırımdağı** Aktaşnın Gali biy digen batır ... (CB, s. 5) (Tat.)

... Kazanda suğış itip yürənde **Kırımdağı** atası Nareft ... (CB, s. 7) (Tat.)

Kırımdağı atası Nareft batımı ezelgi Cura batır ültirgen Aktaşnın Gali biy digennin kalğan kardeşleri kilip .. (CB, s.7) (Tat.)

Severä-Vostokdägi “Severa Vostoktaki (Yer adı)

Severä-Vostokdägi toqqız qavätli uy tägidä Hämidullä motorni oçirib, uzâq otirdi. (NN, 175) (Özb.)

Yunusâbâddägi “Yunusâbâdtaki” (Yer adı)

faqat toydän keyin Pâşşâ xâlâ Änvärning **Yunusâbâddägi** ikki xânäli uyigä bârmädi. (NN, 175) (Özb.)

5.1.3.2. Sözcük (+) +kı

Pugaçevkı “Pugaçev’in”

Behtiyar Kankayev bik zur pulkuvnik bula bit, **Pugaçevkı**. (BK, s. 16) (Tat.)

5.2. Tür Bakımından +ki Biçim Birimini Alan Sözcükler

5.2.1. İsim

Azerbaycan Türkçesi, Tatarca, Özbekçe ve Tuvacaya ait metinlerde saptanan 235 +ki biçim birimli sözcükten 143’ü isim türündedir. Ek, incelenen çağdaş Türk yazı dillerinin tamamında en çok isimlerle kullanılmıştır.

âdütädägidäy nävbät mengä keldi, âpäm ong yuzimdän “çolp” etib bir opdi-dä, qolimgä tilläräng qâğazgä orâğlıq konfetni tutqazdi. (HD, 340) (Özb.)

“Änvär **âdütädägidek** mäsäläni köndäläng qoydi. (US, 90) (Özb.)

vâh!” dëb ëdi, **âğ(ı)zidägisı** hăm suvgä tüşib këtđi. (KD, 1341) (Özb.)

ménä şul *aldagı* atta baruçı kəşélárnéñ baş öslərəndä nidér cılık-cılık uynaklap kuygalıy... (TT, 164) (Tat.)

... Xâlbəkä beçärä hām äyällär bilän dârning *âldidägi* tāmning üstigä çıqqan êkän ... (KD, 2232) (Özb.)

âldidägi bir tâbâq seryâğ şävläni, song engäşib turgän qārāçä yâqımlıgına qızni kördi. (TA, 334) (Özb.)

... *âldingi* tüyägä mindirib, tayâqlab âlib kêttilär. (KD, 1261) (Özb.)

ätisə anıñ *aldingı* kəşé şul, kapitalizm çorındagı awılını sagınıp ... (TT, 139) (Tat.)

Klara ni öçéndér anı tirä-yakka danı taralğan *aldingı* sıyrı sawuçıdır dip uylagan idé. (TT, 152) (Tat.)

... birâq sir bây bermäy *âldingidäy* şäraqlab külgäniçä âtämning quçağıgä täşländi. (HD, 340) (Özb.)

yanı kara küpçiktey,
aldırman kilip
karasam, *algı* tisi kürektey,
art azavı tuyaktay ... (CB, s. 6) (Tat.)

Gülkadem gazanın *altındaki* kösovların odunu çırpıp özlerini kenardaki küle bastırdı. (G, 124) (Az. T.)

... halgla *aramızdaki* reftar üçün bu, çok güzel misâl olar. (SE, 110) (Az. T.)

Turaska İzes bilen Kama yılğaları *arasındagı* urın uşagan. (BKI, 21) (Tat.)

ä koyaş nurları anıñ küzənä iké kıyık *arasındagı* takta yarıklarınnan töşä ikän. (TT, 142) (Tat.)

iké taw *arasındagı* tékâ yuldan atnı tıya-tıya gına tübän töştélär ... (TT, 156) (Tat.)

iké yort *arasındagı* irkén génä bér buş urın karşında tuktalı. (TT, 157) (Tat.)

erle arvadın *arasındaki* söhbetin neticesi o olardı ki, Yusuf Garaca gızı çoh incidende ... (GG, 27) (Az. T.)

balaca gızlar *arasındaki* dostluğa anasının hersleneceğini bilen Ağca'nın bedenine titreme düşdü. (GG, 42). (Az. T.)

... turğan bütün yolcular *arasındaki* susqunlıq da artıq būs-bütün söz qalabalığına çevirildi. (Y, 77) (Tat.)

... camın *arhasındaki* yün yeleye, onun üstündeki gülle parçalanmış madalyaya bahdım. (SoE, 447) (Az. T.)

deräzä *ärtidägi* ällaqandäy dünyädän suvning şildiräşi ... (TA, 334-335) (Özb.)

idarä *artındagi* yäşél çirämğä salıngan iké işéklé kızıl kirpéc garaj da bolay ... (TT, 160) (Tat.)

arttagı atlarga, tırmaların yugarı kütärép, ıatın-kızlar töyälğän... (TT, 164) (Tat.)

ularnı kuçér *astındagi* péçängä äybätläp yäşérgäç, utırışıp, awıldan çıkıp kittélär. (TT, 162) (Tat.)

awızındagi ülänén çäynäwdän tuktap, aptıraw-kurku tulı küzlärén Klaraga töbädé. (TT, 143) (Tat.)

bir hayli gedenden sonra düzün *ayağındaki* arha çatdılar. (SE, 115) (Az. T.)

kâde-kâde emceniñ *bağçasındaki* direklerge “Halq bağçası” – dep yazar, teneke mıqlar ediler. (E, 21) (Tat.)

ânäm singlim vä äkämni ergäştirib qoşni qışlâqdä yäşävçi *bâbâmnikigä* mehmângä ketişdi. (HD, 337) (Özb.)

bahırlarındaki ciddilik, gözlerinin içinde titreyen asâbi renkler ve ziyâlar çok kederli ve muztarib olduğunu sezdirirdi. (V, 57) (Az. T.)

o mirab Zülgeder’e ot yoldurmasam onda gerek benim *başındaki* papag yoh, arvad yaylığı ola. (SE, 86) (Az. T.)

ciñgäçäsé *başındagi* yaylıgın algarak tartıp kuydı. (TT, 158) (Tat.)

ev işlerini gurtardıktan sonra, otağın yuharı *başındaki* mehmer döşeyin üste eyleşir ... (GO, 71) (Az. T.)

... tonunıñ yaqasinen *başındaki* tögerek yüksekçe qalpağından bir hatip olğanı körülip ... (Y, 83) (Tat.)

bâşidägi sim româligä çäng sâldi. (US, 143) (Özb.)

—*bâşingizdägi* nädur, Âzâdbek âğa,— dedi. (TA, 330) (Özb.)

-*başkı* olça soñgaar-la ıynaan,

soñgu olça burungaar-la ıynaan dişkeşterniñ

çoruur dep barıp-tırlar. (234) (TE) (Tuv.)

-*başkı* olça soñgaar-la ıynaan,

soñgu olça burungaar-la ıynaan-deeş ... (238) (TE) (Tuv.)

imdi **baştaki** kibi vaqf da qullanmayıp, mına, benim de “golos”ımı alğanlar? (Y, 92) (Tat.)

bu onıñ **baştaki** nişanlısı edi. (N, 99) (Tat.)

... künyak-kün **batişındagı** isimsiz bir kuşıldık buyına-kara urman içine nigiz kurgannar. (A, s. 25) (Tat.)

Küntuğmiş kimdän sorärini bilmäy, **bâzârdägi** âdâmlärgä baqırıp: (KD, 199) (Özb.)

bâzârdägi âdâmlär: “Bäççağar käsâfât qayâqdän keldi?” dëb ... (KD, 200) (Özb.)

säidqul äkä häm **belidägi** nân vâ pärvârdäni ortägä taşlädi. (Q, 194) (Özb.)

Poyezd yol **boyidägi** dâraxt qarşısıdän otişigä on-yigirmä metrlär qâlgändä ... (HD, 338) (Özb.)

buharıdaki köz, hayatdaki ocak ne geder ışıklansa da gecenin rengini deyişdirebilmirdi. (G, 124) (Az. T.)

buradaki ağaçların çohunu özü öz eliyle tikip becermişdi. (GG, 36) (Az. T.)

buradaki manzara hayretini daha da artırdı. (GO, 73) (Az. T.)

biktimir avılınnan Matak avılma bargan çakta ulı kül **buyındagı** tügerek kiçkine tavlar ... (BK, s. 3) (Tat.)

köyneyinin **cebindeki** sigaraya bahdım; gücün çata, milis de seni danlamaya bir ikisini çekesen! (Ş, 658) (Az. T.)

ätisê anıñ aldınıgı kêsê şul, kapitalizm **çorındagı** awılnı sagınıp ... (TT, 139) (Tat.)

... gâh elini cebine goyur, gâh **damagındaki** papirosu barmakları arasına alıp sıhır. (KA, 131) (Az. T.)

garaca gız bunu fırsat bilip, özünü derenin **döşündeki** mağaraya saldı. (GG, 32) (Az. T.)

lekin **dunyâdägi** bâr hikmät tâğdä. (Q, 191) (Özb.)

êçki sirni nêgä çêtgä sâçârsân? (KD, 147) (Özb.)

êçki köyläging kiyin-çi

tâbläb zülfingni tüyin-çi (KD, 243) (Özb.)

egürdägi xurcun bilän çâpânini âlib, Säidqul äkä tāmân yurdi. (Q, 194) (Özb.)

Yusuf ayını gören kimi onu azad etmeden, **elindeki** ağacla aynını dögmeye başladı. (GG, 31) (Az. T.)

hatta Goşgar’ın **elindeki** bel, eynindeki paltar, saçlarının şekli birer birer gelip durdu ... (ÇO, 414) (Az. T.)

... köm-kök âsmân vâ **etükdägi** sâyning şärqırâq âvâzi uning dârdlärini bolişardı. (Q, 193) (Özb.)

Mâhibây aytdi: — Yoq, äkä, bizlär bir-birimizdän äyrilsäk, tâng hâml âtmäs, kün hâml bâtmäs, hâr kimnikidâ yürsäk hâml birgä yürämiz, — dëgändän, **ütrâfdägi** âdâmlär bâri çuvlâb: (KD, 1755) (Özb.)

ütrâfingdägi âdâmlär taqdiringni özing täsâvvur etmägän yolgä sâlib yubârär ekân. (Q, 193) (Özb.)

etrafındaki hırda gırışıklar, solgunlaşmış zarif dodağları ... (YOY, 184) (Az. T.)

öz geşengliyi ile **etrafındakilerin** diggetini celbetdiyini başadüşdüyünden ... (Ş, 657) (Az. T.)

... gara badamı gözlerinin emin günün ahşamı istirahət **evindekiler** raks meydançasından dağılışıdan sonra ... (BR, 651) (Az. T.)

oğlum, bir gayda var; **evdeki** ağbirçeyi sayarlar. (GO, 73) (Az. T.)

... nareft batımı **ezelgi** Cura batır ültirgen Aktaşnın Gali biy digennin kalğan kardeşleri kilip ... (CB, s. 7) (Tat.)

şul **ezelgi** eytken küyden ittiler. (CB, s. 8) (Tat.)

o, **gapıdaki** tufengli saidata yalvarıp, özünü içeri verdi. (SE, 88) (Az. T.)

yaver müellimi uşag kimi istirahət evinin **garşısındaki** meşenin hündür ağaclarından birine dırmaşmak ... (BR, 653) (Az. T.)

onu bu ulu el havası ile ata evinden **gelecekteki** yuvasına yola salmışdılar. (ÇO, 417) (Az. T.)

köynek de, madalya da, gadın da **gözlerindeki** yaşın içinde birbirine garışdı. (SoE, 447) (Az. T.)

Zeriş'in **gözlerindeki** bu ifâdeden nedense özünü suçlu görürdü. (AY, 705) (Az. T.) otiribdi. (HD, 339) (Özb.)

buharıdaki köz, **hayatdaki** ocak ne geder ışıklansa da gecenin rengini deyişdirebilmirdi. (G, 124) (Az. T.)

gelin ile artık danışmayır, **içindeki** intikam hissi aşp daşır, döyüşmeye meydan arayır. (GO, 73) (Az. T.)

... lekin avılının **il(k)ki** atamasınnan ayırılaları kilmegen: (A, s. 27) (Tat.)

ilikki yavda Gayneyamak avılınnan yırak tügil bir sazlıkta bir batır kız suğışkan, di. (GS, s. 31) (Tat.)

kük it bilen meçinin işitip, alamı kızgangan hem menüvinnen tuktagan, lekin cirge *ilikki* yakınlığına kaytmagan. (KY, s. 32) (Tat.)

ilikki zamanda kişiler hezirgi uzınlıkta gına bulmagannar, di. (ZK, s. 39) (Tat.)

birvakıtnı, şul *ilikki* zamanda bulgan indi bu hel, eliği zur kişilernin malayı uynap yüri iken. (ZK, s. 39) (Tat.)

Hisamitdin hezret küp cirlerni yürgen, küp *illerdegi* galimnerden ukıgan bir kişi bulgan. (T, s. 28) (Tat.)

Küntuğmiş yigitlärgä buyurdi: — *Qağâzdägi* surätini singlimgä körsätinglä! (KD, 103) (Özb.)

olsin ägär *qağâzdägi* qaidälärigä ozidän boläk heç kim tuşunsä. (Q, 194) (Özb.)

säkkiz xânädân buzilädigän yergä râzi bolib, *qarindâşlärinikigä* köçib ketibdi. (NN, 185) (Tat.)

karşıdagı öylär artınnan uk yaş urman başlana. (TT, 147) (Tat.)

här kim Xälbekädän xabär bərsä, bälki *qâşidägi* cöräsi bilän älib kəlsä ... (KD, 592) (Özb.)

qaydä qaldı *qâşingdägi* hämrähing,
özing kəpsän kərvānlärmän, Xälbəkä? (KD, 1527) (Özb.)

qaydä qaldı *qâşingdägi* şähzädäng?
yālgān demä, sözlä, nāzim, rāstidän! (KD, 1531) (Özb.)

Hämidullä ortä *qatârdägi* orındıqdä otiribdi. (NN, 169) (Özb.)

Kazandagı ugli Cura batırğa kildi, Kazanga kilip, Curanı izlep-surap tabıp kilse ... (CB, s. 7) (Tat.)

Kazandagı kan celali

Menin uglm Cura, diy. (CB, s. 9) (Tat.)

Gülkadem gazanın altındaki kösoqların odunu çırpıp özlerini *kenardaki* küle bastırdı. (G, 124) (Az. T.)

bu İdil halkının Cura batır heberinnen kurkıp kaçıp, İdilni ütip yatkanı *Kırım dagı* Cura batımın üzine işitildi. (CB, s. 3) (Tat.)

alay bulsa, Cura batır bu İdil tarafına yürənde **Kırım**dağı Aktaşnın Gali biy digen batır ... (CB, s. 5) (Tat.)

... Kazanda suğış itip yürənde **Kırım**dağı atası Nareft ... (CB, s. 7) (Tat.)

Kırımdağı atası Nareft batımı ezelgi Cura batır ültirgen Aktaşnın Gali biy digennin kalğan kardeşleri kilip .. (CB, s.7) (Tat.)

Muhâcir degän nâmni ungä **qışlâqdägilär** qoygändi. (HD, 339) (Özb.)

... künlärdän bir kün şâm mähäli **qolidägi** hässäsini äriq läbigä suqıb, ozi tähârät âlgäni otiribdi. (HD, 339) (Özb.)

qolundaki portfelinden “sovrabotnik” ekeni belli olıp turğanlar da çoq. (Y, 60) (Tat.)

sade urbası, **kök(ü)sündeki** “kim” znagından komsomolka olğanı körülip ... (Y, 74) (Tat.)

Bilerden Şehri Bulgarga sabak ukıp yüri-yüri, alamnı **kullarındagi** timir tayakları aşalıp, kıskarıp bitken iken. (TM, s. 7) (Tat.)

mähällädägi ottiz ikki xânädân domgä köçişgä râzi boptı. (NN, 185) (Özb.)

daa çoq tipler bar ki, bunlar içərisinden aynıñ 25-nde **mahkemedeki** baqılacaq aliment işiniñ... (Y, 65) (Tat.)

amma o ele canlı eksponat idi ki, bütün **müzelerindeki** en tesirli levhaları, senetleri ... (SoE, 446) (Az. T.)

– men bolza çige **ortaakı** dipti ejeley töreen

haan-Tögöldür dep ... (95) (HT) (Tuv.)

çayaan şinçiiir kıdat:

– çige soñgu çüktü, **ortaakı** dipti ejeley töreen ... (362) (HT) (Tuv.)

birez diggetle bahanda, **penceredeki** iki nâzik demiri gördü. (GG, 42) (Az. T.)

Behtiyar Kankayev bik zur pulkuvnik bula bit, **Pugaçevki**. (BK, s. 16) (Tat.)

Severä-Vostokdägi toqqız qavätli uy tägidä Hämidullä motorni oçirib, uzâq otirdi. (NN, 175) (Özb.)

... eski **şähärdägi** märelikâr bâzârigä bärrib, ğışt quyädi ... (NN, 177) (Özb.)

burnı **tävuqnikigä** oxşägäni uçun “Minârkä ” degän laqab ärttirgän ... (NN, 216) (Özb.)

bu ağacın fidanını üç il bundan evvel nevesi Goşgar, yazbaş ı dağın öbiri **terefindeki** konşu kentden getirip dikmişdi. (ÇO, 414) (Az. T.)

işte, cami **tübündeki** evlerden biriniñ yarığını endirdi ve söndirdiler. (E, 28) (Tat.)

şeherdegi kişiler Aksaktan yalınıp ni çaklı gafu ütinseler de, ul bir kişiğe de eman birmegen. (İKKK, s. 11) (Tat.)

şuran üçün Büler *şeherindegı* asıl zatlar, hannı ütirgeç ... (İKKK, s. 12) (Tat.)

aygır Vladimir seheri *urtasındağı* çirkevnin kınıravm üzip ... (AT, s. 9) (Tat.)

... bir fäslä kăbâbning pulini vâ *üstidägi* yupqa tonini bây bërdi. (KD, 1639) (Özb.)

harada köhne kabir daşı, baş ağacı görseniz, *üstündeki* yazıları yazdırıp özünüzde sahlayın. (V, 80) (Az. T.)

... mënning *üstimdägi* härnä qâlgänni hăm âlâmân dëydiğändirsän. (KD, 1660)

... camın arhasındaki yün yeleye, onun *üstündeki* gülle parçalanmış madalyaya bahdım. (SoE, 447) (Az. T.)

çarhovuzun *üstündeki* jerpicin altına goy, gören olmasın. (KA, 132) (Az. T.)

yol *üstündeki* çınarların cergesine bir çınar daha goşuldu. (ÇO, 417) (Az. T.)

bes ağ atın *üstündeki* ağ çuhalı oğlan kimi idi ? (AY, 704) (Az. T.)

er keste bir eyecan olmaq da er *vaqıttaki* allardan. (Y, 57) (Tat.)

hâligi kişi ozini bäsâlmây, başını şâşâ-pişâ içkârigä âldidä, közlärini çaqnätib *vägonädägilärgä* häyqırdı: (HD, 337) (Özb.)

huşigä këlîb, bir tolgandı kiyizning bir *yâğdägi* taş tüşib kêtîdi. (KD, 1283) (Özb.)

baba men ölsem, meni o bağımızın *yanındaki* tepeye bastırın. (GG, 53) (Az. T.)

yanındaki qıznıñ tizlerine betini urıp, arqasınen ve bütün vücudınen silkenip ... (E, 37) (Tat.)

“tezden babaña barırmız” – dep *yanındaki* dört yaşlıq ve toqtamayıp şınşıp turğan balasını ... (Y, 76) (Tat.)

... yeñi bir mevzu tapqanını aňlatır bir çıraynen *yanındaki* köydeşini türtip ... (Y, 78) (Tat.)

yazgı künnernin birinde Bigiş ... (A, s. 26) (Tat.)

yazgı taşu eli basılmagan, iniş suvı üz izine tüşmegen. (A, s. 26) (Tat.)

sonra yük *yerindeki* ipek yorganlardan, çarpayı halçasından, sandık şeylerinden ... (KA, 133) (Az. T.)

mänä, ikki *yilki* “Termiz”dän xat kelädi. (NN, 200) (Özb.)

yugarıdagı arkılı kirtägä ikêşâr-ikêşâr bâyläp bıyılğı kayın sébérkêlärén êlgännär ... (TT, 142) (Tat.)

deyirmalardan azca *yuharıdaki* daşa söykenip, emelli-başlı etrafıma bahdım. (G, 121) (Az. T.)

faqat toydän keyin Pâşşä xälä Änvärning *Yunusâbâddägi* ikki xânäli uyigä bârmädi. (NN, 175) (Özb.)

siz biznifi *yurtubızdagı* gasıylamı bitirir üçin tenri tarafınnan ciberilgen bir künderüçi ... (İKKK, s. 12) (Tat.)

Mühemmet digen şul *zamandagı* ikinci bir zur galimnin kabir taşı ... (T, s. 29) (Tat.)

5.2.2. Zarf

5.2.2.1. Zaman Zarfları

Tarihî Türk yazı dillerinde olduğu gibi çağdaş Türk yazı dillerine ait incelenen metinlerde de +ki'nin zarf türündeki sözcüklerden en çok zaman zarfları üzerine eklendiği görülmektedir. Zarflar üzerine eklenen toplamda 70 +ki biçim birimli sözcüğün 62'si zaman zarfıdır.

kayçan/kayda “ne zaman, nerede” anlamlarına gelen sözcüklerin kökeni *ka köküne dayandırılmaktadır (Räsänen, 1957, s. 44-48).

... ällä *kayçangı* hällärné iskä töşérép, ällä kémnärné télgä alıp bét télär. (TT, 159) (Tat.)
ällä *kaydagı* ul tугan tufrak digän närsä aña bilgéséz, yat idé, (TT, 138) (Tat.)

baya “önce”

... mäcäli këtib këlâyâtib édi *bâyügi* Qâsim kârvânbâşining âdâmläri qoyib kêtgän ... (KD, 1325) (Özb.)

bâyügi, âtäsini körgän çopangä nävbät kelsä ... (KD, 1584) (Özb.)

bâyügi — Küntuğmişni körgän çopân yıglâb yubardı. (KD, 1591) (Özb.)

şundä *bâyügi* çopân cörälärigä qarâb bir söz dëdi: (KD, 1596) (Özb.)

ağca hanım içeş girdi ve çalgıçılara *bayagki* raksı çalmalarını işare eledi. (GG, 47) (Az. T.)

borın/burın/burun “önce”

bu äkämät närsälär anı bik *borıngı* bér zamanga kaytarganday ittë. (TT, 142) (Tat.)

burıngı zamannarda kün yağı yılindel Baram isimli kart yaşegen. (BKI, s. 20) (Tat.)

burıngı zamanda Tom'da Ehmetgerey han bulgan. (EH, s. 22) (Tat.)

burıngı babalarının cılı isteligi itip, zirek akıllı Gülnar ebilerine ... (A, s. 27) (Tat.)

burıngı zamannarda kük yüzi cirga bik yakın turgan. (KK, s. 36) (Tat.)

lekin *burıngı* babaların unıkları alamin tüp yurtın unıtmagan ... (A, s. 27) (Tat.)

Gülnar ebiler gümir sürgen *burıngı* zamannarının ünsiz tarihin iskertip ... (A, 27) (Tat.)

bu urında *burıngı* zamanda Mamay sugışı vakıtın-da Mamaynıfı gaskeri turgan. (M, s. 31) (Tat.)

burıngı rivayatlerden anlaşılgança, şul yılğanın yugarı agımındağı bir burılmasına Bağış isimli bir baba kilip, birinci nigiz taş salgan. (A, s. 25) (Tat.)

è qaländär, *burıngılär* aytibdi: “Aytmäsäng kim bilädi, açmäsäng kim körädi”. (KD, 972) (Özb.)

ertengi, *burıngu* seeñ eriñ

çekip kelgen be?-dep-tir. (518) (BT) (Tuv.)

ertengiler, *burıngular* edi iziirde

mındıg çüve deeni kay,

ol çüve bo boor-deen. (512) (BT) (Tuv.)

dâim “sürekli, her zamanki”

Küntügmış *dâimgi* âdätini qilib, tâqqa çıqıb kêtib èdi. (KD, 816) (Özb.)

demgi “az önceki, deminki”

demgi kırız sınık,

karaa dejik üş kiji haanına kelgeşterniñ ... (240) (TE) (Tuv.)

oon *demgi* bora-toolaynı

ortu kirip çorda,

hıl bıkkın üze adıp düjürüpken. (256) (TE) (Tuv.)

demgi Tuman-Kıskıl at,

çat bılgızın bılgırıp,

daglıg daştıg çerger harın çağdırıp ... (505) (BT) (Tuv.)

demgi erlikteri Taana-Hereldiñ

sır soondan sürüp hap-la kaap-tırlar. (278) (TE) (Tuv.)

demgi erlikter çılan ötpes şırgay arıg
çanınga sürüp ora ... (278) (TE) (Tuv.)

demgi erlikter:

-Taana-Hereldi tut, hak! –der orta ... (280) (TE) (Tuv.)

demgi erlikter:

-adınıñ siirin,
bodunuñ siirin kadar siler ... (280) (TE) (Tuv.)

demgi dañgına urugga a’dın

çedip algaş, çügürüp çede bergen çüveñ irgin. (685) (HT) (Tuv.)

erten “erken” (krş. *irten*)

ertengi, burungu seeñ eriñ

çekip kelgen be?-dep-tir. (518) (BT) (Tuv.)

ertengiler, burungular edi iziirde

mındıg çüve deeni kay,

ol çüve bo boor-deen. (512) (BT) (Tuv.)

ertenginiñ ertezinde,

eñge-taybıñ turar şagda,

ak-Hemni çurttan ... (474) (BT) (Tuv.)

ävväl “önce” (krş. *evvel*)

ikki väzirning *ävvälgi* vä’ dälärini Zängär şährining ädämläri eşitgän edi: (KD, 15) (Özb.)

ävvälgi ikki märtä kēlgän kēnizlārdān hām xabāri bār edi. (KD, 450) (Özb.)

... qızlārigā aytgān *ävvälgi* sözi üçün izzā bolib, “Yol bolsın”, dēb bir söz dēdi: (KD, 473) (Özb.)

bu baxti qaytgān, bāççağar, hāli hām *ävvälgi* kättāligini qıldı ... (KD, 670) (Özb.)

xālbēkā ikkitā oğıl tuğıb, bālālärini qoligā ālib, *ävvälgi* künlāri eşigā kēlib: (KD, 817) (Özb.)

ävvälgi xâtinlârim bilân âcrâşgân mân. (US, 158) (Özb.)

ëndi/endi “şimdi”

... *ëndigi* qolqanâtim sizlâr, — dâdi Xâlbêkâ. (KD, 2046) (Özb.)

—*ëndigi* sekretâr qalây? (Q, 194) (Özb.)

evvel “önce” (krş. *ävväl*)

Hüsrev yene *evvelki* halına gelir ve istidadı serbest olarak inkişaf edebiler. (V, 67) (Az. T.)

... fikrini gözelce anladabilmek için *evvelkinden* daha ziyâde eyilerek sözüne devam etdi. (V, 58) (Az. T.)

hâzêr/hezir “şimdi”

ilikki zamanda kişiler *hezirgi* uzunlukta gına bulmagannar, di. (ZK, s. 39) (Tat.)

hâzêrgé awılınıñ kotı yuk, ä iské awıl nindi bulgandır indé ul? (TT, 138) (Tat.)

ilgäri “önce”

ilgärigi hüsni cilvâlaridân yûzdân biri hâm qâlmâbdi. (KD, 1522) (Özb.)

... ikkitâ yêtim bâlä *ilgärigi* yêtimlârdây bépârvâ qâlib, kêtib qâlmâsin ... (KD, 1806) (Özb.)

ilgärigi sekretärimiz sâvuq suvni hâm puflâb içädigân âdâm edi. (Q, 194) (Özb.)

indi “şimdi” (krş. *ëndi, endi*)

indigide kayda bar? (CB, s. 9) (Tat.)

derya kenarı ile birbaş dolandım ve çöndüm *indiki* Tramway küçesine teref ve uzakdan gördüm ... (BG, 3) (Az. T.)

irte “erken”

irtegin kara bilen yazılğan kapka hucaların alıp çıgıp ütireler. (AT, s. 9) (Tat.)

irtän “sabahki” (krş. *ertengi*)

yugıysâ alar ällâ kayçan tolgannar, küptän ük *irtängé* çäylären éçkännär ... (TT, 143) (Tat.)

ikénçé könné, **irtängé** çäydän soñ, Rähmäy abıysı älége bilé sıgılıbrak ... (TT, 154) (Tat.)
keyin “sonra”

şunaqa beğam bolsäng umr boyi biring ikki bolmäy, itning **keyingi** ayâğı bolib otäsän!
 (Q, 192) (Özb.)

şuning uçun häm **keyingi** päytdä yurägi tez-tez urib, oqtin-oqtin sänçädigän bolib qâldi.0
 (Q, 189) (Özb.)

ânäsining **keyingi** dä“vâsi XurĞidägä yâqmädi. (US, 12) (Özb.)

keyingi daqıqadä u vâhşıylärçä külâyâtgän xâtingä taşlândi. (US, 143) (Özb.)

şunqa, deydi-kü, **keyingi** päytdä nâzârâtçilär häm kooperätiv tuzgän. (NN, 170) (Özb.)

keyingisi – Beşinçi mävze! (NN, 168) (Özb.)

kiçe “gece”

ey, Kulınçak! Sen **kiçegi** eytken süzinde turmadınmı? (CB, s. 5) (Tat.)

künduz “gündüz”

... şinä m xânägä kirgizgän xâtinlär **künduzgi** ärvâhdäy bir zumdä ğâyib bolişdi. (TA, 314) (Özb.)

son “sonra”

soñgu açi-üreniñ

köjeezi bolzun!-deeş,

daş köjee turguzup kaan. (512) (BT) (Tuv.)

şimdi “şimdi”

o zaman benim ziliflerimde **şimdiki** kibi çal teller yoq edi. (E, 56) (Tat.)

5.2.2.2. Yer Zarfları

näri “öte, ileri”

suzışni bilgänlär däryädän häm **näridägi** tâğlärgä, beğubâr qârli çoqqılärgä yetädi. (Q, 193) (Özb.)

Xurşidä körlik qilib **näriği** sâhilgä qadäm bâsgändir. (US, 163) (Özb.)

päst “aşağı”

ë kânizlär, *pästdägi* turgän âdämdän häbärläringiz bârmi? (KD, 361) (Özb.)

üstüügülerden “üsttekilerden”

üstüügülerden tos çüzün çeleüş tırttırğaş,

ara-albatızın, ak malın, edin-sevin ... (254) (TE) (Tuv.)

5.2.2.3. Diğer Zarflar⁴⁶

haqıdä/hakında/hakkında “ilgili olarak, üzerine”

däraxtimizning otmişi *haqıdägi* bu gäplär biz bälälärgä, xuddi ertäkkä oxşab tuyulär ... (HD, 339) (Özb.)

Behtiyar Kankayevnın tarihi *hakındagi* süzler şul Gabdulla karttan kile indi. (BK, s. 16) (Tat.)

yaver müellimin oğlan *hakkındaki* kanaati müsbet idi. (BR, 652) (Az. T.)

... gadının evli olabilmesi *hakkındaki* tereddüdlü düşüncelerini bir yana çıhardabilmirdi. (BR, 653) (Az. T.)

5.2.3. Zamir

Çağdaş Türk yazı dilleri dâhilinde incelenen çeşitli metinlerde, +ki biçim biriminin en çok kişi zamirleri üzerine eklendiği görülmektedir. Ancak, ekin kişi zamirlerinden başka dönüşlülük ve soru zamirleriyle de kullanıldığını gösteren tanıklar mevcuttur.

ulär aytädi: “Undäy bolsä, biräving *biznikidä* turinglär”. (KD, 1718) (Özb.)

biznikidä yetim yürgän, yetimlär

pâygädän törgä termülgän, yetimlär ... (KD, 1850) (Özb.)

töräm, şundäy qiling, başqa yergä bârmäng, kündä *biznikigä* kälä bëring ... (KD, 335) (Özb.)

bolmäsä yuring *biznikigä* – dedi Xurşidä. (US, 115) (Özb.)

kendimizdeki orta mektebi â’la giymetle gurtaran ili Gülkadem’le benim aramızda ... (G, 122) (Az. T.)

⁴⁶ Zarflar, yer ve zaman bildirmelerine göre iki başlık altında tasnif edilmiştir. Ancak söz konusu tasnifin dışında kalan zarflara bu başlık içerisinde yer verilmiştir.

kémnéké bulır bu, kaydan kaytkan, nilär alıp kaytkan? (TT, 161) (Tat.)

yoq, äkä, bizlär bir-birimizdän äyrilsäk, tång häm ätmäs, kün häm bätmäs, här *kimnikidä* yürsäk ... (KD, 1755) (Özb.)

här kimning hävlisini, üyini pādşalık ädämlär bārib qarāydi, *kimnikidän* tāpsä ... (KD, 596) (Özb.)

–bir möörey *meeñii* boldu, haan katım – den
ekiniñ ektinge, bagaynıñ bajınga ... (838) (HT) (Tuv.)

– bir möörey *seeñni* bolganı ol-dur, oglum. (841) (HT) (Tuv.)
mëning şartimni bācā kēltirding, mēn *sēniki* boldim, — dēdi. (KD, 540) (Özb.)
bir de ki, belke o kelpli oğlanın üreyi *sizinkinden* de temizdir. (Ş, 658) (Az. T.)

5.2.4. Sıfat

Ek, tarihî Türk yazı dillerinde olduğu gibi burada da sıfatlarla kullanılmaktadır. Ancak ekin bu kullanımına dair ulaşılan örneklerin hem tarihî hem de çağdaş Türk yazı dilleri için sayıca az olduğu söylenebilir.

yugarıdagı arkılı kirtägä ikēşär-ikēşär bāylāp *bıyılğı* kayın sébérkélärén élgännär ... (TT, 142) (Tat.)

birédä indé küp sıylar östēnä tagın *bıyılğı* cir cilägēnnän kaynatkan varenye ... (TT, 158) (Tat.)

-başkı olça soñgaar-la ıynaan,
*soñgu*⁴⁷ olça burungaar-la ıynaan dişkeşterniñ
çoruur dep barıp-tırlar. (234) (TE) (Tuv.)

-başkı olça soñgaar-la ıynaan,
soñgu olça burungaar-la ıynaan-deeş ... (238) (TE) (Tuv.)
bu batır kız *sungı* ugmaça atkan, e duşmannı üttermegen. (GS, s. 31) (Tat.)
bu kabir taşы Turay avılının tav başında tura idi, *sungı* yıllarda yugaldı. (HK, s. 33) (Tat.)

⁴⁷ “Bu sözcük “ilk” karştı olarak kullanıldığı için bu başlık altında yer almaktadır.

5.2.5. Edat

Azerbaycan Türkçesi, Tatarca, Özbekçe ve Tuvacaya ait incelenen metinlerden hareketle, +ki biçim biriminin edatlar üzerine eklenerek kullanıldığı örneklerin oldukça az olduğu görülür. +ki'nin bu kullanımı tarihî Türk yazı dillerinde daha yaygındır.

5.2.5.1. İsim Kökenli Edatlar

song “-den sonra”

birâq esingni täniğäningdän **songgi** âmädsizlik vä dâğu häsrätdän âğırı yoq ekän. (Q, 192-193) (Özb.)

5.2.5.2. Fiil Kökenli Edatlar

keyin < *kedin* “-den sonra”

(<ked+din) “sonra” (Eraslan, 2012, s. 299), <ki-d < *ki- (Tekin, 1993, s. 40), “sona ermek, son olmak’tan “sonra”) (Gabain, 1988, s. 96; Clauson, 1972, s. 704). *ke sözcüğüne yalnızca yapım eki veya çekim eki gibi bir ögeyle birlikte rastlanabilmektedir. Bulunma hâli eki –din ile türeyerek kedin ‘geride, batıda’ anlamlarına gelmektedir (Hamilton, 1998, s. 72).

köp körgilikläрни körgän yurägi häyâtidä **keyingi** päytdä yuz bergän ... (Q, 191) (Özb.)

5.3. Tür Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler

+ki biçim biriminin tarihî Türk yazı dillerinde olduğu gibi burada da nesnenin mekân ve zaman içindeki yerini belirten sıfatlar meydana getirdiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, yine örneklerin bir kısmında +ki biçim birimini alan bazı sözcüklerin doğrudan isim olarak kullanıldığı görülmektedir. Burada da bahsedilen hususu örneklemek amacıyla toplam 40 tanık sunulmuştur.

Sıfat olarak kullanılan +ki biçim birimli sözcükler:

... **âldidägi** âdamlär dökändän tüşib, köçädä qol qâvuştirib sâlâm bërüb turibdi. (KD, 1725) (Özb.)

idarä **artındagi** yäşél çirämğä salıngan iké işéklé kızıl kirpéc garaj da bolay ... (TT, 160) (Tat.)

o mirab Zülgeder'e ot yoldurmasam onda gerek benim **başımdeki** papag yoh, arvad yaylığı ola. (SE, 86) (Az. T.)

ağca hanım içeş girdi ve çalgıçılara **bayagki** raksı çalmalarını işare eledi. (GG, 47) (Az. T.)

bâyügi, âtâsini körgän çopângä nävbät kelsä ... (KD, 1584) (Özb.)

bu urında **burıngı** zamanda Mamay sugışı vakıtın-da Mamaynıfı gaskeri turgan. (M, s. 31) (Tat.)

Küntüğmiş **dâimgi** âdätini qılib, tâqqa çıqıb kêtib êdi. (KD, 816) (Özb.)

demgi erlikter:

-adınıñ siirin,

bodunuñ siirin kadar siler ... (280) (TE) (Tuv.)

—**endigi** sekretär qalây? (Q, 194) (Özb.)

onu bu ulu el havası ile ata evinden **gelecekdeki** yuvasına yola salmışdılar. (ÇO, 417) (Az. T.)

hüzérgé awılınıñ kotı yuk, ä iské awıl nindi bulgandır indé ul? (TT, 138) (Tat.)

ilikki zamanda kişiler **hezirgi** uzınlıkta gına bulmagannar, di. (ZK, s. 39) (Tat.)

derya kenarı ile birbaş dolandım ve çöndüm **indiki** Tramway küçesine teref ve uzakdan gördüm ... (BG, 3) (Az. T.)

yugıysä alar ällä kayçan torgannar, küptän ük **irtängé** çäylären éçkännär ... (TT, 143) (Tat.)

karşıdagı öylär artınnan uk yaş urman başlana. (TT, 147) (Tat.)

şunaqa beğam bolsäng umr boyi biring ikki bolmäy, itning **keyingi** âyâğı bolib otäsän! (Q, 192) (Özb.)

... şinäñ xânägä kirgizgän xâtinlär **künduzgi** ärvâhdây bir zumdä ğâyib bolışdı. (TA, 314) (Özb.)

şuran üçin Büler **şehrindegi** asıl zatlar, hannı ütirgeç ... (İKKK, s. 12) (Tat.)

çarhovuzun **üstündeki** jerpicin altına goy, gören olmasın. (KA, 132) (Az. T.)

faqat toydän keyin Pâşşä xâlâ Änvärning **Yunusâbâddägi** ikki xânäli uyigä barmädi. (NN, 175) (Özb.)

İsim olarak kullanılan +ki biçim birimli sözcükler:

änvâr **âdütüdäidek** mäsäläni köndäläng qoydi. (US, 90) (Özb.)

vâh!” deb ëdi, **âğ(ı)zidägisi** häm suvgä tüşib këtdi. (KD, 1341) (Özb.)

... birâq sir bây bermây **âldingidây** şäraqläb külgäniçä âtämning quçağıgä täşländi. (HD, 340) (Özb.)

—**bâşingizdügi** nädur, Äzädbek äğa,— dedi. (TA, 330) (Özb.)

imdi **baştaki** kibi vaquf da qullanmayıp, mına, benim de “golos”ımı alğanlar? (Y, 92) (Tat.)

biznikidä yetim yürgän, yetimlär

pâyğädän törgä termülgän, yetimlär ... (KD, 1850) (Özb.)

ë qaländär, **burungilär** aytibdi: “Aytmäsäng kim bilädi, açmäsäng kim körädi”. (KD, 972) (Özb.)

ertengi, burungu seeñ eriñ

çekip kelgen be?-dep-tir. (518) (BT) (Tuv.)

ertengiler, burungular edi iziirde

mındıg çüve deeni kay,

ol çüve bo boor-deen. (512) (BT) (Tuv.)

geşengliyi ile **etrafındakilerin** diggetini celbetdiyini başadüşdüyünden ... (Ş, 657) (Az. T.)

emin günün ahşamı istirahət **evindekiler** raks meydançasından dağılışından sonra ... (BR, 651) (Az. T.)

... fikrini gözəlce anladabilmek üçün **evvelkinden** daha ziyâde eyilerek sözüne devam etdi. (V, 58) (Az. T.)

indigide kayda bar?. (CB, s. 9) (Tat.)

irtegisin kara bilen yazılğan kapka hucaların alıp çıgıp ütireler. (AT, s. 9) (Tat.)

säkkiz xânädân buzilädigän yergä râzi bolib, **qarindâşlärinikigä** köçib ketibdi. (NN, 185) (Tat.)

keyingisi – Beşinçi mävze! (NN, 168) (Özb.)

Muhâcir degän nâmni ungä *qışlâqdägilär* qoygändi. (HD, 339) (Özb.)

kémnéké bulır bu, kaydan kaytkan, nilär alıp kaytkan? (TT, 161) (Tat.)

ay Merdan, *sizinki* buna dönüp. (GO, 72) (Az. T.)

hâligi kişi ozini bäsâlmây, başını şaşâ-pişâ içkârigä âldidä, közlärini çaqnâtib *vägondägilärgü* häyqırdi: (HD, 337) (Özb.)

5.4. Anlam Bakımından +ki Biçim Birimli Sözcükler

5.4.1. Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler

Genellikle “içinde bulunma, bağlılık ve aitlik” ifade eden (Hatiboğlu, 1974, s. 83-84; Ergin, 1994, s. 236-237; Korkmaz, 2017, s. 280) +ki biçim biriminin, çağdaş Türk yazı dillerine ait eserlerden elde edilen tanıklarının büyük bir kısmı, tarihî Türk yazı dillerinde olduğu gibi en çok bir yere aitlik ve bununla ilişkili olarak bir yerde bulunma bildirmektedir.

ménâ şul *aldagı* atta baruçı keshélárnén baş ösläréndä nidér cılık-cılık uynaklap kuygalıy... (TT, 164) (Tat.)

ätisê anıñ *aldıngı* keshê şul, kapitalizm çorındagı awılnı sagınıp ... (TT, 139) (Tat.)

Klara ni öçëndér anı tirä-yakka danı taralgan *aldıngı* sıyrı sawuçıdır dip uylagan idé. (TT, 152) (Tat.)

... *âldidägi* âdamlär dökândän tüşib, köçädä qol qâvuştirib sâlâm bërîb turibdi. (KD, 1725) (Özb.)

... Xâlbekä beçârä hâm äyâllär bilân dârning *âldidägi* tāmning üstigä çıqqan êkân ... (KD, 2232) (Özb.)

âldidägi bir tâbâq seryâğ şâvlâni, song engäşib turgân qâräçä yâqımlıgına qızni kördi. (TA, 334)

... *âldıngı* tüyägä mindirib, tayâqlâb âlib kêttilär. (KD, 1261) (Özb.)

yanı kara küpçiktey,

aldırman kilip

karasam, *Algı* tisi kürektey,

art azavı tuyaktay ... (CB, s. 6) (Tat.)

Gülkadem gazanın *altındaki* kösovarın odunu çırpıp özlerini kenardaki küle bastırdı. (G, s. 124) (Az.T.)

- ... halgla **aramızdaki** reftar üçün bu, çok güzel misâl olar. (SE, 110) (Az. T.)
- turaska İzes bilen Kama yığaları **arasındagi** urın uşagan. (BKI, s. 21) (Tat.)
- ä koyaş nurları anıñ küzänä iké kıyık **arasındagi** takta yarıklarınnan töşä ikän. (TT, 142) (Tat.)
- iké taw **arasındagi** tékâ yuldan atnı tıya-tıya gına tübän töştélär ... (TT, 156) (Tat.)
- iké yort **arasındagi** irkén génä bér buş urın karşıda tukaldı. (TT, 157) (Tat.)
- erle arvadın **arasındaki** söhbetin neticesi o olardı ki, Yusuf Garaca gızı çoh incidende ... (GG, 27) (Az. T.)
- balaca kızlar **arasındaki** dostluğa anasının hersleneceğini bilen Ağca'nın bedenine titreme düşdü. (GG, 42). (Az. T.)
- ... turğan bütün yolcular **arasındaki** susqunlıq da artıq büs-bütün söz qalabalığına çevirildi. (Y, 77) (Tat.)
- ... camın **arhasındaki** yün yeleye, onun üstündeki gülle parçalanmış madalyaya bahdım. (SoE, 447) (Az. T.)
- idarä **artındagi** yaşél çirämğä salınan iké işéklé kızıl kirpéc garaj da bolay ... (TT, 160) (Tat.)
- deräzä **artidägi** ällaqandäy dünyädän suvning şildiräşi ... (TA, 334-335) (Özb.)
- arttagı** atlarga, tırmaların yugarı kütärép, hatın-kızlar töyälgän... (TT, 164) (Tat.)
- ularnı kuçér **astındagi** péçängä äybätläp yäsérgäç, utırışıp, awıldan çıkıp kittélär. (TT, 162) (Tat.)
- Mâhibây aytdı: — Yoq, äkâ, bizlär bir-birimizdän äyrilsäk, tâng hăm ätmäs, kün hăm bätmäs, här kimnikidä yürsäk hăm birgä yürämiz, — dägändän, **ütrâfdägi** ädämlär bări çuvläb: (KD, 1755) (Özb.)
- ütrâfındagi** ädämlär taqdiringni özing täsävvur etmägän yolgä sâlib yubârär ekän. (Q, 193) (Özb.)
- awızındagi** ülänén çäynäwdän tuktap, aptıraw-kurku tulı küzlärén Klaraga töbädé. (TT, 143) (Tat.)
- ... balasınıñ **ayağındaki** “ara” botinkasından qocasınıñ stajlı zavhoz olduğu añlaşılan madam ... (Y, 76) (Tat.)
- bir hayli gedenden sonra düzün **ayağındaki** arha çatdılar. (SE, 115) (Az. T.)
- bahışlarındaki** ciddilik, gözlerinin içinde titreyen asâbi renkler ve ziyâlar çok kederli ve muztarib olduğunu sezdirirdi. (V, 57) (Az. T.)

o mirab Zülgeder'e ot yoldurmasam onda gerek benim **başındaki** papag yoh, arvad yaylığı ola. (SE, 86) (Az. T.)

ciñgäçäsé **başındagi** yaylığın algarak tartıp kuydı. (TT, 158) (Tat.)

... tonunıñ yaqasinen **başındaki** tögerek yüksekçe qalpağından bir hatip olğanı körülip ... (Y, 83) (Tat.)

ev işlerini gurtardıktan sonra, otağın yuharı **başındaki** mehmer döşeyin üste eyleşir ... (GO, 71) (Az. T.)

bâşidägi sim româligä çäng sâldi. (US, 143) (Özb.)

... künyak-kün **batışındagi** isimsiz bir kuşıldık buyına-kara urman içine nigiz kurgannar. (A, s. 25) (Tat.)

Küntuğmiş kimdän sorärini bilmäy, **bâzârdägi** âdâmlärgä baqırıp: (KD, 199) (Özb.)

bâzârdägi âdâmlär: "Bäççağar käsâfât qayâqdän keldi?" dëb ... (KD, 200) (Özb.)

sâidqul äkâ hâm **belidägi** nân vâ pârverdâni ortägä taşlädi. (Q, 194) (Özb.)

buharıdaki köz, hayatdaki ocak ne geder ışıklansa da gecenin rengini deyişdirebilmirdi. (G, 124) (Az. T.)

buradaki ağaçların çohunu özü öz eliyle tikip becermişdi. (GG, 36) (Az. T.)

buradaki manzara hayretini daha da artırdı. (GO, 73) (Az. T.)

Poyezd yol **boyidägi** dâraxt qarşısıdän otişigä on-yigirmä metrlär qâlgändä ... (HD, 338) (Özb.)

köyneyinin **cebindeki** sigaraya bahdım; gücün çata, milis de seni danlamaya bir ikisini çekesen! (Ş, 658) (Az. T.)

... gâh elini cebine goyur, gâh **damağındaki** papirosu barmakları arasına alıp sıhır. (KA, 131) (Az. T.)

lekin **dunyâdägi** bâr hikmât tâğdâ. (Q, 191) (Özb.)

êçki sirni nègä çëtgä sâçârsân? (KD, 147) (Özb.)

êçki köyläging kiyin-çi

tâblâb zülfingni tüyin-çi (KD, 243) (Özb.)

egürdägi xurcun bilän çâpânini âlib, Sâidqul äkâ tāmân yurdi. (Q, 194)

Yusuf ayını gören kimi onu azad etmeden, **elindeki** ağacla aynını dögmeye başladı. (GG, 31) (Az. T.)

hatta Goşgar'ın *elindeki* bel, eynindeki paltar, saçlarının şekli birer birer gelip durdu ... (ÇO, 414) (Az. T.)

... köm-kök âsmân vâ *etäkdägi* säyning şärqırâq âvâzi uning dârdlärini bolışardı. (Q, 193)

... gara badamı gözlerinin *etrafındaki* hırda gırıxıklar, solgunlaşmış zarif dodağları ... (YOY, 184) (Az. T.)

oğlum, bir gayda var; *evdeki* ağbirçeyi sayarlar. (GO, 73) (Az. T.)

o, *gapıdaki* tufengli saidata yalvarıp, özünü içeri verdi. (SE, 88) (Az. T.)

yaver müellimi uşag kimi istirahat evinin *garşısındaki* meşenin hündür ağaclarından birine dırmaşmak ... (BR, 653) (Az. T.)

köynek de, madalya da, gadın da *gözlerindeki* yaşın içinde birbirine garişdı. (SoE, 447) (Az. T.)

o, Zeriş'in *gözlerindeki* bu ifâdeden nedense özünü suçlu görürdü. (AY, 705) (Az. T.)

däraxtimizning otmişi *haqıdägi* bu gäplär biz bälälärgä, xuddi ertäkkä oxşab tuyulär ... (HD, 339) (Özb.)

yaver müellimin oğlan *hakkındaki* kanaati müsbet idi. (BR, 652) (Az. T.)

... gadının evli olabilmesi *hakkındaki* tereddüdlü düşüncelerini bir yana çıhardabilmirdi. (BR, 653) (Az. T.)

Behtiyar Kankayevnın tarihi *hakındagi* süzler şul Gabdulla karttan kile indi. (BK, s. 16) (Tat.)

... âtämning äytişiçä, *hävlimizdägi* mänä şu yildä ikki märtä gülläydigän däraxt ekän. (HD, 339) (Özb.)

buharıdaki köz, *hayatdaki* ocak ne geder ışıklansa da gecenin rengini deyişdirebilmirdi. (G, 124) (Az. T.)

gelin ile artık danışmayır, *içindeki* intikam hissi aşır daşır, döyüşmeye meydan arayırdı. (GO, 73) (Az. T.)

Hisamitdin hezret küp cirlerni yürgen, küp *illerdegi* galimnerden ukıgan bir kişi bulgan. (T, s. 28) (Tat.)

Küntuğmiş yigitlärgä buyurdi: — *Qâğâzdägi* surätini singlimgä körsätinglär! (KD, 103) (Özb.)

olsin ägär *qâğâzdägi* qaidälärigä ozidän boläk heç kim tuşunsä. (Q, 194) (Özb.)

karşıdagı öylär artınnan uk yaş urman başlana. (TT, 147) (Tat.)

dağüstü parkın *karşısındaki* meydanda trolleybüsden düşüp, enli pillekenlerle yuharı kalkmağa başlayanda meseleni anladım. (YOY, 186) (Az. T.)

här kim Xâlbékädän xabär bərs ä, bälki *qâşidägi* cöräsi bilän âlib kəlsä ... (KD, 592)

qaydä qâldi *qâşingdägi* hämrâhing,
özing kəpsän kərvânlärmän, Xâlbékä? (KD, 1527) (Özb.)

qaydä qâldi *qâşingdägi* şähzädäng?
yâlgân demä, sözlä, nâzim, râstidän! (KD, 1531) (Özb.)

Hämidullä ortä *qatârdägi* orındıqdä otiribdi. (NN, 169) (Özb.)

... künlärdän bir kün şâm mähäli *qolidägi* hässäsini äriq läbigä suqıb, ozi tähârät âlgäni otiribdi. (HD, 339) (Özb.)

qolundaki portfelinden “sovrabotnik” ekeni belli olıp turğanlar da çoq. (Y, 60) (Tat.)
bilerden Şehri Bulgarga sabak ukıp yüri-yüri, alamanın *kullarındagi* timir tayakları aşalıp, kıskarıp bitken iken. (TM, s. 7) (Tat.)

Kazandagi ugli Cura batırğa kildi, Kazanga kilip, Curanı izlep-surap tabip kilse ... (CB, s. 7) (Tat.)

Kazandagi kan celali
menin uglım Cura, diy. (CB, s. 9) (Tat.)

Gülkadem gazanın altındaki kösovların odunu çırpıp özlerini *kenardaki* küle bastırdı. (G, 124) (Az. T.)

kendimizdeki orta mektebi â’la gıymetle gurtaran ili Gülkadem’le benim aramızda ... (G, 122) (Az. T.)

bu İdil halkının Cura batır heberinnen kurkıp kaçıp, İdilni ütip yatkanı *Kırındagi* Cura batımın üzine işitildi. (CB, s. 3) (Tat.)

alay bulsa, Cura batır bu İdil tarafına yürgende *Kırındagi* Aktaşnın Gali biy digen batır ... (CB, s. 5) (Tat.)

... Kazanda sugış itip yürgende *Kırındagi* atası Nareft ... (CB, s. 7) (Tat.)

Kırındagi atası Nareft batımı ezelgi Cura batır ültirgen Aktaşnın Gali biy digennin kalgan kardeşleri kilip .. (CB, s.7) (Tat.)

sade urbası, *köksündeki* “kim” znagından komsomolka olğanı körülip ... (Y, 74) (Tat.)

mähällädägi ottiz ikki xânädân domgä köçişgä râzi bopti. (NN, 185) (Özb.)

daa çox tipler bar ki, bunlar içərisindən aynın 25-ndə **mahkemedeki** baqılacaq alimənt işiniñ... (Y, 65) (Tat.)

amma o ele canlı eksponat idi ki, bütün **müzələrindəki** en təsirli levhaları, senetləri ... (SoE, 446) (Az. T.)

suzişni bilgənlər dəryādən həm **nəridəgi** təğlərgə, beğubər qərli çoxqılərgə yetədi. (Q, 193) (Özb.)

Xurşidə körlik qılıb **nərigi** səhilgə qadəm bəsgəndir. (US, 163) (Özb.)

– mən bolza çigə **ortaakı**⁴⁸ dipti ejeley töreen

haan-Töğöldür dep ... (95) (HT) (Tuv.)

çayaan şinçir kədat:

– çigə soñu çüktü, **ortaakı** dipti ejeley töreen ... (362) (HT) (Tuv.)

ə kənzilər, **pəstdəgi** turgən ədəmdən həbərləringiz bərmi? (KD, 361)

biraz diggetlə bahanda, **pəncərədəki** iki nəzik demiri gördü. (GG, 42) (Az. T.)

Severə-Vostokdəgi toqqız qavətli uy təgidə Həmidullə motorni açır, uzaq otirdi. (NN, 175) (Özb.)

şəherdəgi kişilər Aksaktan yalınıp ni çaklı gafu ütinsələr də, ul bir kişigə də eman birməgen. (İKKK, s. 11) (Tat.)

... eski **şəhərdəgi** mərdikər bəzərigə bər, ğışt quyədi ... (NN, 177) (Özb.)

şuran üçün Bülər **şəherindəgi** asıl zatlar, hannı ütirgeç ... (İKKK, s. 12) (Tat.)

bu ağacın fidanını üç il bundan əvvəl nevesi Goşgar, yazbaşı dağın öbiri **terefindəki** kənşu kentdən getirip dikmişdi. (ÇO, 414) (Az. T.)

piri kişi **torbadaki** arıları bir boş peteyə boşaldı. (GG, 46) (Az. T.)

şşte, camı **tübündəki** evlərdən biriniñ yarığını endirdi və söndirdilər. (E, 28) (Tat.)

aygır Vladimir şəhəri **urtasındağı** çirkevnin kınıravm üzip ... (AT, s. 9) (Tat.)

... bir fəsldə kəbābning pulini və **üstidəgi** yupqa tonini bəy bərdi. (KD, 1639) (Özb.)

... mənəng **üstindəgi** hərnə qəlgənni həm ələmən dəydiğəndirsən. (KD, 1660)

harada köhnə kabir daşı, baş ağacı görsəniz, **üstündəki** yazıları yazdırıp özünüzde səhlayın. (V, 80) (Az. T.)

çarhovuzun **üstündəki** jərpəcin altına goy, gören olmasın. (KA, 132) (Az. T.)

⁴⁸ “Ortaakı” sözcüğü burada sıra bildirmemektedir.

yol **üstündeki** çınarların cergesine bir çınar daha goşuldu. (ÇO, 417) (Az. T.)

bes ağ atın **üstündeki** ağ çuhali oğlan kimi idi ? (AY, 704) (Az. T.)

... camın arhasındaki yün yeleye, onun **üstündeki** gülle parçalanmış madalyaya bahdım. (SoE, 447) (Az. T.)

huşigä kèlib, bir tolgandı kiyizning bir **yâğdägi** taş tüşib kètdi. (KD, 1283) (Özb.)

baba men ölsem, meni o bağımızın **yanındaki** tepeye bastırın. (GG, 53) (Az. T.)

yanındaki qızniñ tizlerine betini urıp, arqasinen ve bütün vücudinen silkenip ... (E, 37) (Tat.)

“tezden babaña barırmız” – dep **yanındaki** dört yaşlıq ve toqtamayıp şınşıp turğan balasını ... (Y, 76) (Tat.)

... yeñi bir mevzu tapqanını aňlatır bir çıraynen **yanındaki** köydeşini türtip ... (Y, 78) (Tat.)

sonra yük **yerindeki** ipek yorganlardan, çarpayı halçasından, sandık şeylerinden ... (KA, 133) (Az. T.)

deyirmalardan azca **yuharıdaki** daşa söykenip, emelli-başlı etrafıma bahdım. (G, 121) (Az. T.)

yugarıdagı arkılı kirtägä ikéşär-ikéşär bāylāp bıyılıqı kayın sébérkélārén élgännär ... (TT, 142) (Tat.)

faqat toydän keyin Pāşşā xālā Änvärning **Yunusâbâddägi** ikki xânäli uyigä bārmädi. (NN, 175) (Özb.)

siz biznifi **yurtubızdagı** gasıylamı bitirir üçin tenri tarafınnan ciberilgen bir künderüçi ... (İKKK, s. 12) (Tat.)

5.4.2. Temsil Yoluyla Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler⁴⁹

änvār **âdütüdgidek** mäsäläni köndäläng qoydi. (US, 90) (Özb.)

âdütügdäy nävbät mengä keldi, âpām ong yuzimdän “çolp” etib bir opdi-dä, qolimgä tilläräng qāğāzgä orāğlıq konfetni tutqazdi. (HD, 340) (Özb.)

“vâh!” dēb ēdi, **âğzidägisı** hām suvgä tüşib kētdi. (KD, 1341) (Özb.)

... birāq sir bāy bermāy **âldingidäy** şäraqlāb külgāniçä âtāmning quçāğıgä täşlāndi. (HD, 340) (Özb.)

⁴⁹ “Temsil” ifadesi için bkz. “4.4.2. Temsil Yoluyla Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler” başlığı.

ânâm singlim vä âkâmni ergâştirib qoşni qışlâqdâ yâşâvçi **bâbâmnikigä** mehmângä ketişdi. (HD, 337) (Özb.)

—**bâşingizdägi** nädur, Âzâdbek âğa,— dedi. (TA, 330) (Özb.)

ulär aytädi: “Undäy bolsä, birâving **biznikidä** turinglär”. (KD, 1718) (Özb.)

biznikidä yetim yürgän, yetimlär

pâygädän törgä tärülgän, yetimlär ... (KD, 1850) (Özb.)

töräm, şundäy qiling, başqa yergä barmäng, kündä **biznikigä** kälä bëring ... (KD, 335) (Özb.)

bolmäsä yuring **biznikigä** – dedi Xurşidä. (US, 115) (Özb.)

biktimir avılınnan Matak avılma bargan çakta ulı kül **buyındagı** tügeräk kiçkine tavlar ... (BK, s. 3) (Tat.)

öz geşengliyi ile **etrafındakilerin** diggetini celbetdiyini başadüşdüyünden ... (Ş, 657) (Az. T.)

emin günün ahşamı istirahät **evindekiler** raks meydançasından dağılışından sonra ... (BR, 651) (Az. T.)

säkkiz xânädân buzilädigän yergä râzi bolib, **qarindâşlärinikigä** köçib ketibdi. (NN, 185) (Tat.)

muḥâcir degän nâmni ungä **qışlâqdägilär** qoygändi. (HD, 339) (Özb.)

yoq, äkä, bizlär bir-birimizdän äyrilsäk, tâng hām âtmäs, kün hām bātmäs, hār **kimnikidä** yürsäk ... (KD, 1755) (Özb.)

hār kimning hävlisini, üyini pādşâlık âdämlär bārib qaräydi, **kimnikidün** tâpsä ... (KD, 596) (Özb.)

– bir möörey **meeñii** boldu, haan katım – den

ekiniñ ektinge, bagaynıñ bajınga ... (838) (HT) (Tuv.)

Behtiyar Kankayev bik zur pulkuvnik bula bit, **Pugaçevkı**. (BK, s. 16) (Tat.)

– bir möörey **seeñni** bolganı ol-dur, oglum. (841) (HT) (Tuv.)

mëning şartimni bācā kēltirding, mën **sēniki** boldim, — dēdi. (KD, 540) (Özb.)

ay Merdan, **sizinki** buna dönüp. (GO, 72) (Az. T.)

bir de ki, belke o kelpli oğlanın üreyi *sizinkinden* de temizdir. (Ş, 658) (Az. T.)
burni *tâvuqnıkgä* oxşägäni uçun “Minârkä” degän laqab ärttirgän ... (NN, 216) (Özb.)

üstüügülerden tos çüzün çeleş tırtırğaş,
ara-albatızın, ak malın, edin-sevin ... (254) (TE) (Tuv.)

hâligi kişi ozini bäsâlmäy, başını şâşâ-pişä içkärigä âldidä, közlärini çaqnätib
vügondägilärgä häyqırdı: (HD, 337) (Özb.)

5.4.3. Zamana Aitlik Bildiren Sözcükler

Çağdaş Türk yazı dillerine ait 235 +ki biçim birimli sözcüğün 75'i zamana aitlik bildirmektedir. Bu kullanım, incelenen yazı dilleri arasında en çok Tatarcada görülmektedir. 235 +ki biçim birimli sözcükten 10 tanesi ise zaman anlamını temsil yoluyla sağlamaktadır.

ikki väzirning *ävvülgi* vä' dälärini Zängär şährining ädämläri eşitgän edi: (KD, 15) (Özb.)

ävvülgi ikki märtä kēlgän känizlärdän hām xabäri bār edi. (KD, 450) (Özb.)

... qızlärigä aytgän *ävvülgi* sözi üçün izzä bolib, “Yol bolsın”, dēb bir söz dēdi: (KD, 473) (Özb.)

bu baxti qaytgän, bāççağar, hâli hām *ävvülgi* kättäligini qıldı ... (KD, 670) (Özb.)

xâlbekä ikkitä oğıl tuğıb, bälälärini qoligä âlib, *ävvülgi* künläri eşigä kēlib: (KD, 817) (Özb.)

ävvülgi xâtinlärim bilän äcräşgänmän. (US, 158) (Özb.)

-*başkı* olça soñgaar-la ıynaan,
soñgu olça burungaar-la ıynaan dişkeştärniñ
çoruur dep barıp-tırlar. (234) (TE) (Tuv.)

-*başkı* olça soñgaar-la ıynaan,
soñgu olça burungaar-la ıynaan-deeş ... (238) (TE) (Tuv.)
imdi *baştaki*⁵⁰ kibi vaquf da qullanmayıp, mına, benim de “golos”ımı alğanlar? (Y, 92) (Tat.)

⁵⁰ Buradaki “baştaki” sözcüğü ilk zamanlar’ anlamında kullanıldığı için bu başlık altında değerlendirilmiştir. Sıra değil zaman bildirmektedir.

bu onıñ **baştaki** nişanlısı edi. (N, 99) (Tat.)

... mäcälî këtib kélâyâtib edi **bâyügi** Qasim kârvânbâşining âdâmlâri qoyib kêtgän ... (KD, 1325) (Özb.)

bâyügi, âtâsini körgän çopångä nävbât kêlsä ... (KD, 1584) (Özb.)

şundä **bâyügi** çopân cörälärigä qaräb bir söz dèdi: (KD, 1596) (Özb.)

ağca hanım içeş girdi ve çalgıçılara **bayagki** raksı çalmalarını işare eledi. (GG, 47) (Az. T.)

yugarıdagı arkılı kirtägä ikéşär-ikéşär bâyläp **bıylgı** kayın sébérkélärén élgännär ... (TT, 142) (Tat.)

birédä indé küp sıylar östénä tagın **bıylgı** cir cilägénnän kaynatkan varenye ... (TT, 158) (Tat.)

bu äkämät närsälär anı bik **borıngı** bér zamanga kaytarganday itté. (TT, 142) (Tat.)

burıngı zamannarda kün yağı yılınde Baram isimli kart yaşegen. (BKI, s. 20) (Tat.)

burıngı zamanda Tom'da Ehmetgerey han bulgan. (EH, s. 22) (Tat.)

burıngı rivayatlerden anlaşılgança, şul yılğanın yugarı agımındağı bir burılmasına Bağış isimli bir baba kilip, birinci nigiz taşı salgan. (A, s. 25) (Tat.)

burıngı babalarının cılı isteligi itip, zirek akıllı Gülnar ebilerine ... (A, s. 27) (Tat.)

burıngı zamannarda kük yüzi cirga bik yakın turgan. (KK, s. 36) (Tat.)

lekin **burıngı** babaların unıqları alamin tüp yurtın unıtmagan ... (A, s. 27) (Tat.)

Gülnar ebiler gümir sürgen **burıngı** zamannarnın ünsiz tarihin iskertip ... (A, 27) (Tat.)

bu urında **burıngı** zamanda Mamay sugışı vakıtın-da Mamaynıfı gaskeri turgan. (M, s. 31) (Tat.)

ertengi, **burıngu** seeñ eriñ

çekip kelgen be?-dep-tir. (518) (BT) (Tuv.)

ätisé anıñ aldındı kése şul, kapitalizm **çorındağı** awılını sagınıp ... (TT, 139) (Tat.)

Küntuğmiş **däimgi** âdätini qilib, tâqqa çıqıb këtib edi. (KD, 816) (Özb.)

demgi kırızı sınık,

karaa dejik üş kiji haanınğa kelgeştetniñ ... (240) (TE) (Tuv.)

oon **demgi** bora-toolaynı

ortu kirip çorda,
hıl bıkkın üze adıp düjürüpken. (256) (TE) (Tuv.)

demgi Tuman-Kıskıl at,
çat bılgızın bılgırıp,
daglıg daştıg çerге harın çağdırıp ... (505) (BT) (Tuv.)

demgi erlikteri Taana-Hereldiñ
sır soondan sürüp hap-la kaap-tırlar. (278) (TE) (Tuv.)

demgi erlikter çılan ötpes şırgay arıg
çanınga sürüp ora ... (278) (TE) (Tuv.)

demgi erlikter:
-taana-Hereldi tut, hak! –der orta ... (280) (TE) (Tuv.)

demgi erlikter:
-adınıñ siirin,
bodunuñ siirin kadar siler ... (280) (TE) (Tuv.)

...

demgi dañgına urugga a'dın
çedip algaş, çügürüp çede bergen çüveñ irgin. (685) (HT) (Tuv.)

—**endigi** sekretär qalây? (Q, 194) (Özb.)

Hüsrev yine **evvelki** halına gelir ve istidadı serbest olarak inkişaf edebiler. (V, 67) (Az. T.)

onu bu ulu el havası ile ata evinden **gelecekdeki** yuvasına yola salmışdılar. (ÇO, 417) (Az. T.)

hüzérgé awılınıñ kotı yuk, ä iské awıl nindi bulgandır indé ul? (TT, 138) (Tat.)

ilikki zamanda kişiler **hezirgi** uzınlıkta gına bulmagannar, di. (ZK, s. 39) (Tat.)

ilgäriği hüsni cılväläridän yüzdän biri hăm qalmäbdi. (KD, 1522) (Özb.)

... ikkitä yétim bälä **ilgäriği** yétimlärdäy bépärvâ qalıb, këtib qalmäsin ... (KD, 1806) (Özb.)

ilgürigi sekretarimiz sâvuq suvni hām puflāb içädigān ādām edi. (Q, 194) (Özb.)

... lekin avılın *ilikki* atamasınnan ayırılaları kilmegen: (A, s. 27) (Tat.)

ilikki yavda Gayneyamak avılınnan yırak tügil bir sazlıkta bir batır kız sugışkan, di. (GS, s. 31) (Tat.)

kük it bilen meçinin işitip, alamı kızgangan hem menüvinnen tuktagan, lekin cirge *ilikki* yakınlığına kaytmagan. (KY, s. 32) (Tat.)

ilikki zamanda kişiler hezirgi uzınlıkta gına bulmagannar, di. (ZK, s. 39) (Tat.)

birvakıtnı, şul *ilikki* zamanda bulgan indi bu hel, eliği zur kişilernin malayi uynap yüri iken. (ZK, s. 39) (Tat.)

derya kenarı ile birbaş dolandım ve çöndüm *indiki* Tramway küçesine teref ve uzakdan gördüm ... (BG, 3) (Az. T.)

... *ëndigi* qolqanâtim sizlär, — dēdi Xālbēkā. (KD, 2046) (Özb.)

yugysā alar ällā kayçan torgannar, küptān ük *irtängé* çäylärēn éçkānnār ... (TT, 143) (Tat.)

ikēncē könnē, *irtängé* çäydān soñ, Rāhmāy abıysı älégē bilē sıgılıbrak ... (TT, 154) (Tat.)

ey, Kulınçak! Sen *kiçegi* eytken süzinde turmadınmı? (CB, s. 5) (Tat.)

şunaqa beğam bolsāng umr boyi biring ikki bolmāy, itning *keyingi* âyâğı bolib otāsān! (Q, 192) (Özb.)

köp körgiliklärni körgān yurāgi häyâtidā *keyingi* päytdā yuz bergān ... (Q, 191) (Özb.)

şuning uçun hām *keyingi* päytdā yurāgi tez-tez urib, oqtin-oqtin sänçädigān bolib qāldi. (Q, 189) (Özb.)

ānāsining *keyingi* dā“vāsi XurĠidägā yāqmādi. (US, 12) (Özb.)

şunqa, deydi-kü, *keyingi* päytdā nāzârâtçılär hām kooperätiv tuzgān. (NN, 170) (Özb.)

keyingi daqıqadā u vāhşiylärçā külâyâtgān xātingā taşlāndi. (US, 143) (Özb.)

... şinām xānägā kirgizgān xātinlär *künduzgi* ärvāhdāy bir zumdā ġāyib bolışdi. (TA, 314) (Özb.)

... nareft batımı *ezelgi* Cura batır ültirgen Aktaşnın Gali biy digennin kalgan kardeşleri kilip ... (CB, s. 7) (Tat.)

şul *ezelgi* eytken küyden ittiler. (CB, s. 8) (Tat.)

birāq esingni tänigāningdān *songgi* âmādsizlik vā dāğu häsrātdān āġırı yoq ekān. (Q, 192-193) (Özb.)

soñgu açi-üreniñ

köjeezi bolzun!-dees,
daş köjee turguzup kaan. (512) (BT) (Tuv.)

-başkı olça soñgaar-la ıynaan,
soñgu olça burungaar-la ıynaan diškeşterniñ
çoruur dep barıp-tırlar. (234) (TE) (Tuv.)

-başkı olça soñgaar-la ıynaan,
soñgu olça burungaar-la ıynaan-dees ... (238) (TE) (Tuv.)

bu batır kız *sungı* ugmaça atkan, e duşmannı üttermegen. (GS, s. 31) (Tat.)
bu kabir taşı Turay avılının tav başında tura idi, *sungı* yıllarda yugaldı. (HK, s. 33) (Tat.)
o zaman benim ziliflerimde *şimdiki* kibi çal teller yoq edi. (E, 56) (Tat.)
yazgı künnernin birinde Bigiş ... (A, s. 26) (Tat.)
yazgı taşu eli basılmagan, iniş suvı üz izine tüşmegen. (A, s. 26) (Tat.)
er keste bir eyecan olmaq da er *vaqıttaki* allardan. (Y, 57) (Tat.)
mänä, ikki *yilki* “ Termiz ”dän xat kelädi. (NN, 200) (Özb.)
Mühemmet digen şul *zamandagı* ikinci bir zur galimnin kabir taşı ... (T, s. 29) (Tat.)

5.4.4. Temsil Yoluyla Zamana Aitlik Bildiren Sözcükler⁵¹

bâyügi — Küntuğmişni körgän çopân yıgläb yubardı. (KD, 1591) (Özb.)
è qaländär, *burungilär* aytibdi: “Aytmäsäng kim bilädi, açmäsäng kim körädi”. (KD, 972) (Özb.)

ertengiler, *burungular* edi iziirde
mındıg çüve deeni kay,
ol çüve bo boor-deen. (512) (BT) (Tuv.)

ertengi, burungu seeñ eriñ
çekip kelgen be?-dep-tir. (518) (BT) (Tuv.)

⁵¹ “Temsil” ifadesi için bkz. “4.4.2. Temsil Yoluyla Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler” başlığı.

ertengiler, burungular edi iziirde
mındıg çüve deeni kay,
ol çüve bo boor-deen. (512) (BT) (Tuv.)

ertenginiñ ertezinde,
eñge-taybıñ turar şagda,
ak-Hemni çurttaan ... (474) (BT) (Tuv.)

... fikrini gözelce anladabilmek için *evvelkinden* daha ziyâde eyilerek sözüne devam etdi. (V, 58) (Az. T.)

indigide kayda bar?. (CB, s. 9) (Tat.)

irtegisin kara bilen yazılğan kapka hucaların alıp çıgıp ütireler. (AT, s. 9) (Tat.)

keyingisi – Beşinçi mävze! (NN, 168) (Özb.)

5.4.5. Soru Bildiren Sözcükler

Tarihî Türk yazı dillerinde olduğu gibi çağdaş Türk yazı dillerinde de örneği az olmakla birlikte, +ki biçim biriminin soru anlamı taşıyan sözcükler üzerine eklendiği görülmektedir.

... ällä *kayçangi* ħällärné iskä töşérép, ällä kémnärné télgä alıp bét télär. (TT, 159) (Tat.)

ällä *kaydagı* ul tугan tufrak digän närsä aña bilgéséz, yat idé, (TT, 138) (Tat.)

5.4.6. Temsil Yoluyla Soru Bildiren Sözcükler⁵²

kémnéké bulır bu, kaydan kaytkan, nilär alıp kaytkan? (TT, 161) (Tat.)

⁵² “Temsil” ifadesi için bkz. “4.4.2. Temsil Yoluyla Bulunma ve Aitlik Bildiren Sözcükler” başlığı.

BÖLÜM VI

SONUÇ

6.1. Tarihî Türk Yazı Dillerine Ait İnceleme Sonuçları

Bu çalışmada, tarihî Türk yazı dilleri dâhilinde incelenen metinlerden hareketle +ki biçim biriminin tarihî dökümü yapılmaya çalışılmıştır. İnceleme sonucunda elde edilen +ki biçim birimli sözcüklere dair şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Tarihî Türk yazı dillerine ait +ki biçim birimli birbirinden farklı toplamda 375 sözcük tespit edilmiştir. Söz konusu eki alan sözcükler, incelenmiş olan eserlerde -tekrarlı olarak- toplamda 1493 kez kullanılmıştır. Bunlar arasında, 780 Türkçe kökenli basit sözcük ve 88 türemiş sözcük yer almaktadır. Türemiş sözcüklerden 1 tanesi isimden türeyen isim gövdesi olup geriye kalan 87 sözcük ise fiilden türeyen isim gövdesi şeklindedir. Bunlar dışında, +ki biçim biriminin eklendiği 463 kalıplaşmış Türkçe kökenli sözcük ile 157 yabancı kökenli sözcük tespit edilmiştir. Ayrıca Türkçe kökenli basit, türemiş ve kalıplaşmış sözcükler ile yabancı kökenli sözcüklerden bağımsız olarak incelemeye alınan 5 sözcükte ise +ki'nin özel isimler üzerine eklendiği saptanmıştır.

+ki biçim biriminin Türkçe kökenli basit sözcüklerle kullanıldığı toplamda birbirinden farklı 32 yapı tespit edilmiştir. Söz konusu yapıların 12 tanesinde +ki biçim birimi, kendisinden önce ve sonra çeşitli çekim ekleri olarak kullanılırken 11 tanesinde sözcük sonunda kullanılmış ve kendisinden önce birtakım çekim ekleri almıştır. Geriye kalan 8 yapıda doğrudan kök üzerine eklenmiş ve kendisinden sonra yine çekim eki almıştır. Yalnızca 1 yapıda ise doğrudan kök üzerine eklenmiş ve öncesinde veya sonrasında herhangi bir ek almaksızın kullanılmıştır.

Türkçe kökenli basit sözcükler üzerine eklenen +ki biçim biriminin Orhon Türkçesinden itibaren kullanıldığı bütün yapılara ulaşılmıştır. Formüle edilen bu yapıların listeleri ilgili başlıklar altında sunulmuştur. Bu listeler, +ki biçim biriminin Orhon Türkçesi, Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi-Altınordu Türkçesi, Çağatayca ve Eski Anadolu Türkçesi olmak üzere ekin yer aldığı ilgili yazı dillerine ait kullanımlarını ayrı ayrı gösterecek şekilde hazırlanmıştır.

Basit Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Biriminin Kullanıldığı Yapılar

Orhon Türkçesi

Kök (+) +da (+) +k₁ → 9

Kök (+) +gi → 1

Uygur Türkçesi

Kök (+) +DA (+) +k₁ / +ki → 172

Kök (+) +k₁ / +ki → 122

Kök (+) +I (+) (+n) +DA (+) +k₁ / +ki → 71

Kök (+) +lArI (+) (+n) +DA (+) +ki → 15

Kök (+) +(°)m (+) +DA (+) +k₁ / +ki → 7

Kök (+) +lAr (+) +DA (+) +k₁ / +ki / +ğ₁ → 5

Kök (+) +sI (+) +n (+) +tA (+) +k₁ → 4

Kök (+) +(ü)ñ (+) +de (+) +ki → 2

Kök (+) +dın (+) +k₁ → 1

Kök (+) +k₁ (+) +lar → 1

Kök (+) +ki (+) +de (+) +ki → 1

Kök (+) +ki (+) +siz (+) +dın → 1

Karahanlı Türkçesi

Kök (+) +k₁ / +ki → 27

Kök (+) +DA (+) +k₁ / +ki → 11

Kök (+) +i (+) (+n) +de (+) +ki → 8

Kök (+) +ler (+) +de (+) ki (+) +ni → 5

Kök (+) +I (+n) (+) +dA (+) +k₁ / +ki (+) +nI → 4

Kök (+) +lAr (+) +DA (+) +k₁ / +ki → 2

Kök (+) +n (+) +k₁ → 1

Harezmi – Altınordu Türkçesi

Kök (+) +k₁ / +ğ₁ / +ki → 92

Kök (+) +DA (+) +GI → 38

Kök (+) +I / +U (+) (+n) +DA (+) +k₁ / +ğ₁ / +gi → 58

Kök (+) + k₁ / +ğ₁ (+) +lar (+) +nıñ → 13

Kök (+) +(°)m (+) +DA (+) +k₁ / +ki → 10

Kök (+) +(i)η / (ü)η (+) +De (+) +ki / +g_i → 6

Kök (+) +I (+n) +DA (+) ++k₁ / ki (+) +lAr → 4

Kök (+) +k₁ (+) +dın → 4

Kök (+) +DA (+) +ki / +g_i (+) +lAr → 3

Kök (+) +lAr (+) +DA (+) +ki / +g₁ → 3

Kök (+) +k₁ (+) +lar → 3

Kök (+) +I (+n) +DA (+) +ki (+) +lArI → 2

Kök (+) +k₁ / +g₁ (+) +lar (+) +(i)mız (+) +ğa → 2

Kök (+) +k₁ (+) +lar (+) +dın → 2

Kök (+) +(i)ηiz / +(u)nuz (+) +de (+) +ki → 2

Kök (+) +si (+) +n (+) +de (+) +ki → 2

Kök (+) +de (+) +ki (+) +dür → 1

Kök (+) +da (+) +k₁ (+) +lar (+) +ge → 1

Kök (+) +de (+) +ki (+) +ler (+) +ni → 1

Kök (+) +i (+) (+n) +de (+) +ki (+) +niη → 1

Kök (+) +₁ (+) (+n) (+) +dA (+) +g₁ (+) +dır → 1

Kök (+) +k₁ (+) +n₁ → 1

Kök (+) +(i)m (+) +da (+) +k₁ (+) +lar (+) +n₁ → 1

Kök (+) +η (+) +de (+) +ki (+) +n → 1

Kök (+) +(n)uη (+) +g₁ → 1

Çağatayca

Kök (+) +k₁ / +ki / +g₁ → 22

Kök (+) +(ü)η (+) +de (+) +ki → 5

Kök (+) +(n)iη (+) +ki → 1

Kök (+) +DA (+) +k₁ / +ki / +g₁ / +g_i → 1

Kök (+) +₁ (+) (+n) +da (+) +g₁ → 1

Kök (+) +(i)m (+) +de (+) +ki → 1

Eski Anadolu Türkçesi

Kök (+) +(U)η (+) +DA (+) +ki / +g₁ → 7

Kök (+) +(U)m (+) +DA (+) +ki / +g₁ → 6

Kök (+) +I (+) (+n) +DA (+) +ki / +ğı → 5

Kök (+) +ki → 5

Kök (+) +DA (+) +kı / +ki / +ğı / +gi → 3

+ki biçim biriminin türemiş sözcüklerle olan kullanımına baktığımızda, ekin var olduğu bilinen toplamda 12 yapı tespit edilmiştir. Bu yapılardan yalnızca 1'i isimden türeyen isim gövdesi, geriye kalan 11 yapı ise fiilden türeyen isim gövdesi şeklindedir. Buradan anlaşıldığı üzere +ki biçim birimi, türemiş sözcüklerle kullanıldığında en çok fiilden türeyen isim gövdeleri üzerine eklenmiştir. Bu durumun gerekçesi doğrudan +ki biçim biriminde değil Türkçenin genel kaidelerinde aranmalıdır. Ergin'in de belirttiği üzere Türkçe, fiilden isim yapmaya çok yatkın bir dildir. Türkçede isimlerin büyük bir kısmının hareket vasfı ile belirtilen isimler olduğu görülür. Fiile dayanan bir dil için bu durum oldukça doğaldır (Ergin, 1994, s. 253). Üstelik Türkçede fiil kök ve gövdelerinin sayısı isim kök ve gövdelerine oranla çok daha fazladır. Bu durum ister istemez fiilden isim türetme hususunu da arttırmıştır (Korkmaz, 2017, s. 143). Aşağıda, tarihî Türk yazı dillerindeki +ki biçim birimli türemiş sözcüklerden hareketle oluşturulan yapıların bir listesi sunulmuştur:

Türemiş Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Biriminin Kullanıldığı Yapılar

İsimden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

Uygur Türkçesi

Gövde (+) +da (+) +kı → 1

Fiilden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

Orhon Türkçesi

Gövde (+) +da (+) +kı → 1

Gövde (+) +de (+) +ki (+) +çe → 1

Uygur Türkçesi

Gövde (+) +dA (+) +kı / +ki → 46

Gövde (+) +ki / +kı (+) +lAr (+) +nIn → 4

Gövde (+) +I (+) (+n) (+) +DA (+) +kı / +ki → 2

Gövde (+) +ler (+) +de / +te (+) +ki → 2

Gövde (+) +da (+) +kı (+) +da → 1

Gövde (+) +de (+) +ki (+) +çe → 1

Gövde (+) +ki → 1

Karahanlı Türkçesi

Gövde (+) +da (+) +ki/+kı → 7

Harezm-Altınordu Türkçesi

Gövde (+) +(U)η (+) +dA (+) +kı /+ki /+ğı → 4

Gövde (+) +(U)m (+) +dA (+) +ki /+ğı → 4

Gövde (+) +da (+) +gı/+kı → 6

Gövde (+) +ı (+) (+n) (+) +da (+) +kı → 3

Gövde (+) +da (+) +ğı (+) +lar → 2

Gövde (+) +da (+) +ğı (+) +lar (+) +ga → 1

Gövde (+) +gi → 1

Kalıplaşmış sözcükler üzerine gelen +ki biçim birimli yapılar incelendiğinde toplamda 19 yapıya ulaşılmıştır. Tespit edilen yapıların incelenen yazı dillerine göre kullanımları şöyledir:

Kalıplaşmış Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Biriminin Kullanıldığı Yapılar

Orhon Türkçesi

Gövde (+) +kı /+ki → 7

Uygur Türkçesi

Gövde (+) +kı / +ki → 273

Gövde (+) +de (+) +ki → 25

Gövde (+) +kı / +ki (+) +dA / +ta → 9

Gövde (+) +sI (+) (+n) (+) +dA (+) +kı / +ki → 4

Gövde (+) +kı / +ki (+) +lAr → 3

Gövde (+) +kI (+) +sI → 3

Gövde (+) +ki (+) +n → 2

Gövde (+) +ki (+) +ler (+) +ke → 2

Gövde (+) +ki (+) +ler (+) +niñ → 1

Gövde (+) +ki (+) +si (+) +n → 1

Gövde (+) +ki (+) si (+) (+n) +de → 1

Gövde (+) +leri (+) (+n) +de (+) +ki → 1

Karahanlı Türkçesi

Gövde (+) +kı / +ki → 55

Gövde (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +kı → 1

Gövde (+) +kı (+) +ğ → 2

Gövde (+) +ki (+) +ler → 2

Gövde (+) +kı (+) lar (+) +ı (+) +ğ → 2

Gövde (+) +kı (+) +lar (+) +niñ → 1

Gövde (+) +ki (+) +ler (+) +ke → 1

Harezmi-Altınordu Türkçesi

Gövde (+) +ki / +ğı / +gi / +gü → 38

Gövde (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +kı / +ki / +ğı → 13

Gövde (+) +Da (+) +kı / +ğı → 6

Gövde (+) +de (+) +ki (+) +ler (+) +niñ → 1

Gövde (+) +kı (+) +dın → 1

Gövde (+) +kı (+) +lar (+) +da → 1

Gövde (+) +sı (+n) (+) +de (+) +ki (+) +ler → 1

Çağatayca

Gövde (+) +kı → 1

Gövde (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +kı → 1

Eski Anadolu Türkçesi

Gövde (+) +ki / +ğı / +gi → 3

Gövde (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +kı / +ki → 1

Yapı ve köken bakımından incelemede son olarak, +ki biçim biriminin yabancı kökenli sözcüklerle kullanıldığı toplam 10 yapı tespit edilmiştir. Bu yapıların yazı dillerine göre kullanımları şöyledir:

Yabancı Kökenli Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Biriminin Kullanıldığı Yapılar

Uygur Türkçesi

Sözcük (+) +DA (+) +k₁ / ki → 41

Sözcük (+) +₁ (+) (+n) +Da (+) +k₁ → 9

Sözcük (+) +lar (+) +tA (+) +k₁ / +ki → 7

Sözcük (+) +de (+) +ki (+) +g → 1

Sözcük (+) +₁ (+) (+n) +da (+) +k₁ (+) +lAr (+) +ka → 1

Karahanlı Türkçesi

Sözcük (+) +k₁ → 7

Sözcük (+) +k₁ (+) +lar (+) +nı → 1

Sözcük (+) +k₁ (+) +lar → 1

Sözcük (+) +k₁ / +ki (+) +lAr (+) +dIn → 1

Harezmi-Altınordu Türkçesi

Sözcük (+) +k₁ / +gi → 30

Sözcük (+) +DA (+) +GI → 16

Sözcük (+) +₁ (+) (n) +da (+) +k₁ / +g₁ → 6

Sözcük (+) +k₁ (+) +lar → 2

Sözcük (+) +k₁ (+) +dın → 2

Sözcük (+) +k₁ / +ki (+) +lAr (+) +dIn → 2

Sözcük (+) +k₁ (+) +lar (+) +nı → 2

Sözcük (+) +lar (+) +dA (+) +k₁ / +ki → 2

Sözcük (+) +k₁ (+) +lAr (+) +nı → 2

Sözcük (+) +da (+) +g₁ (+) +lar → 1

Sözcük (+) +da (+) +g₁ (+) +lar (+) +ga → 1

Sözcük (+) +de (+) +ki (+) +n → 1

Sözcük (+) +₁ (+) (+n) (+) +da (+) +g₁ (+) +lar (+) +nı → 1

Sözcük (+) +k₁ (+) +ga → 1

Sözcük (+) +m (+) +da (+) +ğ₁ → 1

Sözcük (+) +s₁ (+) (+n) +da (+) +k₁ → 1

Çağatayca

Sözcük (+) +ğ₁ / +k_i → 8

Sözcük (+) +I (+) +dA (+) +k_i / +ğ₁ → 3

Sözcük (+) +da (+) +ğ₁ → 1

Sözcük (+) +si (+) +da (+) +ğ₁ → 1

Eski Anadolu Türkçesi

Sözcük (+) +da (+) +k_i / +ğ₁ → 3

Sözcük (+) +i (n) (+) +de (+) +k_i → 1

Yukarıda sunulan listelerde, +k_i biçim biriminin yazı dillerine göre ne tür yapılarda ve hangi sıklıkta kullanıldığı, diğer biçim birimsel değişkeleri ve ses bilgisi açısından yansıttığı görünüm₁ler takip edilebilmektedir. Söz konusu listelerden +k_i biçim biriminin tarihî Türk yazı dillerinde var olan diğer hangi eklerle ve ne sıklıkta kullanıldığı da anlaşılmaktadır. Buna göre, +k_i'nin metinlerle izlenebilen ilk dönemlerden itibaren çeşitli yapım ve çekim ekleriyle kullanılageldiği görülmüştür. +k_i biçim birimi, Orhon Türkçesinde çekim ekleriyle ancak sınırlı sayıda kullanımlara sahipken bu dönemden sonra -özellikle Uygur Türkçesinden itibaren- kullanım açısından çeşitlilik göstermeye başlamış ve eklendiği sözcüklerde öncesinde veya sonrasında birçok çekim eki gelecek şekilde kullanılmıştır. Aynı durum Harezmi-Altınordu Türkçesi dâhilinde incelenen metinlerde yer alan +k_i biçim birimli örnekler için de geçerlidir. Bu durumun temel sebebi, söz konusu dönemlere ait metinlerin çeşitli ve hacimli olmalarıyla ilişkilidir. Bununla birlikte, Harezmi-Altınordu dönemine ait kimi tanıklar, ekin günümüzde var olan bazı kullanımlarının tarihine işaret etmesi açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Örneğin; +k_i'nin halihazırda Türkiye Türkçesinde kullanılmaya devam eden +dIr ekiyle kurduğu yapıların tanığına *evdekidir* (858b/11) ve *katındağıdır* (58b/10) sözcükleriyle yalnızca *El-Kavânînü'l-Küllîyye li-zabtî'l-lügati't-Türkiyye*'de ulaşılmıştır. Böylece günümüzde yaşayan bu kullanımın tarihînin 15. yüzyıla kadar götürülebileceği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, tarihî Türk yazı dillerinde rastlanan ancak günümüze kadar gelmemiş bazı kullanımlar da mevcuttur. Örneğin *tirigdekiçe* (KT- GD) sözcüğünü

incelerken tespit ettiğimiz *Gövde+de+ki+çe* yapısına Orhon Yazıtları'nda rastlanmıştır. Bu kullanım *bitigdekiçe* (547/48 – AY) sözcüğüyle Uygur Türkçesine ait metinlerde de yer almaktadır. Ancak sonraki dönemler için taranan hiçbir metinde bahsi geçen kullanımın varlığına ulaşılamamıştır. Bu yapının diğer tarihî Türk yazı dillerinde edatlarla karşılanmış olma ihtinmali vardır. Yine Uygur Türkçesi için bakıldığında, +ki biçim biriminin diğer tarihî Türk yazı dillerinden farklı olarak *katıglanmışdaki*, *öçmişteki* ve *sözlemişdeki* gibi sözcüklerde sıfat-fiillerle de kullanılabildiği tespit edilmiştir. +ki biçim biriminin tespit edilen kullanımları konusunda dikkat çeken noktalar yalnızca bunlar değildir. Daha önce kuramsal bilgilerin değerlendirildiği ilgili kısımlarda da bahsedildiği üzere, ekin RN'de ve KB'de tespit edilen bazı sözcüklerde +sI (iyelik) ekinin işlevini karşılayacak şekilde kullanıldığı anlaşılmıştır. Karahanlı Türkçesinde tespit edilen söz konusu +ki'li sözcükler, Türkiye Türkçesine aktarılırken doğrudan +sI ile ifade edilebilmiş ve buradan hareketle de bu sözcüklerin “herhangi bir şeye aitlik” ifadesi taşımadıkları görülmüştür. Kullanıldıkları cümle bağlamında “başkası” anlamına gelen *adınkı* (30/55a3 - RN), *narukı* (2710 – KB) ve *basakı* (2913 – KB) sözcükleri burada bahsedilen hususu açıkça örneklemektedir. +ki biçim birimi, +sI dışında başka bir ekin işlevini daha karşılayacak şekilde de kullanılmıştır. AY'de tespit edilen ve sadece 2 yerde geçen *yolkı* (634/8), (621/19) sözcüğü Türkiye Türkçesiyle “*yolcu*” olarak ifade edilebilmektedir. Bu durumda *yolkı* sözcüğünde yer alan +ki'nin isimden isim yapım eki olarak değerlendirilen +cı ekinin işlevini taşıdığı söylenebilir. Bu sözcüğün AY'de yer alan *yoltakı* sözcüğünden farklı olduğu açıktır. Toplam 12 yerde geçen *yoltakı* sözcüğü *yolkı*'dan farklı olarak “yola ait veya o yolda bulunan” anlamlarına gelmektedir. Sözcüğün bu anlamlara gelecek şekilde kullanıldığı ...*bışrunmak yoltakı tokuz bölük-l(e)r-te...* (107/a/4) “...öğrenme yolundaki dokuz bölümlerde...” ifadesinden açıkça anlaşılmaktadır.

Yine tarihî Türk yazı dillerinde saptanan kimi örneklerde, +ki biçim biriminin iyelik ekini anımsattığı bazı kullanımlar göze çarpmaktadır. Örneğin; *önrekin* (34s/16; 34s/19 - AY) sözcüğünde yer alan +n belirtme durum ekinin tarihî Türk yazı dillerindeki genel kullanımı göz önünde bulundurulursa, bu ekin eski Türkçe için çoğunlukla iyelikli sözcüklere geldiği bilinmektedir. Bu durumda *önrekin*'de yer alan +ki biçim birimi, kullanım açısından iyelik eki görünümündedir.

+ki biçim biriminin diğer tarihî Türk yazı dillerine göre farklılık arzeden kimi kullanımlarını yine AY'den tanıklamak mümkündür. Örneğin; *odukumdaşıda* (411/4)

“uyanık olduğum zamandaki” sözcüğünde yer alan +da eki, +ki’nin hem öncesinde hem de sonrasında olmak üzere 2 kere kullanılmıştır. +ki’nin +da ekiyle bu kullanımına yalnızca Uygur Türkçesinde rastlanmıştır. Bunun temel sebebi *odukumdakıda* sözcüğünün sonunda yer alan +da ekinin çıkma işlevini karşılıyor olmasıdır. Kullanım açısından benzer bir durum AY’de bulunan ilkideki (125/13) sözcüğü için de geçerlidir. Ancak bu sefer sözcük üzerine iki defa gelen ek +ki biçim birimidir. Söz konusu örnek tarihî Türk yazı dillerinden yalnızca Uygur Türkçesinde saptanmıştır. AY’de ve Üİ’de aynı sözcüğün *ilki* biçimi de tespit edilmiştir. Bu sözcük çağdaş Türk yazı dillerinden Tatarcada *ilikki* ve *ilkki* biçimlerinde karşımıza çıkmıştır. AY’de “il” köküne bağlı olarak +ki biçim biriminin eklendiği bir sözcük daha bulunmaktadır. “*İlkişizdin*” (168/19) olarak geçen bu sözcüğün *Kök (+) +ki (+) +siz (+) +din* şeklinde kurduğu yapı sadece Uygur Türkçesinde tespit edilmiştir. Kuramsal değerlendirme sırasında da bazı araştırmacıların kimi görüşlerine istinaden vurgulandığı üzere +ki’nin bir başka kullanımı daha göze çarpmaktadır. O da söz konusu ekin *Tavgaçgı* (KT-D7), (BK-D7) ve *Hakîm Yahyâgı* (K,I-49, YvB) sözcüklerinden anlaşıldığı gibi özel isimlerin üzerine herhangi bir ek bulunmaksızın doğrudan eklenerek kullanılmış olmasıdır. *Hakîm Yahyâgı* (K.I.49) sözcüğünde üzerinde durulması gereken bir başka husus daha vardır. Burada +gı olarak geçen ek aitlik ifade etmemektedir. Sözcüğün Türkiye Türkçesine aktarımı ‘*Hakim Yahya*’yı’ şeklinde yapılmıştır. +ki’nin farklılık içeren kullanımlarından son olarak +DA eki olmadan “bir yere aitlik veya bir yerde bulunma” bildirdiği örneklerden bahsedilebilir. Tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerinde saptanan *arakı* “aradaki” (46/16) (AY), *otırağı* “ortadaki” (109a9) (Üİ), *songğı* “sondaki” (T768a11) (HM), *taşkı* “dışardaki” (K, I, 31-32) (YvB), *içerügi* “içerdeki” (1735) (MT) ve *ortaakı* “ortadaki” (95) (HT) (Tuv.) ve *soñgu* “sondaki” (234) (TE) (Tuv.) vb. örneklerden hareketle, +ki’nin herhangi bir eke ihtiyaç duymadan sözcük üzerine doğrudan eklenerek bir yerde bulunma ve bununla doğrudan ilişkili olarak da oraya aitlik bildirdiği açıktır. Bu sözcüklerin ortak yönü, hepsinin yer-yön anlamı taşıyor olmalarıdır.

İncelenen metinlerden hareketle, +ki biçim birimli sözcüklere ses bilgisi açısından bakıldığında, ekin tarihî Türk yazı dillerinde hem ötümlü uyumuna bağlı olarak kullanıldığı hem ötümlü uyumunun dışında kullanımlar sergilediği örnekleri tespit edilmiştir. Özellikle Uygur, Arap ve Latin harfli metinlerde bu konuda bir tutarlılık olmadığı görülür. Bu durumun başlıca nedeni Uygur harfli metinler için k/ğ ve k/g ayrımının yapılmıyor olmasıdır. “AY” için bakıldığında bu konuda Ceval Kaya okuyuşunun büyük etkisi

olduğu söylenebilir. Kaya, bütünlük sağlamak amacıyla ekleri genellikle tek şekil kabul ederek okumuştur. Benzer durumlar farklı araştırmacılara ait diğer Uygur Türkçesi metinleri için de geçerlidir. Aynı şekilde Karahanlı Türkçesi ve Harezmi-Altinordu Türkçesine ait Arap harfli sözcüklerde de benzer hususlar görülmektedir. Ek ünsüzünde k (ك) ve g (غ) barındıran sözcüklerde ötümlü uyumu açıkça görülürken k (ك) bulunduran sözcükler için aynı husus geçerli değildir. Bu sözcüklerin tam olarak nasıl okunması gerektiği ve bahsi geçen işaretin hem k hem de g olmak üzere her iki sesin değerini karşılıyor olması ortaya bir problemi çıkarmaktadır. Bu durumda incelenen sözcüklerde yer alan +ki'nin nasıl gösterildiği büyük oranda metin yayıncısının tercihinine ve o sözcüğün okuma şekline bağlı olarak değişmektedir. Metin yayıncılarının ise sözcük okumalarında genellikle Türkiye Türkçesini esas aldıkları söylenebilir. Bu husus çalışmada incelenen malzemeden de anlaşılmaktadır. Bir yandan GT'de “evvel” (*evvelgi*) sözcüğü üzerine +gi olarak geldiği gösterilen ek, başka bir eser olan ŞT'de +ki şeklinde (*evvelki*) gösterilmektedir. Diğer taraftan, Latin harfleriyle karşımıza çıkan CC'de *beltirdegi*⁵³ (60b/38) (CC) ve *erteği* (65b/10b) gibi sözcüklerde yer alan +ki'nin g ile gösterilmiş olması bu konuda fikir vermektedir. Yani burada bahsi geçen sözcüklerin okunuşları konusunda belli bir ölçüt olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin RN'de yer alan kidinki sözcüğünün kidingi şeklinde okunup okunmayacağı bir tercih meselesidir. Aynı durum çalışmada yer alan diğer birçok +ki'li sözcük için de geçerlidir. Bu sebeple, +ki'nin bu çalışmada tespit edilen çeşitli kullanımlarının araştırmacıların okuma tercihleri göre değerlendirildiği unutulmamalı ve bazı sözcüklere temkinli yaklaşılmalıdır.

Aşağıda +ki'nin ötümlü uyumuna bağlı olarak kullanımlarını gösteren çeşitli tanıkları sıralanmıştır:

ağzımdağı (133v5) (KE)

‘âlemindeğilarnı (209r14) (KE)

altındağı (85/8) (GT)

altuñdağı (D248), (D41/V56), (D149/V82) (DK)

andağı (175v2) (KE)

arasındağı (121r/1) (KE)

arkamdağı (2883) (MT)

altındağıları (301/13) (GT)

astıngı (106/4) (NF)

⁵³ Metinde 60b/38'de geçen sözcük dizinde 60b/39 olarak gösterilmiştir.

astındaki (1431) (MT)

avvalğı (T760a20), (T759a1), (T763a24), (T763b1), (T768b17) (HM)

bağrındaki (562) (SD)

başındaki (188r21) (KE); (29/3) (GT)

bayağı (325/5), (163/3) (GT)

beltirdegi (60b/38) (CC)

burnundaki (201/3) (GT)

burunğı (87r11), (164v12) (KE); (282/2), (282/10), (339/6), (60/1) (GT); (A, II, 13), (A, I, 6), (A, I, 20), (A, II, 23), (A, III, 3) (A, III, 3, 8, 9, 14), (A, IV, 8, 11, 15), (YvB); (96/9), (142/2) (GT); (37b/6) (CC); (67/1), (433), (558/5) (BD; (82b/15), (T766b12), (T762a11), (T764b13) (HM; (T79a/6) (ML); (82b/15) (ŞT)

burunğıların (159/3) (GT)

çölgi (T, D6, 23)

endâmdaki (120r1) (KE)

êrtegi (65b/10b) (CC)

evvelğı (92v20), (107r13), (177r10), (205r13), (208v10) (KE); (b32a/25), (b32a/25), (b32a/25) (ML)

evvelgi (15/12), (16/7), (58/10), (282/10) (GT)

evvelkığa (170r3) (KE)

êwdegi (45b/22) (CC)

êwdegi (45b/23) (CC)

eyvândaki (1959) (MT)

felekdegin (220/10) (GT)

gözümdaki (305) (MT)

hakîm yahyâğı (K, I, 49) (YvB)

hazretindegi (216/4) (GT)

hıdmetıdaki (T761b7) (HM)

içerügi (1735) (MT)

içindegi (60a/4) (CC)

iliindeki (185/9); (268/12), (284/12) (GT)

karşıgi (269/4) (GT)

katındaki (293/4) (GT)

katındadır (58b/10) (EK)

kıldağı (115r14) (KE)
koynumdağı (167r16) (KE)
köktegi (72b/10);(62a/28, 29);(62a/31, 32) (CC)
köktegiler (63a/2, 3); (72a/18) (CC)
könüldegi (71a/12) (CC)
kulağdağı (115r14) (KE)
kündegi (30b/2), (63b/29) (CC)
medresesidağı (T771b6) (HM)
mendegi (125/10) (GT)
mununğı (34a/15) (CC)
ozağı (A, IV, 12) (YvB)
rüzgârdağı (68r11) (KE)
sagımdağı. (157r5) (KE)
saraydağı (60b/38, 39) (CC)
soğı (179r13)(KE)
soğılarımızğa (171v19) (KE)
soğ(g)ı (A, IV, 19) (YvB); (71b/1) (ŞT); (T768a11), (T760a18), (T763b13) (HM)
soğrağı (A, III, 9) (YvB)
soğrağılar (352/12) (GT)
solındağı (157r5) (KE)
sünükümdeğı (183r4) (KE)
sünükündeğı (183r12) (KE)
tagdağı (1462) (MT)
taglardağı (121v10) (KE)
tamuğdagılar (63a/2, 3) (CC)
taşrağı (1735) (MT)
tavgaçğı (KT, D7), (BK, D7)
tumşukumdağı (130r15) (KE)
uçmağdağı (33r13), (67r4), (81r13) (KE)
uçmaktağı (75b/4, 5) (CC)
üstüngi (72b/9) (CC)
üstüngü (72a/18) (CC)
vaktındağı (164v9) (KE)

vilâyetindağı (182v10) (KE)
 yâbandağı (1746) (MT)
 yakındağılarğa (302/1) (GT)
 yandağı (81b/7) (ŞT)
 yanındağı (313/5) (GT)
 yanındağı (133v13) (KE)
 yanuñdağı (D248), (D149/V82) (DK)
 yawukdağı (A, IV, 17) (YvB)
 yazıdağı (312/6) (GT)
 yılğı (71/13), (44/10) (GT)
 yırakdağı (A, IV, 17) (YvB); (302/1) (GT)
 yırakdağılar (110/4-5) (GT)
 zamândağı (T766b12) (HM)
 zamânındağı (T766b21) (HM)
 zindândağı (88v10) (KE)
 zindândağılarğa (87v7) (KE)

Harezmi-Altınordu Türkçesi, yalnızca yapıların çeşitliliği veya sesbilgisi açısından değil yabancı sözcük kullanımı açısından da diğer tarihî Türk yazı dillerine oranla farklılık göstermektedir. Yabancı sözcük kullanımının sıklığı açısından Harezmi-Altınordu Türkçesinden sonra Uygur Türkçesi gelmektedir. Bu yazı dillerinde yabancı sözcük kullanım oranlarının fazla olmasının nedeni, incelenen metinler arasında çeviri eserlerin olmasıyla açıklanabilir. Geriye kalan diğer tarihî Türk yazı dillerinde ise +ki'nin yabancı sözcüklerle kullanım oranı oldukça azdır. Tekrarlarla birlikte tespit edilen 157 yabancı kökenli sözcüğün yazı dillerine göre dağılımları şöyledir:

Tablo 1

+ki Biçim Biriminin Yabancı Kökenli Sözcüklerle Kullanımı I

TTYD	Arapça	Farsça	Sanskritçe	Soğdca	Çince	Toharca
Uygur Türkçesi	—	—	11	41	1	6
Karahanlı T.	10	—	—	—	—	—
Harezmi-Altınordu T.	57	8	—	6	—	—
Çağatayca	13	—	—	—	—	—
Eski Anadolu T.	1	3	—	—	—	—

Tablo 1’de görüldüğü üzere Orhon Türkçesinde incelenen +ki ekli sözcüklerin hiçbirinde yabancı kökenli herhangi bir sözcük tespit edilmemiştir. Diğer tarihî Türk yazı dillerinde +ki biçim biriminin eklendiği tespit edilen 157 yabancı kökenli sözcükten 59 sözcük Uygur Türkçesinde, 10 sözcük Karahanlı Türkçesinde, 71 sözcük Harezmi-Altınordu Türkçesinde, 13 sözcük Çağataycada ve 4 sözcük Eski Anadolu Türkçesine ait metinlerde geçmektedir. Yabancı kökenli sözcükler başlığı altında incelenen tanıklardan bazıları çeviri metinlerde yer almaktadır. Bu durumda inceleme sırasında akla gelen bazı sorulara yanıt aranmıştır. Hedef metinde yer alan +ki biçim birimli sözcük ile kaynak metinde geçen karşılığı arasında nasıl bir ilişki olduğu düşünülmüş, bu doğrultuda bazı sözcükler için her iki metin arasında karşılaştırma yapılmıştır. Buradaki amaç, hedef metinde gördüğümüz +ki biçim birimli sözcüğün kaynak metinde nasıl geçtiğini ve hangi anlamları karşılayacak şekilde kullanıldığını görmektir. Çeviri metinlere ait bazı sözcükler bu doğrultuda incelenmiş ancak bahsi geçen hususları tam anlamıyla aydınlatarak verilere ulaşamamıştır. Özellikle de Uygur Türkçesine ait çeviri metinlerdeki sözcüklerin kaynak dildeki birebir karşılıklarını tespit etmek oldukça güçtür. Her ne kadar kaynak ve hedef metin odaklı sözcük incelememizi içeren verilerin tamamı burada aktarılmayacaksa da karşılaştırmaya dair birkaç örnek verilebilir:

RN’de geçen *burunķı* (33/48a1) sözcüğü “önceki” anlamına gelmektedir. Bu sözcüğün kaynak metinde Arapça karşılığı *ķable*, Farsça karşılığı ise *piş* olarak verilmiştir (Ata, 2013, s. 300). *Burunķı* sözcüğü kaynak dilde geçen Arapça sözcüğün birebir karşılığıdır. *ķable* “önce” anlamına gelmektedir. Ancak *piş* sözcüğünün ilk anlamı “ön, ileri” şeklindedir. Önde ve ileride olan şey öncelik ifade ettiği için bu sözcük dolaylı olarak “önce” anlamını kazanmıştır. Görüldüğü üzere *burunķı* sözcüğü hem Arapça hem de Farsça karşılıklarla örtüşmektedir.

Yine RN’de geçen ve “ahiret” anlamına gelen *kidinki saray* (30/42b3) sözcüğüne bakıldığında, buradaki *kidinki* sözcüğünün Arapça karşılığının *dârü’l-âhiret* olarak kaydedildiği görülmüştür. Farsça karşılık ise *sarây-ı bâz pesin* olarak geçmektedir (Ata, 2013, s. 462). Farsça *sarây-ı bâz pesin* tamlaması *kidinki saray* sözcüğünün birebir karşılığıdır. Arapça *dârü’l-âhiret* *kidinki saray*’ın birebir karşılığı değildir. Esasında bu durumun sebebi oldukça farklıdır. *Kidinki saray* sözcüğündeki durum yalnızca +ki ile açıklanabilecek bir husus değildir. Türklerin çok eski devirlerdeki inanış biçimleri, öte dünyayı algılayışları ve bununla bağlantılı olarak da ahiret kavramını nasıl değerlendirdikleri sorgulanmalıdır (Ata, 2005, s. 69-83). Bazen çeviri metinlerde

karşımıza çıkan bir sözcüğün gelişigüzel veya nedensiz yere kullanıldığı düşünülebilir. Oysa o sözcüğün ancak mensup olduğu dilin ve dönemin kendi anlayışı içerisinde değerlendirildiği takdirde anlam kazanacağı unutulmamalıdır.

+ki biçim biriminin eklendiği 1493 sözcük tür bakımından incelenmiş ve sayısal verilere ulaşılmıştır. Bu inceleme sonuçlarına göre +ki'nin 813 isim, 512 zarf (359 sözcük zaman zarfı, 153 sözcük yer zarfı, 1 sözcük diğer zarflar başlığı altında değerlendirilmiştir), 145 edat (120 sözcük isim kökenli edatlar, 25 sözcük fiil kökenli edatlar, 4 sözcük ise diğer edatlar başlığı altında değerlendirilmiştir), 13 zamir ve 10 sıfat türünde sözcük üzerine eklendiği tespit edilmiştir.

Tablo 2

+ki Biçim Biriminin Eklendiği Sözcük Türleri I

TTYD	İsim	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat
Orhon Türkçesi	13	—	—	10	—
Uygur Türkçesi	498	2	2	255	87
Karahanlı Türkçesi	61	—	1	44	39
Harezm-Altinordu T.	200	8	9	173	17
Çağatayca	13	—	1	27	2
Eski Anadolu T.	28	—	—	3	—

Tablo 2'den anlaşıldığı üzere +ki biçim birimi, tarihî Türk yazı dillerinde en çok isim ve zarf (genellikle zaman zarfları) türünde sözcükler üzerine eklenmiştir. Bu verilere göre dönemlere özgü bir sonuç çıkarılacak olursa, ek Orhon Türkçesinde yalnızca isim ve zarf türündeki sözcükler üzerine gelirken Uygur Türkçesinde bütün sözcük türleriyle olmak üzere en fazla isim ve zarf türündeki sözcüklerle kullanılmıştır. Karahanlı Türkçesinde isim, zamir, zarf ve edat türündeki sözcükler üzerine eklenen +ki, en fazla zarf ve isimlerle kullanılmış, sıfat türünde herhangi bir sözcük üzerine eklenmemiştir. Harezm Altınordu Türkçesinde bütün sözcük türleriyle kullanılan ek, en fazla isim ve zarf türünden sözcükler üzerine eklenmiştir. Çağataycada ise Karahanlı Türkçesinde olduğu gibi ekin sıfat türünde herhangi bir sözcükle kullanıldığı tespit edilmemiştir, en çok zarf ve isim türünden sözcükler üzerine geldiği görülmüştür. Aynı durum Eski Anadolu Türkçesi için de geçerlidir.

İncelenen sözcüklerin +ki biçim birimini aldıktan sonraki durumlarına bakıldığında, bu sözcüklerden 1147 tanesinin sıfat, 324 tanesinin de isim olduğu tespit edilmiştir. Eklendiği sözcüklerin sıfat ya da isim olarak kullanılmalarını sağlayan +ki

biçim birimi, yalnızca KB’de 22 kez geçen “munuķı” sözcüğü için farklı bir duruma sahiptir. Çünkü bu sözcük ne sıfat ne de isim olarak kullanılmıştır. Sözcüğün +ki eklenmeden önceki “munu” biçimi bir gösterme edatıdır. Aynı şekilde “sözcüğün +ki almış biçimi olan “munuķı” da gösterme edatı olarak kabul edilmektedir. Yani burada yer alan +ki eki sözcük üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Sev’e göre bu ek, Yusuf Has Hâcib tarafından vezin gereği mısra doldurma amacıyla eklenmiştir (Sev, 2015, s. 32). +ki biçimli sözcüklerin sıfat ve isim görevinde kullanıldığı örnekler en fazla Uygur Türkçesine aittir.

Çalışmamızda tanık olarak aktarılan +ki’li örneklerden hareketle, ekin dönemlere göre hangi sözcükler üzerine geldiği ve ne sıklıkta kullanıldığına dair bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Bunlar arasında yer alan “zaman” anlamına gelen *üd* sözcüğü yalnızca Uygur Türkçesinde tekrarlarla birlikte toplam 84 kez +ki biçim birimi ile kullanılmıştır. Bu kullanım AY, HT/IV ve Üİ metinlerini kapsamaktadır. “Başta, baştan, baştaki” anlamlarına gelen *baştın* sözcüğü de yalnızca Uygur Türkçesinde Üİ ve AY metinlerinde olmak üzere tekrarlı olarak toplam 78 kez +ki ile kullanılmıştır. Yine yalnızca Uygur Türkçesinde olmak üzere *sınar* “taraf, yön” sözcüğü 46 kez, *orun* “yer” sözcüğü 42 kez +ki ekini alarak kullanılmıştır. Bu sözcüklerin +ki ile kullanımı Uygur dönemi metinlerinden yalnızca AY ve Üİ’de saptanmıştır. Harezmi-Altınordu, Karahanlı Türkçesinde ve Çağataycada da kullanılmakla beraber *könül* “gönül” sözcüğü +ki ile birlikte en çok Uygur Türkçesinde kullanılmış olup, AY, Üİ ve İKP’de toplam 56 kez yer almıştır. Bunlar dışında “önce, evvel” anlamlarına gelen *burun* sözcüğü Karahanlı Türkçesinde ve Çağatayca metinlerde de kullanılmakla birlikte Harezmi-Altınordu Türkçesine ait metinlerde daha sık olarak 70 kez +ki biçim birimi ile kullanılmıştır. Bu sözcüğün kullanım sıklığının en fazla olduğu olduğu metinler HT-SAKT ve KE’dir.

Tarihî Türk yazı dillerinde saptanan +ki biçim birimli sözcükler anlamlarına göre değerlendirildiğinde; 1493 sözcükten 668 sözcüğün *bulunma ve aitlik*, 142 sözcüğün *temsil yoluyla bulunma ve aitlik*, 60 sözcüğün *sıraya aitlik*, 68 sözcüğün *temsil yoluyla sıraya aitlik*, 6 sözcüğün *yöne aitlik*, 412 sözcüğün *zamana aitlik*, 106 sözcüğün *temsil yoluyla zamana aitlik*, 7 sözcüğün *temsil*, 1 sözcüğün *soru* ve 22 sözcüğün *belirtme* bildirdiği saptanmıştır. Bu sayısal verilerin dönemlere göre dağılımı ise şu şekildedir: Orhon Türkçesinde 16, Uygur Türkçesinde 429, Karahanlı Türkçesinde 23, Harezmi-Altınordu Türkçesinde 162, Çağataycada 14, Eski Anadolu Türkçesinde 24 +ki biçim birimli sözcük *bulunma ve aitlik* bildirmektedir.

- Orhon Türkçesinde 5, Uygur Türkçesinde 61, Karahanlı Türkçesinde 27, Harezm-Altınordu Türkçesinde 43, Çağataycada 3, Eski Anadolu Türkçesinde ise 3 +ki biçim birimli sözcük *temsil yoluyla bulunma ve aitlik* bildirmektedir.
- Orhon Türkçesinde 5, Harezm-Altınordu Türkçesinde 1 +ki biçim birimli sözcük *yöne aitlik* bildirmektedir.
- Uygur Türkçesinde 39, Harezm-Altınordu Türkçesinde 10, Çağataycada 11 sözcük *sıraya aitlik* bildirmektedir. Diğer taraftan Uygur Türkçesinde 67 ve Harezm-Altınordu Türkçesinde ise 1 sözcük *temsil yoluyla sıraya aitlik* bildirmektedir.
- Uygur Türkçesinde 223, Karahanlı Türkçesinde 59, Harezm-Altınordu Türkçesinde 106, Çağataycada 18, Eski Anadolu Türkçesinde 6 +ki biçim birimli sözcük bir *zamana aitlik* bildirmektedir.
- Uygur Türkçesinde 16, Karahanlı Türkçesinde 14, Harezm-Altınordu Türkçesinde 75, Çağataycada 1 +ki biçim birimli sözcük *temsil yoluyla zamana aitlik* bildirmektedir.
- Karahanlı Türkçesinde 7 sözcük doğrudan *temsil* ve 1 sözcük *soru* bildirirken Harezm-Altınordu Türkçesinde 1, Karahanlı Türkçesinde 22 sözcük *belirtme* bildirmektedir.

Bu sonuçlara göre, +ki biçim biriminin tarihî Türk yazı dillerinde eklendiği sözcüklerle en çok bulunma ve aitlik anlamlarını karşılayacak şekilde kullanıldığı açıktır. Bu durum yoğun olarak Uygur Türkçesi ve Harezm-Altınordu Türkçesinde görülmektedir. Ancak ekin bu yönüyle ön planda olması +ki'nin diğer işlevlerini unutturmamalıdır. Zira tespit edilen örneklerde görüldüğü üzere söz konusu ek, eklendiği diğer sözcük türlerinde belirgin olarak temsil işlevine de sahiptir.

6.2. Çağdaş Türk Yazı Dillerine Ait İnceleme Sonuçları

Güney-Batı Türk yazı dillerinden (Oğuz Grubu) Azerbaycan Türkçesi, Kuzey-Batı Türk yazı dillerinden (Kıpçak Grubu) Tatarca, Güney-Doğu Türk yazı dillerinden (Uygur-Karluk Grubu) Özbekçe, Kuzey-Doğu Türk yazı dillerinden (Sibirya Grubu) Tuvacaya ait çeşitli metinler +ki biçim birimi bakımından incelenmiş, elde edilen verilerden hareketle ekin varlığına dair şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İncelemeye esas alınan metinlerde +ki biçim birimini ve biçim birimsel değişkelerini alan birbirinden farklı 158 sözcük tespit edilmiştir. Söz konusu eki alan

sözcükler –tekrarlı olarak- toplamda 235 kez kullanılmıştır. +ki biçim biriminin tekrarlı olarak kullanıldığı bu 235 sözcüğün 122 tanesinde Türkçe kökenli basit sözcükler ile 10 tanesinde türemiş sözcükler üzerine eklendiği görülmüştür. Türemiş sözcükler arasında 1 isimden türeyen isim gövdesi, 9 fiilden türeyen isim gövdesi mevcuttur. Bunlar dışında +ki'nin eklendiği 46 Türkçe kökenli kalıplaşmış sözcük ile 48 yabancı kökenli sözcük tespit edilmiştir. Geriye kalan 9 sözcükte ise özel isimler üzerine eklenmiştir.

Çağdaş Türk yazı dillerinde, +ki ekinin basit sözcükler üzerine gelerek kullanıldığı toplamda 28 yapı tespit edilmiştir. Bu yapıların yazı dillerine göre dağılımı şöyledir:

Azerbaycan Türkçesinde +ki'li sözcüklerin kullanıldığı 11 yapının 8 tanesinde +ki biçim birimi kendinden önce çeşitli çekim eklerini alarak sözcük sonuna ulanmış, geriye kalan 2 yapıda kendinden önce ve sonra gelen çekim ekleriyle kullanılmış, 1 yapıda ise doğrudan kök üzerine eklenmiş ve kendisinden sonra hiçbir ek almamıştır.

Tatarcada kullanılmış olan +ki'li 9 yapının 8 tanesinde, +ki biçim birimi çekim ekleri üzerine gelerek sözcük sonunda, 1 yapıda da çekim eklerinin arasında kullanılmıştır.

Özbekçede tespit edilen 15 yapının 7 tanesinde kendinden önce çeşitli çekim eklerini alarak sözcük sonunda kullanılmış, 7 yapıda ise kendinden önce ve sonra çeşitli çekim ekleri almıştır. 1 yapıda doğrudan sözcük üzerine gelerek tek başına kullanılmıştır.

Tuvaca metinlerde ulaşılan 3 yapının 1 tanesinde doğrudan sözcük üzerine eklenerek kendisinden sonra herhangi bir ek almadan kullanılmış, 1 yapıda sözcük üzerine doğrudan eklenerek kendisinden sonra çekim ekiyle kullanılmıştır. Geriye kalan 1 yapıda ise çekim ekinin üzerine gelerek sözcük sonunda yer almıştır.

Türkçe kökenli basit, türemiş ve kalıplaşmış sözcükler ile yabancı kökenli sözcükler üzerine gelen +ki biçim biriminin tespit edildiği yapılar kullanım sıklığına göre aşağıda yer alan listelerde sıralanmıştır. Bu listeler, söz konusu ekin Azerbaycan Türkçesi, Tatarca, Özbekçe ve Tuvacada hangi yapılarda, hangi eklerle ve ne sıklıkta kullanıldığını takip edebilmemize veya yazı dillerine özgü kullanım farklılıklarını görmemize olanak sağlamaktadır. Örneğin bu farklılıklardan birisi Tuvacaya aittir. Tuvacada tamlayan durumu eki üzerine getirilen +ki biçim birimi diğer çağdaş Türk yazı dillerine göre farklı bir görünüm sergilemektedir. Bu hususa tanık olarak *meeñi* “benimki” (838) (HT) ve *seeñni* “seninki” (841) (HT) gibi örnekler verilebilir. Tamlayan durumu ekinden sonra +ki biçim birimi ve diğer biçim birimsel değişkeleri geldiğinde

+ki ekinin /g/ ünsüzü düşmekte ve örneklerde olduğu gibi söz konusu ekin ünlüsü uzamaktadır. Tatarca ve Özbekçede ise bu yapıya karşılık *Kök (+) +ni (+) +ki* yapısı bulunmaktadır. Bu yapıda da Tuvacada olduğu gibi tamlayan durumu eki sebebiyle bir ses olayı yaşanmaktadır. +ki biçim birimi, tamlayan durumu eki üzerine getirildiğinde söz konusu ekte bulunan +ng düşmekte ve bu durumda +ki eki +ni üzerine eklenmektedir. Burada bahsedilen *Kök (+) +nii* ve *Kök (+) +ni (+) +ki* yapılarının Azerbaycan Türkçesindeki karşılığı *Kök (+) +nin (+) +ki* şeklindedir. Bunlar dışında, Özbekçe için farklılık arz eden bir kullanım ise +ki biçim biriminin +*däk* ve +*däy* ekleriyle (eşitlik-benzerlik ekleri) kurduğu yapılardır. Bu eklerin +ki ile kullanımı yalnızca Özbekçeye ait metinlerde saptanmıştır.

Basit Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Biriminin Kullanıldığı Yapılar

Azerbaycan Türkçesi

Kök (+) +I/ +ü (+) (+n) (+) +dA (+) +ki → 13

Kök (+) +dA (+) +ki → 4

Kök (+) +ki → 2

Kök (+) +leri (+) (+n) +de (+) +ki → 1

Kök (+) +i (+) +n (+) +de (+) +ki (+) +ler → 1

Kök (+) +in (+) ki → 1

Kök (+) +in (+) +ki (+) +n (+) +den → 1

Kök (+) +ler (+) +(i)m (+) +de (+) +ki → 1

Kök (+) +(i)m (+) +da/ +ki → 1

Kök (+) +(i)miz (+) +de (+) +ki → 1

Kök (+) +sı (+) +n (+) +da (+) +ki → 1

Tatarca

Kök (+) +gı → 15

Kök (+) +ı/ +U (+) (+n) (+) +dA (+) +ki / +gı → 13

Kök (+) +Da (+) +ki /+ gı → 4

Kök (+) +(u)bız (+) +da (+) +gı → 1

Kök (+) +ları (+) (+n) (+) +da (+) +gı → 1

Kök (+) +ler (+) +de (+) +gı → 1

Kök (+) +ni (+) +ki → 1

Kök (+) +sı (+) +n (+) +da (+) +gı → 1

Özbekçe

Kök (+) +ki / +gi → 10

Kök (+) +i +dä (+) +gi → 9

Kök (+) +dä (+) +gi → 3

Kök (+) +ni (+) +ki (+) +de → 3

Kök (+) +ni (+) +ki (+) +gä → 3

Kök (+) +(i)η (+) +dä (+) +gi → 2

Kök (+) +din (+) +gi (+) +däy → 1

Kök (+) +gi (+) +lär → 1

Kök (+) +i (+) +dä (+) +gi (+) +si → 1

Kök (+) +(i)m (+) +dä (+) +gi → 1

Kök (+) +(i)ηiz (+) +dä (+) +gi → 1

Kök (+) +m (+) +ni (+) +ki (+) +gä → 1

Kök (+) +ni (+) +ki → 1

Kök (+) +ni (+) +ki (+) +dän → 1

Tuvaca

Kök (+) +kı / +gi / +gu → 16

Kök (+) +nii → 3

Kök (+) +gü (+) +ler (+) +den → 1

+ki biçim biriminin türemiş sözcüklerle kullanıldığı tespit edilen toplam 10 yapının yazı dillerine göre dağılımı şöyledir:

Türemiş Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Biriminin Kullanıldığı Yapılar

İsimden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

Özbekçe

Gövde (+) +lär (+) +ni (+) +ki (+) +gä → 1

Fiilden Türeyen İsim Üzerine Gelen +ki Biçim Birimi

Azerbaycan Türkçesi

Gövde (+) +sı (+n) (+) +da (+) +ki → 2

Gövde (+) +de (+) +ki → 1

Gövde (+) +ı (+n) (+) +da (+) +ki → 1

Gövde (+) +ları (+) (+n) (+) +da (+) +ki → 1

Özbekçe

Gövde (+) +dä (+) +gi → 1

Gövde (+) +dä (+) +gi (+) +lär → 1

Tatarca

Gövde (+) +da (+) +gı → 1

Gövde (+) +ı (+n) (+) +da (+) +gı → 1

+ki biçim biriminin kalıplaşmış sözcüklerle kullanıldığı tespit edilen toplam 10 yapının yazı dillerine göre kullanımları aşağıdaki gibidir:

Kalıplaşmış Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Biriminin Kullanıldığı Yapılar

Azerbaycan Türkçesi

Gövde (+) +da (+) +ki → 1

Gövde (+) +mız (+) +da (+) +ki → 1

Gövde (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +ki → 2

Özbekçe

Gövde (+) +gi → 13

Gövde (+) +dä (+) +gi → 1

Gövde (+) +gi (+) +däy → 1

Gövde (+) +gi (+) +si → 1

Tatarca

Gövde (+) +ki / +gı / +gi → 14

Gövde (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +ki / +gı → 5

Gövde (+) +da (+) +gı → 2

Gövde (+) +gi (+) +de → 1

Gövde (+) +gi (+) +si (+) +n → 1

Tuvaca

Gövde (+) +gi (+) +ler → 1

Gövde (+) +gi (+) +niñ → 1

Gövde (+) +gi → 1

+ki biçim birimi, incelenen metinlerde çok sık olmamakla birlikte yabancı kökenli sözcükler üzerine de eklenmiştir. Azerbaycan Türkçesi, Tatarca, Özbekçe ve Tuvaca için taranan metinlerden hareketle +ki ekli toplamda 48 yabancı kökenli sözcük tespit edilmiştir. Tablo 3'te görüldüğü gibi yabancı kökenli sözcük kullanımının en fazla olduğu çağdaş Türk yazı dili 22 sözcükle Özbekçededir. Azerbaycan Türkçesi, Tatarca ve Özbekçede saptanan örneklerin en fazla Arapça olduğu görülür. Tuvacada ise +ki'nin eklendiği yabancı kökenli herhangi bir sözcüğe rastlanmamıştır.

Tablo 3

+ki Biçim Biriminin Yabancı Sözcüklerle Kullanımı II

ÇTYD	Arapça	Farsça	Rusça	Fransızca	Toplam
Azerbaycan T.	10	2	—	1	13
Tatarca	8	4	1	—	13
Özbekçe	16	4	1	1	22

Aşağıda yer alan listelerde +ki'nin yabancı kökenli sözcükler üzerine gelerek kullanıldığı yapılar kullanım sıklığına göre sıralanmıştır.

Yabancı Kökenli Sözcükler Üzerine Gelen +ki Biçim Biriminin Kullanıldığı Yapılar

Azerbaycan Türkçesi

Sözcük (+) +I (+) (+n) (+) +dA (+) +ki → 5

Sözcük (+) +dA (+) +ki → 3

Sözcük (+) +ı (+) +da / (+) +ki → 1

Sözcük (+) +ı (+) (+n) (+) +da (+) +ki (+) +ler (+) +in → 1

Sözcük (+) +ki → 1

Sözcük (+) +ki (+) (+n) (+) +den → 1

Sözcük (+) +ler (+) +i (+) (+n) (+) +de (+) +ki → 1

Tatarca

Sözcük (+) +DA (+) +ki (+) +gı (+) +gi → 4

Sözcük (+) +I (+) +n (+) +dA (+) +gi → 4

Sözcük (+) +gi → 4

Sözcük (+) +sı (+) (+n) (+) +da (+) +ki → 1

Özbekçe

Sözcük (+) +dä (+) +gi → 10

Sözcük (+) +gi → 7

Sözcük (+) +dä (+) +gi (+) + dāy → 1

Sözcük (+) +dä (+) +gi (+) +dek → 1

Sözcük (+) +dä (+) +gi (+) +lär (+) +gä → 1

Sözcük (+) +ı (+) +dä (+) +gi → 1

Sözcük (+) +(i)η (+) + dā (+) +gi → 1

+ki biçim birimini alan 235 sözcüğün tür bakımından inceleme sonuçlarına bakıldığında, bu sözcüklerden 143 tanesinin isim, 70 tanesinin zarf (62 zaman zarfı, 4 yer zarfı, 4 diğer zarflar), 6 tanesinin sıfat, 14 tanesinin zamir, 2 tanesinin edat (1 isim kökenli, 1 fiil kökenli) olduğu görülür. Ek, çağdaş Türk yazı dillerinde en çok isim, sonrasında zarf (genellikle zaman zarfı) türünde sözcükler üzerine eklenmiştir. İncelenen metinlere göre yazı dillerine özgü bir sonuç çıkaracak olursak; +ki biçim birimi Azerbaycan Türkçesinde en sık isim türünde sözcükler üzerine gelirken edat ve sıfat üzerine gelmemiştir. Tatarcada bütün sözcük türleri üzerine gelen +ki biçim biriminin Özbekçede sıfat üzerine geldiği herhangi bir örnek tespit edilmemiştir. Söz konusu ekin Tuvacada genellikle zarflar üzerine geldiği görülmüştür.

Tablo 4

+ki Biçim Biriminin Eklendiği Sözcük Türleri II

ÇTYD	İsim	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat
Azerbaycan T.	42	—	3	7	—
Tatarca	58	4	1	19	—
Özbekçe	39	—	7	28	2
Tuvaca	4	2	3	16	—

İncelenen sözcüklerin +ki biçim birimini aldıktan sonraki durumlarına baktığımızda, 235 sözcüğün +ki eklendikten sonra 199 tanesinin sıfat, 36 tanesinin isim olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. +ki'li sözcüğün sıfat olarak kullanıldığı örnekler en fazla Tatarcadayken, isim olarak görüldüğü örnekler de en fazla Özbekçede yer almaktadır.

Çağdaş Türk yazı dillerinde tespit edilen +ki biçim birimli sözcükler cümle içerisinde bildirdikleri anlamlara göre değerlendirildiğinde; 235 +ki biçim birimli sözcükten 122 sözcüğün *bulunma* ve *aitlik*, 25 sözcüğün *temsıl yoluyla bulunma* ve *aitlik*, 75 sözcüğün *zamana aitlik*, 10 sözcüğün *temsıl yoluyla zamana aitlik*, 2 sözcüğün *soru*, ve 1 sözcüğün de *temsıl yoluyla soru* bildirdiği tespit edilmiştir. Bu sayısal verilerin çağdaş Türk yazı dillerine göre dağılımı şu şekildedir:

- Azerbaycan Türkçesinde 39, Tatarcada 40, Özbekçede 41 ve Tuvacada 2 +ki biçim birimli sözcük *bulunma* ve *aitlik* bildirmektedir.
- Azerbaycan Türkçesinde 4, Tatarcada 3, Özbekçede 15 ve Tuvacada 3 +ki biçim birimli sözcük *temsıl yoluyla bulunma* ve *aitlik* bildirmektedir.
- Azerbaycan Türkçesinde 4, Tatarcada 33, Özbekçede 24 ve Tuvacada 14 +ki biçim birimli sözcük *zamana aitlik* bildirmektedir.
- Azerbaycan Türkçesinde 1, Tatarcada 2, Özbekçede 3 ve Tuvacada 4 +ki biçim birimli sözcük *temsıl yoluyla zamana aitlik* bildirmektedir.
- Bunlar dışında Tatarcada saptanan 2 +ki'li sözcüğün *soru*, 1 sözcüğün de *temsıl yoluyla soru* bildirdiği görülmektedir.

Tarihî Türk yazı dillerinde olduğu gibi Azerbaycan Türkçesi, Tatarca, Özbekçe ve Tuvacada +ki biçim birimiyle kullanılan sözcüklerin en çok bir yerde bulunma veya bir yere aitlik bildirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine söz konusu yazı dillerinde de +ki'nin temsil etme gücünü örneklendiren kullanımlar açıkça görülmektedir.

Çağdaş Türk yazı dillerine ait metinlerde kullanılan +ki biçim biriminin, tarihî Türk yazı dillerinde olduğu gibi burada da hem ötümler açısından uyum gösteren hem de ötümler uyumunun dışında kullanımlar sergileyen örnekleri mevcuttur. Ancak +ki'nin ötümler uyumuna bağlı olarak kullanıldığı sözcükler sayıca daha fazladır. Bu durumu örneklendirmek amacıyla aşağıda ekin söz konusu kullanımlarını gösteren tanıklar sunulmuştur:

âdätdägidek (US, 90) (Özb.)

âdätdägidäy (HD, 340) (Özb.)

- âğzidägisi* (KD, 1341) (Özb.)
- aldagı* (TT, 164) (Tat.)
- aldıngı ...* (TT, 139), (152) (Tat.)
- âldidägi* (KD, 1725), (2232) (Özb.)
- âldidägi* (TA, 334)
- âldingi* (KD, 1261) (Özb.)
- âldingidäy* (HD, 340) (Özb.)
- algı* (CB, s. 6) (Tat.)
- arasındagı* (BKI, s. 21); (TT, 142), (156), (157) (Tat.)
- artındagı* (TT, 160) (Tat.)
- ârtidägi* (TA, 334-335) (Özb.)
- arttagı* (TT, 164) (Tat.)
- astındagı* (TT, 162) (Tat.)
- ävvälgi* (KD, 15), (450), (473), (670), (817); (US, 158) (Özb.)
- awızındagı* (TT, 143) (Tat.)
- bâşidägi* (US, 143) (Özb.)
- bâşingizdägi* (TA, 330) (Özb.)
- bâzârdägi* (KD, 199), (200) (Özb.)
- belidägi* (Q, 194) (Özb.)
- başındagı* (TT, 158) (Tat.)
- bâyägi* (1325), (1584), (1591), (1596) (KD) (Özb.)
- bıyılgi* (TT, 142), (158) (Tat.)
- borıngı* (TT, 142) (Tat.)
- boyidägi* (HD, 338) (Özb.)
- buringı* (BKI, s. 20); (EH, s. 22); (A, s. 25); (A, s. 27); (KK, s. 36); (A, s. 27); (A, 27); (M, s. 31) (Tat.)
- burungu* (518) (BT) (Tuv.)
- burungilär* (KD, 972) (Özb.)
- burungular* (512) (BT) (Tuv.)
- buyındagı* (BK, s. 3. (Tat.)
- çorındagı* (TT, 139) (Tat.)
- dâimgi* (KD, 816) (Özb.)
- demgi* (240), (256), (278), (280) (TE); (505) (BT); (685) (HT) (Tuv.)

dunyâdägi (Q, 191) (Özb.)
egürdägi (Q, 194) (Özb.)
ëndigi (KD, 2046) (Özb.)
endigi (Q, 194) (Özb.)
etäkdägi (Q, 193) (Özb.)
ertengi (518) (BT) (Tuv.)
ertengiler (512) (BT) (Tuv.)
ertenginiñ (474) (BT) (Tuv.)
ätrâfdägi (KD, 1755) (Özb.)
ätrâfingdägi (Q, 193) (Özb.)
ezelgi (CB, s. 7-8) (Tat.)
haqıdägi (HD, 339) (Özb.)
hakındagı (BK, s. 16) (Tat.)
hezirgi (ZK, s. 39) (Tat.)
hâzêrgé (TT, 138) (Tat.)
ilgäriği (KD, 1522), (1806); (Q, 194) (Özb.)
indigide (CB, s. 9) (Tat.)
illerdegi (T, s. 28) (Tat.)
irtängé (143), (154) (TT) (Tat.)
irtegisin (AT, s. 9) (Tat.)
qâğâzdägi (KD, 103), (Q, 194) (Özb.)
karşıdagı (TT, 147) (Tat.)
qâşidägi (KD, 592) (Özb.)
qâşingdägi (1527), (1531) (KD) (Özb.)
qatârdägi (NN, 169) (Özb.)
kayçangı (TT, 159) (Tat.)
kaydagı (TT, 138) (Tat.)
Kazandagı (CB, s. 7), (s.9) (Tat.)
keyingisi (NN, 168) (Özb.)
keyingi (Q, 189), (191), (192); (US, 12), (143); (NN, 170) (Özb.)
Kırımdagı (CB, s. 3), (s. 7) (Tat.)
qışlâqdägilär (HD, 339) (Özb.)
kiçegi (CB, s. 5) (Tat.)

qolidägi (HD, 339) (Özb.)
kullarındagi (TM, s. 7) (Tat.)
künduzgi (TA, 314) (Özb.)
mähällädägi (NN, 185) (Özb.)
näriği (US, 163) (Özb.)
näridägi (Q, 193) (Özb.)
Severä-Vostokdägi (NN, 175) (Özb.)
songgi (Q, 192-193) (Özb.)
soñgu (512) (BT); (234), (238) (TE) (Tuv.)
sungı (GS, s. 31); (HK, s. 33) (Tat.)
şherdegi (İKKK, s. 11) (Tat.)
şähärdägi (NN, 177) (Özb.)
şherindegi (İKKK, s. 12) (Tat.)
urtasındagi (AT, s. 9) (Tat.)
üstidägi (KD, 1639) (Özb.)
üstimdägi (KD, 1660) (Özb.)
üstüügülerden (254) (TE) (Tuv.)
vägondägilärgä (HD, 337) (Özb.)
yâgdägi (KD, 1283) (Özb.)
yazgı (A, s. 26) (Tat.)
yugarıdagı (TT, 142) (Tat.)
Yunusâbâddägi (NN, 175) (Özb.)
yurtubızdagı (İKKK, s. 12) (Tat.)
zamandagi (T, s. 29) (Tat.)

KAYNAKÇA

- Abik, A. D. (2003). Kutadgu Bilig’de zamirlerin ayrılma hâli. (Haz. Ata, A. & Ölmez, M.). *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu, Mustafa Canpolat Armağanı* içinde (s. 25-39). Ankara.
- Abik, A. D. (2006). *Ali Şir Nevayi Hamsetü’l-Mütehayyirin*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Ahmedova, A. (2017). Orhon yazıtlarında ara ekler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 41, 26.
- Akbay, D. (2010). Küntuğmiş Destanı. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Akalın, M. (1979). ‘*Târiihî Türk şîveleri*’. Ankara: Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Arat, R. R. (1992). *Atabetü’l-Hakayık - Edip Ahmet B. Yükneci*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Arat, R. R. (1947). *Kutadgu Bilig I metin*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (1985). *Kutadgu Bilig II çeviri*. Ankara: Türk tarih Kurumu Yayınları.
- Arçın, S. M. (2009) Tuvaca bir destan: Haan-Töğöldür (giriş-metin-aktarma-dizin). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Argunşah, M. & Güner, G. (2015). *Codex Cumanicus*. Ankara: Kesit Yayınları.
- Arikoğlu, E. & Kuular, K. (2003). *Tuva Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arikoğlu, E. & Borbaanay B. (2007). *Tuva destanları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1997). *Kısasü’l-Enbiya I, giriş, metin, tıpkıbasım, Nasirü’l-din bin Burhanü’l-din Rabguzi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1997). *Kısasü’l-Enbiya II - dizin, Nasirü’l-din bin Burhanü’l-din Rabguzi* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1998). *Nehcü’l-Feradis III, dizin, sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (2005). Soñ saray. *Türk Dili Araştırmaları*, 15 (2005), 69-83.
- Ata, A. (2013). *Karahanlı Türkçesinde ilk Kur’an tercümesi (Rylands nüshası, giriş, metin, notlar, dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Atalay, B. (1985). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1986). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi - II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1986). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi - III*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1986). *Divanü Lûgat-it-Türk – endeks - IV*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydın, E. (2012). *Orhon yazıtları*. Konya: Kömen.
- Bang, W. (1969). *Köktürkçeden Osmanlıcaya* (Çev. Tahsin Aktaş). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin grameri*. İstanbul: Baha Matbaası
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baran, B. (2006). Orta Türkçede isim çekim eklerinin kullanılış şekilleri ve fonksiyonları. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Barutçu Özönder, F. S. (1998). *Abidarim kınlıg koşavarti şastirtağı çinkirtü yörüglerning kingürüsi'nden üç itigsizler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baskakov, N. A. (1973). *Grammatika Nogayskogo yazıka*. Çerkessk.
- Başdaş, C. (2006). Türkçede üçüncü grup (ara ekler), *I. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayında Sunulan Bildiri* içinde, Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Bilgegil, M. K. (1982). *Türkiye Türkçesi dilbilgisi*. Ankara: Dergah Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (2009). *Türkçe dilbilgisi*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi
- Bodrogligeti, A. J. E. (2001). *A Grammar of Chagatay*. Muenchen: Lincom Europa.
- Bodrogligeti, A. J. E. (2003). *An academic reference grammar of modern literacy Uzbek*. München: Lincom.
- Brockelmann, C. (1954). *Osttürkische grammatik der Islamischen literatursprachen mittelasians*. Leiden: E. J. Brill.
- Buran, Ahmet (2011). Türkçede isim çekim ekleri. *Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler I-II* içinde. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (2015). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ceritoğlu, M. (2011). Türkiye Türkçesindeki çok görevli eklerin tespiti ve sınıflandırması. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (3), 1239-1248.

- Choi, H.W. (2010). *Türkçe, Korece, Moğolca ve Mançu-Tunguzcanın karşılaştırmalı ses ve biçim bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çetin, E. (2012). *Altun Yaruk yedinci kitap*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Çetin, E. (2017). *Altun Yaruk sekizinci kitap*. Adana: Karahan Kitabevi
- Dankoff, R. (1983). *Wisdom of royal glory (Kutadgu Bilig): A Turko-islamic mirror for princes, by Khass H. Yusuf*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Dankoff, R. & Kelly, J. (1982). *Compendium of the Turkic dialects by Mahmud al-Kashgari I*. Harvard University.
- Dankoff, R. & Kelly, J. (1984). *Compendium of the Turkic dialects by Mahmud al-Kashgari II*. Harvard University.
- Dankoff, R. & Kelly, J. (1985). *Compendium of the Turkic dialects by Mahmud al-Kashgari III*. Harvard University.
- Delice, H. İ. (2000). Türk dilinde işlevsel ek tasnifi denemesi. *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 231-235.
- Demirci, M. & Dinçaslan, M. F. (2015). +ki eki ve +DAki yapısı üzerine bir inceleme. *International Journal of Language Academy*, 3, 322-339.
- Deny, J. (1941). *Türk dili grameri (Osmanlı lehçesi)* (Çev. A. U. Elöve). İstanbul: Maarif Vekaleti.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca - Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilâçar, A. (1971). Gramer: tanımı, adı, kapsamı, türleri, yöntemi, eğitimdeki yeri ve tarihçesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. 83-145.
- Ediskun, H. (1992). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Ediskun, H. (2003). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Ediskun, H. (2005). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Eker, S. (2006). *Çağdaş Türk dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eraslan, K. (1999). *Mevlanâ Sekkakî divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdal, M. (1991). *A grammar of Old Turkic - II*. Leiden: Brill.
- Erdal, M. (2004). *A grammar of Old Turkic*. Leiden: Brill.
- Erdem, M. (2011). Türkçede çekim ve yapım eklerinin özellikleri ve sınırları. *Bilig, sayı: 58*, 71-90.
- Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro.

- Ergene, O. (2017). *Gülistan Tercümesi, giriş-dil incelemesi-metin-çeviri-dizinler-tıpkıbası* (Çev. Sibîcâbî). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (1985). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut kitabı I. (giriş-metin-faksimile)* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (1994). *Türk dili*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Erkman Akerson, F. (2008), *Dile genel bir bakış*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Ertane Baydar, A. S. & Baydar, T. (2006). -ki Eki Üzerine. *Ankara: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, II, 31-49*.
- Erten, M. (2007). İlgi zamiri ve iyelik zamiri terimleri üzerine. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6, 221-228*.
- Gabain, A. Von (1988). *Eski Türkçenin grameri* (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ganiyev, F., Ahmetyanov, R. & Açıkgöz, H. (1997). *Tatarca-Türkçe sözlük*. Kazan-Moskova: İnsan Yayınevi.
- Gencan, T. N. (1975). *Dilbilgisi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (2007). *Dilbilgisi*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.
- Gökdayı, H. & Sebzecioğlu T. (2006). Geçiş aşamasında olan +ca ekinin türü. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 91, 649*.
- Göksel, A. & Kerslake, C. (2006). *Turkish: a comprehensive grammar*. London - New York: Routledge.
- Grönbech, K (1995). *Türkçenin yapısı* (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, T. (2005). *Türkçe el kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gülensoy, T. (2010). *Türkçe el kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güler, G. (2014). Özbek yazar Otkir Hâşimov'dan seçme hikâyeler; “umr sävdâsı, negä negä, zil-hâzil, âğ”, (inceleme, metin, aktarı, dizin), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gülsevin, G. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Gülsevin, G. (2004). Türkçede sıra dışı ekler ve eklerin tasnif-tanımlanma sorunu üzerine. *V. Uluslararası Türk dili Kurultayı Bildirileri I* içinde. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk dilinde edatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Hacıeminoğlu, N. (1996). *Karahanlı Türkçesi ve grameri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1997). *Harezmi Türkçesi ve grameri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2002) *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve dil hususiyetleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hamilton, J. R. (1998). *İyi ve kötü prens öyküsü* (Çev. Vedat Köken). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hakyemez, B. (2007). 1928-1937 Dönemi Kırım Tatar edebiyatından seçme hikâyeler (emce, küz gecesinde, yolculuqta, nefise) giriş-inceleme-metin-aktarma-dizin). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Harrison, K. D. (2000). *Topics in the phonology and morphology of Tuvan*. Yale University.
- Hatiboğlu, V. (1974). *Türkçenin ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türkçenin ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hieber, D. W. (2007). *A grammar of Turkish (a linguistic grammar)*. The College of William & Mary Prof. Reed Descriptive Linguistics.
- Hüseynzadə, M. (2007). *Müasir Azərbaycan dili (Morfologiya)*. Bakı: Şarq-Qarb.
- İshakov, F. G. (1956). Mestoimeniya (*İssledovaniya po sravnitel'noy grammatike Tyurkskih yazıkov*), II. Morfologiya. Moskva, 208-247.
- İshakov, F. G. & Pal'mbah, A. A. (1961). *Grammatika Tuvinskgo Yazıka, fonetika i morfologiya*. Moskva.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin dil bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaca, H. (2013). Türkiye Türkçesinde eklerin işlevleri. Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Karaca, H. (2017). Dilbilimin alt alanları ve ekler. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16, 47-51.
- Karamanlioğlu, A. F. (1989). *Gülistan Tercümesi, Seyf-i Sarayı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Karamanlioğlu, A. F. (1994). *Kıpçak Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kahraman, T. (2011). Çağdaş Türkiye Türkçesinde ad çekimi eklerinin kullanım özellikleri ve işlevleri. *Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler I-II* içinde. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, C. (1994); *Uygurca Altun Yaruk (giriş, metin ve dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kazımov, Q. Ş. (2010). *Müasir Azərbaycan dili (Morfologiya)*. Bakı: Elm və təhsil.
- Kononov, A. N. (1956). *Çağdaş Türk edebi dilinin grameri* (Çev. Sabit Paylı) (Yayımlanmamış), Sovyet İlimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü, Moskova Leningrad.
- Korkmaz Z. (2003). *Türkiye Türkçesi grameri (şekil bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2010). *Grammar terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz Z. (2011). *Türkçede eklerin kullanılış şekilleri ve ek kalıplaşması olayları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2017). *Türkiye Türkçesi grameri, şekil bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish descriptive grammar*. London - New York: Routledge.
- Köklüdağ, A. (2007). Yedi Özbekçe hikâye (Nureli Kabul, "Kaytış"; HayriddinSultano, "Gulamgerdiş"; Mesume Ehmedova "Keçmiş Hisabı"; Sabir One, "Bir Olermen Çevendaz"; Selamet Muhammed Vefa, "Tutilgen Ay"; ŞadikulHemrayev, "Havlidegi Deraht"; Ulugbek Mustafakulov, "Ak Kaşka"), (metin,-çeviri, dil incelemesi, dizin). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Krueger, J. J. (1977). *Tuvan manual: Area handbook, grammar, reader and glossary, bibliography*. Indiana University, Bloomington.
- Lewis, G. L. (1967). *Turkish grammar*. Oxford University Press.
- Li. Y. S. (2004). *Türk dillerinde son takılar*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Makas, Z. (1991). *Azerbaycan çağdaş hikâye antolojisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mansuroğlu, M. (1979), "Karahanlıca", *Tarihi Türk Şiveleri* (Çev. Mehmet Akalın), Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

- Martinet, A. (1998). *İşlevsel genel dilbilim* (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Mawkanuli, T. (1999). *The phonology and morphology of Jungar Tuva*. Indiana University.
- Müller, F. W. & Gabain, A. Von. (1945). *Çaştani Bey Hikâyesi* (Çev. S. Himran). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nadelyayev, V. M., Nasılov, D. M., Tenişev, J. R. & Şçerbak, A. M. (1969). *Drevnetyurkskiy Slovar*. Leningrad: Akademiya Nauk SSSR.
- Nalbant, M. V. (2008). *Divânü Lugati't-Türk grameri - I - isim*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Naskali, E. G. (1997). *Türk dünyası gramer terimleri kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Orkun, H. N. (1987). *Eski Türk yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Oruzbayeva B., & Kудaybergenov (1964). *Kırgız tilinin grammatikası, Morfologiya*. Frunze: Kırgız Mamlekettik Okuu-Pedagogika Baspası.
- Ölmez, M. (1994). Hsüan-Tsang'ın eski Uygurca yaşamöyküsü VI. bölüm. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Ölmez, M. (1995). *Tuvaca, dilbilgisi, metinler, sözlük*. Ankara: Simurg yayınları.
- Ölmez, M. (2017). *Köktürkçe ve Eski Uygurca dersleri*. Ankara: Kesit Yayınları.
- Çağırın, Ö. (2011). Çağdaş Türkiye Türkçesinde ad çekimi eklerinin kullanım özellikleri ve işlevleri. *Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler I-II* içinde. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öner, M. (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öner, M. (2006). Türkçede isimden fiil yapımı üzerine notlar. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3, 1, 60- 76.
- Özbay, B. (2014). *Huastuanıft - Manihaist Uygurların tövbe duası*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Özyetkin, M. A. (1996). Altınordu, Kırım ve Kazan sahasına ait yarlık ve bitiklerin incelemesi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Poppe, N. (1961). *Tatar manual*. Bloomington: Indiana University.
- Räsänen, M. (1957). Materialien zur morphologie der Türkischen. *Studia Orientalia*. Helsinki.

- Röhrborn, K. (1977). *Uigurisches wörterbuch, sprachmaterial der vorislamischen Türkischen texte aus Zentralasien, lieferung I*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- Sağol, G. (1993). Harezmi Türkçesi satır arası kur'an tercümesi (giriş, metin, sözlük I). Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sat, Ş. Ç. & Salzınma, E. B (1980). *Amgı Tıva literaturalıg dıl*. Kızıl.
- Serebrennikov, B. A. & Hacıyeva, N. Z. (2002). *Türk dillerinin müqayiseli tarixi grammatikasi*. Bakı: Səda Nəşriyyatı.
- Sertkaya, O. F. (1979). Muss es Çölgi (A)zeri oder Çöl[I](ü)g iz(e)ri heissen? *Journal of Turkish Studies. Cambridge, III*, 291-294.
- Sev, G. (2007). *Tarihi Türk lehçelerinde hâl ekleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sev, G. (2015). Kutadgu Bilig'de münü gösterme edatı. *Türk, Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 3, 5, 24-36.
- Sevortyan, E. V. (1956). Kategoriya prinadlezhnosti (*İssledovaniya po sravnitel'noy grammatike Tyurkskih yazıkov*), II. Morfologiya. Moskva, 38-44
- Sevortyan, E. V. & Shiraliyev, M. (1971). *Grammatika Azerbaydjanskogo yazıka (fonetika, morfologiya, sintaksis), (otvetstvennyy redaktor i soavtor)*. Baku: İzdatel'stvo "Elm", okolo 26 p. 1.
- Shaw, R. B. (1878). *A Sketch of the Turki Language as Spoken in Eastern Turkistan (Kàshghar and Yarkand)*. Calcutta.
- Sjoberg, A. F. (1963). *Uzbek structural grammar*. Bloomington: Indiana University Press.
- Şçerbak, A. M. (1962). *Grammatika Starouzbekskogo yazıka*. Moskva-Leningrad: İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.
- Şerifoğlu, Y. (2015). Türkiye türkçesinde isimleri sıfat yapan eklerin durumları üzerine bir inceleme ve yeni bir terim önerisi. *Türk, Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 6, 71-27.
- Tanrıverdi, E. (2012). *Azərbaycan dilini tarixi grammatikası*. Bakı: Elm və təhsil.
- Tekin, T. (1988). *Orhon yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (1993). *Japonca ve Altay dilleri*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Tekin, T. (1994). *Tunyukuk yazıtı*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Tekin, T. & Ölmez, M. (1999). *Türk dilleri*. İstanbul: Simurg Yayınları,
- Tekin, T. (2003). *Makaleler I: Altayistik* (Haz. Emine Yılmaz & Nurettin Demir). Ankara: Grafiker Yayınları.

- Tekin, T. (2016). *Orhon Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tezcan, S. (1981). Kutadgu Bilig dizini üzerine. *Belleten*, 178, 23-78.
- Thomsen, V. (2011). *Orhon Yazıtları Araştırmaları* (Çev. Vedat Köken). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tietze, A. (2002). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lügati. Cilt 1 (A-E)*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1976). Küçük Eskî Anadolu Türkçesi grameri. *Türkiyat Mecmuası* 18,334.
- Timurtaş, F. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi (XV. yüzyıl gramer-metin-sözlük)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Timurtaş, F. (1997). *Osmanlı Türkçesi grameri (eski yazı ve imlâ – Arapça, Farsça, Eski Anadolu Türkçesi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dilbilgisi terimleri sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Toparlı, R., Çögenli, S. & Yanık, N. H. (1999). *El-kavânînü'l-Küllîye Li-Zabtî'l-Lugati't-Türkiyye*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R., Çögenli, S. & Yanık, N. H. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tosun, İ. (2011). Tuva Türkçesinin şekil bilgisi. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Türk Dil Kurumu. 2011. *Türkçe sözlük*. Ankara.
- Üstünoğlu, K. (2004). Eklerin öğretimi üzerine bir iki söz. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 173-182.
- Yavuzarslan, P. (1993). Anadolu ağızlarında *ha (*ka) zamirinin türevleri. *Türkoloji*, XI, 1, 309-320.
- Yunt, G. (2013). Tatar yazar Emirhan Yeniki'nin hikâyeleri (ana hem kız-1942, tungan tufrak-1959, töngé tamçılar-1964, kuray-1970), (giriş-dilbilgisi incelemesi-metin-çeviri-dizin). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, Ö. D. (2012). Türkçe kelime çekimi ulamları dizgesi üzerine: Ad çekimi ulamları. *Dil Araştırmaları*, 10, 123-139.
- Yılmaz, Ö. D. (2018). Türkçe adlık ikincil temsil etme ulamı (+ki şekli). *Dil Araştırmaları*, 22, 47-62.

- Yücel, B. (1995). *Bâbü'r Dîvânı, gramer-metin-sözlük-tıpkıbasım*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Zeynalov, F. R. (2008). *Türk dillərinin muqayisəli qramatikası (fonetika, leksika, morfolojiya)*. Bakı: MBM Nəşriyyatı.
- Zülfikar, H. (2011). Terim sorunları ve terim yapma yolları. *Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler I-II* içinde Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Xəlilov, B. (2000). *Müasir Azərbaycan dilinin morfolojiyası*. Bakı.

<http://turkoloji.cu.edu.tr>. Erişim Tarihi: 13.12.2018

<http://derlem.cu.edu.tr/>. Erişim Tarihi: 13.12.2018

<http://www.laurenceanthony.net/software.html>. Erişim Tarihi: 18.09.2018

<https://sites.google.com/site/wordstatix/>. Erişim Tarihi: 18.08.2018

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78479/turkiye-disindaki-turk-edebiyatlari-antolojisi.html>. Erişim Tarihi: 25.08.2018

EKLER

EK 1. Tarihî Türk Yazı Dillerine Ait +ki Biçim Birimli Sözcükler

adardaki (255/4), (300a/30), (336/3), (582/21) (AY)	(NF), (68/4) (ME), (94b/6) (ŞT), (1649) (MT)
ağaqındaqı (43/7), (358/8) (NF)	arkamdagı (2883) (MT)
ağınkı (26/49b3), (30/55a3) (RN)	arşasıntakı (253) (ÇB), (113/20) (AY)
agılıkdakı (582/21) (AY)	artınđakı (224r/2) (KE)
ağızındakı (421/8) (NF)	asrakıg (4527) (KB)
ağzımdakı (133v5) (KE)	asrakılar (1785) (KB)
âhırkılar (512a/8) (HT-SAKT)	asrakılarıg (LXIV), (0060) (KB)
akıntakı (1377) (HT/VI)	astıngı (106/4) (NF)
âlemdakı/âlamdağı (77/11) (NF), (17v7) (KE)	astındakı (1431) (MT)
âlemindağılarını (209r14) (KE)	astrayastırışdakı (31/24) (AY)
altındağı (85/8) (GT)	aşnukı (1650) (HT/VI), (68/22), (80/1), (82/3), (161/15-18), (162/8) (254/17), (267/20), (267/23), (268/4), (362/14), (394/19), (464/22), (536/1), (682/18) (AY), (793), (5070) (KB)
altındağıları (301/13) (GT)	aşnukılar (HT/VI)
altuñdagı (D248), (D41/V56), (D149/V82) (DK)	aşnukılarınđ (30/38b3) (RN)
amtıkı (8/22), (350/9) (AY), (106a/2) (Üİ)	aşnukısı (162/11) (AY)
andağı (175v2) (KE)	avvalğı (T760a20), (T759a1), (T763a24), (T763b1), (T768b17) (HM)
andakı/andağı (20r17), (166v7) (KE), (123/15) (NF)	avvalkılar (33/83b3) (RN), (512a/8) (HT-SAKT)
antakı (1356), (1392) (HT/VI)	avvalkıların (511b/2) (HT-SAKT), (35/6) (NF)
aradağı (347/6) (NF), (234r5) (KE)	evvelkıların (34/43b2) (RN)
arakı (46/16), (96/23) (AY), (108a/14), (109a/11), (124b/7) (Üİ), (3499), (3671) (KB)	avvalkıların (560a/7), (561a/1) (HT- SAKT)
arasındağı (121r/1) (KE)	avvalkılarınđ (567b/8), (HT-SAKT)
arasındağı/arasındakı/arasındakı (302/17), (346/8), (382/3/4), (414/5)	

- ayadağı (VI, 7-8) (İKP)
- ajuntakı (11/22) , (126/19), (169/15), (217/4), (225/13), (227/1), (271/10), (228/2), (228/5), (228/7), (228/13), (228/21), (229/4), (275/23), (419/12), (517/20), (570/18) (AY)
- ajunıntakı (6/22), (14/22), (15/19-22) , (20/8), (169/9), (532/15) (AY)
- ajunlartakı (6/15), (126/15), (271/7), (228/13), (228/21), (271/10) (AY)
- bağrındağı (562) (SD)
- balığımdaki/balığımtakı/balığımdakı (310), (26), (105/106) (ÇB)
- balıkdağı/balıktakı (KT, D, 12) (BK, D, 10), (7/1), (17/8), (20/21), (441/22) (AY), (58), (313) (ÇB)
- balıklartakı (21/3) (AY)
- başdağı (109a/2) (Üİ), (238/5) (AY)
- basakı (114a/4-5), (114a/10), (114b/2-3), (114b/5), (124b/12) (Üİ), (46/2), (555/20) (AY), (057), (2913), (5184), (5557) (KB)
- batışdağı (76a/1) (CC)
- batsıkdakı (KT, K, 12)
- başdınkı (11/11), (34d/33), (73/3), (84/13), (34g), (34h), (34i), (50/18), (99/11), (187/21), (277/13), (336/3), (413/19), (415/4), (582/21), (34k), (34m), (34o), (34p), (46/6), (46/23), (149/2), (149/7), (173/9), (175/7), (178/8), (185/18), (196/23), (231/11), (231/15), (237/14), (277/13), (280/11), (284/5), (284/10), (284/15), (286/99), (300a/3), (301/6), (301/9), (301/9), (304/6), (310/9), (312/9), (315/17), (319/14), (322/2), (323/2), (324/8), (327/7), (325/15), (326/3), (336/3), (336/25), (337/3), (337/22), (346/20), (363/4), (387/7), (388/3), (413/19), (415/5), (429/10), (429/21), (437/11), (438/17), (507/16), (518/8), (539/13), (542/8), (555/18), (582/20), (647/1), (651/18), (651/22), (n148/22) (AY), (124a/10), (125b/1-2-3) (Üİ)
- başdınkıda/başdınkıta (11/11), (277/13), (413/19), (415/4) (AY), (125b/1-2-3), (125b/3) (Üİ)
- başındağı/başındağı/başındağı (188r21) (KE), (29/3) (GT), (145/2) (NF), (133v10), (33v15) (KE)
- başlayukı (114a/3), (114a/11), (114a/13) (Üİ)
- başumdağı (D41/V56) (DK)
- başuñdağı/başındağı (188r21) (KE); (29/3) (GT)
- bayağı (325/5), (163/3) (GT)
- bayağı/bayağı (392/19), (597/15), (619/9) (AY), (365/14), (413/5), (54/10/11), (54/15), (141/8), (441/4), (435/5), (382/1), (123/7), (123/14), (47/14) (256/8), (367/9), (46/17), (55/7), (96/12), (142/2), (213/4), (217/17), (259/2), (271/10), (289/10), (366/10), (410/17), (413/6), (421/5), (422/2) (NF), (1700), (3600) (HŞ), (799) (SD)
- beltirdegi (60b/38) (CC)

- berüki (T, G1, 46), (153/3), (168/19),
(178/13), (243/20), (473/7) (AY)
- bèryeki (T, G10, 17)
- bèşikdeki (362/2) (NF)
- birleki (508/14) (AY)
- birtinki (132/1) (AY)
- bitigdekiçe (547/48) (AY)
- bitiglärtäki (1377) (HT/VI)
- boynındaqı 358/8) (NF)
(358/17) (NF)
- boynumdağı (77r4) (KE), (234r13) (KE)
- bökünki (19/18), (133/13), (137/6),
(168/20), (40/19), (421/8), (456/2),
(608/18), (612/3), (613/18), (622/14),
(n532/3-4) (AY)
- bölüklerteki (34s/20) (AY)
- burnundağı (201/3) (GT)
- burunğı (87r11), (164v12) (KE);
(282/2), (282/10), (339/6), (60/1) (GT);
(A, II, 13), (A, I, 6), (A, I, 20), (A, II,
23), (A, III, 3) (A, III, 3, 8, 9, 14), (A, IV,
8, 11, 15), (YvB); (96/9), (142/2) (GT);
(37b/6) (CC); (67/1), (433), (558/5) (BD);
(82b/15), (T766b12), (T762a11),
(T764b13) (HM; (T79a/6) (ML);
(82b/15) (ŞT)
- burunkı (68r11), (90r4), (142v20),
(179r13) (KE), (301a/4) , (402b/33),
(358b/8), (427b/59), (512b/8), (505a/7),
(HT-SAKT), (196/1) (ME), (1475),
(3025) (HŞ), (82a/3-4), (89a/10),
(101a/17) (ŞT)
- burunğıların (159/3) (GT)
- burunğıların (159/3) (GT), (542b/1),
(126a/9), (175b/2), (252b/9), (288a/6),
(345a/7), (357a/2), (359a/7), (366a/4),
(428a/8), (467a/6), (481a/9) (HT-SAKT)
- burunğıdın (331/5), (334/13) (NF),
(110r8) (KE), (1865) (HŞ)
- burunğılar (59r1) (KE), (333a/3), (HT-
SAKT), (4280) (HŞ)
- burunğılardın (431b/5), (511a/8) (HT-
SAKT)
- burunğılarımızga (171v19) (KE)
- burunğını (4280) (HŞ)
- bulunğıdakı (BK, K9), (BK, K10), (BK,
D2)
- bunındağı (100a/6) (Üİ)
- Çeüdağı (1449) (HT/VI)
- çölgi (T, D6, 23)
- dervendindeki (D150/V83) (DK)
- dünki (3332) (MT)
- dünyâdaki (339/1) (NF)
- dyanlartaki (117b/10-11-12) (Üİ)
- dyantaki (105b/14), (100a/9-10) (Üİ)
- edlerteki (109b/4) (Üİ)
- éldeki (146/3) (NF), (228r21) (KE)
- el(i)gindekileri (236v21) (KE)
- eliğdeki (307, 2) (DLT)
- işikdeki (D111/V45) (DK)
- eβintäki (LXVII, 7) (İKP)
- ëgningdeki (236r8) (KE), (358/8) (NF)
- ëgnindeki/enginteki/engninteki
(439/13), (219/11) (NF), (649/20),
(132/1), (332/18), (335/15), (467/11),
(132/1), (36/15) (AY)

- engninlerindeki (82/19), (88/19), (132a/14) (150/19), (182/8), (201/5), (391/7), (396/23), (399/4), (406/12), (449/18), (538/14) (AY)
- ëlgingdeki/iliñdegi/elüñdeki (267/16) (NF), (139r18) (KE), (185/9) (GT), (D149/V82) (DK)
- eligindeki/ëlgindeki/elindeki (129/5) (NF), (164-22) (DLT), (D248), (D274) (DK)
- el(i)gindekin (112v16) (KE)
- elinizdeki (21v11) (KE)
- endâmdağı (120r1) (KE)
- ertegi (65b/10b) (CC)
- erteki (e685/15) (AY), (171r9) (KE)
- etözdeki (220/7) (AY)
- evvelgi (92v20), (107r13), (177r10), (205r13), (208v10) (KE); (b32a/25), (b32a/25), (b32a/25) (ML)
- evvelgi (15/12), (16/7), (58/10), (282/10) (GT)
- evvelkığa (170r3) (KE)
- evdekidür(858b/11) (EK)
- evvelkıdın (109r2), (179v17) (KE)
- evvelkıların (28/85b1), (36/38b3) (RN), (194v18) (KE)
- evinteki (4/23) (AY)
- eyvândağı (1959) (MT)
- ewdegi (45b/22, 45b/23) (CC)
- ewdeki/evdeki (45b/22), (45b/23) (CC), (446-13), (447-7) (DLT), (190/15), (253/14) (NF), (228r7), (105v18) (KE)
- felekdegin (220/10) (GT)
- girüki (2819) (MT)
- göñlümdeki (1739), (1972) (MT)
- gözümdağı (305) (MT)
- gözümdeki (304) (MT)
- günki (3065), (3071), (3925) (MT)
- Hakîm Yahyâğı (K, I, 49) (YvB)
- hâletindeki (130/8) (GT)
- havâdağı (209/15) (NF)
- hazînemdağı (80r21) (KE)
- hazretindegi (216/4) (GT)
- hıdmetıdağı (T761b7) (HM)
- içerügi (1735) (MT)
- içimdeki (41r1) (KE)
- içindegi (60a/4) (CC)
- içindeki/içinteki (60a/4) (CC), (3500), (4246) (KB), (79/5), (173/16), (235/13), (321/5/6/7), (62/6), (80/15), (91/15), (193/11), (203/1), (227/3), (234/5) (296/4), (321/7), (334-6), (378/2), (402/3), (423/5) (NF), (25v6) (KE), (68a/1), (558b/4) (HT-SAKT), (31/34b1) (RN), (1700) (MT), (18/20), (23/15), (24/5), (44/22), (45/10), (68/8), (88/9), (90/3), (105/15), (n560/17), (135/15), (175/13), (177/8), (182/22), (183/6), (184/10), (194/10), (198/12), (235/1), (274/2), (274/4), (289/1), (307/18), (329/19), (330/8), (330/22), (331/18), (382/2), (394/24), (414/23), (416/22), (429/4), (456/22), (478/9), (508/12), (513/19), (528/23), (529/3), (532/18), (533/13), (539/10), (552/14),

- (555/19), (560/17), (603/1), (628/7),
(n325/14) (AY)
içindekinin (300a/3) (HT-SAKT)
içindekiler (418/1), (303/14), (247v17)
(KE)
içindekini (30/55a2), (33/79a2) (RN)
içki (A, II, 5), (K, I, 31-32), (K, II, 2)
(YvB), (81a/13) (ŞT)
içräki/içreki (BK, D28), (121, 122) (H)
ikidinki (333/22) (AY)
iliñdegi (185/9); (268/12), (284/12)
(GT)
ilki (89/19), (191/23), (244/17) (AY),
(99a/7-10), (100a/9), (100b/11),
(101b/16), (103a/16), (105a/11),
(105b/11) (Üİ)
ilkideki (411/4) (AY)
ilkisizdin (168/19), (243/20) (AY)
ilteki (552/7), (555/2) (AY)
ivdeki . (D174) (DK)
iyin (294/17), (298/17), (298/22),
(566/4), (122a/12) (Üİ)
kanıkı (5494) (KB)
kapuğdaki (0055), (XLVIII), (1768),
(4168), (4169), (4171) (KB), (208/17)
(NF)
karşıgi (269/4) (GT)
katıglanmışdaki (73/3) (AY)
katındağı (293/4) (GT)
katındaki (293/4) (GT), (0213), (5363)
(KB), (114v4) (KE)
katındağıdır (58b/10) (EK)
katındaki (175/8) (ME)
katındakılar (43v7) (KE)
kêçeki (317/16) (NF)
keçki (34/7a1) (RN)
kedinki (1625) (HT/VI)
kedki (164/16) (AY), (1622) (HT/VI)
kenki (1562) (HT/VI)
kıdıgdaki (433/13) (AY)
kıdıgıntaki (600/11) (AY)
kiçeki (5996) (KB), (3020) (HŞ)
kiçki (110), (2836), (5133), (5405),
(6562) (KB)
kidinki (14, 16) (DLT), (75) (AH),
(30/97b2), (30/89b2), (30/90b1),
(30/58b1), (30/42b3) (RN)
kiğinkiler (34/36b1) (RN)
kiğinkilerke (36/61a1) (RN)
kimideki (25r21) (KE)
kimidekiler (130r17) (KE)
kimidekilerni (130r17) (KE)
kinki (24/2), (24/19), (34/21), (37/5),
(134/2), (158/5), (161/19), (224/11),
(267/21), (268/1), (268/6), (314/19),
(343/9), (352/13), (353/10), (354/11),
(355/2), (385/8), (438/8), (480/17),
(487/23), (514/13), (590/3), (639/4),
(646/20), (674/4), (686/19), (e1/11),
(e2/5) (AY), (109a/6), (114a6),
(114b/6), (114b/9) (Üİ)
kinkisi (162/10) (AY)
kizdeki (327-7) (DLT)
kodıkların (226/11), (227/17) (AY)
koldağı (115r14) (KE)
koynındaki (223r21) (KE)

- koynumdağı (167r16) (KE)
 kög(ü)sümdeki (36v9) (KE)
 kökdeki/kökteki (684/15) (AY), (62/8)
 (321/5/6/7), (356/4) (NF), (500b/4) (HT-
 SAKT), (3705) (HŞ)
 köktegi (72b/10);(62a/28, 29);(62a/31,
 32) (CC)
 köktegiler (63a/2, 3); (72a/18) (CC)
 köküzlerdekini (25/19b2) (RN)
 köngülnteki/könlindeki/könlündeki/
 könülnteki (294/12), (295/4), (295/8),
 (295/9) (295/20) (AY), (77v16), (83r9),
 (109v5) (KE), (70/11) (GT), (4315)
 (HŞ), (446/12) (AY)
 köngüllernteki (119/12) (AY)
 köngüllerdeki (38/67b1) (RN)
 köngüllerdekini (29/4a2), (36/19a1),
 (25/1b1), (34/82b3) (RN)
 könglüngdeki/köngülnteki (182/1),
 (221/4), (333/3) (BD), (113) (ÇB)
 köngülnteki (238/23), (107/16), (220/8),
 (243/13), (243/16) (243/18), (244/8),
 (244/15), (246/5), (258/5), (258/19),
 (258/23), (261/10), (261/16) (261/19),
 (262/3), (272/24), (389/20), (390/1),
 (390/3), (487/3), (493/8), (AY), (98b/8),
 (98b/10), (102b/14) (104b/3-5-13),
 (105a/2-3), (105b/13), (117b/12),
 (119a/14), (102a/10) (Üİ)
 köngülnteki (71a/12) (CC)
 köngültäki (XIV, 5) (İKP)
 köşkindeki (845) (HŞ)
 közdäki (VI, 7-8) (İKP)
 közintäki (LXV, 8) (İKP)
 kulağdağı (115r14) (KE)
 kulağımdağı (224r17) (KE)
 kulağımdağılarını (77r4) (KE)
 qulqaqıntağı (L, 7) (İKP)
 kurıyağı (T, G, 17)
 kündeki (30b/2), (63b/29) (CC)
 künteki 391/12), (584/10), (532/4), (605/6)
 (AY), (2535), (3618), (4937), (5235),
 (5307), (5503), (5696), (6427), (6451)
 (KB), (4240) (HŞ)
 küyideki (18/3) (BD)
 Magadtaki (30/25) (AY)
 mağalledeki (312/10) (NF)
 medresesidağı (T771b6) (HM)
 mendeki (125/10) (GT)
 mendeki (167v17) (KE)
 Mescidü'l-harâmdağı (274/11) (NF)
 meydandaki (D248) (DK)
 munuğı (1153), (1467), (1685), (1713),
 (2164), (2174), (2429), (2525), (2591),
 (3310), (3645), (3894), (4860), (5098),
 (5602), (5603), (5696), (5932), (6042),
 (6163), (6174) (KB)
 munuğı (34a/15) (CC)
 naruğı (2710), (3607), (4657), (4876)
 (KB)
 nomdağı (150/2), (150/4), (150/13)
 (150/15) (158/22), (1657), (1661)
 (HT/VI), (120a/11) (Üİ)
 nomındakılarkâ (101b/4) (Üİ)
 odugumdakıda (125/13) (AY)
 oğdınkı (36/15) (AY)

oruntakı (45/18), (46/3-6), (46/23)
 (73/3), (191/23), (192/8), (192/19),
 (193/12), (194/8), (195/8), (195/12),
 (295/15) (312/9), (312/15), (312/22),
 (313/3), (313/10), (313/18), (314/6),
 (314/13), (314/20) (315/4), (325/15),
 (326/12), (327/5), (327/23), (328/14),
 (329/5), (329/20), (3390/9) (330/23),
 (331/19), (336/24), (407/3), (515/12),
 (552a/8) (AY), (124b/9), (109b/14),
 (110a/1) (Üİ)
 orunlartakı (30/16) (33/14) (AY)
 ortunkı (134/1), (255/4), (336/3),
 (300a3), (300a7) (300a24), (36/15) (AY)
 otıraqı (109a9) (Üİ)
 ozağı (A, IV, 12) (YvB)
 ozağı/ozağı (164) (AH), (1405), (4986),
 (5137), (5177), (5339), (5908), (6318),
 (6432) (KB), (88-22),
 (387-26) (DLT), (2650), (3025), (3030),
 (3035), (4270) (HŞ), (A, IV, 8) (YvB),
 (266/2), (368/2), (11/6), (55/9) (NF),
 (15r5), (20r13), (46v9), (127r13),
 (229r17) (KE), (64) (SD)
 ozakıdın (3605) (HŞ)
 ozakığ (2699) (KB)
 ozakılarda (241v11) (KE)
 öçmişteki (105b/11), (117b/11). (Üİ)
 öğüzdeki (155/15), (161/2), (189/21),
 (325/14), (326/11) (327/22), (328/13),
 (329/4), (42713), (583/3), (671/16) (AY)

öndünki (114b/9), (107a/5-9), (107a/5-
 9) (109a/10) (112b/12) (122a/5) (Üİ),
 (14, 15) (DLT), (1557) (HT/VI)
 öngdünkisin (114a/4-5) (Üİ)
 öngdünkisinde (117b/2) (Üİ)
 öngrekide (621/8), (595/15), (604/9)
 (AY)
 öñrekilärniñ (1634) (HT/VI)
 öngrekin (34s/16), (34ş/19) (AY)
 örükilerning (226/11), (227/17) (AY)
 rüzgârdağı (68r11) (KE)
 sağımdağı. (157r5) (KE)
 sahrâdağı (212/11) (NF)
 şahrâsındağı (315/16) (NF)
 şafdağı (2905) (HŞ)
 sansartakı (38/23), (44/7), (72/10),
 (615/20), (682/3) (AY)
 saraydağı (60b/38, 39) (CC)
 saydakı (382/7) (AY)
 sendeki (167v17), (183r7) (KE)
 sening(k)i (87b13) (ŞT)
 sährämdäkig (1740) (Üİ)
 singarkı (34ç/22), (92/23), (105/20),
 (108/17), (120/23), (350/10) (121/14),
 (122/9), (132b/1), (135/21), (137/7),
 (149/4), (151/10), (153/18) (154/19),
 (154/23), (155/3), (159/5), (178/1),
 (189/4), (211/1), (231/21), (231/23)
 (249/7) (256/8), (256/14), (300a/25),
 (300a/27), (317/19), (318/1), (339/8),
 (346/6), (350/9) (357/1), (365/8),
 (370/8), (500/8), (504/6), (576/13),

- (644/20), (652/8), (661/23), (682/23)
 (AY), (101b/4) (Üİ)
 solundağı (157r5) (KE)
 saraydağı (60b/38, 39) (CC)
 sonğı (179r13) (KE)
 song(g)ı (A, IV, 19) (YvB); (71b/1)
 (ŞT); (T768a11), (T760a18), (T763b13)
 (HM)
 sonğılarımızga (171v19) (KE)
 songrağı (A, III, 9) (YvB)
 sonrağılar (352/12) (GT)
 songrakı (A, III, 9) (YvB), (398/17)
 (NF), (127a/5), (271a/9) (HT-SAKT)
 söki (102) (H), (738) (KB)
 sözlemiştirdeki (379/8) (AY)
 sudurtağı (276/15), (277/8) (AY)
 suvdaki (34g/9), 656/5) (AY)
 suzaklartaki (21/3) (AY)
 süñükümdeğı (183r4) (KE)
 süñükümdeki (167v16) (KE)
 süñükündeğı (183r12) (KE)
 süñükündeki (167v16), (33r8) (KE)
 sizlerdeki (30/55b1) (RN)
 şastırtağı (278/2), (589/6) (AY),
 (100b/17) (101b/14) (Üİ)
 şehirlerdeki (196/3) (NF)
 tağdağı (1462) (MT)
 tağdaki (137v9) (KE)
 tağlardağı (121v10) (KE)
 tamuğdağılar (63a/2, 3) (CC)
 taşdaki (272/2) (AY)
 taşdağılarge (36v7) (KE)
 taşdın (273/1), (634/7) (AY)
 taşındağı (3/11) (NF)
 taşkı (K, I, 31-32) (YvB)
 taşrağı (1735) (MT)
 tavgaçğı (KT, D7), (BK, D7)
 tegmezkeñki (124b/7) (Üİ)
 tegreki (625/18) (AY), (1304), (1306)
 (HT/VI)
 tegresindeki (93v18) (KE)
 tegresindeki1er (136r9) (KE)
 tengizdeki (5361) (KB)
 tenindeki (185/9) (GT)
 tilgenindeki (210/16) (AY)
 tilteki (220/7) (AY)
 tirigdekiçe (KT, G-D)
 tokışındağı (32/13), (49/1) (NF)
 tonunuzdağı 192r9) (KE)
 topraқтаğı (426a/7) (HT-SAKT)
 töpümdeki (179), (185) (ÇB)
 töbüsinteki/töpüsünteki (48), (89) (ÇB)
 tördeki (1002) (KB)
 tumşuğumdağı (130r15) (KE)
 tumşuğunndağı (41r5) (KE)
 tuşdaki (559/4) (AY)
 tuşındağı (320/7) (NF)
 tülteki (126/2) (AY)
 tülüngdeki (126/2) (AY)
 tünteki (210/16), (212/15) (AY)
 tüpindeki (5361) (KB)
 tüzki (552/19) (AY)
 tüzüdeki (683/3) (AY)
 uçmağdağı (33r13), (67r4), (81r13) (KE)
 uçmaktağı (75b/4, 5) (CC)

- uğrındaki/ugurintaki (98a/6) (Üİ),
 (197/2) (AY)
 uğuştaki (109b/3) (Üİ)
 uğuşlarıntaki (82/10) (AY)
 uluşdaki/uluştaki (401/12), (437/2),
 (437/22), (515/13), (546/21), (564/23),
 (576/13), (AY), (XLIV, 2) (İKP)
 uluşumdaki (105/106) (ÇB)
 uzatıkı (682/1), (610/11) (AY)
 üdki (22/21), (115/13), (122/17-19),
 (682/17), (276/1), (276/3), (350/7),
 (350/9), (465/18) (26/13), (132b/1),
 (145/5), (156/21), (160/20), (179/3),
 (179/6), (180/14), (180/18), (181/14),
 (204/7), (204/8), (204/9), (204/10),
 (204/11), (204/12), (218/6), (275/19),
 (276/8), (325/14), (326/10), (327/3),
 (327/21), (328/12), (329/3), (329/18),
 (330/7), (330/21), (331/17), (346/6),
 (346/11), (350/73), (55/15), (355/21),
 (360/8), (370/19), (405/7), (413/23),
 (414/2), (421/7), (454/15), (459/149),
 (464/11), (465/1) (AY), (118a/12),
 (119a/8-10) (Üİ)
 üdtäki/üdtteki (1736) (HT/VI), (23/24),
 (139/19), (141/5), (98/18), (107/10),
 (138/16), (139/7) (145/11), (152/2),
 (152/6), (152/8), (152/12), (153/6),
 (153/10), (153/12), (153/17) (154/19),
 (154/23), (155/2), (158/6), (158/9),
 (171/7), (171/11), (171/12), (202/8)
 (202/10), (354/18), (379/22), (380/15),
 (414/209), (422/6), (480/18), (532/9),
 (578/17) (633/7) (AY)
 ülüşindeki (102b/7) (Üİ)
 üstindeki (141v4) (KE)
 üsdünki (101b/14) (106a/1) (Üİ)
 üsdünkiler/üzdünkiler (124a/10),
 (125b/6), (124b/14-15) (Üİ)
 üstindekilerning (455b/8) (HT-SAKT)
 üstüngi (72b/9) (CC)
 üstüngü (72a/18) (CC)
 üstünki (31/16), (34/7), (34i/23), (39/3),
 (82/13), (118/17), (124/12), (682/1),
 (610/11) (AY), (140), (212) (ÇB),
 (413a/3) (HT-SAKT), (106/4), (106/5)
 (NF)
 üzeki (34j/24), (34p/16), (43/1), (92/23),
 (93/1), (93/1), (118/2), (226/1), (237/5),
 (237/6), (237/7), (230/23), (231/4),
 (231/8), (265/18), (268/14), (274/14),
 (346/9), (409/15), (472/3), (475/13),
 (511/12), (567/19), (614/7), (n553/4)
 (AY), (1293) (HT/VI), (107a/1-8) (Üİ)
 üzekisi (107a/1-8) (Üİ)
 üzesindeki (12/6), (97/9), (229/13),
 (415/6) (NF)
 vaktındağı (164v9) (KE)
 vaktındağı/vaktındağı (51/7) (NF),
 (23r11) (KE)
 vilâyetındağı (182v10) (KE)
 vilâyetlerdağı (42v11-12) (KE)
 yâbandağı (1746) (MT)
 yâbândağı (218v10) (KE)

- yakındağılara (302/1) (GT)
 yandağı (81b/7) (ŞT)
 yantakı (T, K2, 26)
 yandağı (26/14a1) (RN)
 yanındağı (313/5) (GT)
 yanındağı (133v13) (KE)
 yanındağı/yanındaki (53/15/16),
 (248/14), (188/14) (NF)
 yanundağı (D248), (D149/V82) (DK)
 yarınğı/yarınkı/yarınki (2095) (HŞ),
 (0918), (3020), (5235), (5307), (5698),
 (5703) (KB), (3675) (HŞ), (D171) (DK)
 yaykı (142) (KB)
 yayınkı (223) (AH)
 yazkı (65), (142), (5639), (5697) (KB),
 (589/9), (591/12), (591/16) (AY)
 yazıdağı (312/6) (GT)
 yazıdaki (447-7) (DLT)
 yawukdağı (A, IV, 17) (YvB)
 yengingdeki (311/4) (NF)
 yerdäki/yërdeki/yirdeki/ (121, 122) (H),
 (1379) (HT/VI), (T, D6, 56), (131v4)
 (KE)
 yerintäki/yirinteki (1426) (HT/VI),
 (183/13), (380/23), (564/20), (667/12),
 (668/2), (532/13), (542/4) (AY)
 yerlerdeki (274/10/11) (NF)
 yılğı (71/13), (44/10) (GT)
 yılkı (2735) (HŞ)
 ینگakdınkı (209/16), (520/12) (AY)
 ینگaklartakı (32/21) (AY)
 yırakdağı (A, IV, 17) (YvB); (302/1)
 (GT)
 yırakdağılar (110/4-5) (GT)
 yıryakı (T, G10, 17)
 yirlerinteki (44/21) (AY)
 yırtinçüdeki (XIV, 8) (İKP), (34k/22),
 (46/21), (88/7-9), (116/13), (120/5)
 (AY), (123/9) (123/11), (149/22)
 (151/1), (151/10), (155/17), (176/2),
 (181/13), (296/1), (383/16), (389/13),
 (405/19), (439/13), (547/10), (547/60),
 (616/6), (645/2) (AY)
 yırtinçülerke (108b/15) (Üİ)
 yırtinçülerinteki (44/22) (AY)
 yırtinçüsinteki (14/13), (400/20)
 (542/15)
 (668/19) (AY)
 yoldaki/yoltağı (1105) (HŞ), (107/a/4)
 (Üİ), (96/21), (276/20), (399/17),
 (421/10), (433/9), (514/14), (532/11),
 (542/11) (AY)
 yolkı (621/19), (634/8) (AY)
 yöresindeki (270b/2) (HT-SAKT)
 yügärüki (1562) (HT/VI)
 yükmekteki (105a/8) (Üİ)
 yürekimdeki (20a6) (SD)
 yüzindeki (57/2), (336/14), (382/6),
 (76r4) (KE), (617/5) (AY)
 yüzümdeki (153/2) (NF)
 yüzündeki (321/5/6/7) (NF)
 zamândağı (T766b12) (HM)
 zamânındağı (T766b21) (HM)
 zindândağı (88v10) (KE)
 zindândağılarga (87v7) (KE)

EK 2. Çağdaş Türk Yazı Dillerine Ait +ki Biçim Birimli Sözcükler

âdâtdäğidek (US, 90) (Özb.)	baştaki (Y, 92), (N, 99) (Tat.)
âdâtdäğidäy (HD, 340) (Özb.)	batışındaki (A, s. 25) (Tat.)
âğzidägisi (KD, 1341) (Özb.)	bâyägi/bayagki (KD, 1325), (KD, 1584), (KD, 1591), (KD, 1596) (Özb.), (GG, 47) (Az. T.)
aldagı (TT, 164) (Tat.)	bâzârdägi (KD, 199), (KD, 200) (Özb.)
aldıngı (TT, 139), (152) (Tat.)	belidägi (Q, 194) (Özb.)
âldidägi (KD, 1725), (KD, 2232), (TA, 334) (Özb.)	bıyılğı (TT, 142), (158) (Tat.)
âldingı (KD, 1261) (Özb.)	biznikidä (KD, 1718), (KD, 1850) (Özb.)
âldingidäy (HD, 340) (Özb.)	biznikigä (KD, 335), (US, 115), (Özb.)
algı (CB, s. 6) (Tat.)	borıngı (TT, 142) (Tat.)
altındaki 124) (Az. T.)	boyidägi (HD, 338) (Özb.)
aramızdaki (SE, 110) (Az. T.)	buharıdaki (G, 124) (Az. T.)
arasındaki arasındagı (BKI, s. 21); (TT, 142), (156), (157) (Tat.)	buradaki (GG, 36), (GO, 73) (Az. T.)
arasındaki (SE, 110) (Az. T.)	buringı (BKI, s. 20), (EH, s. 22), (A, s. 27), (KK, s. 36), (A, s. 27), (A, 27) (M, s. 31) (Tat.)
arhasındaki (SoE, 447) (Az. T.)	burungı (A, s. 25) (Tat.)
ârtidägi (TA, 334-335) (Özb.)	burungu (518) (BT) (Tuv.)
artındaki (TT, 160) (Tat.)	burungılär (KD, 972) (Özb.)
arttagı (TT, 164) (Tat.)	burungular (512) (BT) (Tuv.)
astındaki (TT, 162) (Tat.)	buyındaki (BK, s. 3) (Tat.)
ayağındaki (SE, 115) (Az. T.), (Y, 76) (Tat.)	cebindeki (Ş, 658) (Az. T.)
awızındaki (TT, 143) (Tat.)	çorındaki (TT, 139) (Tat.)
bâbâmnikigä (HD, 337) (Özb.)	dâimgi (KD, 816) (Özb.)
bağçasındaki (E, 21) (Tat.)	damağındaki (KA, 131) (Az. T.)
bahışlarındaki (V, 57) (Az. T.)	demgi (240), (256), (278), (280) (TE); (505) (BT); (685) (HT) (Tuv.)
başındaki (SE, 86) (Az. T.)	döşündeki (GG, 32) (Az. T.)
başındaki/başındaki (TT, 158), (Y, 83) (Tat.) (GO, 71) (Az. T.)	dunyâdägi (Q, 191) (Özb.)
bâşidägi (US, 143) (Özb.)	duvarındaki (E, 34) (Tat.)
bâşingizdägi (TA, 330) (Özb.)	êçki (KD, 147), (KD, 243), (Özb.)
başkı (234), (238) (TE) (Tuv.)	

- egärdägi (Q, 194) (Özb.)
- elindeki (GG, 31), (ÇO, 414), (Az. T.)
- ëndigi (KD, 2046) (Özb.)
- endigi (Q, 194) (Özb.)
- ertengi (518) (BT) (Tuv.)
- ertengiler (512) (BT) (Tuv.)
- ertenginiñ (474) (BT) (Tuv.)
- etäkdägi (Q, 193) (Özb.)
- ätrâfdägi (KD, 1755) (Özb.)
- ätrâfingdägi (Q, 193) (Özb.)
- (YOY, 184) (Az. T.)
- (Ş, 657) (Az. T.)
- (GO, 73) (Az. T.)
- Evindekiler (BR, 651) (Az. T.)
- ävvälgi/evvelki (KD, 15),
- (KD, 450), (KD, 473), (KD, 670),
- (KD, 817), (US, 158) (Özb.), (V, 67)
- (Az. T.), (V, 58) (Az. T.)
- ezelgi (CB, s. 7-8) (Tat.)
- hezirgi (ZK, s. 39) (Tat.)
- hüzérgé (TT, 138) (Tat.)
- gapıdaki . (SE, 88) (Az. T.)
- garşısındaki/karşısındaki (BR, 653),
- (YOY, 186), (Az. T.)
- gelecekdeki (ÇO, 417) (Az. T.)
- gözlerimdeki (SoE, 447) (Az. T.)
- gözlerindeki (HD, 339), (Özb.)
- haqıdägi (HD, 339) (Özb.)
- hakındagi/hakkındaki/hakkındaki (BK,
- s. 16) (Tat.), (BR, 652), (BR, 653) (Az.
- T.)
- hayattaki (G, 124) (Az. T.)
- içindeki (GO, 73) (Az. T.)
- ilgäriği (KD, 1522), (1806), (Q, 194)
- (Özb.)
- ilkki/ilikki (A, s. 27), (GS, s. 31), (KY, s.
- 32), (ZK, s. 39), (ZK, s. 39) (Tat.)
- illerdegi (T, s. 28) (Tat.)
- indigide (CB, s. 9) (Tat.)
- indiki (BG, 3) (Az. T.)
- irtängé (143), (154) (TT) (Tat.)
- irtegisin (AT, s. 9) (Tat.)
- qâğâzdägi (KD, 103), (Q, 194) (Özb.)
- qarindâşlärinikigä (NN, 185) (Tat.)
- karşıdagı (TT, 147) (Tat.)
- qâşidägi (KD, 592) (Özb.)
- qâşingdägi (1527), (1531) (KD) (Özb.)
- qatârdägi (NN, 169) (Özb.)
- kayçangı (TT, 159) (Tat.)
- kaydagı (TT, 138) (Tat.)
- Kazandagı (CB, s. 7), (s.9) (Tat.)
- Kenardaki (G, 124) (Az. T.)
- kendimizdeki (G, 122) (Az. T.)
- keyingi (Q, 189), (191),(192); (US, 12),
- (143); (NN, 170) (Özb.)
- keyingisi (NN, 168) (Özb.)
- Kırımdagı (CB, s. 3), (s. 7) (Tat.)
- qışlâqdägilär (HD, 339) (Özb.)
- kiçegi (CB, s. 5) (Tat.)
- kimnikidä (KD, 1755) (Özb.)
- kimnikidän (KD, 596), (Özb.)
- kémnéké (TT, 161) (Tat.)
- qolidägi (HD, 339) (Özb.)
- qolundaki (Y, 60) (Tat.)
- köksündeki (Y, 74) (Tat.)

- kullarında (TM, s. 7) (Tat.)
 künduzgi (TA, 314) (Özb.)
 mähällädägi (NN, 185) (Özb.)
 mahkemedeki (Y, 65) (Tat.)
 meeñii (838) (HT) (Tuv.)
 müzelerindeki (SoE, 446) (Az. T.)
 nărigi (US, 163) (Özb.)
 năridägi (Q, 193) (Özb.)
 ortaaki (HT, 95), (HT, 362) (Tuv.)
 pästdägi (KD, 361) (Özb.)
 penceredeki (GG, 42) (Az. T.)
 Pugaçevki . (BK, s. 16) (Tat.)
 sêniki (KD, 540) (Özb.)
 seeñni (HT, 841) (Özb.)
 Severä-Vostokdägi (NN, 175) (Özb.)
 Sizinki (GO, 72) (Az. T.)
 sizinkinden (Ş, 658), (Az. T.)
 songgi (Q, 192-193) (Özb.)
 soñgu (512) (BT); (234), (238) (TE)
 (Tuv.)
 sungı (GS, s. 31), (HK, s. 33) (Tat.)
 şimdiki (E, 56) (Tat.)
 şehirdegi (İKKK, s. 11) (Tat.)
 şähărdägi (NN, 177) (Özb.)
 şehirindegi (İKKK, s. 12) (Tat.)
 tâvuqnıkiğä (NN, 216) (Özb.)
 terefindeki (ÇO, 414) (Az. T.)
 tüpündeki (E, 28) (Tat.)
 urtasında (AT, s. 9) (Tat.)
 üstidägi (KD, 1639) (Özb.)
 üstimdägi (KD, 1660) (Özb.)
 üstüğülerden (254) (TE) (Tuv.)
 vaqıttaki (Y, 57) (Tat.)
 văgondăgilărgă (HD, 337) (Özb.)
 yăğdägi (KD, 1283) (Özb.)
 yanındaki (GG, 53) (Az. T.), (E, 37), (Y, 76), (Y, 78) (Tat.)
 yazgı (A, s. 26) (Tat.)
 yerindeki (KA, 133) (Az. T.)
 yilki (NN, 200) (Özb.)
 yugarıdagı (TT, 142) (Tat.)
 Yunusăbăddägi (NN, 175) (Özb.)
 yurtubızdagı (İKKK, s. 12) (Tat.)
 zamandagı (T, s. 29) (Tat.)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI - SOYADI: Nevin MAZMAN

DOĞUM YERİ - YILI: Adana - 1993

E-POSTA: mznevin@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2017- 2019 Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı

2012-2016 Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Programı

YABANCI DİL

İngilizce